

MIȘCAREA LITERARĂ

Anul XXIII, nr. 1 (89), 2024, BISTRIȚA

◎ **Uimit ce mult m-a stilizat destinul – articole despre Leo Butnaru** de Viorel Chirilă, Liliana Orehovschi, Victor Știr, Menuț Maximinian, Iacob Naroș, Carmen-Diana Burje, Ioana Nectaria Bălan, cu un interviu de Olimpiu Nușfelean, grupaj Poesis, fragmente critice, foto-album de autor și note biobibliografice ◎ În oglinda lecturii – comentarii critice la cărți semnate de Varujan Vosganian, George Vulturescu, George Vidican, David Dorian, Paulin Octavian Boldiș, Damaschin Pop-Buia, Teodor Sărăcuț-Comănescu ◎ Poezia Mișcării literare ◎ Proza Mișcării literare ◎ Premiile Mișcării literare ◎ Literatura tinerilor ◎ **Un eseu despre poezia lui Horia Bădescu** ◎ Mircea Popa despre Nicolae Drăganu la 140 de ani de la naștere ◎ Alexandru Ruja despre un text al lui Liviu Rebreanu ◎ Plastică ◎ **Echivalențe lirice: Kang Byeong-Cheol din Coreea de Sud** ◎ Foto-album cu scriitori ◎ Parodii de Lucian Perța ◎ In memoriam ◎ Cititor de reviste ◎

Revistă de literatură, artă, cultură
Serie nouă
Anul XXIII, nr. 1 (89), 2024, Bistrița

Apare trimestrial
sub egida **Uniunii Scriitorilor din România**

Editor: Consiliul Județean Bistrița-Năsăud
prin Biblioteca Județeană George Coșbuc
Bistrița-Năsăud

Director fondator: Liviu Rebreanu (1924)

Redacția:

Olimpiu NUȘFELEAN - director
Ioan PINTEA - redactor-șef
Virgil RAȚIU - redactor-șef adjunct
Menuț MAXIMINIAN - redactor

Coperta: Marcel LUPȘE

(În imagine - Leo Butnaru)

Număr ilustrat cu lucrări plastice
de Ioana MORONKA.

Secretariat de redacție, corectură:

Ionela-Silvia NUȘFELEAN

Tehnoredactare: Adrian NĂSTASE

Adresa redacției: Bistrița,

str. Arțarilor, nr. 46/A/16, 420069

Telefon/fax: 0749.248708, 0263.233345

E-mail: olimpiu49@yahoo.com

ioanpintea2002@yahoo.com

Web: www.miscarealiterara.ro

Marketing: Alexandru CÂȚCĂUAN,

Casa de Cultură a Sindicatelor, Bistrița.

Aparițiile inițiale ale revistei au fost sprijinite
de Casa de Cultură a Sindicatelor
și S.C. Aletheia, Bistrița.

Revista apare cu sprijinul Asociației Culturale
Liviu Rebreanu – Mișcarea literară și al
Centrului Județean pentru Cultură
Bistrița-Năsăud.

Revista Mișcarea literară este membră A.R.I.E.L.

Tiparul: Editura Galaxia Gutenberg, Târgu Lăpuș.

ISSN 1583-1957

Redacția respectă grafia autorilor.

CUPRINS

- Olimpiu NUȘFELEAN:** Spiritul critic în căutarea cititorului/ 1
Viorel CHIRILĂ: Fantezie, desolemnizare și polemică,
în vieți neparalele de Leo Butnaru/ 3
Liliana OREHOVSKI: Exploatând, chibzuit, libertatea/ 11
Carmen-Diana BURJE: În lumina punților ce ard/ 14
Ioana Nectaria BĂLAN: Fascinanta lume a copilăriei/ 16
Victor ȘTIR: Cosmosul scrisului după Leo Butnaru/ 18
Menuț MAXIMINIAN: Trăiască cel care întreabă/ Trăiască
cel care răspunde (Leo Butnaru, dublă ipostază)/ 22
Iacob NAROȘ: Stil plin de farmec, ornat cu fiorul poeziei/ 28
Leo BUTNARU: „Viețuiesc în literatura română. Iar starea
de fapt a scriitorului dintre Nistru și Prut e una
eminamente transfrontalieră.”/ 30
Leo BUTNARU: Poeme/ 42
Despre operă/ 47
Foto-album Leo Butnaru/ 55
Olimpiu NUȘFELEAN: O subiectivitate proteică/ 56
Nicolae SCHEIANU: Magnetica – atracția sau făptura
lirică/ 58
Olimpiu NUȘFELEAN: Frica de peșteră/ 60
Ion Radu ZĂGREANU: Un jurnal liric al iubirii/62
Icu CRĂCIUN: Un roman actual, marca
Damaschin Pop-Buia/ 64
Iacob NAROȘ: George Vulturescu, Pe rouă, pe ceață.../ 66
Virgil RAȚIU: „Convertirea în fața sortii”/ 68
Mihaela Claudia CONDRAȚ: Poezii/ 71
Radu CHIOREAN: Poezii/ 73
Olimpia DANC: Poezii/ 76
Delia BODEA-JACOB: Poezii/ 78
Emanuela N. ȘOIMU: Întâlnirea/ 80
Maria Cristina MORUZI: Poezii/ 87
Amalia LEVEY: Către Patria mea/ 91
Daria-Maria TIMIȘ-VARGA: Frohe Weihnachten!
(Crăciun Fericit!)/ 93
Noemi SABO: Poezii/ 95
Maria Parascheva MACOVEICIUC: Fizicianul cu inima
dilatată/ 97
Diana CIOTMONDA: Alb, alb, alb/ 101
Viorel CHIRILĂ: Privind lumea și sinele din „rana ascunsă
a fiecărei zile” (Horia Bădescu)/ 105
Gabriela MIRCEA: Calendar de amurg/ 115
Veronica OȘORHEIAN: Jariștea (Vatra cu focul nestins) –
poem în proză/ 118
Mircea POPA: Nicolae Drăganu – 140 de ani
de la naștere/ 123
Ion C. PENA: Un scriitor vizionar la judecata vremurilor
pe care le-a anticipat/ 127
Ljubomir KORACEVIC: O colecție de memorii și proză
de călătorie/ 129
Alexandru RUJA: Un text al lui Rebreanu?!/ 132
Kang BYEONG-CHEOL: Poeme/ 134
Diana Cristina MORAR: Vibrație și culoare/ 137
Foto-album cu scriitori/ 139
Lucian PERȚA: Parodii pur și simplu/ 144
In memoriam/ 146
CITITOR DE REVISTE/ 150

Spiritul critic în căutarea cititorului

De cîteva decenii, deja!..., și tot mai mult, se vorbește de o criză a literaturii. Aceasta ar consta într-o scădere a tensiunii de receptare a literaturii, reflectată mai ales prin diminuarea interesului cititorului (virtual totuși în fața unui examen sociologic) pentru literatură. Numărul cititorilor pasionați de literatură scade. Acest fapt îl simt scriitorii „înscriși” în fluxul tradițional prin care literatura înainta (și poate mai înaintează) în timp. Obișnuințele de deschidere a cărții spre cititor s-au modificat sau s-au restrîns și ele. În același timp, dacă urmărești producția editorială (de tot felul) poți observa că aceasta nu prea e în suferință. Se tipărește mult, la noi și în lume. Mai ales în lume. Apar romane în mii sau zeci de mii de exemplare... Și chiar cărți de poezie, în tiraje mai mari decît la noi... Condițiile tehnice de realizare a unei cărți-obiect cunosc tot felul de facilități. O carte se tipărește mai ușor, mai repede, ca să spunem așa, și mai frumos. A dispărut și cenzura, cea ideologică, aparținînd de o anumită ideologie. Și-a schimbat și părul, cenzura, luînd un aspect economic sau unul „corect politic”. Mirosind asemenea facilități, oamenii – tot mai mulți? – s-au pus pe scris. Nu pe citit, desigur. Într-o asemenea realitate, a început să plutească în aer, tot mai mult remarcată, o criză a criticii literare, o diminuare a spiritului critic. Desigur că acesta se diluează în avalanșa literaturii mediocre, pusă în pagină de veleitari și diletanți, prin extensia producției literare în spațiul literar, unde preceptele criticii sînt mai puțin luate în considerare, dacă nu ignorate sau respinse. Reducerea numărului criticilor de profesie e influențată de slăbirea motivației, trecerea criticilor în domenii legate de politică sau universitate, dincolo, aș zice, de întărirea conceptului de critici universitară. Scriitori – și critici – de importanță majoră au înclinat spre preocupări politice, în credința că pot avea o mai mare influență critică în construirea noi societăți, postdecembriste. Rubrici de specialitate au fost abandonate în scopuri mai... înalte. Tentația de a deveni critic literar profesionist s-a veștejit, fără comentarii.

Într-un asemenea context, cel mai mult au avut de suferit revistele literare. Literatura în sine e proteică și pliabilă, în mod major, pe orice situație, chiar dezavantajată. Dar revistele, ca spațiul *raisonneur* al literaturii, au pierdut o parte din apetitul critic, cel care inspiră și facilitează receptarea literaturii. Astfel încît procesul e cu două tășuri: diminuarea spiritului critic devitalizează literatura și receptarea acesteia, aruncînd-o într-un stadiu de receptare amorf, iar diminuarea – astfel, a – interesului pentru literatură nu-i mai inspiră pe virtualii critici literari să se apropie de exercițiul în acest domeniu. Percepția

Editorial

aceasta au avut-o, cred, și cei trei mari critici literari care au dispărut recent dintre noi, trecînd într-o altă lume, într-un imaginar (literar și nu numai) mai bogat și mai proteic. Pe moment – dar sper ca situația să nu fie repede trecătoare – dispariția lor a descumpănit pe mulți scriitori și a dezechilibrat spațiul literar autohton. Dintr-odată ceva important s-a clătinat: spiritul critic. Și nu pentru că slujitorii profesioniști ar fi fost singurii promotori, dar erau printre cei care insistau să-l salveze dintr-o zbatere despre care, la o mai atentă analiză, am putea spune că e dramatică. Iar actantul principal în acest demers a fost, fără îndoială, Nicolae Manolescu.

Olimpiu NUȘFELEAN

Dintre toate activitățile desfășurate, fostul președinte al Uniunii Scriitorilor, acad. Nicolae Manolescu, cel mai mult a ținut la aceea de profesor. Spirit rector, avea poate o nevoie funciară de a împărtăși altora ceea ce știe, cu mare disponibilitate față de discipoli, ilustrați în generațiile de studenți cu care a dialogat, dezinvolt, la cursuri și mai apoi pe seama unor cărți sau chiar la... inspecțiile școlare. Inspirația unor asemenea relații i-a dat-o, poate, în tinerețe George Ivașcu, realizatorul de reviste literare (*Contemporanul* și *România literară*), care l-a convins să nu facă proză, ci critică literară, încredințându-i o rubrică în acest domeniu. Interesat de promovarea unor modele vii (și viabile critic), care contribuie la o evoluție permanentă a discipolilor, de-a lungul anilor și-a construit o „sită critică” exigentă și fermă, a cărei idee a promovat-o cu orice prilej, pînă în ultimele zile ale vieții. E semnificativ să reținem că, într-un interviu realizat de Marius Chivu, Nicolae Manolescu mărturisea: „Eu am scris tot timpul, chiar și cînd am făcut politică și eram mult mai ocupat, căci eram obligat să umblu și să merg la televiziune...” Critic și istoric literar român, profesor universitar (Profesor emerit), membru titular al Academiei Române, ambasador al României la UNESCO și președintele Uniunii Scriitorilor din România (mai multe mandate), director al revistei *România literară*, autor al unei fundamentale *Istoriei critice a literaturii române* (2008), decorat de Administrația prezidențială cu Ordinul Național Steaua României în grad de Mare Cruce, cea mai înaltă distincție a statului român, Nicolae Manolescu este considerat ca fiind unul dintre cei mai importanți critici literari români din ultimele decenii. A făcut parte dintr-o pleiadă de critici-mentori în care se înscriu Titu Maiorescu, Garabet Ibrăileanu, George Călinescu, Eugen Lovinescu, Tudor Vianu, Eugen Simion, poate chiar încheind, prin dispariția sa, o epocă de aleasă cinstire a literaturii române. Zeci de ani a fost cu lecturile din autorii actuali la zi și a ținut la zi interesul cititorilor obișnuiți și al specialiștilor pentru literatura în curs. Nu a renunțat la pledoaria pentru cronică literară pînă în ultima zi a vieții. În editorialul din primul număr al R. L. din acest an mărturisea: „Nu e prima oară cînd consacru primul editorial al anului cronicii literare. E modul meu de a mă achita de o datorie profesională. Scriam într-un editorial din 1983: «Cronicarul fixează opinia literară a momentului. Oricâte divergențe s-

ar ivi între cronicar și publicul său, contractul stabilit între ei nu poate fi rupt. Chiar dacă nu știe totdeauna exact ce așteaptă de la cronicar, cititorul îl urmărește ca pe un barometru al literaturii.» În cei patruzeci de ani câți au trecut de la aceste considerații, nici cititorul nu mai este cel de ieri, nici cronicarul, dar eu continui să cred că rolul cronicii literare trebuie să rămână același. (...). Câtă vreme vor exista cititori, vor exista și cronicari.”

A fost afectat de scăderea interesului pentru beletristică și cronică literară, dar nu a încetat niciodată – în scris sau la colocvii și festivaluri literare – să pledeze pentru afirmarea spiritului critic, pentru utilizarea „sitei critice” în receptarea valorilor literare. Poate că, gîndindu-se și la cărțile sale în timp ce vedea cum abia pîlpîia interesul pentru literatură al contemporanilor (cititori sau decidenți), sau la gestul unor tineri critici care abandonau cronică literară, avea și tresăriri de suflet pesimiste, dar continua să caute și să faciliteze căi optime pentru înaintarea cărților spre cititori. Se putea vedea asta pînă și în notele semnate săptămînal în revista pe care o conducea, în care încerca să fie alături de scriitori și de aspirațiile lor, ca și față de cititori. Îndrepta spiritul critic în căutarea cititorului, pe care să-l întărească și să-l autorizeze în călătoria prin lumea cărților, în care palpită, fortifiant, spiritul lumii.

Prieten al meleagurilor noastre, unde a fost prezent de mai multe ori, bistrițenii i-au oferit un loc de onoare găzduindu-i cărțile și manuscrisele în Casa Colecțiilor și a Documentelor de Patrimoniu, secție a Bibliotecii Județene George Coșbuc din Bistrița. L-am întîlnit în momente memorabile, la Gala Poeziei de la Alba Iulia, la diverse colocvii pe care le-a patronat, mi-a găzduit poeziile, prozele sau, mai ales, eseurile în *România literară*... I-am consultat opiniile despre literatură în cărțile pe care le-a publicat. Întrebat la un moment dat de un reporter cu înseamnă biblioteca pentru el, cîtă vreme pentru Borges Paradisul era o bibliotecă, Nicolae Manolescu a răspuns: „Biblioteca e un paradis.” Pentru omul de carte, pentru cel care, iată, se transformă tot mai tare în carte, Biblioteca-paradis e universul absolut, în care a viețuit cu pasiune și autoritate și va dăinui cît scrisul va ca principal fluviu al lumii. *Encore et toujours* – cum invoca un vers din Verlaine –, referindu-se la permanența cronicii literare.

Fantezie, desolemnizare și polemică, în *vieți neparalele* de Leo Butnaru

Viorel CHIRILĂ

1. Talent autentic, spirit mobil, foarte receptiv la mutațiile liricii secolului XX, dornic de sincronizare cu spiritul lor novator, poetul Leo Butnaru e considerat de critică liderul generației optzeciste din Basarabia, ce s-a integrat perfect și în optzecismul de dincoace de Prut, cu mărci de originalitate indiscutabile. Activitatea sa literară e destul de diversă și de bună calitate, cuprinzând poezie, proză, eseistică, memorialistică, publicistică, traduceri din poezia modernă universală și versuri pentru copii. Centrul de greutate rămâne totuși poezia. E prezent de trei decenii în revistele literare din România și publicat de editurile de aici, face parte din asociațiile scriitorilor români, e tradus deja și în câteva limbi europene, cărțile sale sunt comentate și apreciate de critica românească pentru valoarea lor estetică înaltă, pentru adevărul lor existențial și pentru simțirea particulară a sufletului românesc din tragica Basarabie, ce a fost și este însetat de luminile Europei. Notele definitorii ale scriului său sunt: scrutarea atentă a existentului, surprinderea carențelor sale grave, transfigurarea lor în viziuni foarte neașteptate în care lirismul și ironia, dramatismul și umorul, zeflemeaua și ludicul se concretizează în texte de valoare incontestabilă. Se remarcă și nonșalanța crescândă cu care abordează temele și motivele, pe care apoi le materializează în viziuni noncanonice, dinamitând mereu convențiile poeziei osificate. Pune în scenă contraste șocante, imagini revigorate ale vechilor mituri, evoluții și situații simbolice ce scapă vederii comune. Cearta sa cu lumea

privește demnitatea sinelui, declinul spiritual, rutina anihilantă, cedarea în fața obstacolelor și limitelor, nevoia de regenerare interioară și păstrarea vie a lucidității și speranței. În dinamica poeziei românești postmoderne, creația sa poetică ocupă un loc de frunte.

2. Încă de la debutul cu *Aripa în lumină* (1976), poezia lui Leo Butnaru izvorăște din sentimentul in justiției, al poziției precare a ființei în fața unui imens evantai de amenințări. Poemele relevă fisurile prin care primejdia se poate infiltra, apropia, spre a induce sentimentul dependenței, a anihila orice iluzie de libertate. Starea căzută a lucrurilor e observată prin ochii copilăriei, ai inocenței vigilențe. Semnalarea rețelilor continuă și în *Sâmbătă spre duminică* (1983), dar intervine și o anume strategie de relativizare a lor, care să facă viața tolerabilă. În miezul răului există și un ceva ce compensează frustrările. Insolitul e legat adesea de curajul de a indica spre starea de nelibertate. Cu *Formula de politețe* (1985), elementul programatic, imperativul schimbării direcțiilor în demersul poetic devine mai pregnant, pretutindeni auzim ce trebuie făcut sau schimbat. Insolitul va fi căutat în schimbările din sine și într-un nou contact mai profund cu realul. Pe urmele lui J. London și ale lui Nietzsche, eul propune renunțarea la „insipida toropeală”, la ispita existenței neproblematizate, „aproape fără griji, frământări, remușcări”, paralelă cu drama. Cum sugerează și titlul, *Duminici*

**Uimit ce mult
m-a stilizat destinul**

lucrătoare (1988) implicarea în real, contactul cu viața nu cunoaște zile de repaus. Apropierea de lucruri dezvăluie natura lor contradictorie, dualitatea lor tensionată. Eul citește lucrurile ca deschideri spre structura lor antinomică, sau ca faze ale unei evoluții ce se neagă reciproc. Importantă e ruptura, această prezență a lui da și nu din miezul lor. Ochiul nu mai vede un singur versant, ci două. Relativizarea face adevărul mai suportabil. Teza și antiteza însă nu duc la o sinteză în ordine fenomenală, sinteza, dacă e s-o luăm în seamă, înseamnă la nivelul conștiinței o atenuare a spaimelor. Se

remarcă dinamismul trecerilor de la un punct de vedere la altul, versatilitatea celui ce instituie tensiunile ideatice. În *Șoimul de aur* (1991), sunt incluse încă versuri izvorâte din sentimentul opresiunii și al nevoii de subterfugii. Iluzia își construiește jubilând alte avataruri și pârghii

de atenuare a răului existențial. Sensurile vechilor tipare mitice sunt ajustate cu haz în direcții semantice noi, cu rost consolator pentru cel oprimat. Stânca lui Sisif se erodează lent până devine o simplă „pietricică”, iar condamnatul exultă: „Lume, Lume!/ Am isprăvit!” În *Puntea de acces* (1993) se disting poemele ce denunță condiției tot mai precare a artistului în neocapitalismul postcomunist și disoluția sacrului. E prezent și un efort de sincronizare cu experimentele postmoderne prin reciclarea hazlie a unor stiluri poetice vechi. Unul e cel al premodernului Costache Conachi, unde se încearcă delicate emoții de filolog, altul e stilul narativ-îmnic al encomioanelor antice, (folosit după 1900, în variantă mai concentrat-dramatică de C. Kavafis, sau mai dilatat-narativă a poemelor fluvii a poeților prozaici americani, la noi – de M. Cărtărescu în *Levantul*), pentru a demasca prigoana puterii politice împotriva gândirii libere, întrupată în figura anticei Hypatia,

matematiciană și filozoafă, ucisă de creștinii dogmatici. În *Iluzia necesară* (1993), condiția de poet al rupturii dramatice dintre realitate și ideal, al pozițiilor incompatibile, al montajelor ce reflectă contradictoriul din inima lumii e aprofundată. Distanțarea dintre aspirație și jalnica realitate se finalizează în ironie, sarcasm. Evocarea „iluziei necesare” excede granițele gravității, lăsându-se contaminată abundant de perimetrele ludicului și umorului. Precum bufonul, poezia continuă a întreține „iluzia necesară”, strecurând-o printre grimase și gesticulația bufă.

3. Cu **Vieți neparalele** (1997), abordarea desolemnizată și derutant-fantezistă a temelor, evenimentelor și simbolurilor devine predominantă. Hazul, umorul, zeflemeaua, ironia trec în prim plan, ocupă cea mai mare suprafață în evocări. În locul vocii forte, ce gestiona scurt motivele, acum vocea se lasă sedusă de digresiuni, jocuri de cuvinte, repetiții, comparații ample, risipă de sinonimie, corespondențe șocante etc. Alături de deconstrucția unui simbol sau altul, se vede și efortul vocii care-și construiește propria identitate, uneori, forte – prin dezacorduri, indignări, detașări, ironii, alteori, slabă – prin ezităările proprii în fața multitudinii de sensuri, neputințe în gestionarea materialelor, stări confuze ce se ivesc din hieroglifele lăsate parcă libere să prolifereze. Nenumăratele trimiteri ironice, răsturnări, corelații neașteptate învolutează limpezimea de altădată a textelor. Acoladele în jurul temei reflectă oarecum și respirația scriptorului care trudește să impună finalmente un sens; autoreferențialitatea dă efortului creator o dimensiune la fel de vie ca aceea a edificării sensului simbolic. Da, viața temei poetice și cea a scribului ce trudește țesând scriitura, merg, măcar în parte, „neparalel”. Tot „neparalele” vor rămâne evoluțiile realului social sau artistic și aspirațiile înalte ale spiritului poetic.

4. **Autoreferențialitatea** e un bun pretext pentru a ostraciza declinul sferei lirice. Prin apropierea de experimentul textualist, de automatismul scriptural necontrolat de rațiune, poetul descoperă nepotrivirea acestuia cu structura sa interioară, de unde unele săgeți polemice spre acest tip de lirism. În *Poem de legătură* (p. 165), „scriitura” a devenit

mecanism independent ce-și croiește propriul traseu figurativ, ajungând să-și subordoneze subiectul enunțator. Actul de întregire a scriiturii e descris cu discretă ironie ca un fel de aventură în hățișuri cam fără sens a unui personaj cvasi-năzdrăvan. E un cocon ce-și iese din sine: „Curmându-și singurătatea împăcătoșită de ea însăși/ scriitura iese din sine pentru a intra în/ codul enigmelor în care e târziu de înțelepciune/ sub litere evropenești sau/ sub chinezăria ieroglifelor aducând a niște/ rădăcini ce și-au calcinat sensurile în/ desăvârșita tehnică a impreciziei” (p.165). (Folosim textele antologate în volumul *Altul, Același* (2003), cu trimiteri la pagina corespunzătoare). Recunoaștem aici aluzii la conceptul „Forței” din lucrările lui J. Derrida, ce se re-ipostaziază prin auto-diferențiere, prin instituirea lui „Același ca Altul”. Ceea ce nu înseamnă, ca înainte, un act de auto-construcție de sine fidelă sieși, ci unul de diseminare, risipire, lipsită de scop sau direcție. Scriitura îmbracă modul de ființare al Forței, pornite spre a deveni spațiu, o „generare” ce nu se mai întoarce la „genitor”, ce refuză cenzura, totalizarea, direcționarea spre un telos. În loc să defrișeze sensuri majore, traseul ei acumulează „sensuri calcinate”, rățăcește în „desăvârșita tehnică a impreciziei”. Ea construiește astfel ironic capcana în care să cadă subiectul tradițional al poemului, eul auctorial, ce nu mai are dreptul de a decide asupra textului. Devine chiar prizonierul acestuia, fiind condamnat să-și trăiască „libertatea pierzaniei în ceilalți/ prin nuntirea lui *Da* și *Nu*/ în acceptul destinului de a capitula în/ ambulanta succesiune de sepulturi”, pe care le va însufleți anemic, fără a mai spera să devină demiurgul din textele moderniste: un biet „părinte încarnat în descendenți/ sau mumificat în propriile sale poeme ce poate că/ nu vor cădea sub incidența statutului special de/ coconi vitregi ai literaturii române.” Dezumanizare a liricii, calmată și de Ortega y Gasset în epoca interbelică modernistă, e reactualizată de tel-quel-iștii anilor '60, prin excludere brutală și neinspirată a eului din texte, campioni ai acestui demers fiind Jean-Louis Baudry, Roland Barthes, Jacques Derrida. În prelungirea unor astfel de idei, poetul mimează repulsia față de autor, aruncă

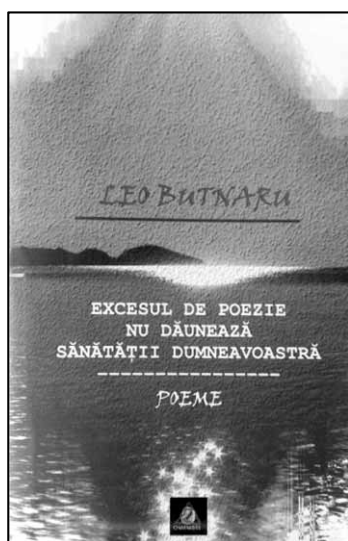
asupra lui cu umbre demitizante. Așa că persiflarea eului modernist ia forma unui proces creator ce anulează aproape fizic subiectul, gândurile și vocabulele lui se încarcă de resturi de materie cerebrală, relieful emanațiilor sale vizionare se apropie de configurația versanților montani strivitori și inaccesibili ce-l duc în pragul nebuniei:

„gânduri năucitoare sinucigașe pe ele cu/ urme carnale de materie cenușie de/ măduvă a creierului” (p. 182). Avem și o panoramă ironică a textualiștilor, deveniți subiectelor creatoare desolemnizate, decăzute din vechea poziție de autorități depline asupra textelor lor. Declanșându-se procesul de

diseminare, scriitura îi cuprinde în țesătura sa incontrollabilă. Sarcasmul e vizibil de departe: „«Privește Doamne/ ruinele-Ți desolemnizate/ privește-i pe acești – alții – îngeri drogați/ privește bețivaniiăștia adolescenți cu/ sângele oțet acaparați de/ turbări în masă/ altfel zis – de masturbări pseudoexistențiale...»” (p. 164). Poetul își asumă aici rolul de martor ce constată o derivă inacceptabilă a conceptului de subiect ce ar trebui să edifice responsabil „iluzia necesară”. Martorul își curmă diatriba, pentru a concluziona ironic că deriva și celelalte rele se produc, chipurile, chiar cu voie divină: „astfel cum Tu ești pretutindeni și în toate/ tot pretutindeni vine și această inspirație divină în/ amestecul ei de risipă iubire și absurditate/ care este acest poem/ pe care Tu mi-l sugerezi – ca să vezi dacă eu/ voi avea priceperea să-l sugrum”. Și poetul sugrumă reaua pornire a automatismului scriptural. Sunt demascate și alte maladii ale scriiturii. Aceasta operează cu o privire nepoetică, desfiguratoare, aidoma razelor Roentgen, ce sugrumă viul din fapțurile lumii, lăsând în urmă un simulacru, un jalnic schelet, extrem de ambiguu, ce poate părea orice: „un grilaj de coaste plasat/ peste o groapă a leilor/ sau poate

că nici grilaj nici zăbrele/ci /sunt chiar oasele leului trecut din/ creat/ în/ increat/ din furia atacului pomenindu-se/ în / albe fâșii de capitulare” (p. 163). Denunțarea se încheie pacifist, cu propunerea amuzantă de reabilitare a vieții adevărate în miezul poemelor, într-o pledoarie televizată pentru „o oră națională de lichidare a naivității”. Naivitatea pare a fi legată de creditul total acordat dicteului automat suprarealist, delirului fantezist subliminal. Adevărata diferențiere ar fi alta. În timp ce confrății sunt fascinați de demitizări, de „măștile” îngerilor căzuți și alte relicve

mitologice, martorul declinului artistic e convins că „acest apus de epocă nepocăită” ar merita mai repede un „poem despre năpârci”, acei „alergători asasini prin spaima oricui/dintre noi” (p. 156). Ar fi un poem legat de trăirile fundamentale ale unei colectivități, de viața adevărată, în pofida faptului că un critic

„cu mult stil în cruzime” s-ar grăbi să-l desființeze. Șarja se încheie sentențios: „destinul omului este o istorie/ a imposibilităților”. Altă maladie a sferei artistice e lipsa libertății de creație, sugerată prin ludicul transplant al viziunii bacoviene în decorul Chișinăului. Detaliile poartă însă amprenta fanteziei ce se amuză parodiind, deformând: „Peisaj livid leșinat-cinegetic al/ ceea ce s-ar numi a burnița parșiv și îndelung./ Pași șovăitori de ofticos. Venele flasce ale/ șireturilor de bocanci/ bălăbănindu-și capetele retezate de la/ cine știe ce corp asasinat./ Masturbația fleșcăitoare a noroiului/ în libidinoasa mahala a unei foste/ pseudo-capitale comuniste” (p. 180). Amuzamentul strecurat în exagerata descripție e răsturnat brusc în aluzia tragică la îndelunga lipsă de libertate a scriitorilor basarabeni: „În sfârșit neinterzis/ Bacovia se află în apele sale și aici/ de-a lungul zidurilor abatorului de la Muncești”. Arta, iluzia fortificatoare a ajuns

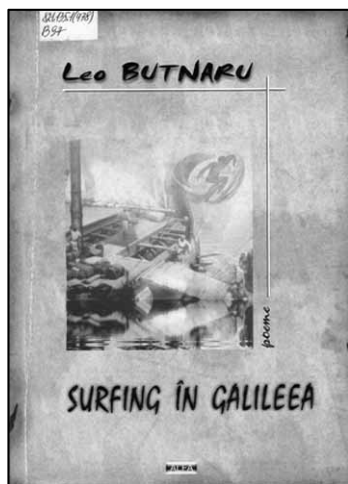
sub pana textualistă pură improvizatie, caricatură deplorabilă, succesiune de forme lipsite de sens unificator, derizorii. De aceea fantasma iluziei se întrupează din scrumul de țigară, iar corbul Nevermore e pus să plutească peste „marea metafizică a neființei”, trece și peste „creștetul sumar încoronat” al unui Orfeu derizoriu – evoluții ce ne spun că aceste surrogate de artă nu mai salvează (p. 155). Pasișa, căderea în manierism minor e altă primejdie. Acesta pare tâlcul secvenței în care filozoful e imaginat autopasișând: „Heraclit a ajuns a se parafraza pe sine/ afirmând/ că noi nu ne putem desfăta de două ori în/ una și aceeași lumină/ (...)/ în/ unul și același întuneric absolut (definitiv)” (p. 154). Și dacă filozoful își permitea astfel de diluări manieriste ale ideilor sale forte, de ce nu și-ar permite-o și flecarul scriptor textualist, care e gata, în entuziasmul său naiv, a tripla „Iliada-Odiseea”, prin pasișare, dacă nu i se curmă faconda. Plimbarea peripatetică a lui Aristotel e transferată în grădina natală din Negureni, printre verze și capsule de maci, unde automatismul imaginației pune alături fapte ce relevă absurdul evoluției noastre moderne: de-o parte masa de „neștiutori de carte”, de cealaltă mulțimea „știutorilor de computer”: „ceva – deocamdată neclar ce anume – / este foarte absurd;/ neclar precum/(...)/ influența lui Alexandru Macedon asupra/ destinului meu alfabetizat” (p. 151). Pulsunile fanteziei pot genera un hazard al corelațiilor absurde, iar aberația obținută pare a fi un mod de a suscita hazul: „În biroul său de filozof de la demisol/ Ies săritul de pe fix caută similitudini între/ policioara cu câteva cărți și/ poli-ciorăraia croncănitoare ce/ pistruiază negru-mășcat cerul Chișinăului/(...)/ există indiscutabil există ceva comun între/ cri-cri-ul greierului basarabean/ și/ hara-kiri-kiri-ul greierului japonez” (p. 152). „Strivirea” miturilor și rearanjarea cioburilor în noi configurări ironic-hazlii nu atinge nihilismul avangardei, lasă loc speranței în redresare. O rugă blând-parodică către sfântul Terapont, ajustat ludic în protector al literaților autohtoni, invocă protecție și îndreptare pentru poezia românească. E conturat, ca-n *Epigonii*, și un tablou semiseros al reliefului afectiv al liricii noastre, unde recunoaștem:

lirismul nativ, eminescianismul, rolul defulator al poeziei, preponderența afectivului, disperările bacoviene, experimentele dadaiste, misionarismul demascator, un exces bahic, primejdia macabruului. Iată textul: „Sfinte Terapont /(...) / pari a fi unica sanctitate ce știe că poezia/ este zona de tropice a acestor suflete care/ rînd pe rînd nu cred să învețe a muri vreodată/ zona abundențelor de tot felul – cu/ jungle de semnificații cu/ îndoieli luxuriante/ uneori dadaiste și/ lianele disperărilor din care maimuțe clinice/ încovrigesc ștreanguri/ arătându-ni-le cu subînțelesuri” (pp. 166-167). Un semn de îndreptare a rătăcirilor există: „Dar/ poezii rezistă tentației macabre/ unii din ei /(...) / din unealta supliciuului bahic și-au făcut/ pahar de candelă/ reîntorcându-se la psalmii poeziei care/ în egală măsură merg spre zeu și/ spre omul efemer”. Parodiind conduita bardului antic, martorul derivelor, mimând exaltarea, își invocă „Muza-de-provincie”, nu pentru a-i furniza spor la scris, ci ca să-i sporească „necesara doză de sălbăticie artistică”, nonconformismul în abordarea temelor. Ea îl așteaptă ca de obicei „la răscrucea dintre lumile realului apăsător și a/ sugrumătoarei irealității” (p. 148). Dar muza plebee are încă o „privire adumbrită” ce pare mereu „o/ aluzie la ceva important”, adică la tainic și esențial. De aceea aplecarea asupra materiei livești sau a realului nu e limitată la destructurarea lor cu furie, ci e dublată de reinventarea frumosului. „Sălbăticia” fanteziei inițiază masacrarea prozaicului, a șabloanelor, într-o furioasă „vânătoare în care inventez/ sugrum-reinventez-sugrum/ și iarăși reinventez himerele frumuseții”. Relația solemnă cu muza, din clasicism, este astfel rectificată cu aportul fantaziei și ludicului într-o experiență degajată, un amuzament cvasi-gratuit cu finalitate constructivă. Cu nonșalanța eroului de basm, eul speră să învingă anti-lirismul radical, întrupat în „zeitatea-negativă-mahără a/ contra-Poeziei”, pentru a face loc frumosului etern. Atitudinea e definitorie pentru un textualist ponderat care nu poate accepta hazardul absolut al scriiturii. Într-adevăr, poemele sale pun la lucru „sălbăticia” adică fantezia, ludicul, zeflemeaua în prelucrarea materialului, dar păstrează, nicidecum în subsidiar, poeticitatea, taina, inefabilul,

semnificația simbolică – attribute ale intelectului. Aceași trambulină fantezistă modelează mărturisirea, în fond simplă, că în poeme, realul trebuie ridicat la semnificație universală. Cei doi termeni sunt metamorfozați cu haz în doi miri: semnificația înaltă e numită „maxima”, prin simetrie ludică, realul va fi „Maxim Bărbatul”, iar prin nunta lor apare poemul salvator: „se căsnicește Maxim cu o maximă – și/ s-ar părea că în lume e/ ceva mai puțină singurătate printre/ oameni printre/ cuvinte” (p. 149). Asemenea înscenări fanteziste ale conceptelor au în spate o rezervă de umor livresc de calitate. Așteptata cuminițire a poetului, de către unii diriguitori, se petrece doar în vis, numai acolo are loc trecerea de la o poezie mai rebelă la alta sapiențială, faptul e sugerat printr-o hazlie dezarmare a combatantului: „predarea/ revolverului/ mitralierei baionetei grenadei etc. – cu/ concomitenta predare a lui Socrate/ Platon Aristotel Zenon Epicur Lucrețiu/ etcetera” (p. 150). În altă delicată înscenare cu materii mitice, așteptatul Hermes, cel cu aripi la picioare, nu mai sosește, așa că eul poetic apelează la „cavaleriștii sau la pedestrașii Poeziei” ce-și trăiesc și ei veșnicia în panteonul zeilor, de la care va afla că blondul Nichita ar fi ajuns în eternitate „îngerul de pază al lui Vergiliu” (p. 158). Un nepermis sentimentalism îl copleșește pe banalul înger de pază al fiecăruia. Precum un funcționar terestru, el obosește în post „făcând rondul insignifiantei tale prezențe în/ volumetria lumii”. Constată „labirintica geometrie a captivității” muritorului, dar se înduioșează sincer la ideea „că și tu ai fost prevăzut în/ planul general al perpetuei geneze” și astfel are și el ce lucra (p. 159). Dacă se-ntâmplă să aterizeze anapoda, într-un lan de floarea-soarelui, îngerul are nevoie de ajutorul muritorului, care-i ridică aripile cam ojoage, spre a răzbi la margine: „prind a merge în vârful degetelor/ însă degetele mi se afundă-n țărână și/ mă văd nevoit să pășesc pe întreaga talpă/ suferind că nu pot servi îngerul în mod ideal” (p. 160). Chiar dacă e singurul scrib impresionat de soarta acestora, nu va scrie poeme cu îngeri, va prefera să se adapteze epocii profane, scriind un strașnic reportaj despre întâmplare.

5. **Socialul toxic** e demască prin portretul *Acordeonistei*, reușit simbol al birocrăției în totalitarism: „Una/ lângă alta/ mapele sunt ca foalele unui acordeon drăcesc/ ce comprimă sau destinde/ întinde niște destine angajate în/ toate ale lumii” (p. 184). Prin acordeonul de dosare, ea manipulează după bunul plac viețile victimelor, împingându-le în pragul exasperării, infernul lui Ivan Turbincă – cu tabac, femei și muzică – devenind mai acceptabil decât realul controlat de ea. Nici speculația filologică despre „ren” și „regn” nu e nevinovată, căci dincolo de volutele digresiunilor se profilează soarta tragică a celor vânați. Versurile ce-i evocă alegoric prin „măștinile existențiale”, ducându-și „trista existență/ prin accidentatele tărâmurii arctice” se încarcă de părelnice „șenile”, adică povara

compasiunii pentru cei surghiuniți în Siberii (p. 181). O seară în insula oracolului de la Delfi e pretext de a descoperi paradoxalul existențial întrupat în mușenia inofensivă a statuilor Afro-ditei „ce stau/ ca niște răspunsuri mute/ care nu au legătură cu nici o întrebare”

și „o cobră” ce coboară impasibilă scările de marmură ale sitului „ce sunt/ cele mai integre elemente din / ruinele eline” (p. 172). Arta mută a trecutului și alături viclenia veninoasă a prezentului! Antagonismul e transferat imediat în destinul nației, care a fost prins mereu „la mijloc între barbarii hiperboreeni și/ legiunile meridionale/ între aceste contrarii printre care din când în când/ răzbat frânturi din misterioase arabescuri ale/ limbii arabe”. Condiția victimei social-politice nu dispăre din poeme, la limită, aceasta izbucnește cu toată mânia: „Hei tipule/ ia-ți dracului negreața de sub unghie/ de pe creștetul meu!” (p. 168). Realul precar e întrupat și din specii mai puțin laudabile ale faunei, ale căror metehne, privirile lui Socrate sau Euripide nu le tolerează. Euripide e oripilat de cele „două

feluri de sălbăticie – animalică/ și/ spectatoare”, prima – din scena ciroului antic, a doua – din tribuna lui. Socrate e „plictisit de perfectul primitivism al brotacilor/ bolovănoși prostănaci verzi ca/ papura filozofiei” (p. 183), unde atributele se extind și asupra faunei umane a epocii.

6. **Erosul** se înscrie în precaritatea realului, are sincope, discordanțe, pe care fantezia le răsuțește și le dilată cu haz. Pe de o parte, e perisabil, „curge pe sub toate/ podurile înalte de pe care/ obișnuiesc să se sinucidă/ disperații marilor orașe/ aruncându-se în hău/ printre stoluri de păsări/ printre roiuri de fluturi și libelule” (p. 190). Alteori, relevă sincope de comunicare și statut, firea guralivă a femeii terorizează bărbatul ce se refugiază în alcool. Surpriza și farmecul înscenării e dat de procedul modern al implicării regizorului în spectacolul pus în scenă. El devine martor, narator hazliu și intermediar între cei doi. De la el aflăm evoluția momentului. Sub avalanșa de reproșuri, bărbatului i se pare că gura ei se acoperă de „roșul ciupercilor veninoase”, iar „fruntea-i dă în încrețituri/ ca mărul în Postul mare”. Aflăm apoi că el se apără, afirmându-și iubirea pentru ea, improvizând un discurs amoros, pe care nu-l auzim direct, căci e rezumat în stil indirect liber de naratorul liric, cu propriile note îngroșate ironic: „Doar ți-a spus: ești înzestrată cu/ multe haruri ademenitoare/ și el chiar începe să-ți laude șoldurile/ cu rotunjimile teribil de voluminoase/ ca ale unei șalupe de coastă. Sigur/ și la lumina nudității tale/ dânsul ar putea căuta de bănuț/ oul de pasăre măiastră/ sau de pajură răpitoare” (p. 173). Naratorul-martor intervine direct în relație, îndemnând, amuzat, guraliva să tacă pentru că mutațiile psihologice ale bărbatului îi sunt favorabile: „Taci. E spre mai bine. Chiar/ prinde a-și schimba culoarea gura ta/ înnobilându-se”. Căci trezirea bărbatului din mahmureală și recuperarea lucidității, nu alterează patosul admirativ, chiar dacă unele „daruri i se păruseră aparente”, iar cea din față, ca-n basm, se desvrăjește, rămânând doar o „sirenă a unui iaz de țară” ori o „simplisimă prășitoare”. Martorul amuzat al scenelor erotice surprinde gesturi banale pe care le ridică la valoare de simbol. De exemplu, o

privire masculină geloasă determină reacția bruscă a femeii ce-și ascunde splendoarea sânilor sub cenzura sonoră a fermoarului și a veșmintelor, lăsând vederii doar o sugestie a frumuseții lor. Gestul femeii devine aproape simbolic, el apare martorului ca o brutală cenzurare a frumuseților lumii. Rezultatul e o frumusețe aproape mutilată, lucru sugerat de analogia cu păsările înfulecate de gura flămândă a șarpelui: „ea își închide fermoarul care/ e ca o gură ce-i înghite sânii/ deja alunecători sub rochie precum/ conturul a doi fazani/ sub pielea hulpavului șarpe boa” (p. 174). Fără atributul inițial, comentariul martorului devine amuzant-cinic, chipul femeii se goleşte de farmec, impresia că au avut o aventură ocazională degradează mitul iubirii: „Chiar așa: ce obraji frumoși aveau sânii ei!.../ Ce obraji triști are ea/ cu chipu-i noptos învăluit de/ uluiaala aventurilor minate de/ regretele viitoare”. Același traseu desolemnizator îl găsim în poemul intertextual despre balconul Julietei, unde mitul iubirii incompatibil e opus realului erotic, unde instinctul e mai puternic decât codul galant. În viață erosul e aventură, întâmplare cu „trăznăi”, protagoniști sunt „o ne-Julietă și un ne-Romeo”, după escaladarea balcoanelor se nasc copii, se întind scutece etc. Despre asemenea consecințe „Shakespeare nu a avut timp sau chef/ să scrie”, dar aceasta e adevărata față a iubirii, ține autorul să sublinieze, ironic. În tiparul aventurii erotice e coborâtă și relația operă-exeget. Deslușirea operei devine prin această înscenare amuzant-cinică o hilară întâlnire de tripou. Efectul liric derivă din distanța enormă pe care fantezia deformatoare o instituie între celor două repere. Oricum, regizorul înscenării burlești nu crede în fericita adecvare dintre critic și operă. În decodare, criticul improvizază, semnul și sensul par niște „împerecheri bizare”, textul critic e suită de aserțiuni burlești: „În hermeneutica poetică/ se poate întâmpla orice. Ca semnificație/ ea egalizează o pană de păun cu o pană de motor/ o zi cu un OZN/ până la urmă astea împerechindu-se bizar/ în graba lor fulgerată peste gura căscată/ a lumii” (p. 187). Pe urmele manifestelor avangardiste ce corelau arta burgheză cu prostituția, poetul demitizează actul receptării

estetice prin aducerea lui în pragul unui tripou, și întruparea parodică a operei și a exegetului în personaje specifice locului: „În hermeneutica poemului o cocotă se poate întâlni/ cu un gentilom. «Hai – îi zice cocota –/ trage storul sau/ trage-ți cravata/ și-ntr-un caz și în celălalt având șanse minime/ de-a rămâne în viață»”. Ca în comedie, zarva coboară spre lucruri mărunte. Cocota se teme de „cravata” gentilomului, iar bărbatul se apără argumentând că nu e indiciu al situației „deasupra” celorlalți, adică aroganță și superioritate, ce ar putea altera relația cu opera, ci doar o anexă a conduitei sale de toate zilele: „«așadar liniștește-te leneșo în/ a avea dreptate»”. Opera și exegetul ajung astfel personajele de scenetă comică ce se suspectează de inadecvare, se tachinează, dar fără a se profila un învingător, ceea ce face ca regizorul să suspende ironic cearta, parodiind conceptul modernist al operei deschise: „Basta! (Și totuși/ conform legilor și legendelor absurdului/ acest poem în care e posibil a se întâmpla orice/ nu se poate încheia aici – ar mai avea nevoie de câteva completări inutile...)” O parodiare a efortului exegetic eșuat este și poemul dedicat lui Derrida, unde „gentilomul” face eforturi remarcabile în a descifra meandrele deconstructivismului: diferență și diferență, diseminare, urmă, reabilitarea termenului antinomic, fortificarea elementului joc în detrimentul structurii, renunțarea la Operă pentru Text sau scriitură, estomparea subiectului, substanței și a existenței prin favorizarea relației pure, prin universalizarea dinamicului, moartea autorului și preeminența limbajului etc. duc la concluzia că efortul constructiv al filozofului e derizoriu, iar beneficiu cognitiv al cititorilor – dezamăgitor: „și iar am mai avansat cât am avansat (poveste lungă/ ce mai!) pentru a avea surpriza ca în locul unde/ Harta indica minunatul câmp al Înțelepciunii/ să aflu un coșcoaga pustiu al ignoranței/ (judecând după

nisipăria pe care o conținea). Mă/ dezorientă neplăcut/ galopul de cămile brusc retezat doborât al dunelor. Mă/ însingură fășăitul vântului prin nisipăria aia/ împalidându-mi auzul. Mă gândeam că aspra căldură/ a dunelor ar putea vindeca zeii de reumatism” (p. 178). Dezamăgirea e împinsă apoi într-o secvență de clovnerie absurdă, unde exegetul năucit fredonează-invocă papagalicește numele filozofului, iar acela vine la chemare ca să-l domolească, să-l scoată din delir (element preconizat a sta și la temelia scriiturii).

7. Fantezia debordantă modelează și puținele poeme cu **tema morții**. Corelația umbră umană-moarte lucrează în subteranul multor poeme. Revelația aceasta e uneori comprimată în stil modernist, în minim de vocabule și maxim de impact emotiv: „La picioarele noastre/ umbrele noastre/ ca niște morți neîngropați” (p. 161). Tema e tratată și în grilă postmodernă cu humorul derivat din raportarea la clișeele filmului polițist: „Măinile sus!.../ și-o percheziționezi/ să vezi/ cam ce și cât poate fura o umbră din/ trupul/ din sufletul din nervii ne-stăpânului ei” (p. 188). Dar joaca

aceasta de-a poliștii are și reversul când umbra pune lucrurile la cale, ultima dată, desigur: „propria-ne umbră ne pune / pe la spate/ mâinile la ochi/ întrebând:/ «Ghici cine e?»/ Ca regulă/ nu mai poate răspunde nimeni”.

8. Din suita de plachete poetice, se desprinde **un parcurs creator, de calitate**, ce păstrează un nucleu tematic și de probleme definitorii pentru o conștiință implicată în lume, în destinul uman și al frumosului salvator. Relele lumii, aberațiile, crizele estetice necesită intervenție polemică, atitudine; evocarea artistică cere un aport al fanteziei, înnoirea formelor, dar în anumite limite, fără a se renunța la subiectul poetic, la semnificație, simbol și mesaj. Poetul trebuie să rămână preocupat profund de înnoirea permanentă a surselor de poeticitate, de aportul intelectului în născocirea lor, de împrăștierea expresivității limbajului său, în sincronie cu experiențele semnificative ale poeziei europene contemporane. Aventura textualistă, dicteul automat pot regenera poeticul cu condiția unui control al conștiinței critice.

Aqua Arcanum

Exploatănd, chibzuit, libertatea

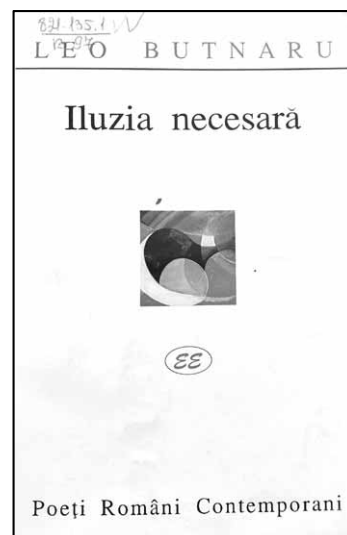
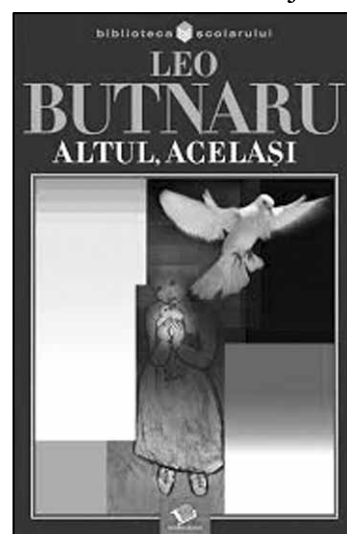
Liliana OREHOVSCHI

Leo Butnaru este un autor care, deși publică de prin '76 mereu, a fost, după propria-i mărturisire, cam în umbră în țara sa. Am impresia că este mai cunoscut în România, pentru că cele mai multe dintre cărțile pe care le-am răsfoit erau îngrijite de edituri românești. L-am descoperit cu adevărat abia anul trecut cu prilejul unei activități organizate de Biblioteca „Transilvania” din Chișinău, i-am studiat la lecții poezia și am înțeles că merită lumina, pentru că are o poezie frumoasă, surprinzătoare și adâncă, bine scrisă, uneori în ritm clasic, cu rimă; mai des – cu ritm liber, muzicală, inedită, plină de umor, amar, jocuri de cuvinte și intertext.

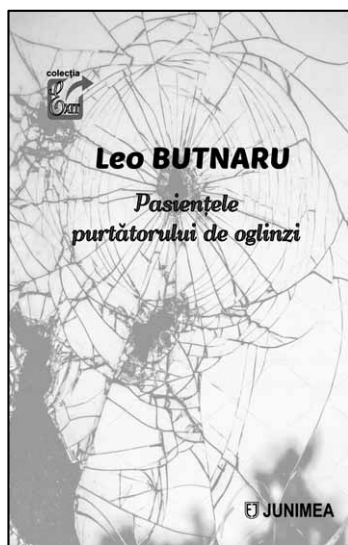
Ceea ce descoperi chiar de la bun început în poezia lui Leo Butnaru sunt imaginile vizuale vii, de o rară frumusețe, așa cum le-ar face un pictor modernist sensibil la problemele lumii, dar, în același timp, un om simplu, crescut la țară, care spune (în poezia *Către o balama, către o poartă*): „Când eram mic poarta-balama mă purta/ mă-ndrepta/ când spre ieșitul în drum/ spre plinul satului/ când îndărăt spre brâul albastru al casei/ astfel deprinzându-mă cu lumea care/ și ea/ pe la margine (îmi ziceam) are vreo fabuloasă balama/ cu care e prinsă de cer/ de vreo stea.” Sau care descrie fotografic întoarcerea copiilor de la câmp, după ploaie, goi și fericiți, hainele lor ude sunt înșirate pe oiștea căruței (în poezia *Precum într-un vis, copii*): „A trecut spălătoreasa lumii/ Goi și norciți/ ca paparudele/ ne uscăm bulendrele pe oiștea căruței/ Aburul din trupurile cailor/ din trupurile noastre/ se răspândește/ până atinge aripile ciorilor/ care se rotesc peste lan”. Copiii zâmbesc, pentru că sunt mulțumiți „ca paparudele” care au adus totuși ploaia și au împăcat cele trei lumi, dar numai până la ciorile negre, dar în curând se vor lăsa și ele învinse de fericirea copiilor,

transmisă și lor prin abur, iar viața va deveni ușoară, ca într-un vis de copil.

Ochii poetului redescoperă lumea cu uimire și ne-o transmit în forma ei cea mai sensibilatoare. Trandafirul are obraji dolofani ai copilului ce cântă din flaut, iar flautul nu e decât propria-i tulpină. Inima poetului este o amforă care se umple cu frumusețe și tristețe: „În lanul de grâu/ în umbra stâncilor sau/ peste curgerea apei – oriunde/ vă este dat a vă scutura/ roșii petale de maci/ totuna/ și inima mea/ amfora ei fierbinte/ voi rânduri/ rânduri/ o umpleți.” (*Mică elegie*) Identificându-se cu Ovidiu, care contemplă pustiul din câmpiile Dobrogei, de atâta singurătate, poetul zice: „La prima zăpadă/ ar trebui să-mi fac/ statuie cu chipul/ vreunui prieten”. În *Deghizare*, luna-i o mască levantină: „Zilele și-o dau pe ceafă/ nopțile și-o pun pe față”. De atâtea ori am văzut luna ca pe o față subțiată, fără volum, transparentă, ca a Luceafărului, și niciodată nu m-am gândit că-i o mască, pe care și-o pune veșnicia pe ochi ca să se umanizeze, privindu-ne.

Altă imagine (în *Elegie Disco*) cu Margareta lui Bulgakov zburând deasupra Chișinăului, pe timpul când încă mai avea tramvaie: „Peste acoperișurile nalte și netede/

ca pistele aerodromului/ amurgul e precum o cafea aburindă/ la marginea căreia tremură/ buzele fripte de neon./”

Margareta lăcrimează, amintindu-și de primul sărut (toate orașele au negreșit un Maestru și o Margaretă), și se întreabă, dacă nu cumva și răul este la fel de trecător ca și binele, apoi îi porun-

cește inimii „să nu fie insulă”, să fie una cu Universul.

Omul din poeziile lui Leo Butnaru adesea se psihanalizează și își poruncește (în *Conștiința de sine*, de pildă): „Fii calm/ senin/ chiar când ții în palmă/ furnica ce aleargă alarmată/ pe confuzul drum al liniilor sorții/ fii

calm/ senin/ neadumbrit de teamă/ și percepe dublu ca autor și ca martor/ cum între inimă și rațiune/ fidel hulub de poștă e speranța/ zburând prin flux neîntrerupt de vești/ ce și le duce sie însăși viața”. Încearcă cu ajutorul proverbelor sau al experiențelor de lectură să se ferească de

accidente sufletești, dar nu-i reușește, uneori, și atunci îi contrazice pe seniori: „Frate Fiodor Mihailovici/ deja nimeni nu mai crede că/ frumusețea va salva lumea/ dar/ câteceineva naivul se gândește că lumea/ ar trebui să salveze frumusețea./ Domnule Lucian Blaga vă rog nu vă supărați/ însă în ultima vreme (sper nu cea de pe urmă)/ de cum merg la țară constat

că/ veșnicia a murit la sat”. Apoi, în *Încălcareă proverbului*, înțelege (după ce-l înjură foarte expresiv pe călău), că gădele care a tăiat capul cel mai plecat este un filozof care-i spune că în spațiu se trăiește, iar în timp, adică pe Pământ, se moare mereu (de dragoste, de durere, de deznădejde, de singurătate, de răs și de plâns). Libertatea de a fi deasupra moralei este condiția poeziei și poetul își asumă responsabilitatea de a o exploata chibzuit.

Una dintre libertățile favorite ale lui Leo Butnaru este cea de a sincroniza idei din diferite domenii, timpuri și de pe toate meridianele cu evenimentele zilei, așa ca-n poezia *Tur de orizont*: „Spre Bosfor – Dardanele – Strâmtoarea Mânecii/ semicercul orizontului e destul de senin/ pe alocuri chiar azuriu – se vede/ în Itaka lui Ulise și-a curățit casa/ de logodnici pezevenghi/ în Andaluzia maurii nu mai sunt geloși nevoie mare/ și Dezdemonele vii și nevătămate/ li-s fidele în continuare/ în Normandia s-a terminat – se vede/ Războiul de o sută de ani și probabil (pentru că e totuși prea senin, iar pe alocuri de-a dreptul azuriu!)/ Occidentul a mai trimis ceva ajutoare salvatoare și gaița lui Salvatore Quasimodo/ nu mai râde grosso modo neagră printre portocali.”

De asemenea, Leo Butnaru, filologul, alege ca într-un joc de puzzle simboluri, zicale, expresii internaționale, construind din ele, ca un magician, tablouri neașteptate: „Rafturi, rafturi... Pe unul din ele – Paiul/ de care s-a apucat cândva cineva/ salvându-se de la înec./ (Probabil/ fost-a făptura de spumă-a Afroditiei.)/ Suspendată de candelabru – Craca/ pe care un ins și-a tăiat-o de sub picioare. /Putea fi Icar/ la începutul zborului său.) /Pe alte rafturi – Cutia Pandorei/ Sabia lui Damocle/ Mana cerească/ Mărul lui Newton/ Foarfecele Dalilei/ Cenușă de presărat pe chelie vinovată/ Măciucă, blid zburător/ (În afară de Cracă, toate/ destinate capului) – suspendate/ montate, legate, clătinate/ deasupra vizitatorului care/ ajunge ceea ce ajunge în dependență/ de ceea ce-l trăsnește peste creștet.” (*Muzeu deasupra capului*)

Leo Butnaru, deși izolat printre cărți – ori poate pentru că este printre cărți, rămâne un om printre oameni, de aceea multe dintre poeziile sale sunt dedicate unor personalități: Petru

Dudnic (*Omul din oglindă*), Antanas Jonynas (*Din amintirile unui fost tânăr poet*), Marin Mincu (*Incipit Avangarda română*), Salim Babullaoglu (*Ceai negru*) sau chiar poartă numele autorilor la care se gândește: *Elegie pentru Nazim Nikmet*, *Cu gândul la Daniil Harms*, *Stegarul Rilke*, *Cu Trakl*, *Patimile după Dostoevski* etc. Poezia lui Leo Butnaru este un fel de „Enciclopedia Marilor Poeti ai Lumii” care te îndeamnă să-i cunoști, cu ai căror eroi se contrecează, glumește cu ei pe seama lumii și a percepției poeziei în veșnică schimbare. Despre unele texte ai spune că sunt miniaturi literare, pentru că un aparent prozaism le camuflează liricul subtil: „Pe lângă plopii fără soți/ pe aceeași ulicioară/ Hiperion își ducea computerul la reparat/ De după gard/

Cătălina verișoara-sa de-a treilea l-a întrebat: «Ai auzit de Eminescu?»/ «De cine?»/ «De tat-tu.» /«Nu.» a răspuns Cătălin,/ continuându-și calea atât de lungă/ până la atelierul/ din satul vecin” (*Spre atelier*).

Poezia lui Leo Butnaru, citez tot un poem de-al său (*Cele mai naive versuri*), duce la „ameliorarea stării poetice generale pe glob/ și ține și ea de lupta pentru supraviețuire a omenirii”. E o concluzie pe care o trăiesc și o exprim într-un glas cu elevii. Iar Poetul Leo Butnaru nu reușește să îmbătrânească, muncește înainte și de sub penița sa ies noi și noi poezii ca din jobenul unui scamator, toate diferite colorate, după cerințele clipei în care se nasc. La mulți ani creatori, maestre!

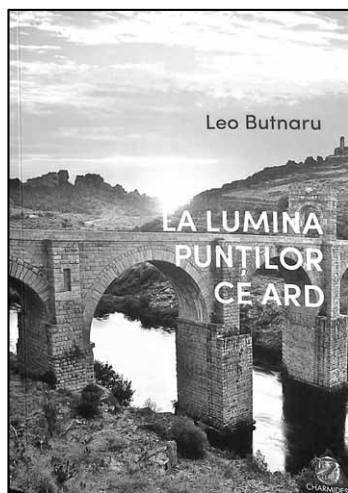

Chișinău, 14 noiembrie 2023. La marginea din stânga, gazda reuniunii, directoarea Bibliotecii „Transilvania”, Parascovia Onciu, la marginea din dreapta, Vitalie Răilean, directorul Bibliotecii „Onisifor Ghibu”, în centru – poetul Leo Butnaru, alături de traducătoarea sa în italiană, copiii – elevi de la Liceul „Gaudeamus” din Chișinău.

În lumina punților ce ard

Carmen-Diana BURJE

Încă de la primul poem cu care debutează volumul de poezii al lui Leo Butnaru *La lumina punților ce ard*, apărut anul trecut (2023) la editura Charmides, din Bistrița, poetul lasă de înțeles că poezia lui nu face parte din rândul

celor convenționale, vestind inovația și deschizând în acest fel Pandora controverselor. Necunoscutul care iese de la Biblioteca Națională aținând calea trecătorilor și vestind începutul unei noi ere poetice este de fapt vocea poetică care anunță că a trecut Rubiconul, iar cititorul e nevoit

astfel să urmărească firul străveziu, firav și delicat, al ideii lirice care străbate volumul până la capăt.

Realitatea pe care o prezintă poetul basarabean este „învăluită într-o ceață de fantezie”, iar cheia care vine s-o descifreze pare, de multe ori, că se află doar în posesia poetului care se joacă ștregărește cu ea, scoțând-o câte puțin la iveală pentru ca mai apoi s-o păstreze în taina inimii sale, pentru că „nu se vede tot ceea ce se vede/ oarece se tăinuiește, se cifrează/ și sensurile deduse din cele văzute sunt altele”. Acest joc de-a v-ați ascunselea urmărește ca un murmur ghiduș întreaga creație învăluită „într-o ceață de aparențe”.

Poezia este în viziunea lui Leo Butnaru acea punte care leagă trecutul dinozaurilor de prezentul devorat de gadgeturi. Ea există de când a apărut cuvântul, de la începutul timpurilor, e furnicuța care străbate firul de graminee pe colțul mamutului ca pe un turn de

fildeș. E locul de întâlnire a zeilor și a titanilor cu Apollinaire, Paul Celan, Gherasim Luca etc. pe tărâmul ideilor și al credințelor religioase precum hinduismul, creștinismul sau chiar ateismul, e „piciorul de vers care stă în spagat” făcându-se punte spre un alt poem. E patria hazardului, a vieții și-a morții deopotrivă, e „zona seismică” care zgâlțâie din temelii credințele și așteptările, e mirarea regăsirii celor două alune alunecate sub dulap în urmă cu mult timp, e patria dragostei de poveste. Poetul face salturi în timp, în epoci diferite, trecând dintr-o religie într-alta, dintr-un loc într-altul, trecând cu luntrea poeziei în Infern, spre eterna nefericire a oamenilor¹.

Poezia lui Leo Butnaru e, de asemenea, pașaportul de intrare în muzeul literaturii, unde îngerul păzitor al ei plasează cinic liniuța între anul de naștere și cel al morții scriitorului. „Adevărul care umblă cu capul spart” prin lume amintind de macii roșii de pe câmpiile sufletului poartă „dureroasa senzație de rană universală”, iar „cuvintele sunt țărnișurile altor cuvinte”. „Cuvântul e cel care privește în ochi adevărul/ și tot el e chiar adevărul din ochii în care privește”, el umple „spațiile negre de peste lume”, luminându-le cu fantezia poezilor. E cel care luminează prin întregul său corp, asemeni lui Argus, titanul din mitologia greacă dotat cu trup athletic și înzestrat cu însușirea de a vedea cu tot corpul și de a veghea existența zeilor.

Revelația că nimeni, niciodată n-o să-i poată oferi poetului ceea ce cu adevărat își dorește obligă oarecum la sentimentul spășirii „unei biete vieți de om”, dar și la frica de orologiul care ticăie amenințător, vestind sfârșitul. Poetul, asemeni lui Sisif, împinge cu umerii încordați cuvintele prin muncile „scavagiste, socialiste, capitaliste” ale epocilor pe care le traversează, în timp ce îngerii încălțați cu „cipici” mănâncă popcorn și privesc impasibili seriale cu nemuritoarele

visuri ale muritorilor. Creatorul poeziei simte că n-are acces la Creatorul lumii inventând scuze stupide care vin să întărească ideea de hazard și de deșertăciune a deșertăciunilor.

Dar ceea ce îl sperie cel mai tare pe Leo Butnaru e teama că toată creația sa n-a fost decât o vânăre de vânt pe durata destinului său poetic, că sămânța cuvântului sădit de el cade haotic pe pământ sterp, că munca lui de-o viață i se scurge prin mâinile goale pe care le privește derutat la finalul volumului.

Volumul de poezie *La lumina punților ce ard* e fascinant de la prima până la ultima pagină mai ales prin turul de forță și prin incursiunile pe care poetul le face neobosit prin toate ungherele istoriei și ale religiilor, legându-i pe Budha, Alah, Dumnezeu, prin firul diafan al poeziei, de epoci istorice și de geografii variate, luminând, cu ochi treziți în toate celulele poeziei, galeriile subterane ce poartă poemele spre țărnițele altor înțeleșuri.

Note:

1. Conform *Dicționarului de simboluri, mituri, vise, obiceiuri, forme, culori, numere*, Jean Chevalier și Alain Gheerbrant (coordonatori), Iași, Editura Polirom, 2009, p. 137 „luntrea lui Caron merge întotdeauna în infern. Nu există luntraș al fericirii.”

Topos

Fascinanta lume a copilăriei

Ioana Nectaria BĂLAN

Volumul de poezii *Arlechinul și delfinul* de Leo Butnaru, apărut la Editura Prut Internațional în 2001, reprezintă o colecție remarcabilă ce reușește să îmbine armonios fantezia, imaginația și un subtil caracter educativ, toate destinate cititorilor tineri. Poeziile lui Butnaru demonstrează o știință deosebită în captarea universului copilăriei, printr-o perspectivă ludică și vibrantă, îmbogățită cu elemente de basm și învățăminte morale.

Leo Butnaru, născut pe 5 ianuarie 1949 în comuna Negureni, județul Orhei, Republica

Moldova, este un poet, prozator, istoric literar, eseist și traducător român. Licențiat în jurnalism și filologie al Universității de Stat din Chișinău (1967–1972), Butnaru este un scriitor consacrat, apreciat deopotrivă pe ambele maluri ale Prutului. Cu o operă complexă și densă,

el a reușit să se impună ca una dintre valorile sigure ale literaturii române moderne.

Unul dintre aspectele cele mai notabile ale acestei antologii este imagistica vivace și limbajul jucăuș. În poezia *Versuri de la pitici*, Butnaru antropomorfizează literele și petele de cerneală, transformând actul normal al scrisului într-un dans fermecător al unor pitici veseli. Această abordare inovatoare evidențiază talentul poetului de a transforma experiențele obișnuite în aventuri pline de magie și creativitate.

Tema încurajării povestirii și a imaginației este omniprezentă în volumul lui Leo Butnaru. *Veniți la noi, dragi scriitori* este

un apel adresat scriitorilor de a se implica activ în viața copiilor, promovând o colaborare fructuoasă în crearea de povești și poezii. Această piesă reflectă credința fermă a poetului în importanța literaturii în dezvoltarea cognitivă și emoțională a tinerilor, subliniind rolul esențial al adulților în stimularea imaginației celor mici.

Un alt element distinctiv al volumului este omagiul adus patrimoniului cultural românesc, vizibil în poezia *Bunicul Ion Creangă*. Butnaru îl prezintă pe marele povestitor Ion Creangă ca pe un meșter-faur al basmelor, ale cărui povești sunt comparate cu giuvaiere făurite din „gând și simț de aur”. Această poezie nu doar că introduce tinerii cititori în universul literaturii românești clasice, dar le insuflă și un sentiment de mândrie și respect pentru moștenirea culturală.

Personajele excentrice din poezii precum *Portretul lui Gigel* și *Un iedut obrăznicut* adaugă un strat de umor și relaționare, prezentând protagoniști adorabili și ușor de recunoscut. Fie că este vorba despre Gigel cu smocul său de păr rebel sau despre iedutul năstrușnic, aceste figuri aduc un zâmbet pe chipul cititorilor, oferind în același timp lecții subtile despre comportament și consecințe.

Stilul lui Leo Butnaru se caracterizează printr-o utilizare eficientă a rimei și ritmului, elemente care contribuie semnificativ la atracția poeziilor sale pentru copii. Rima, de multe ori jucăușă și imprevizibilă, adaugă un element muzical și ritmic poeziilor, făcându-le mai ușor de memorat și recitat. În poezii precum *Zbughilă* sau *Balul racului*, rima susține caracterul ludic și energic al versurilor, invitând copiii să participe activ în lectură, fie prin recitare, fie prin jocuri de cuvinte.

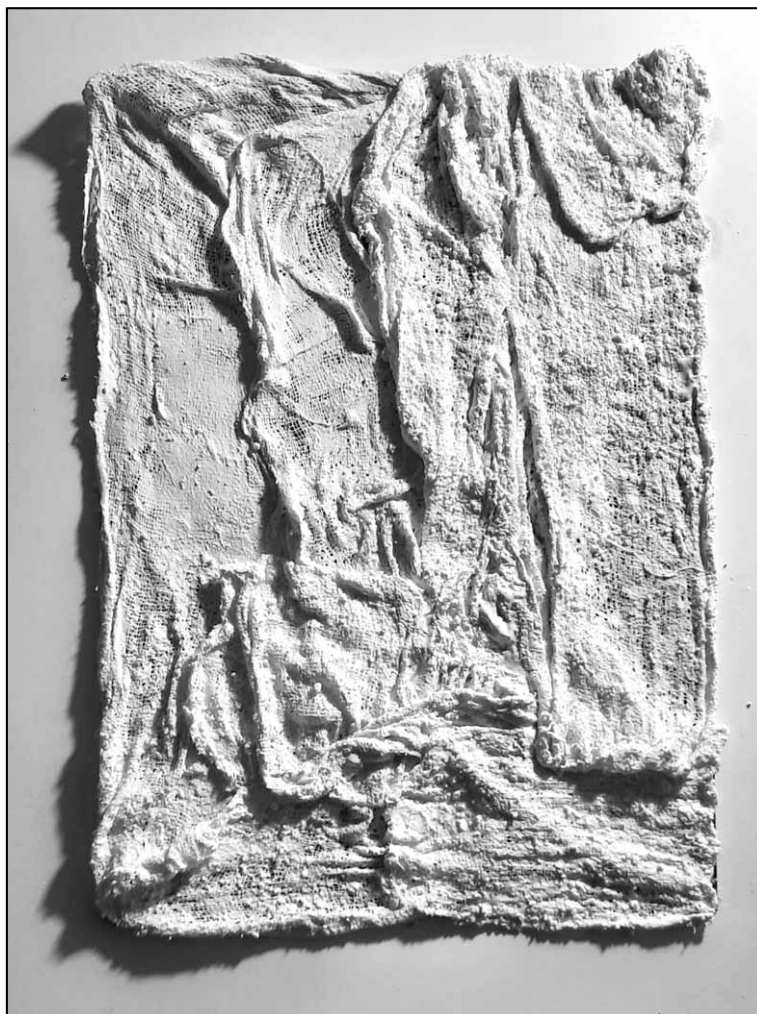
Efectul rimei este dublat de ritmul bine calibrat, care conferă poeziilor un flux natural și captivant. Ritmul alert din *Nesățiosul* sau

Plutește pe mare-o cisternă evocă imagini dinamice, menținând atenția cititorului și stimulându-i imaginația. De asemenea, ritmul variază în funcție de tema fiecărei poezii contribuie la diversitatea stilistică a volumului, evidențiind flexibilitatea și inventivitatea poetică a autorului.

Scriitorul Adrian Alui Gheorghe remarcă: „L-aș fi văzut pe Leo Butnaru nominalizat la Premiul Național «Mihai Eminescu», de exemplu, o șansă de a fi adus decisiv în poezia românească a acestei perioade sau promovat până la nivel de manual școlar. Din păcate, literatura/ cultura noastră și-a creat un panteon extrem de îngust, cu locuri limitate, în care nu găsești întotdeauna valorile reprezentative.

Oricum, cine pariază pe poezia lui Leo Butnaru, la bursa instituită pe termen lung a poeziei române, câștigă.” Aceste cuvinte subliniază constanța și dedicarea lui Leo Butnaru în toate genurile literare abordate.

Abilitățile autorului de a îmbina fantezia cu realitatea, de a îmbogăți limbajul poetic cu imagini vii și de a transmite mesaje educative prin intermediul umorului și al personajelor memorabile fac din *Arlechinul și delfinul* o lectură captivantă și valoroasă pentru copiii de toate vârstele. Volumul se remarcă prin originalitate și profunzime, confirmând încă o dată talentul incontestabil al lui Leo Butnaru și în literatura pentru copii.

Stigmata

Cosmosul scrisului după Leo Butnaru

Victor ȘTIR

Dorința secretă a scriitorului de a scrie toate cărțile este de neîmplinit și atunci rămâne cea de a le citi pe toate și a scrie despre ele; orice apropiere de un titlu dă și senzația, chiar vagă, de luare în stăpânire a interiorului creației care poate fi un tărâm nou, virgin. Așa ceva încearcă, dintr-o perspectivă, și Leo Butnaru în volumul *Pasiunile purtătorului de oglinzi*, apărut la Editura Junimea din Iași, în 2022, cu o consistentă prefață de Ștefan Hostiuc care realizează și selecția materialului dintr-o masă textuală de câteva ori mai

voluminoasă decât cea tipărită. Forma în care poate fi turnat un astfel de demers este eseul, un uriaș *chit* care poate să înghită considerațiile asupra temei, temelor, să le digere, iar mai apoi să ofere privirii cognoscibile steluțele unui parcurs istoric al cărții întins pe mai multe mii de ani. Autorul

este conștient de anvergura proiectului său și, din debutul *Prolegomenelor*, precizează fără complexe: „În structura sa, această carte este, probabil, a unui continuum analogic, ca parte componentă a ceea ce Roland Barthes numea cosmogonie literară”, apoi precizează metoda de lucru „cu fișe”, pe parcursul mai multor decenii, sugerând și numărul imens la care a ajuns, „resimțind” și rescriind aspecte ale producției literare din trecutul mai îndepărtat sau apropiat și prezent.

Așezându-se în postura de „autor de pasiențe”, Leo Butnaru își conferă statutul de prestidigitator, personaj cu un superior exercițiu și simț al ludicului, convins că partea

realizării sale este un splendid spectacol, aflat sub zodia întâmplării, ca formă a hazardului eliberator al unei bucurii cu care se însoțește în promisiunea pe care i-o face el însuși viitorului. Lumea cărților se reflectă nu în „oglinza selectivă” a lui Stendhal, ci în aiuritorul joc al unei mulțimi de oglinzi pe care le poartă demiurgic autorul interesat de ce aduce suprafața de argint în clipa următoare printr-un joc de imagini mai degrabă fantastic decât real.

De la tăblițele scrise în Mesopotamia, la 3300 î.Hr. litera imprimată stă sub paza tainei, a sacralului cu puterea continuității temporale – *Au scris, scriem, vor scrie*, iar prima carte, „...așa numita *Carte a creațiunii*, alcătuită de sumerieni, e considerată primul manuscris al omenirii; din biblioteca regelui Assurpanipal din Ninive s-au păstrat 24 mii de tăblițe de argilă, cuprinzând 5000 de texte”. Este ușor de bănuț că scrisul s-a dezvoltat în toate civilizațiile lumii antice și este notoriu faptul de a fi scris și Iisus, pe pământ: „Dar Iisus S-a aplecat și scria cu degetul pe pământ”.

Eseul cu armătură de cercetare științifică trece în revistă instrumentarul de scris, de la cioplitul în piatră, la imprimarea pe tăblițe de ceară cu un bețișor, apoi scrisul cu grafit, creion, pană de gâscă, peniță, stilou, iar cu referire la suportul pentru text: piatră, argilă, frunză, scoarță de copac, piele de animal prelucrată, hârtie în diverse varietăți. În Grecia, Pizistratos este primul care a înființat o bibliotecă; la 480 î.Hr. împăratul Persiei, Xerxes, prădând Atena, a luat și biblioteca. În Alexandria, biblioteca fondată de regele Ptolemeu a ajuns la 700 mii de manuscrise care s-au făcut scrum. De la etrusci au rămas 10 mii de texte. Forma scrisului s-a rafinat prin preocupările pentru caligrafie care s-a constituit artă. Prima folosire a tiparului datează din 704–751, când în Coreea au fost

imprimare 12 tăblițe de lemn. Prima carte din lume, ajunsă până la noi, este socotită (polemic cu *Biblia*), *Jikji*, imprimată în Coreea la 1377, aflată azi în Biblioteca Națională a Franței. Se cunoaște că domnul Dimitrie Cantemir ar fi pus bazele tiparului pentru turci, tătari, armeni, persani. Scriitor prodigios, autorul se oprește asupra variantelor textului în pregătirea pentru tipar și îl amintește pe Flaubert care opera schimbări în diverse ediții ale textelor (160, în a treia, iar în una de mai târziu, 470) Ion Creangă „Încearca același cuvânt în două sau trei, ba și mai multe locuri până îi părea lui că i-a găsit locul cel mai potrivit” (își amintește Ion Slavici). Tagore numește pregătirea textului „asanarea manuscriselor”. Chestiunile începutului, forme și încheierii unui text este adesea o dramă pentru un autor. Rusul Aleksandr Grin nota aproape disperat despre patruzeci de „starturi” ale unei cărți: „Oare când o să termin de a o tot începe?”, iar Hemingway avusese treizeci și opt de finalizări pentru romanul *Adio, arme!*

Teatrele grecești aveau la dispoziție în secolul V. î.Hr. o mie de piese, la noi ajungând doar treizeci și una. Soarta manuscriselor nu este nici ea una sigură către cartea tipărită: citim romanele lui Kafka pentru că Max Brod, prietenul autorului, nu a respectat înțelegerea de a le arde; Ahmatova a ars manuscrise pentru a nu cădea în mâinile KGB; Gogol nota: „scriu și ard ce-am scris. Și scriu din nou.”

Existența scriitorului începe cu momentul debutului, foarte greu pentru cei sovăielnici, căutători de cale, însă fast ca exemplu pentru Rimbaud și puținii ca el: „...dânsul trece peste noviciat, lansându-se fulminant ca poet de excepție” scrie Leo Butnaru. „La zece ani – minune, la douăzeci – geniu, după treizeci – om ca toți oamenii”. Cât despre diversitatea scriitorilor, ca și a oamenilor, reținem un citat din Viktor Șklovski: „Pruncii se nasc la fel, poezii însă apar în moduri diferite”, iar pe parcursul vieții rămân tot timpul învățacei ai scrisului, profesiunea nefiind o certitudine, și un text, purtând mai întotdeauna o urmă de îndoială. Nu însușirea unei tehnici asigură reușita artistică, nici relaxarea în timpul scrisului sau suferința. Sabato se confesa: „Scrisul îmi

produce dureri de stomac și o proastă digestie; îmi înghețau mâinile și picioarele, aveam insomnii și mă durea ficatul”, iar Balzac s-a stimulat cu cinșpe mii de cafele scriind la *Comedia umană*. Despre modul cum și ce lucra, Eminescu nu vorbea; nu spunea nimănui ce scrie, ci încuia manuscriptul”; „uneori era atât de adâncit în lucru, că scria până foarte târziu noaptea și nici nu mergea la cină, ci trimitea pe cineva să-i cumpere pâine, brânză, o sticlă de bere și lucra mai departe”. Criticul italian Benedetto Croce crede că Vergiliu, pentru a valorifica starea de creație, „transa”, nu stăruia în finalizarea textului, lăsând-o pentru mai târziu, ci scria la repezeală, revenind apoi. La tinerețe, Cehov scria o povestire pe zi, iar Goethe, la senectute, scriind *Afinități electice* regreta că nu a trăit în tinerețe ceea ce scria.

Leo Butnaru trece în materialul volumului și experiența sa de debutant în URSS, profitând de cunoașterea limbii române, a scriitorilor în vogă, dar și de sfatul găsit la Ivan Bunin (premiul Nobel pentru literatură): „Să scrii zi de zi, ca și cum te-ai afla la muncă, la serviciu.” – lui Valentin Kataev de la care a luat prima lecție despre avangardismul literar rus, alături de poezii apărute în presa literară și în colecțiile editurilor de dincoace de Prut între care: „*Secolul 20* a fost unul dintre marii mei magiștri”. În descoperirea propriului eu poetic, autorul remarcă sprijinul de început găsit în poezia expresionistă germană, în traduceriile lui Petre Stoica, Doinaș, Ion Pillat, Caraion...

Raportul dintre scriitor și societate se traduce în binomul „onor-onorariu”, prețuirea oarecum abstractă a societății și banii pe care-i poate primi pentru scrisul său un autor. Ambele au cunoscut o varietate de forme și conținut în decursul istoriei. De la admirație, la dispreț, de la câștiguri semnificative, la lipsa pâinii; între aceste limite s-a mișcat „binomul” din cele mai vechi timpuri până astăzi. În antichitate, un

glorificator al campaniei lui Alexandru Macedon în Orient primea un ban de aur pentru un vers reușit și o scatoalcă pentru unul neconvenabil. Poetul Heril, despre el fiind vorba, a murit de scatoalce. Unii poeți antici câștigau bine, în Roma, bunăoară; mai aproape de noi, în secolul al XIX-lea, Emily Dickinson a dat tiparului doar patru poezii în timpul întregii vieți, fără a socoti ca Byron că „Publicarea e ceva rușinos. Îți vinzi conștiința la mezat”, credea scriitorul englez.

Dacă regii dispăruți renasc în inimile poeților, cum citează autorul, este cunoscut că mulți regi au avut pasiunea (ambitiția) scrisului pentru sporirea celebrității printr-un secret contract cu viitorul, cu veșnicia, ori poate pentru un gând ca al lui Shelley – „Poeții sunt legiuitorii nerecunoscuți ai lumii” – care va fi fost demult intuit și a animat dorința de glorie a capetelor încoronate, multe în lipsă de cordialitate cu gramatica sau cu fermitatea opiniilor autorizate. Eminescu i-ar fi răspuns reginei Elisabeta despre o dramă scrisă: „Sunt și versuri bune, dar cele proaste sunt atât de multe, Majestate...” Efectul succesului literar imaginat sau real l-a călăuzit pe Nero să ceară să i se picteze un tablou de patruzeci de metri, iar peste secole, Nichita, „ludic-nepretențios”, simțea că se „înzeiește”, în vreme ce Paul Valéry se fericea ironic: „Sunt sărac, dar rege peste maimuțele și papagalii mei interiori” și exemplele sunt multe precum și formele de relație ale scriitorului cu puterea politică pentru obținerea mijloacelor de trai și chiar a averii. Să nu omitem că apropierea de tron este și apropiere de moarte, relație prodigios probată în istorie.

În comoara care este opera finită, există adesea preluări din autori mai vechi sau mai noi, întărindu-se adagiul biblic „Nimic nou, sub soare” și spumoasa ironie a lui Mark Twain – „Ferice om a fost Adam. Când îi trecea ceva hazliu prin cap, el era convins că nu repetă bancuri străine”; ori limpezimea exprimată de Andrei Tarkovski – „E necesar ca fiecare om să-și găsească propria experiență”. Din zorii practicării scrisului literar până azi, plagiatul a fost pretutindeni, constant întâlnit, și tratat după mentalitatea timpului. Horațiu îi numea pe plagiatorii *servum pecus* (turmă slugarnică),

Balzac a transpus „...cu exactitate în romanul său descrierea sufletului feminin după articole de ziar”, și Herman Melville ar fi preluat „...dintr-un tratat despre balene capitole întregi, transcriindu-le, stricte *sic dictus* (cuvânt cu cuvânt) în *Moby Dick*. Goethe îi mărturisea lui Eckermann: „Cărțile mele sunt alimentate de mii și mii de indivizi...munca mea e munca unei ființe colective care poartă numele de Goethe.” Iar „Pușkin nu ascundea că *Șalul negru* are la origini un cântec din folclorul românesc”.

După o evaluare statistică, istoria ar înregistra cam 400 de genii, începând cu faraonul Amenhotep III (c.1400-1362 î. Hr.) sub care Egiptul a cunoscut „cea mai pregnantă dezvoltare”. După Eminescu, pământul e mai sărac în genii ca și cerul în stele.

Inspirația pentru creație a fost din vechime și a rămas până azi un mister; cât e inteligență, influență a lecturilor, a atmosferei în care trăiește autorul, a posibilităților psihice etc. Socrate îi spune lui Ion în dialogul *Ion* de Platon: „Talentul tău de a vorbi cu îndemânare despre Homer nu e o artă... ci o putere divină care te pune în mișcare...”, iar Thomas Mann se întreba: „Cine înțelege profunda contopire a celor două instincte, al disciplinei și al dionisiacului, de care depinde această fire?” Au fost voci care au spus și mai spun că poetul îl tălmăcește pe Dumnezeu sau zeii, că prin ei vorbesc puterile cerești. Opiniile despre inspirație oscilează de la Paul Claudel – „divinitate dar și eu” la cea univocă a lui Valéry („totul depinde numai de mine”), cu evidente combinații intermediare. Raportul dintre inspirație și tehnica proprie, munca, a fost și este, iarăși, un fertil câmp de dezbateri cu referire la intrarea în „starea” de creație, de vis, care poate fi amorsată inclusiv cu „stimulente”. Eugen Ionescu, autonom, ar fi scris undeva „nimeni nu inspiră pe nimeni, ci fiecare se inspiră din sineși, din angoasele sale...suntem propria noastră inspirație”. Pentru Petre Țuțea, inspirația, „nu poate fi înlocuită cu nimic”.

Conținutul sferei sufletești a poetului este numită, pentru vastitate sa, în eseul de care ne ocupăm *interiorul cosmic*, trimițând la imensitate, și ne dezvăluie o dinamică

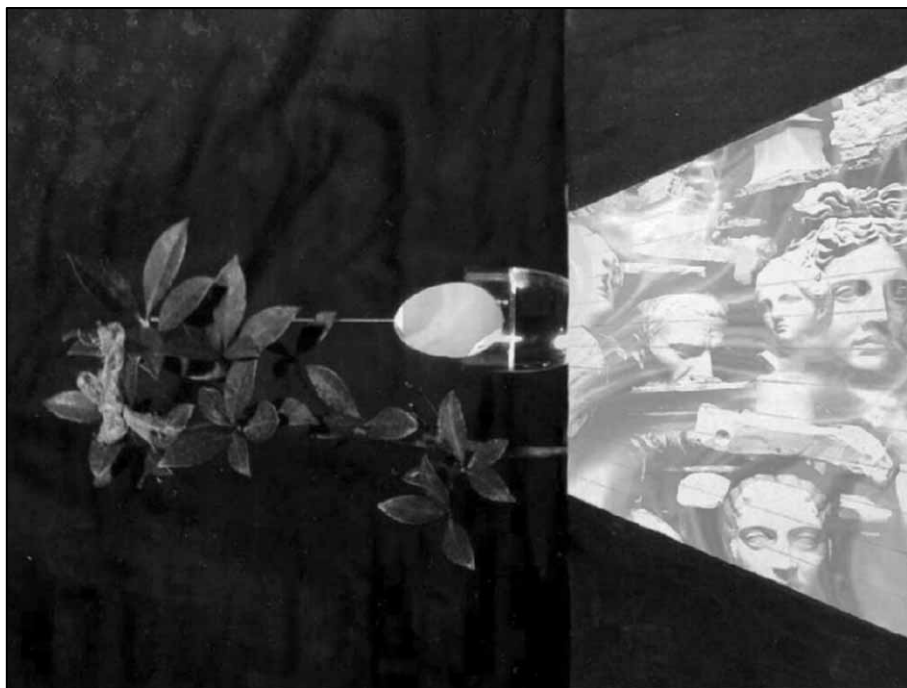
subconștient-conștient, precum și „viteza” de elaborare literară, cât scrie pe zi / pe an un autor. Campion la dramaturgie – Goldoni, 26 de piese pe an, în întreaga carieră, 200 de piese; Lopez de Vega a scris 2000 de piese, iar Leopardi spunea, o poezie la 2-3 luni. „Cine nu știe să se limiteze, nu poate crea”. De reținut: scriitorul Maugham a transmis „Nu scriu cum vreau; eu scriu cum pot”. Poetul olandez A. Roland Holst l-a ironizat pe compatriotul său Simon Vestdijk, autor a șase volume de poezii într-un an și jumătate: „O, tu, cel care scrii mai repede decât e în stare Dumnezeu să citească!”, repetându-l, astfel, pe anticul Quintilian: „Cel care scrie repede, nu va învăța să scrie bine; însă cel care scrie bine, ar putea învăța să scrie repede”.

O veritabilă provocare pentru creator, folosirea fișelor, aranjarea materialului de primă mână etc. Despre Homer se presupune că nu a avut astfel de *probleme* pentru că nu cunoștea scrisul. Carnetul de însemnări a devenit pentru mulți o sursă foarte folosită la scris, Kazantzakis fiind foarte mulțumit când „recolta” zilei era consistentă și avea de unde se inspira.

Scrisul metaforic a devenit în timp ținta unor critici, explicația lui Mircea Martin, vizavi de A.E. Baconski fiind relevantă; ducând mai departe raționamentul se constată caracterul cognitiv poetic al metaforei absolute, teoretizarea referindu-se și la Blaga.

Ieșirea din scena vieții a creatorului se dorește a fi făcută în lumină, în lumina lină sfântă, cunoscută în cântarea ortodoxă pe care o asculta și Eminescu-copil, la mănăstire când își vizita mătușile-călugărițe. „Restul e tăcere” pentru existența fizică, vocea transferându-se exclusiv creației, textului.

Călătoria făcută cu Leo Butnaru este fabuloasă; de mai multe ori milenară, cu un număr uriaș de actanți-scriitori-creatori, cu o uriașă paletă de manifestare. Metoda teoretizării minime în capitole și trecerea la specificul fiecărui scriitor abordat ni se pare inspirat aleasă. Cantitatea imensă de informație, de ordin biografic și referitoare la concepțiile despre scris, dau o aparență narativă prodigioasă cărții care poate fi și tratat despre scris și teză de doctorat și multe altele, în straiul unui eseu atât de bine strunit, încât pare singular în cultura noastră și autorul ne convinge că i-au ieșit „pasițele”.

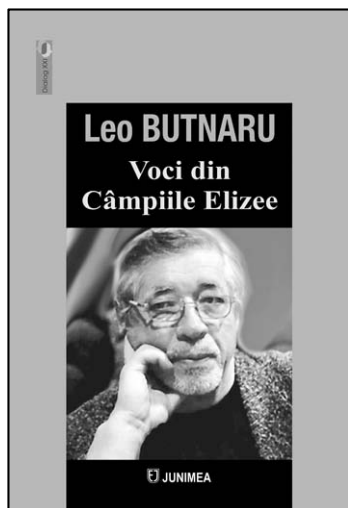

Statues also die

Trăiască cel care întreabă/ Trăiască cel care răspunde (Leo Butnaru, dublă ipostază)

Menuț MAXIMINIAN

Încă de la apariția acestui gen literar, interviurile au rămas la modă, fiind o formă mai ușor accesibilă ce aduce în fața cititorilor informații despre evenimente, întâmplări, epoci sau personalități. Interviul exprimă o atitudine, o opinie, este un mod direct de prezentare ideilor, reliefând un portret, exprimând opinii, idei, lămurind atitudini. Cărțile de interviuri cu oameni de cultură sunt

adevărate enciclopedii, dacă avem fericita întâlnire a doi oameni care știu să dialogheze așa cum trebuie. De multe ori avem interviuri ratate fie pentru că cel care pune întrebări este foarte nepregătit, neștiind date esențiale despre subiectul lui, fie, în cazul cel

mai nefericit, „personalitatea” nu se știi exprima într-un dialog care să fie coerent și să aducă informația pe care o așteaptă cititorul. „A pune întrebări e, uneori, mai dificil decât a da răspunsuri. Pe lângă faptul că trebuie să te documentezi, trebuie să înțelegi multe lucruri”, a spus scriitorul Vasile Ernu (stiri.tvr.ro).

În revista *Cultura*, care, din păcate, nu mai apare în formatul print, Constantin Cubleșan spunea: „Interviul, ca specie literară, poate deveni în timp un autentic document, privind atitudinea și modul în care un scriitor sau altul se raportează la epoca sa. Fără îndoială, importantă este abilitatea reporterului în a conduce discuția, în a-l provoca și a-l determina pe cel intervievat la o abordare cât

mai frontală (cât mai francă) a problemelor puse în discuție”.

Nu este întâmplătoare apropierea scriitorului Leo Butnaru de interviu. Licențiat în jurnalism și filologie al Universității din Moldova, Leo Butnaru a fost de-a lungul timpului jurnalist la mai multe periodice *Tinerimea Moldovei*, *Literatura și arta, Moldova*. De asemenea, în urma acestei profesii de jurnalist a publicat o serie de cărți, dintre care amintim *Răspuns și răspundere* (1989), *Spunerea de sine* (1994), *Prezența celuilalt* (1997), *Micșorarea distanței* (2004), *Răspund, deci exist* (2008). Leo Butnaru știe foarte bine să fie atât pe postura de intervievat, cât și în cea de a pune întrebările și vă propunem să-l descoperim în aceste două perspective prin volumele *A fi sau a nu fi? – acesta e răspunsul* (2018) și *Voci din Câmpiile Elizee* (Iași, 2017: ed. completată), ambele apărute la Editura Junimea. Însă, mai întâi trebuie să subliniem faptul că avem de a face cu o personalitate complexă, scriitor și jurnalist, ce a semnat volume de diverse structuri literare (poezie, proză, eseuri, interviuri, memorialistică, traduceri și literatură pentru copii), este și un bun traducător din literatura română în cea rusă și invers. Despre modul în care Butnaru Nicolae Negru spune „scriitor firesc, complex, conștient de valoarea și destinul său, Leo Butnaru muncește disciplinat, sistematic, laborios, fără să-i pese prea mult de popularitatea, care, se știe, nu se află întotdeauna în raport de proporționalitate cu talentul”.

În *Voci din Câmpiile Elizee* jurnalistul cultural aduce un omagiu scriitorilor trecuți în eternitate. Cartea pornește de la axionul de Paște „Îngerul a strigat”, îngerii fiind aceia care ne însoțesc mereu, purtătorii noștri de grijă,

legătura între cer și pământ. De altfel, în toate mărturisirile sale, Leo Butnaru vorbește despre credință. Iată, personalități trecute într-o stea, mai mult sau mai puțin cunoscute de generațiile actuale, sunt aduse în actualitate. Ne întâlnim astfel la cu o serie de scriitori Petre Anghel, Alexandru Balaci, Cezar Baltag, Aureliu Busuioc, Matei Călinescu, Petru Cărare, Mircea Ciobanu, Barbu Cioculescu, Gheorghe Crăciun, Paul Goma, Ion Horea, Vasile Levițchi, Emil Loteanu, Ioan Mănăscuță, Ion Miloș, Marin Mincu, Fănuș Neagu, Mircea Nedelciu, Octavian Paler, Dumitru Radu Popescu, Sorin Preda, Adam Puslojić, Ioanid Romanescu, Serafim Saka, Mircea Sântimbreanu, Eugen Simion, Marin Sorescu, Petre Stoica, Gheorghe Tomozei, Barbu Cioculescu, Mircea Tomuș, Marius Tupan, George Țârnea, Laurențiu Ulici, Vasile Vasilache, Dimitrie Vatamaniuc, Nicolae Vieru, Gheorghe Vodă. Interviuurile au fost luate față către față cu reportofonul, la București, Chișinău, Iași, Cluj, Galați, Cernăuți, Franța, SUA, Grecia, Turcia, pe nave plutitoare pe Mările Neagră, Egee, Marmara sau pe cele descurcărețe pe canalele Deltei Dunării, în hoteluri sau pe plaje la Neptun, sau în autocare, prin Moldova, Muntenia, Dobrogea, Bucovina, Transilvania, Oltenia. Altele, mai aproape de epoca tehnologiei „prin misterioasele locuri, unele transoceanice, ale Internetului”.

Încă de la început Leo Butnaru mărturisește: „primul interviu l-am publicat pe când eram student la jurnalism (iunie 1970). De atunci, am avut șansa de a dialoga cu numeroase personalități ale literaturii române, și nu numai... Și iată noua ediție a volumului-ecou *Voci din Câmpiile Elizee* care, înainte de toate, e un omagiu adus minunaților mei colegi, cei mai mulți dintre ei și prieteni, plecați pe tărâmul neuitatelor umbre. Un volum cu vocile (...scrise) ale unor scriitori importanți care, pe parcursul unui sfert de secol, au răspuns noianului de întrebări, pe care le-am tot izvodit, pornind de la creația, de la destinul lor. Probabil, aceste pagini intră în contextul general al istoriei literaturii române, fiind mărturii-document, ce conțin momente relevante din starea scrisului artistic

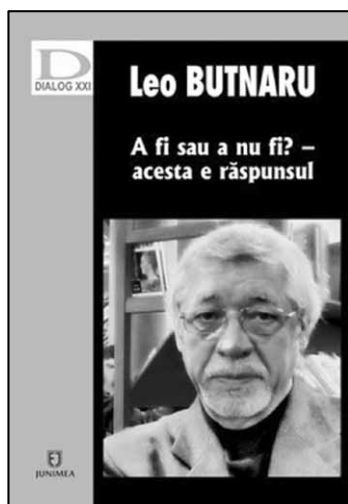
contemporan de pe ambele maluri ale Prutului, atestând integritatea spirituală românească. E o cale de durată și durabilă, marcată de borne de la A la Z: de la Alexandru Ioan la Zeletin C. D. E o călătorie în spațiile memorabile pe un cuprins cronologic Viață – Memorie cuprinsă între anii de naștere 1914 (Bogdan Istru) și 1954 (Radu G. Țeposu). Ce șansă generoasă să discuți cu atâtea personalități! Ce noi universități treci tu prin ideea și grația rostirii lor! Prin urmare, Vocile... sunt înregistrate în prezenta carte-ecou a polifoniilor emotive, dar și a diversităților ideatice, a atitudinilor prin care s-a făcut și se face remarcată literatura română, ca originalitate, cromatică și modernitate distinctă, în contextul scrisului beletristic universal”.

O punte prin dialog între Butnaru și scriitorii întâlnim în cartea care se întinde pe mai bine de 500 de pagini, în care personaje sunt și jurnalistul ce adresează întrebările, dar și interlocutorii – poeți, prozatori, critici, profesori universitari. Avem o frescă a vieții literare, prin intermediul acestor voci, care nu este neapărat imaginea exhaustivă a lumii scriitoricești, vastă și eterogenă, ci a unui segment al acesteia prin care se depozitează o informație documentar-memorialistică.

Prin întrebările adresate, interviurile sunt cât se poate de agreabile, însă asta nu înseamnă că nu surprind și destinul, uneori tragic, al scriitorilor. Aflăm, astfel, când au început să scrie intervievații, amintirile legate de părinți, locurile natale, climatul anilor de studii, momentele trăite ca scriitor, relația literaturii cu cititorii, proiecte culturale. Se lasă loc liber și posibilității de a-și exprima interlocutorul și alte gânduri. Din aceste dialoguri se pot desprinde și adevărate „moto-uri”, după care autorii se ghidează în viață.

Povestea scriitorilor poate fi descoperită prin „glasul” acestora într-o carte ce surprinde gândurile lor mărturisite în fața lui Butnaru. La prima vedere, dialogul între doi interlocutori poate părea ușor de dus pentru cei care nu cunosc structurile unui interviu. Se mai obișnuiește ca mulți să se așeze la masa confesiunii și să spună vrute și nevrute, doar așa ca să-și umple timpul. Mai grav este atunci când ziaristul nici măcar nu-l cunoaște pe cel

cu care intră în dialog, de-a lungul timpului întâlnind mulți ziariști care au venit la diverse evenimente și și-au făcut de rușine meseria, până și reportofonul pe care îl țineau în mână încremenind la aberațiile pe care le spuneau. Un interviu profesionist pornește mai întâi de la documentarea despre invitatul pe care-l ai în fața ta pentru a ști exact să pui întrebările ce se pliază pe personalitatea lui, apoi, prin modul în care dialoghezi, se întrevede cultura ta generală. Un bun jurnalist știe să dea citate, să adapteze întrebările pe care și le propune pe structura invitatului, să-și contureze o rețetă a conversației, astfel încât să țină cititorii, radioascultătorii, telespectatorii aproape. Azi,

cu atâtea vlog-uri, transmisiuni live pe youtube, zoom, facebook, mai nou cu podcast-urile care par să fie descoperit rețeta interviului, banalizăm arta dialogului. Fiecare se pricepe la orice, când nu ai cu altceva cu ce să te remarci, așezi un telefon pe masă și intri live așteptând aprecierea publicului. Și vizualizările nu încetează

să apară, mai ales la dialogurile cu personajele de carton ale vremii în care cercul este la el acasă. Avem influencerii generațiilor actuale, la fel cum generațiile trecute au avut modelele lor. Diferența este că, în trecut, modelele era cu adevărat exemple pentru fiecare dintre noi prin cartea de vizită pe care o aveau, prin conduită, moralitate, exemplul bune practice. Astăzi, modelele sunt incisive, lascive, „opera” lor constând în intervențiile estetice și modul în care se plimbă în mașinile de sute de mii de euro ale interlopilor zilei.

Munca bogată depusă de Butnaru, care devine gazda destăinuirilor scriitorilor, se reflectă în aceste interviuri bine structurate. Dialogurile purtate sunt pline enunțuri deosebite care ar putea fi selectate oricând pentru citate din scriitorii intervievați.

Vocile scriitorilor importanți adunate pe parcursul a mai bine o jumătate de secol sunt așezate în această carte în care se vorbește despre cuvântul ales care era de la Dumnezeu și Dumnezeu era cuvântul. „Am fost reporterul, dar înainte de această condiție profesională eram cel ce se bucura de colegialitatea, prietenia, generozitatea mărturisitorilor în atât de diverse registre emotive și raționale – Mari Scriitori Români, deloc puțini dintre ei cunoscuți pe alte meridiane ale lumii”, scrie Leo Butnaru. *Câmpiile Elizee* sunt de fapt o întâlnire metaforică sub semnul scrisului, sub semnul cuvântului.

Dintre autorii care se află în această carte, spicuiem câteva cuvinte. Spre exemplu, Ioan Alexandru ne spune că moartea nu are ultimul cuvânt de spus în lume, făcând referire la Învierea Mântuitorului la viața veșnică, amintindu-ne de faptul că Ioan Alexandru este prin *Imnele Transilvaniei* un poet mărturisitor al credinței. Întrebat de Leo Butnaru dacă are în atenție vreun director de conștiință a literaturii române, Ioan Alexandru spune „directorul sau Directoratul Literaturii române este în ceruri. Noi suntem conduși de Iisus Hristos”. Aureliu Busuioc spune atât de frumos că: „la masa de scris – tu și restul lumii; poți iubi lumea sau o poți urî. Eu o iubesc”. Paul Goma mărturisește cu o doză de ironie „mi-a căzut cartea de istorie în cap, încă de când eram de 5 ani”. Despre faptul că mulți dintre cititori vorbesc că ar inventa basme, fabulații, legende în cărțile sale declară: „Puțin îmi pasă ce o să creadă cititorii despre faptul că sunt adevărate sau neadevărate faptele pe care le narez. Asta e la latitudinea fiecărui cititor. Eu am povestit. Într-adevăr, fiindcă eu ca prozator sunt un povestitor. Eu nu sunt un textualist. Eu detest jocul de-a textul, considerând că romanul este povestirea unei istorii. Și dacă cumva vreun cititor cândva va pune la îndoială veridicitatea faptelor, împrejurărilor narate de mine, e treaba lui. Eu m-am străduit să fac adevăruri credibile, pentru că în prozele mele e o mare parte de adevăr, de istorie adevărată. Adică chiar așa s-a întâmplat.”. Iată un interviu care merită a fi citit cu Fănuș Neagu, care spune că clipa lui de răscruce este în fiecare zi, bucurându-se că Dumnezeu ne însoțește în fiecare clipă: „Dacă

Dumnezeu îmi dă sănătate, mai scriu o povestire sau două rânduri într-o masă. Din alt punct de apreciere, poate că răscrucea aceasta este ceea ce nu știm să așteptăm, nici nu știm s-o întâmpinăm. De unde ne dăm noi seama când ni s-a întâmplat ceva cu adevărat minunat? Nu știu, nu -mi dau seama. Și nici nu aștept ceva minunat. Eu aștept să-mi dea Dumnezeu sănătate și să pot să muncesc”. Și tot el spune că frumusețea e mai greu de purtat decât urâtul. Din selecția noastră nu putea lipsi Octaviana Paler, care afirmă că cel mai fericit este în fața mașinii de scris: „Aș zice că sunt singurele mele ore cu adevărat fericite. În timp ce scriu, ies, practic, în afara istoriei. Ies în afara mizeriei vieții cotidiene într-un spațiu interior, unde mă simt eliberat de constrângerile obișnuite. Am zis că mă salvez prin scris, întrucât sunt, nu vă ascund, destul de stresat și de istorie, și de angoasele mele... În fața foii albe îmi pierd și angoasele, și incertitudinile care, chiar dacă nu dispar, se transformă în ceea ce aș numi eu orgoliu al umilinței. Cu alte cuvinte, sentimentul relativității – mărturisindu-l, sentimentul vulnerabilității – mărturisindu-l, îmi creez o stare pe care nu mă sfiesc s-o numesc chiar de bine, dacă nu suportabilă. Din pricina aceasta, în loc să consider, ca alții, munca de scriitor una de ocaz, un fel de osândă pe care o suportăm prin destin, un fel de versiune a trudei lui Sisif, pentru mine scrisul este, aș zice, chiar o șansă. În felul acesta mă sustrag agresiunilor, care m-ar putea costa „. Dumitru Radu Popescu subliniază faptul că fiecare om înseamnă o anumită doză de utopie, iar Sorin Preda vorbește despre orgoliu și despre cum ar trebui să ne apropiem de Dumnezeu: „Am avut ocazia să discut cu duhovnici iscusiți și am pus aceeași întrebare părintelui Galeriu, părintelui Sofian, vrând să știu dacă nu cumva ceea ce fac eu nu este o formă de trufie. Se poate răspunde în multe feluri... În orice caz, scriitorul, artistul în general este un trufaș și prin ceea ce face și prin ceea ce gândește despre sine. El poate să fie trufaș în smerenie și acest tip de trufie este și mai aspru pedepsit, căci reprezintă un păcat și mai greu. Însă atâta vreme cât niciun artist din această lume nu a reușit să adauge nimic, nici măcar o virgulă, nici măcar o pată de culoare la

ceea ce deja există, cred că termenul de «creator» trebuie reformulat, iar orgoliul pe care îl afișează unul sau altul, privind statutul lor de creator, trebuie remăsurat, pentru că artistul nu face decât să reazeze lucrurile deja existente și să încerce să le ofere un sens. Da, aici trebuie discutat în ce măsură spiritul poate fi un conducător, un lector al realității..”

Eugen Simion ne dezvăluie că este un spirit foarte neliniștit, însă un neliniștit care se stăpânește. Și face și referire la perioada plecării în Paris, iar mai apoi la întoarcere și la dedicarea cronicii literare: „Când am ajuns la Paris, aveam 35 de ani, vârsta la care orgoliile sunt coapte. Experiența pariziană a fost pentru mine extrem de importantă, pentru că, înainte de toate, am aflat cine sunt și unde este locul meu și care-mi sunt șansele. Pentru asta m-am și întors în toamna anului 1973. M-am întors, cu toate că puteam deveni ceea ce eram deja, puteam să mă permanentizez acolo, ca un profesor la Paris, și-mi așteptam liniștit pensia și reușeam să public și eu o carte la Editura „Seuil” și cu asta destinul meu era făcut. Și mai interesant, în fond. Dar am simțit că pot să fac ceva pentru cultura română. Și-mi făcea plăcerea să pot face. Este ceea ce cred și astăzi. De aia continui să fac cronică literară. Deși am toate piedicile în față: nu mai am timp, nu mai am dragoste față de scriitori”. Mereu am admirat pe scriitorul și jurnalistul Radu G. Țeposu, care mărturisește că „printre personajele literaturii amestec și personajele propriei vieți”, amintindu-mi aici și de soția sa, Otilia Țeposu, cea care vorbește în prozele sale despre cei de acasă, din Țara Maramureșului. Tot cu Nordul are o legătură specială Laurențiu Ulici, care mărturisește că nici un critic nu e supraom: „Sunt critici și critici. Criticii severi, după părerea mea, își fac meseria bine, adică știu să vadă ceea ce au sub ochi. Au și, cum numeai, simțul elogiului, care înseamnă respectul față de operă. Dar au în același timp și condiția lor de profesioniști, exprimată prin simțul analizei critice, care îi obligă ca, în baza acestui respect pentru operă, să nu lase de-o parte minusurile pe care le descoperă în respectiva operă, pentru că a privi tot timpul un scriitor foarte important ca pe un autor de capodopere, – deși, în mod evident, în textele

lui sunt minusuri, ca în orice operă ce se transformă prin receptare, – Înseamnă de fapt de a nu avea simț critic”.

În cartea de mărturii, jurnalistul Leo Butnaru știe să-i iscodească și să-i facă pe scriitori să își deschidă sufletul. Este foarte important acest lucru. O carte ca o panoramă a literaturii române prin intermediul interviurilor. Dacă pe unii dintre scriitori îi cunoașteam, pe alții, mărturisesc că i-am descoperit acum prin acest volum, mai ales pe cei din Moldova, de peste Prut, care au luptat pentru păstrarea și promovarea limbii române, pentru scrierea în vremuri tulburi în această limbă. Este o carte în care regăsim o vibrație a ceea ce înseamnă slujirea cuvântului, a trăirii întru literatură.

Tot la editura Junimea a apărut *A fi sau a nu fi? – acesta e răspunsul*, o carte în care de această dată Leo Butnaru este cel care răspunde la întrebări și o face foarte bine, fiind un foarte bun cunoscător al literaturii române de dincoace și dincolo de Prut. „Înainte și în urma noastră sunt legendele lumii ca o disperare a frumuseților”, spune Leo Butnaru, care așază literatura română într-un relief valoric foarte divers. Vorbește și despre „ghearele ursului Nordic” care „ne-a sfâșiat harta și destinul, această emulație s-a manifestat prin eforturi tragice, uneoriperate, de reintegrare a moldovenilor din stânga Prutului în contemporaneitatea lingvistică și civilizatoare românească, adică firească”. Cu toate acestea, „în această zonă pruto-nistreană a pătimirilor s-au găsit mereu făclieri de jertfă care să sfideze barbariile opresive ale colonizatorilor, pentru ca tot mai mulți consăngeni de-ai noștri să cunoască obiectiv elementele, forțele, vectorii care au acționat și acționează în cuprinsurile spiritualității și istoriei românești. Într-o succesiune de ștafete încarcerate, exilate, deportate, surghiunite, umilite sau asasinate, mințile lucide s-au opus tâmpeniei antiromânești, pe care țarismul sau sovietele o doreau generalizată până la o subconștiință a gloatei, ele, aceste minți, s-au împotrivit cu încrâncenare agresivității deșănțate a prostiei și vicleniei politice, pe care colonizatorii le inoculau băștinașilor”. Plin de povești cu granițe puse între frați este dialogul purtat cu Marius Tupan.

Într-o altă confesiune aflăm cum, despuiată de cuvinte, comunicarea umană ar părea una a roboților și ne și ducem cu gândul

la aceste vremuri în care se vorbește despre inteligența artificială. Iată ce frumos Leo Butnaru vorbește în dialogul cu Luminița Țăgârlaş despre puterea cuvântului, despre emoții, despre frumusețea omului care nu poate fi înlocuită. Și fiind întrebat de atâtea ori dacă este un ambasador al literaturii de dincolo și dincoace de la granițe, Leo Butnaru mărturisește că se simte în primul rând un scriitor și că literatura e ca infinitul cu centrul pretutindeni și marginile nicăieri, adică oriunde este un scriitor oriunde este o carte bună, acolo poate fi centrul lumii: „aș spune că fiecare carte pe care am scris-o este o mărturie a unei oarecare împliniri a spiritului meu, a aspirațiilor mele, dar, firește, niciuna din ele nu au atins idealul la care, în ascuns, poate că năzuiesc. De fapt, idealul e ceva de neatins, totdeauna și pentru toți muritorii” (dialogul este purtat cu Cristina Cîrstea). Și tot el, adaugă referitor la literatura din dreapta Prutului: „Scrisul unor autori din Basarabia ține de condiția estetică, ține de condiția estetică a paradigmatelor și exigențelor universale în câmpul operațional de forțe general-perceptibil de cititori «ne-localizați» anume. Scriitorul autentic din Est, deci și cel din spațiul pruto-nistrean, până la urmă va fi integrat fără prejudecăți (și... prejudicii!) câmpurilor axiologice unde operează nediscriminatoriu codurile socio-umane exemplare care guvernează (și subordonează) existența în general, viața comunităților istorice educate în respect față de valoare și democrație”.

„Nici eu nu sunt prea retras din fire, însă nu am (sau nu am vrut să-mi încurajez) anumite veleități politice sau administrativ-birocratice. Am «ciupit» nițel din ele, dar n-am consimțit să le jur credință pe viață, spre a le rămâne ostatic”, spune scriitorul, fiind întrebat de Victoria Milescu despre modul în care s-a raportat la trăirile românilor din această parte atât de vitregită de soartă, fiind într-adevăr un promotor al culturii românești și având grijă de cam cuvântul nostru scris să nu piară. Făcând o mărturisire legată de începuturile sale ca scriitor, vorbește despre scrisorile introductive pe care ca elev le primea de la redacțiile revistelor *Tinerimea Moldovei* și *Moldova*, inclusiv de cele semnate de poetul Anatol Ciocanu. „Chiar din primele săptămâni de studenție, mă angajai cu pasiune în dezbaterile de la ședințele cenaclurilor literare „Eminescu”

de la Universitate, „Luceafărul” de la *Tinerimea Moldovei*, „Miorița” de la Biblioteca Republicană și, nu în ultimul rând, în cele ale cenaclului de la casa municipală a tineretului. E drept, nu peste mult timp, activitatea unora din aceste instituții ale junetilor noastre a fost sistată de organele puterii ruso-sovietice foarte vigilente, imperialiste și deznaționalizatoare, iar celelalte erau supravegheate «la sânge» de fel de fel de mahări dubioși, curatori – așa se numeau – de la KGB, de liderași comsomoliști... Prin 1968-1969, se întetiseră represaliile pe «frontul ideologic», fiind închis și raionul de carte românească al librăriei „Meridiane”. Cehi, polonezi, nemți (democrați!), cubanezi etc. – poftim, însă români – net, nelzia! Cărțile românești le puteam procura oriunde în altă parte a Uniunii Sovietice, numai nu și în RSS Moldovenească... Apelam la „Cartea prin poștă” unională, la cunoștințe și prieteni din Cernăuți, Moscova, Kiev, Leningrad, Odessa, ba chiar, în unele din aceste orașe, organizam «desanturi» de «rechiziționare» a literaturii în limba română. Contra cost, firește. Avui noroc de înțelegerea și solitudinea poetului Gheorghe Vodă, care și-a asumat, ca și cum, misiunea de a-mi susține versurile oarecum «ciudate», cum li se păreau unora dintre acerbii slujitori ai realismului socialist. Domnia sa Vodă mă prezentă cu un amplu grupaj în revista «Nistru», apoi îmi apăra manuscrisul la dezbaterile de la Uniunea Scriitorilor și editură, îmi scrise prefața la prima carte, dar și la... a treia, care era privită cu suficientă suspiciune la editură și necesita, deci, pledoaria, «suportul» unei personalități” (dialog cu Petruț Pârvulescu). Despre traduceri pe care le face spune: „Când traduci, e ca și cum ai fi implicat într-un atașament față de opera ce te-a atras, te-a convins, determinându-te s-o re-plăsmuiești în limba națiunii (și... noțiunii!) tale. E un legământ, tacit și implicit, cu un camarad de strădanie creatoare. De nu este așa, traducătorul ajunge – precum s-a tot spus italienește, și nu numai – «traditore»”.

Într-un interviu cu Iulian Boldea spune că scrisul poate schimba lumea: „lectura formează inteligența, cultura, civilizația, în același timp fiind parte componentă importantă, poate că chiar de bază, a acestei trinități.

Lectura ne formează sentimentul frumuseții vieții, sentimentul estetic. Dar și simțul responsabilității, în genere a bunei ținute cetățenești, a bunei conduite umane”. Cultura trebuie susținută în regim maxim precum securitatea națională. Este o idee, la care am accesat și noi de atâtea ori, doar prin cultură ne vom duce mai departe identitatea noastră.

Dintre numele care îi iau interviuri mai amintim pe Dan Stanca, Dumitru Crudu, Angela Baciu, Gellu Dorian, Irina Petraș, Emilian Galaicu-Păun. Leo Butnaru este unul dintre pionii importanți în creionarea literaturii noastre. Este, de asemenea, un jurnalist cultural foarte bun, care știe să așeze literatura și prin intermediul presei culturale în istorie, este cu siguranță omul care atât în întrebări, cât și în răspunsuri spune lucrurilor pe nume, însă în același timp e un om cu o bunătate și o lumina care se văd și din scrierile sale, și din modul în care abordează colegii, scriitori, un scriitor important. Și o ultimă mărturisire despre rolul de interviuat și interlocutor: „O situație ce m-ar tenta să parafrazez nițel celebrul imn «Gaudeamus», punând la un moment dat refrenul: Vivat qui quaerit,/ Vivat qui respondet! Adică, Trăiască cel care întrebă,/ Trăiască cel care răspunde... Am considerat de datoria mea să nu o fac pe mofturosul, când mi se pun niște întrebări, și să răspund la ele. Odată ce eu, pe parcursul foarte multor ani, am tot ispitit lumea, am întrebat zeci de personalități; era firesc să-mi întorc, onest, datoria”.

Interviurile arată seriozitatea cu care Leo Butnaru s-a documentat înainte de întâlnirea cu fiecare personalitate, modul în care știe să interacționeze cu aceștia prin întrebările care descoperă un om școlit. Dacă azi vorbim în presă de oameni care nu mai știu nici măcar să scrie corect, necum să aibă un bagaj de cunoștințe despre lumea în care se învârt și subiecții cu care dialoghează, Butnaru ne arată că mai avem încă profesioniști care știu să îndrepte dialogul spre subiectul propus astfel încât, împreună cu scriitori, cinești, istorici, filosofi, să ne ofere șansa de a redescoperi România (Basarabia) unui nou început.

Și încheiem cu ceea ce spune Leo Butnaru: „Scriitorul este construcția operei sale, precum și opera este construcția scriitorului”.

Stil plin de farmec, ornat cu fiorul poeziei

Iacob NAROȘ

Leo Butnaru – poet, prozator, istoric literar, exeget al avangardismului, eseist și traducător român, licențiat în jurnalism și filologie al Universității de Stat din Chișinău – semnează un interesant jurnal de călătorie, *Drumuri cu și fără hieroglife (jurnale (Yes-eu de călătorie, 1989-2011))*, carte apărută la Iași, Editura Fundației Culturale *Poezia*, 2011. Deoarece avem de-a face cu un jurnal multiplu de călătorie, este binevenit motto-ul din Albert Camus cu privire la temă: „Călătorim pentru a ne cultiva... Călătoria, care e ca un fel de știință mai profundă și mai gravă, ne readuce în noi înșine.”

Impresiile de călătorie din primul jurnal au la bază Mongolia, o țară a exotismului, aproape primar, stimulator de curiozitate.

Călătoria autorului împreună cu doi colegi de Uniune din fosta URSS, respectiv din Moscova, începe în 1989. Primul capitol mare al jurnalului se intitulează *Țara în care ziua se numește ODOR*. În *Mica prolegomenă* – autorul ne familiarizează cu iureșul schimbărilor

serioase, zguduiri ce duc la dispariția peste noapte a URSS-ului, precum și în Moldova. Scriitorii au căutat să se apropie de chestiunile publice legate de independența micii republici, suveranitate și democrație, ca atare, au renunțat temporar la scris. Impactul luării contactului cu o țară totalmente diferită, timp de zece zile, a impresionat pe autor încă din primele clipe. Astfel că în *Bocanci în vopsea roșie* – statuia lui Stalin, unul din primele obiective șocante, era stropită cu vopsea roșie, ca un strigăt de

revoltă pentru sângele vărsat de marele dictator. Oricât s-au străduit să șteargă urmele, au rămas dăre de vopsea din partea anti totalitariștilor locali. Continuator al lui Stalin în Mongolia are și el statuie, e vorba de mareșalul Ciribaloan, obligatoriu plasat în itinerariul vizitatorilor. Aceasta are o culoare galben-verzuie, bulevardul numit Brejnev, ca și alte reminiscențe ale stalinismului au dispărut ca peste tot în zonă. Vizitatorii se îndreaptă către trecut, ajung la cea mai mare mănăstire budistă Gandam Hii, în jur iurte, dovadă că problema locuințelor n-a fost rezolvată, nici măcar în capitala Ulan Bator. Aflăm date despre dragoni, calul renumit al mongolilor, religie și legende. Alte repere importante ale călătoriei sunt: Ghengis Han, palatul de la Nagon-Orgo, munții înalți văzuți din avion, orașe, mănăstiri, vulcani, Babele – monumente unicate din piatră, stepa și păstorii din iurte. Alte locuri de neuitat: peșteri, grote vulcanice, izvoare, stepa însoțită de un spirit muzeal, caii sălbatici, Muntele grănicerilor. Sunt prezentate bucatele nomazilor, dunele și marginile deșertului Gobi, ospitalitatea aparte a hergheligiilor. La întoarcere, autorul schimbă idei, socializează cu alți scriitori, cunoaște destine și întâmplări din viața acestora.

Al doilea jurnal se intitulează *Jurnal pe trei mări și două continente 13-24 noiembrie 1994* – E vorba de o croazieră pe trei mări (Egee, Marmara și Marea Neagră) și prin patru țări (Grecia, Turcia, România, Ucraina). Cu o participare largă a cel puțin patru sute de scriitori din treizeci de țări. Autorul din Republica Moldova, iar din partea României o delegație numeroasă (Octavian Paler, Mircea Ciobanu, Nae Prelipceanu, Adrian Popescu, Ion Pop, Sorin Preda, Ion T. Morar, Ileana Mălăncioiu, Florin Iaru). Plecarea pentru grupul român și moldovean s-a făcut din

București, cu avionul spre Atena. După o scurtă vizită în oraș, imbarcarea pe vapor are loc în portul Pireu. De aici, în Odessa, Istanbul, Izmir, Efes, Smirna, Pergam, Constanța, din nou la Pireu și Oracolul de la Delfi. Pe traseu, momente de poezie pe naționalități, discuții de tot felul, intercalări de poezie din partea Lui Leo Butnaru, amintiri și întâmplări neprevăzute etc.

Jurnal diez (Franța, 17 octombrie-30 septembrie 1996) – De la Chișinău la Paris, pentru a participa la Festivalul Est-Vest consacrat Moldovei de dincolo de Prut, în orașelul Die unde au loc manifestări cu caracter universal (artă populară, artizanat, teatru, carte, arte plastice). Autorul e invitat la al patrulea Salon al Cărții din Europa Centrală și Orientală. De la Paris cu trenul la Lyon, apoi cu autocarele la Die, tabăra de vară. Se relatează tot felul de manifestări, întâmplări neașteptate. La salonul de carte, autorul se întâlnește cu Paul Goma și Sorin Alexandrescu, au loc discuții în colochii pe tema naționalităților și lansări de poezie basarabeană.

Drumul cu hieroglife (Jurnal din China) 14/ 15 octombrie 2003 – Zbor cu avionul până la Pekin, pe linie de Uniuni ale Scriitorilor de la noi și din Moldova. Măreția locurilor vizitate nu încapă în cuvinte: Muzeul Național al Literaturii, Zidul chinezesc, Orașul interzis, Shanghai, temple budiste, mănăstirea Shaolin, Muzeul Caligrafiei, Piața Ten An Men...

Carnet polonez 9-16 decembrie 2007 – Din București la Varșovia, timp de o săptămână, alături de Mircea Martin, pe ruta Poznan, Cracovia și din nou, Varșovia.

Scriitori pe calea ferată 9-14 mai 2008, România – În cadrul unui proiect de campanie Pro-lectura și de promovare a literaturii române contemporane. Itinerariul cuprinde: București Iași, Suceava, Alba Iulia, Sibiu, Mediaș, Brașov, Sinaia, București. Au participat printre alții: Ana Blandiana, Gabriel Chifu, Dan Cristea, Ioana Crăciunescu, Horia Gârbea, Nora Iuga, Ion Mureșan, Adrian Popescu, Liviu Ioan Stoiciu.

Jurnal Yes-eu dintr-un prier parizian (1-29 aprilie 2010) – Autorul a primit o bursă din

partea ICR din Paris pe tema avangardismului, primele impresii sunt legate de Turnul Eiffel, Câmpul lui Marte, Domul Invalizilor, casa memorială Brâncuși. Autorul o ia pe urmele românilor: Iulia Hasdeu, Mircea Heliade, Eugene Ionescu, Emil Cioran; urmează muzee: Orsay, Muzeul de artă Modernă, Rodin, Muzeul Armelor; Delacroix, Balzac cu cele cinci-șase mii de personaje, Victor Hugo; Luvrul ca o împărăție a artelor, Domul Invalizilor (Napoleon), Centrul Pompidou, Panteonul, Versailles, Trianon, Tuilleries, Sacre Coeur, Sorbona, Notre-Dame; grădini: Luxemburg; Poduri: Mirabeau, Trocadero – spectacol cu multi naționalitate sa pluricromatică, Arcul de Triumf, Champs Elysees, Moara Roșie, cimitire, Sena etc. Dacă ar fi de vizitat Parisul sau de revăzut, cel mai bun ghid pentru cei inițiați e fără îndoială acest jurnal, Parisul, orașul luminilor cu peste 60 de muzee și monumente e după Hemingway „cel mai prielnic loc din lume pentru un scriitor care vrea să scrie”.

PS – sau/ inter jurnal, (concomitent) despre avangardiști – (5-28 aprilie 2010. Paris 5-10 mai, Chișinău – cu referire la tema preferată a scriitorului, adică avangardismul.

Peste bariere (jurnal de Crimeea, 4-12 septembrie 2011) – capitala Crimeii, Simferopol, orașelul Koktebel – participare a un Simpozion Internațional de Creație.

De la Arca lui Noe la Arca Poeziei (Jurnal de Armenia) 18-28 octombrie 2011 – participare în calitate de traducător.

După această scurtă trecere în revistă a celor zece jurnale, concluzia este următoarea: cel puțin trei dintre jurnale sunt demne de-a fi recitite și chiar folosite într-o eventuală călătorie pe aceste locuri, e vorba de Paris, China și Mongolia. Pe lângă stilul plin de farmec și ornat din belșug cu fiorul poeziei, Leo Butnaru ne face cunoscută, nu numai partea turistică, ci aduce în plus tot felul de considerații personale, trăiri și întâmplări pline de umor, de neprevăzut, pe care numai un scriitor cu puternică sensibilitate, dar și o cultură vastă, indiferent de domeniu, le poate cuprinde.

Leo BUTNARU

„Viețuiesc în literatura română. Iar starea de fapt a scriitorului dintre Nistru și Prut e una eminentamente transfrontalieră.”

– Dragă Leo Butnaru, te exprimi în mai multe genuri literare – poezie, proză, eseu, jurnal, traducere –, dar, oprindu-ne la poezie și jurnal, ca expresie a unei subiectivități funciare, să zicem, de ce simți nevoie să le illustrezi pe ambele, mergând spre limite diferite sau spre conciliere de limite, de teritorii? Asemenea genuri se completează unul pe altul sau explorează ținuturi aparte? Exprimă unul neputințele celuilalt?

– Poezie am scris de pe la 14 ani. Jurnalul, publicat ulterior cu titlul *Student pe timpul rinocerilor*, am început să-l... secretizez într-un caiet în februarie 1969, pe când eram în anul doi de facultate. Peste vremuri, recitind acele note, mi-am dat seama că ele erau însoțitoarele aspirației mele întru literatură, în mare – întru poezie. Notam, precum mă pricepeam, impresii de lectură, cumpăniri despre poezia altora, a marilor literaturii lumii, dar și despre ce mi-aș dori eu însumi să prind, să aflu, din spații, din inspirații, potrivit poeziei

Dialogurile Mișcării literare

pe care jinduiam să o scriu, pe care mi-aș fi dorit-o afină modelelor superioare de tinerețe ridicate la rangul de inteligență a scrisului, de avansare întru maturitate. Iar jurnalul reprezintă, în mare, un vag *pro domo sua*, însă există în el, dincolo de spunerea de sine, și un spirit... colectivist, cel al studenției în general, dar și spiritul de comuniune de la cenele literare sau din sălile de lectură ale bibliotecilor, cel din

cămine sau de la diverse manifestări socio-tinerești caracteristice epocii respective. Unele note sunt, parcă, niște psihobiograme ale debutantului în literatură de la sfârșitul anilor '70 și începutul anilor '80, cu unele dintre preocupările, achizițiile și rateurile sale.

„Multe din cele scrise vor fi sancționate”

– Cum a venit titlul „*Student pe timpul rinocerilor*”?

– Jurnalul studentului-adolescent, care eram, învederează și o stare mai generală de simțire și gândire națională, de rezistență în fața constrângerilor ideologice de tot soiul, la care recurgea imperialismul ruso-sovietic. Să extrag un exemplu: „6 decembrie 1970. O intervenție dură, care ne-a pus pe gânduri – un pasaj din cuvântarea lui Lucinschi apărută în ziarul *Tinerimea Moldovei* de astăzi: «Laturile negative ale vieții noastre, un fel de dor de vremurile de demult apuse și respinse de istorie, se întâlnesc adesea în versurile lui D. Matcovschi (*Toate doinele, Unde ești, bade Mihai?*) și ale lui V. Romanciuc (*Codrule*). Citind aceste lucrări și altele de același plan, îți pui întrebarea, la ce apelează ele, ce propagă?!»

Mda, prea devreme au zidit obstacole în fața colegului nostru. (Vasile Romanciuc ne era coleg de grupă. – n. l. B.) În genere, e un timp în care multe din cele scrise vor fi sancționate, suspectate în urma unor interpretări nesănătoase, pline de frică sau de o

imaginație bolnăvicioasă, care caută totdeauna să găsească «substraturi», ajungând să le confecționeze ele însele, pentru a condamna tot ele. Multe lucrări vor trebui să aștepte în sertare; destule oale se vor sparge de capetele unor oameni de creație.

Cele pe care le-am discutat cu M. Gh. au o tangență directă cu notele prezente. Un imperiu extins și neputincios. Își «lansează» propriul Bumerang. Au mai pățit-o... Au s-o mai pățească... Migrația spre Moldova e cea mai mare”.

Implicit, din acest pasaj și altele similare s-a filat, presupun, și titlul *Student pe timpul rinocerilor*, cu sugestie din celebra piesă a lui Eugen Ionescu; pagini în care consemnam și mărturii despre rigiditățile impuse de regimul cu care nu putea să nu vină în opoziție, direct sau implicit, dorința oricărui tânăr, și a studentului în special, de a fi un spirit liber, independent.

– *Dar cum apar, se impun, „conving” titlurile cărților, în general?*

– Autorul care se ia în serios își face anumite probleme cu botezul unei sau altei cărți, vânturând mai multe titluri posibile. Într-adevăr, nu e o îndeletnicire ușoară, pentru că, să ne amintim, însuși Don Quijote, zice Cervantes, pierdu tocmai patru zile, cumpănind non-stop ce nume să-i pună calului său. O mulțime de nume pe care, să ne imaginăm, le compusese, apoi le-a șters, le-a lungit, după care le scurtă, le tot făcu și desfăcu, până să ajungă la cel ce i se păru potrivit. Apoi viitorul cavaler își bătu destul capul încă alte opt zile întru a-și găsi sieși un nume, adică un fel de pseudonim nobil.

Ei bine, probabil și titlul pe care îl alege autorul pentru o carte ar fi, implicit, un nobil și... donquijotesc pseudonim al său.

„O neliniște de taină”

– *Poezia ta ce vrea să exprime de fapt?*

– Înainte de toate, aș dori ca poezia mea să exprime pur și simplu... poezie... Atunci când vine poezia, dacă vine, parcă în fire ți s-ar deschide și ar prinde a funcționa un tainic convertizor de concomitentă transformare expresivă a experienței sensibilității și

inteligenței tale în aliaje, combinații semantice, sugestive, uneori surprinzătoare. Iar situația nu s-a schimbat prea mult de pe timpurile când pasionalitatea, fantezia, aspirația primordială erau captate, înregistrate și povestite în mituri. Cred asta, chiar dacă se tot împuținează numărul autorilor care înțeleg literatura, arta în general, drept multiplă manifestare concomitentă a noutății gândului, limbajului, esteticii, stilului, exotismului și chiar misterului, sălășluitoare în intimitatea omenească.

Olimpiu Nușfelean, Leo Butnaru, 2022.

În fine, scriitorul, omul creator în general „funcționează”, lucrează, acumulează ca un fel de... procesor, ce convertește achizițiile în artă. Adică, procesorul devine și posesor, autor, altfel, în sens clasic fie spus. Apoi creația e propulsată și de o stare de neliniște, o stare de încordare, pe care creatorul face tot posibilul să nu le divulge, să nu le exteriorizeze. La ce bun să știe de ele și cei din jur? E o neliniște de taină, uneori foarte intensă, necruțătoare.

Da, și opiniile de ordin cam general de până aici țin (parțial sau foarte parțial, dar totuși țin) de un posibil răspuns la întrebarea ce vrea să exprime un autor sau altul în poezia sa.

Dar să încerc să merg, pe cât voi reuși, spre o anume concretețe, pornind încă de la acele orizonturi, când abia mi se deschidea geana poetică.

Ca predilecții stilistice, încă dintru începuturi „absolute” în ale poeziei am fost atras de formele laconice, de haiku ca formulă prozodică intensiv-lirică. Chiar prima mea carte cred că oferă detalii ca... probate de document, să zic. Însă, probabil, aici se cere o

subliniere de esență a faptului că am exclus formalismul în sine, renunțând a număra cele 17 silabe – 5-7-5 – prescrise, rigide, din forma clasică a haiku-ului, și mă lăsam în libertatea, atâta cât poate fi, miniaturii „europene”, pentru că genul avea deja o clasicitate și pe tărâmurile noastre, fiind întâlnit și la mai mulți poeți români.

– *De la „clasicitate” la căutarea unui discurs poetic propriu...*

– În ce privește cartea mea de debut, una din caracteristicile sale s-ar putea intitula: tânărul sătean de ieri scrie despre oraș. A fost să mă uimesc, parcă, eu însumi de numărul relativ mare al poemelor cu tematică urbană din acea carte, *Aripă în lumină* (1976). Cineva s-ar putea întreba dacă nu care cumva apărea deja prea mult urbanism în mintea și emoțiile unui citadin-neofit, născut și crescut la țară, la 80 de kilometri nord de Chișinău, oraș pe care, neamănat, de cum a intrat în el, poți spune, „l-a și prins” în poeme?...

1988. Perestroika la Uniunea Scriitorilor din Moldova.

Oricare ar fi răspunsul, până a ajunge la înfățișarea lui, pot presupune doar că apropierea mea de discursul metaforic urban mi-au mediat-o avangardismul (revista *Secolul 20* sau unii dintre poeți radicali ruși de la începutul secolului XX), creația belgianului Verhaeren care până astăzi mai poate activa, memorat, impulsurile curiozității, emoțiilor și freământul firii de posibil ucenic cu care – îmi amintesc bine! – o descopeream, o citeam eu, adolescentul venit dintr-un spațiu rustic, încă foarte puțin familiarizat cu asfaltul. În biblioteca mea, printre sutele de volume colectate în decurs de decenii, este și cel de *Poeme* al lui Verhaeren în excelenta tălmăcire a lui Radu

Boueanu, apărut în 1960, cu celebrele, cel puțin pentru mine, grupaje *Orașele tentaculare* (1895), *Orașele cu creste* (1910).

Dacă pe atunci, adolescent, aveam un început, o spuză de viziune artistică, e de presupus că astfel de acorduri dure ale lumii moderne, cu care mă întâlneam în cărți, dar și aievia, în orașul ce avea să-mi devină loc permanent de viațuire și simțire, – deci respectivele acorduri ce mi se imprimau adânc în fire sigur că modelau oarecum altfel spuză de viziune poetică, o „dez-orientau” de la rustic, orientându-mi-o spre urbanisticul pe care, nu este exclus, să-l fi receptat pe cât de realist, pe atât de... mistic. Și, bineînțeles, metaforic, fantezist-imagist, precum atestă primele mele probe de citadinism prozodic.

– *Citadinizare în prozodie și viață.*

– Nu cred să fi avut momente în care mă îndoiam că m-aș putea asimila orașului, Chișinăului. În acest oraș am făcut studii, chiar și o clasă de școală medie (la nr. 11, „Ion Creangă”), apoi universitare; am acumulat experiență, de viață și de profesie, am muncit și muncesc, aici m-am înrădăcinat. Satul abia de mă mai cheamă-îndeamnă cu romantismul și suflul de eternitate blagian. Plus că trăim un timp de intensă urbanizare, de migrare din sat spre orașe. Astfel că iubesc și prefer orașul, confortul pe care ți-l poate asigura. În Inter-riverania pruto-nistreană a prins a deveni consistent și un patriotism, un etnicism național urban, civilizată, cărturăresc, contemporaneizat și consolidat perpetuu. Vreau să cred că și grație literaturii, poeziei române care s-a scris și se scrie aici.

„Discursurile atât de diverse, uneori șocante, ale poeziei și filosofiei moderne”

– *Și literatura ta, în general?*

– Îndrăznesc să cred că ea se particularizează perpetuu, se personalizează prin esențe ideatice și stilistice care... îmi poară marca. În consens cu specificitatea, estetică, dar și etică a epocii în care am trăit, trăiesc, pe cele două aripi, uneori în zbor fremătător până la nervozitate, ale secolelor XX și XXI, dându-mi seama iar și iar că literatura ar fi o componentă *sine qua non* a spiritului uman, a

conștiinței și destinului omului. Poate că literatura nu are aplicații practice distincte și nu „produce” adevăr, pe față, deschis, însă, implicit, ea indică direcția, calea spre adevăr, ajutându-l să se releve conștiinței omului, cititorului.

– *Cum, când, în ce împrejurări ți-ai ales lecturile de formare?*

– Le pot urmări autor cu autor, titlu cu titlu de cărți, de opere în jurnalul meu de student. Sunt ale autorilor români importanți, inclusiv ale celor din așa-numita generație Stănescu, care debutau în colecția *Luceafărul*, apoi mulți din cei pe care am avut norocul să-i descopăr în celebra revistă *Secolul 20*, pe care o consider unul din marii mei profesori de estetică, poetică/ poetologie, teorie și traductologie. Apoi mai mulți poeți din importantele colecții editoriale *Cele mai frumoase poezii*, *Poesis*, *Orfeu* sau din *Biblioteca pentru toți*, în care au apărut adevărate mostre sau, să zicem, comori gen *poezia germană modernă. de la stefan george la enzenberger* (2 volume; toate substantivele din titlu date cu literă obișnuită). Pot sune că am studiat cu destul interes *Panorama poeziei universale contemporane* a lui A. E. Baconsky. Aceste și alte titluri, opere fiind prezente, spre surpriza, fericirea și beneficiul meu și la Biblioteca Republicană din Chișinău, unele și la Biblioteca Universității. Dar era practicat frecvent și schimbul de cărți între colegi.

Apăreau foarte multe traduceri (mă refer la cele de poezie) și în rusește, pe mine interesându-mă în mod special cele din literatura italiană, spaniolă, franceză, greacă și latinoamericană. Apoi, tot în acea perioadă, anii 2-3 de facultate, a fost să descopăr fascinanta fenomenologie a avangardei ruse, din care, peste ani, am românizat multe antologii, volume a zeci de autori geniali sau atinși de geniu, mari sau demni de a fi considerați importanți.

– *Poeții sunt, nu, mari cititori?!*

– Citeam cu o anumită încrâncenare și... înaripare de neofit nefamiliarizat încă temeinic cu discursurile atât de diverse, uneori șocante ale poeziei și filosofiei moderne. Încercam să pricep cât mai cu... folos, mai... miezos, dacă ar fi fost posibil, ce ținuseră să exprime

suprarealiștii sau expresioniștii în textele lor nici pe departe explicite, unele elaborate în tehnica dicteului sau cvasi-dicteului automat care sunt, precum se știe, la discreția unei imaginații... incoerente, să zic, caleidoscopice (mai... blând zis), cu detalii – nu de puține ori – disparate până la eterogenitate sau de interferențe a planurilor realității, memoriei, informației culturale și oniris-mului. De unul ca mine, la acea vârstă, unele din acele preocupări, încercări de... „acomodări” puteau fi luate drept exagerări și excесе imaginativ-tehniciste, vagi (uneori – foarte) metaforice, ideatice în devălmășie cu ilogismul.

Însă de ce nu ar fi fost un debutant intrigat, dar și îmbărbătat, mobilizat întru creație, când află de la Barthes că literatura ar fi un vis dirijat, organizat? Pentru că orice debutant e și un visător, nu? Citind despre suprarealiști, și el ar dori să învețe priceperea de a se folosi de instinct, de a profita de „generozitatea” dicteului, însă fără a se lăsa completamente la discreția acestora. Iar dacă ele îi și oferă daruri poeticești, debutantul trebuie să aibă deja și știința, îndemânarea de a le găsi forma ce li se potrivește.

„Umbra persoanei mele”

– *Îți place să fii personaj al propriei creații? Cum vezi o asemenea „figură literară”?*

– Nu că îmi place sau ba, ci este inevitabil să nu fiu... Sunt unul dintre autorii într-o măsură considerabilă autoreferențiali. De la mine... spre mine, apoi spre alții, a pornit narațiunea memorialistică, autobiografică (de până la... 14 ani!) *Copil la ruși*. Apoi scrisul diaristic, de jurnal, căruia îi sunt datat deja... 55 de ani (de... acasă și din... lume). Multe poeme îl au de erou liric chiar pe autorul lor. Nu putea să nu apară și umbra persoanei mele

Student pe timpul
rinocerilor :
(Jurnal 1969 - 1972)

Butnaru, Leo

2000

în cele circa 100 de interviuri/ dialoguri, pe care le-am avut cu personalități ale scrisului și culturii românești și nu numai, editate în vreo 7-8 volume. La rândul meu, am răspuns la solicitările multor jurnaliști și unor redacții, acordând interviuri, răspunzând la diverse chestionare. Apoi nu prea cred că ar exista vreun prozator care, în scrierile sale, să reușească a nu infiltra anumite energii, semnamente, trăiri din propria existență, autobiografie. Ele se regăsesc și în cărțile mele de nuvele *De ce tocmai mâine-poimâine?*, *Îngerul și croitoreasa*, *Ultima călătorie e lui Ulysses*,

Andrei Pleșu și Leo Butnaru. Bacău, 1991.

Îngerii și râsu-plânsu, Ruleta românească. Ba cel care am fost, care sunt este prezent și în prozele pentru copii. Apoi cum să nu fii tu prezent, ca scriitor și ziarist (propriul tău... Sancho Panza), în jurnalele de călătorie, pe care le-ai tot scris prin Europa și Asia? Cum să eviți a fi prezent, uneori chiar ca vorbire directă, în unele eseuri ale tale? Nu poți să absentezi, ca implicare autoreferențială, nici din unele traduceri. Iar eu sunt de partea celor care concep traducerea ca aparținând organic procesului literar propriu-zis, fiindcă și ea presupune actul de creație. Este creație în limbaj, prin limbaj, un proces constructiv în baza unui proiect – cel al originalului. Deci, sub oricare aspect teoretic sau practic ar fi cercetată traducerea, ea trebuie înțeleasă drept depășire a limitelor printr-un act de coparticipare a unui coautor la plasarea creatoare a operei unui coleg într-un alt mediu, în atenția altor cititori, toate astea însemnând extinderea ariei de viabilitate și influență a

creației respective. Iar... coautorul, ca și autorul, are biografie implicată în creație.

– *Ai călătorit mult, ai scris despre aceste călătorii... Ce (mai) descoperă un scriitor-călător în lumea secolelor XX și XXI?*

– Ușor ludic, aș putea spune că în călătoriile prin lumea celor doi versanți de secole scriitorul de jurnale caută, înainte de toate, să se descopere pe sine, să se regăsească, să continue a se modela, forma, îmbogăți, ca sentiment și scris. Da, să se descopere, altfel, pe sine, cel care ar putea spune într-un mod oarecât inedit ceea ce, până la el, au spus alții.

Într-un interviu, Eugen Lovinescu opina că jurnalul ar fi „o aruncătură de peniță, lavă izbucnită sub presiunea unei emoții, impresii nemijlocite și pasionale”. Azi nu mai e penița. Ce ar fi jurnalul de călătorie? O clipocire pe claviatura not-book-ului, o digitație pe ecranul „tabletei”? Dar, de cele mai multe ori, jurnalul începe de la notele din blocnotes, de pe tichete de avion sau tren, prospecte procurate pentru a te dumeri într-un oraș sau altul, pagini informative tipărite și puse pentru vizitatori în biserici, intrări în muzee... Vremurile și modificările din firea omului, din registrul emotiv al acestuia au mai atenuat din presiunea emoțiilor, plusând ceva mai mult raționament, stil „neutru”, abilități tehnicist-scripturale, digitale, electronice, internautice, virtuale... – he-he (sau: *Eheu!*, cum exclamau latinii), de la clasicii literaturii noastre încoace, s-a schimbat, totuși, s-a schimbat ceva în lume și în firea omului!

Mai aproape de realitate era Eugen Simion, când scria: „Orice jurnal de călătorie este un extaz al șocului și al meditației”. Cu componenta meditație nu poți să nu cazi de acord, însă *extazului* și *șocului* ar fi cazul să le cauți sinonime ceva mai domolite. Trebuie să fii un genist de dezamorsare a superlativelor, exceselor. De la augmentare să treci la o firească argumentare. Numai că aceasta nu trebuie să excludă totalmente impactul șocului cu șoapta ghiocului – ca taină, poezie, romantism, exotism în cumpănită dozare, de care nu se poate lipsi un jurnal de călătorie.

Iarăși din proprie experiență reieșind, cred că jurnalul e o stare de autentic travaliu scriitoricesc. Nu o singură dată, impresiile

jurnaliere implică analogii și raporturi ca de la sine, dintre natură, arhitectonică, artă, istorie, geografie, dar și filosofie, la nivelul unei tentații de exercițiu creativ. Atunci când *văzutul, aflatul* direct se autopropulsează spre interiorul firii tale, unde sunt supuse, în măsura de care ești în stare, asimilării, dar și evaluării estetice.

Un jurnal de călătorie poate fi scris, parțial, secvențial, în concomitență cu cele ce ți se întâmplă sau în imediatețea lor, în nu prea marea depărtare în timp de ele; timp abia... trecut, cum s-ar spune.

Îmi dau seama că, prin travaliu permanent, de mulți ani, la jurnale de călătorie, mi s-a consolidat un anume bagaj tehnic de regizare a textelor. Însă totul e bine, până la momentul în care tehnica nu ți-o ia înainte, nu ține să domine, ci „așteaptă respectuos” să fie solicitată, când e cazul, să o aplici. O îndemănare tehnică în bune relații cu spontaneitatea, surpriza deschiderilor de noi unghiuri narativ-jurnaliere.

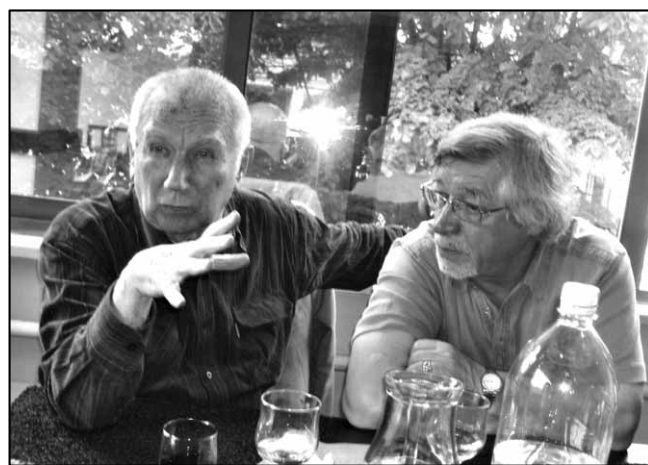
După mine, un jurnal de călătorie înseamnă să te documentezi pe măsură chiar pentru nemăsuratele lucruri pe care le poți întâlni, vedea, contempla, cerceta, poate chiar admira. Uneori, notele de jurnal pot fi cam sumare și fugitive, despre locuri și valori despre care s-au scris zeci de monografii. Însă un jurnal de călătorie nu e nicidecum un studiu doct, academic, ci, mai curând, e *un studiu de sine* în raport cu lumea, cu cele pe care ți le înfățișează ea. Azi, călătoria, ca recepție jurnalieră, dar și narativă sau eseistică, „îți solicită” pagini... cumpătate. Autorul contemporan nu mai încearcă efuziuni de entuziasm care, la scrierea unui jurnal, să-i ceară poante priponite în semne de exclamații. Însă nici absolut distant nu poate fi, sec-constativ, făcând-o pe snobul ce-și afișează o mină plictisită, comentată cu mincinosul „dêjà vu”, acest „dêjà vu” căzând și el sub incidența spusei lui Heraclit cu *Panta rei (Totul curge, nimic nu rămâne neschimbat)*.

În fine, și jurnalul de călătorie relevă modul tău personal de a percepe lumea și cel original de a o interpreta/ reprezenta jurnalistic, artistic, metaforic, oniric, euforic, melancolic... De, nu o dată, dorul de ducă...

„Un singur lacăt și o mulțime de chei”

– *Ce te influențează/ inspiră mai mult: călătoria, cărțile sau viața personală, cu experiențele acesteia în comunitate/ între oameni?*

– Inspirația e tainică, dar omniprezentă în toate ale lumii, firii și vieții omului, autorului. Ba chiar pentru un poet și teoria (sub aspect filosofic) poate servi drept sursă de inspirație. Sau, cel puțin, poate stimula inspirația.

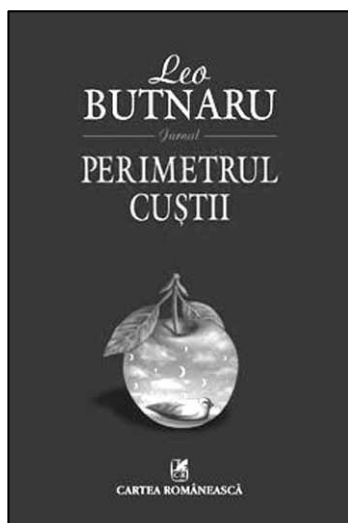

Dumitru Radu Popescu, Leo Butnaru, Pitești, 19 mai, 2011.

Revelația, iluminarea artistică țin de singularitate, personalitate, de individual în cele mai faste și fructuoase cazuri, date artistului să „vadă”, să afle și să recurgă la fapte întru dezvăluirea metaforică, lirică, filosofică a universului personal în sinteze, rezolvări și abilități stilistice unice, particularizatoare. Formula *individuum est ineffabile* esențializează opțiunea hermeneuticii pentru ceea ce e irepetabil, exemplar, particularizat. Ceea ce reprezintă manifestarea creatoare, ca operă, a unui sau altui autor se manifestă drept rezultat al anumitor posibilități. Iar aceste posibilități bineînțelese că sunt altele, mai modeste, mai potențate sau chiar... abundente de la caz la caz. Procesul de creație, întâmplarea ce sugerează și plăsmuiește artă sunt, parcă, dissociative, în firea creatorului funcționând două sisteme de referință și convertire întru artistism – cel al rațiunii, al conștientului, normativului, logicii, și cel al subliminalului, ce se manifestă imprevizibil,

instinctiv și mai deloc... explicativ. Ambele pot fi secundate sau nu de emotivitate. Sistemul intuitivității oferă rezultatul și nicidecum modul elaborării și apariției acestuia. Și nu ascund că, încă din naivitățile debutantului adolescentin, am încercat să „pătrund” în subconștient, să aflu izvoarele inspirației, să le stimulez, orientez.

Mai pot mărturisi că, uneori, m-a tentat și expresia artistică oarecum înrudită dicteului

automat, încât mi s-a întâmplat „să produc” poezie cu gesturile, cu abilitățile prozodice mai „închise”. Niște cvasi-enigme lirice, să le zic, relevante în unele texte din volumul *Sfinxul itinerant*. Scrisul ca sentiment și gând într-o foarte mare (dar nu absolută) stare de libertate, de decizie

(mai mult a subliminalului tău), de opțiune *ca de la sine*.

Dar, atât pentru novice, cât și pentru scriitorul matur, format, intuiția, inspirația, subliminalul formează acel cosmos interior de nepătruns, din care mai pot să vină doar imaginare impulsuri, iar stabilirea, oricât de vagă, a acestui lucru e deja o consolare. Și, posibil, o resemnare întru acceptarea stării de fapt, că inspirația se revelează ca o stare de grație ce propune o idee sau câteva idei, o stare instantanee care, parcă, nu ar presupune și o gestație prealabilă sau prezentă/ curentă, concomitentă cu izbucnirea ei, ca mobil artistic, drept eveniment absolut, nesupus vreunei explicații exegetice cât de cât explicite. Sau, dacă nu e așa, în ce măsură se lasă depistată ca fenomenologie, proces creator, afirmare?

În fine fie spus, întrebarea se referă la una dintre cele mai nelămurite probleme ale vieții psihice ale artistului... Subiect osândit la interminabile discuții. *Perpetuum*-ul *mobile* al incertitudinilor, aproximațiilor și contradicțiilor. *Sisif*-icitatea strădaniilor, uneori,

râsu'-plânsu'. Un singur lacăt și o mulțime de chei, pe care lumea încearcă să le tot potrivească pentru el.

„Reacțiile și contrareacțiile unei alchimii a literaturii”

– *Ai/ ai avut un maestru sau un slogan care te-a mobilizat sau care te mai mobilizează la masa de scris, la căutarea/ alegerea subiectelor abordate, la confirmarea „sursei” de inspirație?*

– Într-o anumită măsură, răspunsul ar putea fi „extras” din cele mărturisite, când m-ai ispitit cum, când, în ce împrejurări mi-am ales lecturile de formare. În convertizorul subliminalului și conștiințe mele „deschise, la vedere” presupuneam frământul, reacțiile și contrareacțiile unei alchimii a literaturii, în primul rând a poeziei, metaforei.

Bibliotecile (frecventam un careu al lor în Chișinău), autodidaxia mă încurajau, parcă, să consider că nu aș fi nu că un intrus, ci oarecât doar ușor întârziat în fascinantele necuprinderi ale literaturii moderne. Dar posibil că-mi spuneam mie însumi că, nu este exclus, structura interioară a unui june intelectual descins dintr-o simplă familie de la țară se esențializează cu ceva amânare, însă, de regulă, de asemenea mă încurajam, acea structură se esențializează, se personalizează mai temeinic și mai... vast.

În acel proces de autodefinire, automodelare mă descopeream pe mine însumi ca potențialitate creatoare (ca să zic ceva mare de tot!), îndrăznind deja să cred că am un bun simț al asociativității, ca parte componentă a imaginației în general și a celei artistice, metaforice, poetice în special. Iar capacitatea de asociativitate, ca potențial creator, depinde în ce măsură ai fost, ești în stare să însușești, intim, asumat, diverse practici culturale, intelectuale, estetice, în care formele și rezultatele asociativității pot fi foarte diverse, uneori până la contrarii. Inclusiv ca subiecte, teme, idei directoare sau de... cursă scurtă. Dar, oricum, ale tale, datorite de inspirație, poate de divinitate, dar, obligatoriu, și de muncă, studiu.

Însă constant mi-am reconfirmat părerea că, preponderent, procesul de creație e activat

și relevat în mai marele sau mai restrânsul complex al conotațiilor sale practice de o mereu tainică, misterioasă întâmplare a plâsmuirii valorice. Revelația ca frumoasă și captivantă zădărnice de a observa... inobservabilul! Acolo, în spații nedetectabile, unde s-ar întâmpla, presupunem noi, comportamentul/ procesul creației în timpul ad hoc al plâsmuirii sale. Imprevizibilitatea și modul de declanșare (poate chiar de naștere) a ideii, metaforei, poemului sunt fascinante...

– În poezie, ai un stil foarte bine definit, iar în proză sau eseu, o mobilitate seducătoare. Cum s-au manifestat acestea în decelarea unui limbaj, în exercițiul căutărilor din atelierul de creație?

– Exercițiile, practicile căutărilor din mereu, în toate epocile, misteriosul atelier de creație... Cotidianul formației tale ca autor și al muncii literare, întâmplat, adică, în timpul alchimiei propriu-zise a literaturii, e unul relativ separat de cotidianul social magmatic, obișnuit. Însă în respectiva „alchimie” din subliminal ar exista, totuși, precum în realitate, și partea tehnică, să zicem așa, a creației. Despre ingineria literară s-a tot discutat, pornindu-se, prin secolul II î. Hr., la Alexandria, de la însăși opera enigmaticului Tată-Homer, cineva întrebându-se dacă *Iliada* și *Odiseea* ar fi poemele unuia și aceluiași autor, dacă au fost create în urma unui (fabulos!) suflu integru sau construite ulterior din fragmente, elemente succesive, asamblate în mod creator, dar și... inginerește.

Probabil, literatura (poezie, proza, metafora...) vine/ vin, când ai senzația unui val interior, de o forță tandră, de felină simțitoare și gânditoare, care, în cosmosul intimității, se vânează ea însăși pe sine, ca și cum în infinit. E de remarcat însă un detaliu, important, se pare: hazardul, întâmplarea, zise și revelație ad hoc, inspirație. Pentru că mai frecvent, decât ar crede unii, hazardul devine impuls și funcțiune întru apariția artei, întru constituirea intuitivă sau elaborată conștient de subiect, iar după Valéry, hazardul sau semi-hazardul, parțial-hazardul pot/ poate fi trăit(e), provocat(e), „accelerate de creierul laborios”. În continuare, mai ca totdeauna, rămânând iluzie pură sau poate ceva alterată intenția volitivă de a-ți

organiza în mod strict travaliul creator ca ceva supravegheat cu luciditate, cât mai... conștientizat. Aici sunt excluse demonstrațiile, concluziile, mărturiile credibile. Astfel de fericite întâmplări, de creație, nu au caracteristici universale, ci sunt pentru unul și de unică folosință. Rămâne doar dezideratul de a utiliza, de a ști cum să utilizezi anumite procedee intuitive de psihologie aplicată sieși întru auto-cercetare și mărturisire de sine, *de profundis* de sine.

Cu Matei Vișniec, București, 2012.

„Viețuiesc în literatura română”

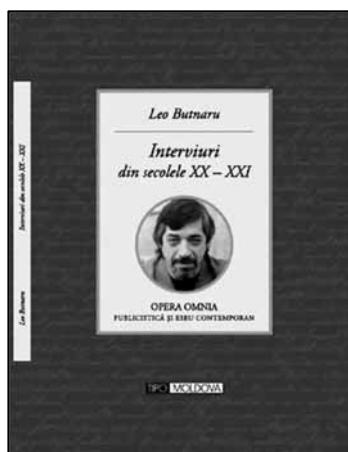
– Trăiești, ca scriitor, într-o literatură sau în două literaturi? Te-ai format în două sau trei culturi – dacă accepți această formulare, pe de o parte cele două entități surori, despărțite mai mult politic decât geografic, îngemănate însă, fără discuție, dar și cu evoluții „erante”, într-un anume fel, iar pe de altă parte cu tangențele cu literatura rusă, de înțeles, o literatură care sparge mereu chingile ideologice...

– Viețuiesc în literatura română. În „două entități”, care pentru mine sunt una singură. Cea „de-a doua” ar putea fi, eventual, o literatură din care am tradus mult. Și nici aceasta nu ar putea fi una, ci câteva, dat fiind că am românizat mult din poezia avangardei ruse, franceze, ucrainene, celei de limbă

spaniolă, europene sau latinoamericane, și nu numai.

Apoi, starea de fapt a scriitorului român dintre Nistru și Prut e una eminentă transfrontalieră. Și la est și la vest, el se află la interacțiuni cu zone de contact, unde apar idei, texte/ subiecte transculturale, internațional-intertextuale. În aceste puncte de contact, de întâlniri și colaborări aieva, nemijlocite, dar și „abstract”-teoretice, apar și discuții despre, să zicem, statutul esteticii – un statut național sau internațional, etnic sau interetnic, „pur” cultural sau intercultural-universală? Pentru mine, și un statut interN-Național românesc, adică și intern-literar, ca apartenență, prezență (și – hai să zic un cuvânt mare – esență).

În special după cădere cortinei de fier, respectivele zone de contact s-au transformat din unele ale contrărilor, opozițiilor, cenzurii socio-politice în zone de colaborare benefică, de schimburi estetice (culturale, artistice).

Zone ale creației. Spațiile alea, „controlate”, închingate de realismul socialist, Tratatul de la Varșovia și cenzura ideologic-vulgară, s-au deschis, s-au rupt din chingi, din impuneri uniformizatoare, transformându-se în altceva, în libertate și demnitate. Au devenit sau

devin spațiile reciprocității în comuna transformare ideatică, dar și afectivă, soldată cu diversificare și îmbogățire mutuală. Panromânească, paneuropeană, mondială.

„E-he, câtă ardoare patriotică de doi bani s-a ars în zadar în versificații din comunism, dar și din vuietul piețelor post-urss-imperialiste!”

– *Îți poți da seama cum, într-o societate dominată de KGB, există scriitori în societatea sovietică care au dat opere fundamentale, care rezistă timpului?*

– Ziceam odată: Din două rele alege-o pe cea din care poți extrage mai multă literatură. Iar în comunism erau destul de multe rele...

După Marx, existența determină conștiința. Adică și existența, biologică, dar și spirituală, anormală, viciată de ideologie, determină și ea o conștiință, deformată, distrofică, uneori. Iar o conștiință puternică, rezistentă la toxicitatea ideologică a regimului, pretinde ca ea însăși să-și determine existența, care nu poate fi decât una avidă de libertate, individualitate, personalism. Mă refer, bineînțeles, la conștiința puternică a scriitorului sub vremi, dar liber în forul său intim, unde plămăuia opere importante, ce aveau să reziste timpului.

Bineînțeles, între dezastrul ideologic prohibitiv comunist și libertatea întru independență și occidentalizarea s-au produs mutații, unii le-au avut și le-au simțit mai categoric, alții doar... părelnic.

Din vreme în vreme, când scrii liber și despre ce-ți spune conștiința, cum să nu-ți amintești de chingile ideologiei comuniste, ale realismului socialist, când îți veneau în minte necazurile lui Hamlet, ce zicea: „Îmi pleznește inima,/ Dar îmi pleznește pentru că trebuie să tac”?

Dar, să vezi, uneori, credea Croce, cenzura poate face fapte bune (nevrând, desigur), precum în cazul lui Alessandro Manzoni, care „urâțise primul cor, atât de poetic, din *Adelchi*, prin câteva strofe de factură nefericită, izvorâte din ardoarea patriotică și pe care, spre norocul poeziei, cenzura austriacă le suprimase”. E-he, câtă ardoare patriotică de doi bani s-a ars în zadar în versificații din comunism, dar și din vuietul piețelor post-urss-imperialiste!

Mie unuia mi s-a întâmplat să întâlnesc scriitori curajoși sau relativ curajoși din imperiul sovietic, să discut cu ei și, bineînțeles, să-i citesc. Aș aminti de Ion Druță, Cinghiz Aitmatov, kirghiz, Oljas Suleimenov, kazah, Knuts Skuienieks, leton (cu ani de GULAG în biografie), Viktor Astafiev... De la întâlnirea cu acesta am reținut și următoarea întâmplare. În septembrie 1976, pe când la Chișinău se afla și Nichita Stănescu, unul din participanții la așa-numitele zile ale literaturii sovietice în

Moldova, fusese și celebrul prozator Viktor Astafiev. La un moment dat, cineva dintre gazde dorea să i-l prezinte pe un scriitor rus „de pe la noi”, aciuat între Prut și Nistru, zicând: „E și el siberian de-al dumneavoastră, și chiar scrie despre Siberia”, la care Astafiev, fără să-i strângă mâna celui prezentat, ripostă: „Compatrioții mei sunt unde le este locul, în Rusia. Mai ales dacă sunt și scriitori”. Poate ar fi să amintesc și de Bella Ahmadulina, care era dintre poeții mai mult suportați, decât acceptați de regim. Voznesenski, Okudjava...

Cu unii dintre ei m-am întâlnit deja după căderea comunismului, am dialogat mai pe îndelete – Paul Goma, Dumitru Țepeneag, Dorin Tudoran. Dintre ruși, l-am întâlnit pe acerbul opozant al regimului sovietic Viktor Erofeev, la sfârșit de octombrie 1996, în orașul francez Die. În timp ce dialogam cu Paul Goma, din vreme în vreme trăgeam cu ochiul spre terenul de fotbal, unde scriitorii ruși, în amestec cu alții, jucau fotbal cu cei unguri, ca adversari, și aceștia în amestec *ad hoc* cu alții. Unul dintre tenacii alergători ai sciților contemporani era chiar Viktor Erofeev, deja relativ popular în Franța. Amplul său eseu *Enciclopedia sufletului rus* m-a orientat spre o analiză paralelă, din care s-a născut cartea mea *Români și enciclopedia sufletului rus*. Am făcut schimb de mesaje prin mail. De la un coleg al lui Erofeev, Evgheni Popov (cu părere de rău, azi ajuns un fel de putinist) am aflat cazul cu intenția unui grup de scriitori de a edita revista liberă „Metropol”, care, bineînțeles, a fost confiscată, interzisă.

– *La vremea când te întâlneai cu colegi din alte republici sovietice, cum erau aceste întâlniri, ce așteptări sau experiențe de creație schimbați între voi? Mă gândesc la fenomene literare, nu neapărat politice, dar afectate, desigur, de politică...*

– A fost ca prima întâlnire cu unii colegi din cele 15 republici sovietice unionale să mi se întâmple chiar în ziua de după balul de absolvire a școlii medii. În zorii acelei zile, colegii de clasă m-au petrecut, doi kilometri, pe drumul flancat de falnici arbori de nuci, până la șoseaua ce ducea spre Chișinău, iar eu, absolventul, aveam în buzunarul de la piept o invitație de la ziarul *Tinerimea Moldovei*

(acolo am debutat cu poeme), să particip la întrunirea unională, adică... pansovietică, a tinerilor scriitori, ce avea să se țină în capitala RSS Moldovenești. Pe colegii din Europa și Asia i-am cunoscut mai mult din priviri, nu aveam încă dexteritate, dar mai ales curaj în comunicare... scriitoricească, plus că nici limba rusă nu o cunoșteam la un nivel, ce mi-ar fi permis să întretin vreo discuție de Doamne ajută. Apoi, ce puteam eu să le spun colegilor de peste râuri, munți și mări, de până la Extremul Orient, tărâmurile baltice și hotarul Afganistanului, eu, elevul de – brusc! – ieri, odată ce nu aveam la activ decât vreo trei, poate că patru poeme publicate? Astfel că mi-am făcut doi sau trei prieteni dintre debutanții autohtoni, veniți de la Bălți sau din vreun oarecare sat, și cu asta s-a cam și încheiat manifestarea respectivă pentru mine.

La a doua întrunire de acest fel părem deja mai răsărit și nu doar, ci, arcănit de comisariatul militar, eram locotenent în armata imperială (camarad de arme cu oricare locotenent român, și el prins în Tratatul de la Varșovia, nu?), astfel că invitația m-a salvat de trei zile de corvoadă... kaki. Atunci am făcut cunoștință, pe bune, am legat prietenie cu unii colegi din republicile baltice, din Ucraina, după care s-a întâmplat să am și primele traduceri ale unor poeme, însă nu în rusește, ci în limba ucraineană. Mi le-a făcut kieveanul Oles Lupiy, care le-a și publicat în săptămânalul *Literaturna Ukraina*, apoi în antologia poeziei junilor poeți din Moldova pruto-nistreană *Codrii tineri*, editată la Kiev în anul 1973.

Cu primul grupaj de poeme tradus în limba rusă am mers, în 1976, la Dușanbe, capitala Tadjikistanului, la festivalul tinerilor

Mașina de scris a lui Leo Butnaru, expusă la Biblioteca Națională a Republicii Moldova.

poeți, unde am legat prietenii cu colegi din Țările Baltice, Georgia, Armenia etc., începând a ne traduce reciproc textele. Cu unii dintre ei sunt și până astăzi în relații cordiale, uneori se întâmplă că ne reîntâlnim.

Grație acestor prietenii, legături... nepericuloase, ci benefice, poemele mele au fost publicate în reviste prestigioase din Moscova, Riga, Kiev, Tbilisi, Baku, Erevan, Kazan, Sankt Petersburg, Minsk, Novosibirsk, Dușanbe, Vilnius, Tașkent etc., etc. La edituri din unele capitale ale fostelor republici unionale, astăzi state independente, demne în libertatea lor, am fost inclus în diverse antologii sau am publicat cărți de autor.

Secvențe din corespondența mea cu colegii, pe care i-am cunoscut în tinerețe și cu care m-am împrietenit, le-am inclus în *Jurnal*, iar pe cea cu regretatul poet leton Leons Briedis am publicat-o în volumul, care mai include și corespondența cu cernăuțeanul Vasile Levițchi și Ion Zubașcu. (Cum zicea cineva, eram tineri și aveam de unde muri...)

Unii dintre colegii de departe m-au ajutat la elaborarea *Panoramei poeziei avangardei ruse* și a *Panoramei poeziei avangardei ucrainene*, editate la Iași și București.

În fine, poți constata că, a te împrietenii cu cineva, într-un fel înseamnă să-ți modificei cât de cât modul de viață. Iar prietenia în general chiar înseamnă un mod de viață...

Apoi, dacă nu i s-ar fi potrivit și Lui, să credem că Dumnezeu găsea bună la ceva nașterea cuvântului Prieten?...

„În toate timpurile, mulțimea a fost și este infantilizată prin rudimentarul dat drept artă, prin kitsch”

– *Mai are literatura de azi nevoie de cititori? Dar oamenii de azi, de literatură?*

– Din păcate, într-o oricât de îndepărtată și răbdătoare perspectivă, nu există șanse să se micșoreze distanța dintre cultura autentică și mulțime, dintre literatura elitară și posibila creștere a numărului de cititori.

De fapt masele nicicând nu s-au aflat într-o stare a culturii, să zicem înaltă, pentru ca astăzi să regretăm unde s-au pomenit ele: în subcultură. În scandatoarele și, uneori,

scandaloasele mari adunări de populație, unde se mai și spun versuri, se mai și cântă („Orice lucru care e prea stupid pentru a fi spus, e cântat”, Voltaire), pare a fi, totuși, mai multă biologie, decât spiritualitate. Ele au un aspect fizic pronunțat, exultant și mai puțin unul elevat, spiritual. Emoțiile declanșate vibrează mai mult a carne, decât a suflet, a idee. Cam așa se întâmplă și cu „poezia stadioanelor” în Rusia sovietică. Așa s-a întâmplat și prin unele locuri din Chișinău. Mai ales în comunism, apoi în efuziunile de civism revărsat în stradă, în piață, de parcă nu ar fi fost de dorit ca arta să fie transferată pe un teren al esteticului predominant, ușor parcă al non-istoricului. Sau mai bine zis, al acum-istoricului.

În toate timpurile, mulțimea a fost și este infantilizată prin rudimentarul dat drept artă, prin kitsch; mulțimea atrofiată culturalicește. Cotidianul, mai ales politic și în mijlocul... gloatei, aplatizează sensibilitatea și curiozitatea omului. Ba chiar a poporului.

Însă literatura nu ține de legea, „obiectivă”, a conformității cu realitatea, cu cotidianul politic. Nu ține, obedient, la logica evidentului și, poate, cumpătatului bun simț comun. Ea izvodește și propune o autonomie estetică, un altceva ca sens și extra-sens...

Subcultura de acum trei-patru decenii, de la vânzoleala cu postmodernismul etc., avea un altfel de conținut (sau, mai curând, lipsă de conținut) decât subcultura din zilele noastre. Însă starea, efectul, tipologia generală sunt aceleași: subcultura e subcultură și punctum, cea prezentă manifestându-se democratic-popular-agresiv prin instaurarea egalitarismului între plasamentul non-valorilor pe aceleași planuri cu valorile, kitschul putând să „înlocuiască” opera autentică, ba chiar capodopera. Relativismul eliberează masele de responsabilitate axiologică, lăsându-le să se bălăcească, democratic-libertin, în subcultură.

Mario Vargas Llosa vorbea cu tristețe despre acele produse pseudo-culturale care „sunt consumate cu aviditate și oferă unei mase enorme de oameni un simulacru de viață intelectuală, tocind sensibilitatea, deformând simțul valorii artistice și anulându-l pentru adevărata cultură”.

În alte timpuri, literatura, în special poezia căuta înălțimile, culmile, zborul și, concomitent, profunzimea ideatică. Astăzi, în postmodernismul sau minimalismul ca tranziție infinită la nu se știe ce anume, versificația caută diversitatea, pluralitatea *altfelului*, până la divertisment.

În diferite perioade cu toate ale lor, distanța dintre poezie și înjurătură ba crește, ba se micșorează. Distanța dintre idee și prostie, dintre frumusețe și urat variază și ea. Azi, mă tem, aceasta distanță s-a micșorat amenințător și lumea nu mai crede, metaforic și naiv, că ar putea fi salvată de frumusețe. Sau că ea, lumea, ar putea salva frumusețea.

Însă fără un strop de optimism nu se poate, astfel că, zic eu, și la evoluțiile orchestrelor de muzică simfonică nu de puține ori sălile de concert nici pe departe nu sunt pline. Însă, indiferent de aflul sau refluxul publicului meloman, muzica simfonică va dăinui, rămânând a fi un apanaj al culturii, nivelului de civilitate al națiunilor. Prin urmare, revenind la ale noastre, să înlocuim pur și simplu noțiunea de *muzică simfonică*, grea, cu cea de *literatură* (...simfonică și ea, literatura!), răspunsul lăsându-se dedus, sper, fără echivoc: literatura va dăinui. Nu poate fi conceput un popor fără creatorii săi de literatură.

„O propulsie romantică a colegialității și prieteniei în literatură”

– *Vii mai rar la Bistrița, dar totuși vii, ești interesat și prezent constant de/ în*

fenomenul literar din țară. Ce aduci aici, ce găsești aici? Sau pe meleaguri... europene?

– Eu nu vin și plec, ci, cred, mă mișc firesc chiar în interiorul fenomenologiei literare românești. Și, nemodest vorbind, nu doar al ei, odată ce mi-au fost traduse și editate cărți de autor în mai multe țări. Prin urmare, unde ajung în orizonturi literare românești, europene sau asiatice, (a)duc literatură, acolo de asemenea găsind literatură. Aflând, nu de puține ori, momente de inspirație pentru poeme, proze, eseuri, jurnale de călătorie. Și, bineînțeles, mă bucur să întrunesc opinii puțin spus măgulitoare la București sau Iași, Cluj sau Botoșani, Pitești sau Galați, la Bistrița etc., dar și la Roma, Varșovia, Berlin, Baku, Paris, Sofia, Amsterdam, Kiev, Madrid, Moscova etc., etc.

Probabil, de când lumea și civilizațiile literare, în întâmplările și întâlnirile de acest gen a fost și este prezent ceva... romantism. O propulsie romantică a colegialității și prieteniei în literatură, în creație, afectivitate, asta ducând-mă, implicit, cu gândul spre Kant, care susținea că artistul e ca și cum prins în jocul liber cu capacitățile sale de cunoaștere și de manifestare, iar Schiller mergea mai departe, opinând că, da, activitatea/ creația artistului este asemănătoare jocului și că doar în joc, în surprinzătoarele, inventivele manifestări ale acestuia individul creator este liber și își elaborează propriile legități. La rândul său, respectând principiile confrăților. Cu care se întâlnește, cu care încearcă să pună la cale... literatura.

Minimalist poem

Leo BUTNARU

Poeme

Cel mai scurt dialog cu Supremul

- Mulțumesc, Doamne Dumnezeu, că mi-ai
mai dăruit o zi.
- Iertare, fiule, că ți-am mai luat o zi...

Poesis

Am fost dat

Uneori, neliniștite și uluitor de uimite
de ce li se întâmplă înalt, cosmic-astral
ideile cutreieră sufletul meu cerebral.

În aceeași vreme, agitate și de-a dreptul mirate
de ce li se întâmplă, de ce și câte trăiesc
sentimentele cutreieră creierul meu sufletesc.

Și-atunci îmi e definitiv să înțeleg
că nicidecum nu sunt dat dedublat
ca parte și absență, ci doar ca tot întreg.

...De regulă aceste fenomene interșanjabile
pe văzute, parcă, sau incognito
ce par a fi leit alchimie
când ideea și sentimentul par aceleași
ca și trase la indigo
declanșându-se irezistibil a poezie
de nu mai ai, de nu mai ai încotro.

Neînțeleș

Ca pe un secret aproximativ îți pot spune și
dumitale:
printre viețile paralele sunt și vieți paranormale
adică foarte aproximativ sau deloc paralele
sau chiar anomalii de-a dreptul fatale.

Cum s-ar zice, viețuirile au diverse piste,
parcele...

Însă aceste și alte incertitudini, defecte
sunt echitabil remediate în absolutul ce
urmează –

morțile iremediabil perfecte
necondiționat paralel, – cam astea
rele sau bune
am avut a le spune

după care încerc să adorm oarecât liniștit
cu toate că aș avea motive de necaz

că nici în această zi încheiată lângă tivul pernei
nu m-am putut face înțeleș
cuiva
sau nici chiar mie însumi
visător sau treaz.

Piatra de încercare

Nu mi-au pretins nimic
nici măcar să-mi spun numele.

Am putut urca liber spre locul râvnit și
odată ajuns la el
mi-am găsit ocupație printre cei ca mine.

Nici de la acel sau alte momente încolo
nu mi s-au cerut acte, dovezi, alibi

nici barem să răspund la chinuitoarea
întrebare a lumii –
a fi sau a nu fi? nu mi s-a cerut.

Nici vreo altă întrebare arzătoare
sau de-a dreptul întâmplătoare nu mi-au
adresat.

Nimeni nu știa cum mă cheamă
nu au fost curioși să afle de unde vin
nici cu ce mă ocup
sau mă preocup.

Pentru dâșii eram pur și simplu unul de-al lor
astfel că fără birocrăția pompei de ritual
și cu binecuvântări de „Axios! Dignus este!
Vrednic este!”

(în câteva graiuri, adică
pe înțelesul mai multora)
m-au primit în loja
pietrei de încercare a poeziei.

Din Babilon spre Negurenii mei

*Omul nu este decât o trestie...
dar este o trestie gânditoare...*
Blaise Pascal

În lumea de stuf și de argilă a babilonienilor
unde iubitele sunt asemădate smântânii

și untului de joiană mândră
unde dragostea adorarei dudu o cucerești
și o încui
doar prin vrăji cu unt delicios și smântână stră-
bună

ghicitul pe tăblii și cărămizi de argilă
de dragoste și dărnicie
sau de nemilă
în lumea de stuf și argilă
a babilonienilor
la care mă făceau să mă gândesc (sau poate
chiar să-mi... amintesc) demult și mult
acoperișurile, streșinile din trestie ale
Negurenilor mei de baștină...

Fire de stuf la capete – tubulare
încât îmi zic azi
după oarece cursuri de filosofie –
când erau bătute, suflate de vânt
vreuna din tulpinile prelungi, acoperitoare
parcă ar fi șoptit (în franceză probabil):
„Je suis un roseau pensant...” (vezi motoul...)

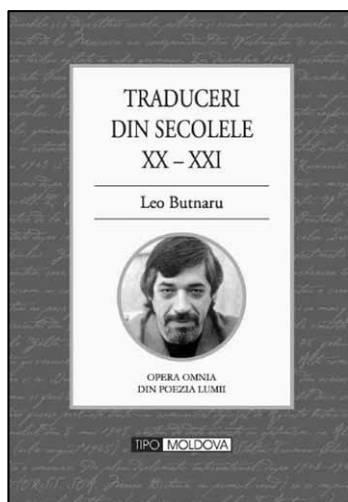
Leo Butnaru, Gala premiilor USM.

Doar o jumătate de întrebare

Doamne Dumnezeu nostru
știi doar ce ființă slabă, neputincioasă sunt
încât uriașa întrebare *a fi sau a nu fi* mă
depășește
e prea mare pentru insignifianta-mi conștiință
pentru a o putea cuprinde
a o putea percepe
a putea răspunde
Doamne Dumnezeule

din această colosală întrebare abia
de-aș fi în stare să cuprind prima parte
a fi
sau, cine știe, poate a doua jumătate
a nu fi

sau poate nici una, nici cealaltă
Doamne Dumnezeule răspunsul (dacă
există totuși vreunul) fiind numai la Tine
peste tot și oriunde
ne vom spulbera, ne vom răspândi...

Când veni poezia

Citeam poezii pentru copii
și nu numai
la școală spuneam pe de rost
cam orbește
versuri pe care nu credeam că le înțeleg
că le dau de rost.
Apoi
aproape pe neștiute
sau poate chiar absolut pe neștiute
ca într-o poveste cu vrute și nevrute
ca într-un basm de durată unui fulger
mă trăsni în inimă ceva
ce semăna parcă a propria mea poezie, care
cum eram ca și leșinat de uluială
credeam că mă... desființează
pentru ca chiar în aceeași zi
sau poate peste o zi
ori în alte zile să pricep
ca în ceață
că de fapt ea mă înființează
îmi dă viață.

Iaca! – precum se spunea în mitologica Itaca

Încearcă a-i face să vorbească (se cam știe
sau nu se știe? – pe cine)
să povestească, să mărturisească
mai ales în aceste vremuri și incesturi
când deja te poate ajuta inteligența artificială.

Încearcă să-i faci să-și învedereze inteligența
firească

post-antic grecească
diluată sau fortificată de ambiția junelui

Macedon
cu extinderi hinduse în bătălii cu elefanți –
acești Buddha ai animalelor
care doar îngrozesc, fără a fi câștigat vreo

bătălie
India fiind cucerită de mărunții prepelicari
insulari.

Undeva
ar fi multe, unii cred – chiar totul, inclusiv zei
europeni

ajunși a bate în arama gongurilor budiste
în ritmul cărora ochii migdalați încearcă a se
dilata

în propriile orbite elipsoidale
dar și oarecum colțuroase – toate agitate
ca materia primă de sintetizat poezia și
filosofia lumii

spun unii
de scos la iveală metaforele și metafizica
morții

spun alții
pe când scepticii, dar mai ales cinicii greci zic
că toate acestea nu ar fi decât leșturi
pentru încercarea de a echilibra șubredele

nave (inclusiv
luntrea lui Charon) ale existenței atât de precare
fire-ar să fie

ce-și zbârnâie parâmele de gânduri peste frunți
sau și le trag ștreang peste gâturi prelungi
precum al egiptenei Nefertiti

sau, peste timpuri, ale femeilor din portretele
lui Modigliani;

materie primă indicată a fi jertfită între maluri
și ritualuri de arte de aproape, de departe
cu intenții bune sau catastrofe

păgân-nietzscheene

spulberate de brize peste întinsuri marine
în amestec cu nisipuri de plaje și sămânță de
rechini

putreziciune sau aromă de la care
se mai păstrează oarece în versetele lui

Lautréamont
dar mai ales în unele flacoane din parfumurile
Chanel

mai multe din cele moștenite
sau pierdute
putând să afli – dacă vei reuși
să-i faci să vorbească, să povestească, să
mărturisească

mai ales în aceste vremuri și incesturi
când deja te poate ajuta sau deruta inteligența
artificială

și propria ta pricepere
aceasta însă, așa, oleacă
pe care o pot pricepe doar cei ce au urechi s-o
audă

și s-o vadă doar cei care au ochi nevătămați –
Iaca! –

precum se spune în Moldova
și se exclama în mitologica Itaca.

Mortalitate

Timpurile inteligenței artificiale... – prin
neglijare
crește mortalitatea printre poemele geniale...

Sfera ce se răspândește pe sine

Niciun poem nu se termină vreodată
fiind ca sfera ce se răspândește pe sine mereu
peste propria rotunjime revărsându-se învoltată
între nadir și empireu

exact ca și prezentul poem ce, de-aici înainte,
urmează la fel de tainic, cuminte
mereu neterminat, continuat
însă fără cuvinte.

În roua lui Heraclit

Așa e, viață,
greu sau ușoară – ai venit

te-ai ivit
în cristelnița rouăi lui Heraclit
în care nicicum nu vei putea intra
a doua oară

și din motivul că o soarbe soarele
(unii zic: o omoară...)

Bură

De fapt
ce e bura de ploaie
puțină în imensele spații
de nepătruns
de netrecut?
Așa, pur și simplu o tristețe
sau o mare bucurie
ce înlăcrimează copacii.
Atât.

Experiența

Nu știu dacă transpirația ar fi chiar esența
însă când apare pe fruntea omului
pe întregul său corp
străvezie pe genunchi
pe îndârjitele coate
îmi vine să fiu sigur că astfel apare
și se vede aieva experiența*
de viață și de moarte.

*(după evaporare – sare)

Cu laolaltă lumea întreagă – unde mă duc
cam hazliu, cam uituc, cam ins oarecât nervos
spre tărâhuri absente târându-mi pas după pas
inutil adaos din cristelniță, din naos – în haos?

Laolaltă cu lumea întreagă, uneori aproape târâș
alteori cu ceva ridicol avânt
merg la zădarnica vânătoare
într-o zi – a cucului din ceas, în altă zi – la
vânătoare de vânt...

Laolaltă

Unde merg și eu, de când mă știu
așa, cam hazliu, cam târziu?

Unde mă duc, numărând pas după pas
precum cei de până la mine, precum cei de azi
din tronuri sau de pripas?

Vox clamantis in deserto. P.S.

După ce predicase ca în pustiu
Ioan Botezătorul gură de aur muri în hăul
tăcerii
mai neprietenoase decât orice limbă străină;
murise
în dușmănoasa limbă a tăcerii de aur, în
această limbă definitivă.

La couleur de la mer

Despre operă

Poezie fără complexe

Dintre poeții de limbă română, cei aflați în stânga Prutului reprezintă o categorie specială, mai puțin „șocantă”. Prima observație ce se impune este aceea că – din considerente de ordin social, cunoscute nouă, confrăților din București, Iași sau Timișoara, – ei au abordat cam aceleași teme, însă nu totdeauna cu dezinvoltură tehnică. Dincolo de acuzele ce li se aduc (anacronism, lipsă de diversitate stilistică, timiditate față de experimentele europene), există și excepții. [...] Leo Butnaru e autorul unei poezii fără complexe. Deși rareori „înhamat” la teluric, pegasul poetului nu duce lipsă de povară. [...] Leo Butnaru mizează nu numai pe talent, ci și pe intensa cultivare a talentului. Și e foarte posibil ca sunetele originale pe care le-am sesizat (chiar dacă unii comentatori ar fi predispuși să le includă cu maliție în „lirosografie”, în „polirică” etc.) să anunțe o spectaculoasă evoluție.

Ioanid Romanescu,

(*Prefață la volumul Iluzia necesară, 1993*)

Un alt tip de poet

Noua culegere de poeme *Iluzia necesară* revelează cititorului român un alt tip de poet basarabean: lucid, ironic, livresc, inițiat în „EdgarPoetice jocuri”, bun cunoscător al curentelor moderniste etc. Sunt calități prin care Leo Butnaru se deosebește de poeții generației sale.

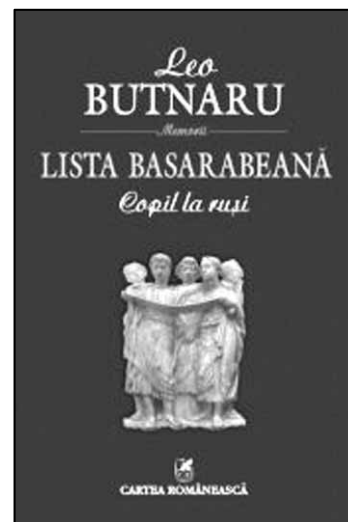
Em. Galaicu-Păun,
(*Vatra, nr.11, 1993*)

În ritm cu perpetua devenire a fenomenului poetic

Dacă în subtext Leo Butnaru e un patetic, un sensibilist, vulnerabil la orice impact cu

realul dur, un alt Leo Butnaru, posedat de mirajul reflecțiilor generale, se abandonează trans-orizontalului.

Multe din poemele sale conduc la aforisme personale, la parabole și concluzii de-dramatizate, aparent neutre (*Urcând, coborând, Fizionomie, Disecție* sunt câteva), o mostră de brevilocvență fiind de găsit în *Dragoste*: „Doar un fir de nisip încape/ între inimile noastre./ Din el/ perlă ar putea să apară/ dar și pustiul cu el/ poate-ncepe.

Constantin Ciopraga,
(*Dacia literară, nr.12/1, 1994*)

Neliniștea stării de întrebare

Leo Butnaru și-a dobândit o prețuire meritorie în mediile literare din România... Spirit cultivat, deschis către modernitate și experiment estetic, Leo Butnaru se simte solidar cu tânăra generație de scriitori basarabeni („Cred că am învățat ceva din arta de a ști să nu renunți la talentul de a fi tânăr” – afirmă el într-un interviu), generație care-l consideră pe drept cuvânt un exponent mai rutinat al tendinței sale de sincronizare cu „suflul” literaturii române de ultimă oră. De asemenea, important de spus, în Basarabia Leo Butnaru este o conștiință românească de care te poți sprijini și un intelectual implicat (la modul onorabil) în treburile cetății.

Vitalie Ciobanu,
(*Contrafort, nr.12, 1997*)

Frânturi critice

Un poet adevărat

Leo Butnaru este un diavol cu barbă care scapără din copite de sidef la mijloc de rău și de bine, adică într-o lume din scoarță de măr domnesc plutind pe creasta valurilor ce le înalță Prutul. Se vrea gladiator de destine, dar nu știe să și-l păzească pe al său, ceea ce înseamnă că este un scriitor adevărat.

Leo, ridică vâslele și lasă vântul să te poarte spre limanul Nistrului românesc, spre Delta uimirilor ce le adună Europa lângă Ceatalul Ismail, spre misterele Carpaților.

Fănuș Neagu,

(Prezentare la volumul Gladiatorul de destine, Cartea Românească, 1998)

...înger răsărit din fulger de cremene

Toate cărțile lui Leo Butnaru sunt în fond niște ieșiri de gladiator în arenă (spectaculoase, de ce să n-o recunoaștem), dar care deocamdată nu prezic scena fatală. Și deși e gladiator cu adevărat, are o predilecție pentru blândețea îngerilor.

Victor Dumbrăveanu,

(Literatura și arta, I. I. 1999)

Ironie și patetism

...interesul major al poetului îl constituie viața societății în care se află implantat. Aceasta e prizată în fondul său, căruia imaginația îi acutizează liniile, dezvoltându-i absurdul intrinsec. Faptul că poetul nu cultivă protestul vehement, revolta pe față, ci una discretă, umorescă, sporește neîndoios efectul rechizitoriului...

Ca pentru a-și onora ironia de care uzează, poetul nu pregetă a și-o întoarce împotriva propriei persoane. Autoironia e o

modalitate de a se situa pe treapta situației obștești, pentru a se putea pronunța în numele ei, însă și o asumare a unei antimistici a eului, a unei impersonalizări care justifică interior ascuțiturile satirei. E o „democratizare” a eului, menit a-i gira libertatea manifestărilor publice.

Gheorghe Grigurcu,

(Poezia română contemporană, vol. I, Ed. Convorbiri literare, 2000)

Un poet care și-a înțeles destinul

...poezia lui Leo Butnaru împlinește imaginea unui poet care și-a înțeles perfect destinul, mai curând drumul pe care și l-a ales ca pe o împăcare cu sine. Scriind între Prut și Nistru, pare a fi un răzeș uitat acolo de timp, sau „cavaler al veselei figuri”, cum spune într-un poem... Cântecul lui se aude zilnic, ceas de ceas aici, de partea cealaltă a Prutului.

Gellu Dorian,

(Convorbiri literare, nr.9, 2001)

De memorat, de transcris, de recitat...

Apărut în celebra, de acum, serie „Cartea de vizită”, Leo Butnaru ne oferă poeme de scurtă respirație, ușor de memorat, de transcris, de recitat, de... tradus, precum și grafică adecvată... Regăsim în poezia rafinatului scriitor de peste Prut: erudiția, inteligența textuală, dezinvoltura ideatică. Toate, într-un discurs liric personal, seducător-complice, inspirat: „Cu prelungile-i gene/ zeița norocului te citește/ în Braille. De ce/ ai mai dori/ să te și vadă?” (*Fortuna Augusta*).

Lucian Vasiliu,

(Convorbiri literare, nr. 5, 2003)

Un nou sentiment al realului

Neîndoielnic, Leo Butnaru face parte din acei poeți care și-au descoperit de timpuriu propriul teritoriu liric, poezia sa necunoscând, de-a lungul timpului, schimbări la față spectaculoase. Mutațiile care s-au produs de la o carte la alta rezultă din aprofundarea unui orizont existențial și stilistic care se contura cu

destulă pregnantă încă din primele volume ale autorului. Este vorba, în primul rând, despre „un nou sentiment al realului” pe care Leo Butnaru îl împărtășește cu optzeciștii din România...

Octavian Soviany,
(*Luceafărul*, Nr. 36, 2004)

Un frate mai tânăr

Pe Leo Butnaru l-am cunoscut acum vreo zece ani și de atunci și până astăzi am fost cucerit de omul de o mare blândețe și de o mare finețe intelectuală, cât și de poetul înverșunat întru forjarea propriului limbaj poetic.

Am fost surprins la lectura antologiei sale (*În caz de pericol*) și de magnificul poem *Hypatia*, un personaj care mă obsedează de multă vreme, pe care l-am pomenit în *Timpul asasinilor* și căruia m-am gândit să-i dedic un roman sau o piesă de teatru.

Leo Butnaru i-a dedicat un poem pe care l-ar semna, cred, fericit, oricare poet român important, de la Gellu Naum la Lucian Vasiliu...

Și de la *Hypatia* înainte, câte alte poeme excelente cuprinde această carte!...

Un frate mai tânăr, Leo Butnaru, și alții ca el, puri și devotați, se scufundă „într-o mare de visări dulci și senine”, pentru ca poezia românească să continue fără de moarte...

Cezar Ivănescu,
(Prefață la volumul *În caz de pericol*,
Ed. Junimea, 2004.)

Copil la ruși

Copil la ruși nu este un proiect personal închis, ci, așa cum i s-ar putea spune, un proiect etern reluabil, un *work in progress*. Spre sfârșitul volumului, există o imagine, asupra căreia merită să medităm: doritor de lecturi, aplecat spre carte, simțind în el chemarea poetului și a scriitorului care urmează să fie, Leo Butnaru constată că toate acestea au un singur preț existențial, și anume însingurarea, izolarea de ceilalți, reclusiunea. Ca atare, volumul reprezintă și un pariu recuperativ, echivalent cu construcția unei totalități mirifice pe care, altminteri, scriitorul nu o mai poate

atinge. Acesta e marele câștig intelectual și uman al volumului: de a demonstra că și copilăria poate fi construită, că nu putem redeveni copilul din noi decât prin intermediul unui exercițiu voluntar de candoare. Să ne mirăm, atunci, că geniul tutelar al cărții este Creangă?”

Ștefan Borbély,
(*Contemporanul* – *ideea europeană*, nr. 11, 2008)

Apartenență organică

Deși trăitor în lumea Prutului de dincolo, Leo aparține organic literaturii române. Ai spune că trăiește la București, Rădăuți sau Râmnicu Sărat...

Mihail Gălățanu,
(*Flacăra*, 2008, Nr. 10.)

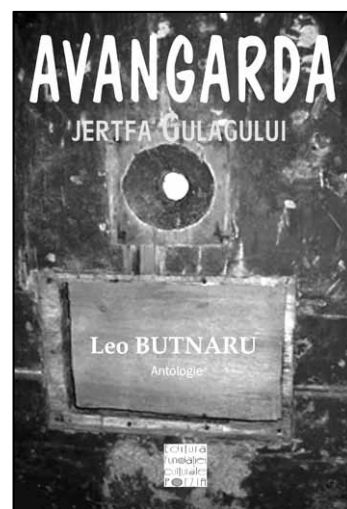
Avangarda

„Leo Butnaru este nu doar poet excepțional, ci și unul din cei mai buni specialiști din lume în avangarda rusă [...] cel mai bun expert român în avangarda rusă e Leo Butnaru, cum a și dovedit-o în cele două ample volume publicate la Iași.”

Liviu Antonesei
(*Viața Românească*, Nr. 12, 2008)

Dintr-un răvaș

...de foarte mulți ani nu m-am revăzut cu Leo Butnaru. Chesiunea este că el a tradus & publicat un text fascinant în *România literară* nr.37/2009. Se cheamă *Istoria frumuseții sovietice* și e semnat de Igor Iarkevici. Tu fiind un profund *connaisseur* al literelor ruse (fapt pentru care te invidiez), știi precis despre ce e vorba. Nu am idee dacă încântarea mea e de bon ton, sau dacă am comis cumva vreo

impietate plăcându-mi ceva scris de acel autor. În orice caz, transmite-i felicitările mele lui Leo, pentru măiestria traducerii și pentru alegerea unei asemenea bijuterii literare. Bravura lui mi se pare firească, din moment ce tot el avu curajul de a-l traduce pe Hlebnikov (pentru mine, un precursor al sofisticatelor experimente jazz/cuvânt, ajunse la apogeu prin brazilieni de talia lui Hermeto Pascoal, autori de limba germană ca Ernst Jandl sau Oskar Pastior s.a.m.d.).

Virgil Mihaiu (către **Vitalie Ciobanu**)
(Lisabona, 14 octombrie 2009)

Prietenul avangardiștilor

Leo Butnaru – prietenul tuturor avangardiștilor ruși.

Evgheni V. Haritonov, Moscova

* * *

Excelența lirică a lui Leo Butnaru, unul dintre poeții dăruiți literaturii române actuale

de teritoriul de pe celălalt mal al Prutului, este demonstrată nu numai de poemele proprii, ci și în efortul constant de a înzestra cultura română cu o fereastră către poezia de limbă rusă, talmăcită cu empatie și pricepere. Mulțumiri în numele cititorilor și admiratorilor lui pentru

opera de vast suflu pe care o întreprinde în beneficiul nostru, al tuturor.

Ovidiu Pecican,
6 martie 2011

Tălmăcirile [lui Leo Butnaru] din Velimir Hlebnikov, René Char, Ghennadi Ayghi sunt mostre de mare virtuozitate ale genului.

Arcadie Suceveanu,
Sud-Est cultural, 2005, Nr. 3.

(Benefica) exploatare a traducătorului...

Cât de epică, de agitată și de tensionată, cât de violentă în negații și limbaj și cât de întrepătrunsă cu evenimentele politice și cu ideologia politică a fost avangarda rusească se vede și din aceste manifeste antologate și transpuse în românește de Leo Butnaru. Am exploatat cam fără milă abilitățile și amabilitatea lui Leo Butnaru, dar n-are de ce să ne pară rău: traducerile sale, cu o fină nuanță „moldovenească”, sunt excepționale, iar numerele realizate cu ajutorul său (cel de față și cel dedicat avangardei ucrainene) sunt, pentru cei interesați, de referință. Un traducător atât de competent trebuie, de altminteri, exploatat fără cea mai mică milă. Sper s-o mai putem face. Oricum, îi mulțumim din toată inima – sper că și cu asentimentul cititorilor noștri – pentru prompta întotdeauna bunăvoință și disponibilitate arătate.

Al. Cistelean
Vatra, 2011, nr. 3-4

Știu că Leo Butnaru nu-și obligă confracții dintre Prut și Nistru să-l adore și să-l voteze oricând și oriunde (...) În ce-l privește pe Leo Butnaru, nu pot să spun decât că pe lângă versurile pe care le semnează în România, țara în care limba română a devenit – ce fericire! – în școli, limbă străină obligatorie, mai publică în revistele danubiano-pontice și traduceri din marea poezie a Rusiei! Din câte mai aflu, Leo Butnaru n-a făcut parte din acele cooperative de producție care duceau cărți în Basarabia – spunând că sunt daruri de milioane de lei morali, ele fiind, de fapt, doar niște pretexte de a deconta, pe plaiurile mioritice, tot felul de sponsorizări din care unii eroi dâmbovițeni s-au ales cu bunuri de mulți euroi și eurolaci! Logica de fier a acestor traficanți arată cum uneori și literatura poate deveni o industrie a penibilului!

Dumitru Radu Popescu,
Argeș, nr. 6, 2011

Parlons feu!

Orice persoană inițiată în scrierile lui Leo poate să perceapă aproape fizic cum iese fum din paginile pe care le citește cu atâta intensitate. Primul și ultimul său credo în fața datoriei sale de scriitor este „Parlons feu!” Să vorbim despre foc. Și spunând asta, să-l aprindem! Vedeti? Aceasta înseamnă magie adevărată.

Serge Van Duijnhoven
(Olanda, 2011,

<http://literaryark.wordpress.com/writers/>)

Categoric individual

Leo Butnaru e, concomitent, și clasic, și avangardist. Mai simplu spus, e un talent *sui generis* (кругом талантлив). El iubește nu doar propria prezență în literatură, ci însăși literatura – cu uitare de sine și deplin. Citindu-l, fiți gata să întâlniți turnuri neașteptate, descoperiri imprevizibile, ludic acaparant și probleme foarte serioase. Are un intelect sensibil și o conștiință vulnerabilă.

Chiril Covalgi,
(Moscova)

Traducerea pentru prima oară, de către Leo Butnaru, a manifestelor avangardei ruse, reprezintă un adevărat eveniment. Publicul românesc are, în sfârșit, posibilitatea de a descoperi astfel un fenomen dintre cele mai dinamice și mai novatoare din spațiul cultural european.

Ion Pop

Spirit enciclopedic

Cea mai recentă carte de versuri a sa, *În ambuteiaj & Partițiuni Nabokov* ne oferă prilejul de a-i mai admira o dată inteligența artistică și originalitatea. În mod special, poemele interogative sunt impresionante. Reproduc, pentru exemplificare, scurtul poem „Protograffiti”:

„Zicea-scria apostolul Ioan:/ «...Iar Isus,/ plecându-Se în jos,/ scria cu degetul pe pământ»... –// aceasta îți vine în gând/ în timp ce-ți contempli urmele din praful drumului...// Parcă tu nu ai putea fi/ un simplu vreasc cu care mai scrie ceva/ Dumnezeu?...”

Poetul – un vreasc cu care Dumnezeu scrie ceva în praful drumului – iată o definiție greu de uitat dintre numeroasele definiții greu de uitat din această carte.

Alex. Ștefănescu
(Evenimentul zilei, 14.VIII.2012)

Am tradus mai multe poeme din cartea *Strictul necesar*. Sunt perle adevărate și sună foarte bine în albaneză.

Ardian-Christian Kyçyku

La bursa instituită pe termen lung a poeziei române

Oricum, cine pariază pe poezia lui Leo Butnaru, la bursa instituită pe termen lung a poeziei române, câștigă.

Adrian Alui Gheorghe

De la o Gală a Poeziei Române Contemporane

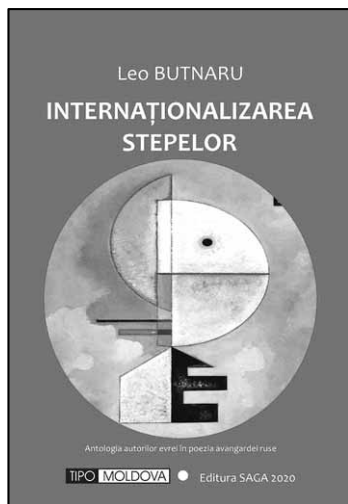
Interesul tuturor (la Gala Poeziei Române Contemporane de la Alba Iulia, n. r.) a revenit (al meu, pe cuvânt, a fost constant) odată cu Leo Butnaru, care a citit admirabil versuri și a mai făcut și glume, ca dovadă că liricul nu trebuie să fie chiar tot timpul încercănat și livid. Iar de aici încolo (Butnaru *included*) totul a fost perfect, Gala câștigând în intensitate și devenind tot mai imprevizibilă.

Daniel Cristea-Enache,
România literară, 2015, Nr. 37

Unul dintre cei mai importanți poeți români de azi.

„Purpuriu e tractorul/ trecînd peste cîmp
– enorm/ mac sunător/ ce afinează solul din/
jurul propriei sale tulpini./ Hei, hei!/ Cum e/

trac-to-ris-tu-le/ ziua
întreagă să vezi
ciocîrlia/ dar/ să n-o
auzi?!”; proiectată
de acest *Peisaj* din
1973, ca și de alte
poeme asemenea,
tipărite în revistele
culturale basarabene
ale epocii, poezia lui
Leo Butnaru,
începînd cu placheta
debutului, *Aripi de
lumină* (1976) e o
continuă și explicită

desprindere de canoanele literare, impuse,
evident, ca peste tot, de oameni și autorități din
afara lumii literaturii: *Peisaj* e o replică la
neosămănătorism, iar realismul socialist al
vremii e, la Leo Butnaru, irealism socialist.

Ioan Holban
(*Un învingător vrednic*)

Citesc noua carte de poeme a lui Leo
Butnaru, *Excesul de poezie nu dăunează
sănătății dumneavoastră*. Îmi place foarte tare.
Îmi place, pentru că poemele lui Leo Butnaru
sunt – multe dintre ele – parabole eclatante, în
care metafizicul și cotidianul se întîlnesc. Eu
le-aș califica drept parabole ironice. [...] O
carte foarte frumoasă, pe care ne-o dă un mare
poet: Leo Butnaru.

Dumitru Crudu
(*Februarie, 2020*)

Un regal livresc de proporții impresionante

Această vizită la poezii ruși, propusă de
Leo Butnaru, este un regal livresc de proporții

impresionante, un exemplu ambițios și convin-
gător de a arăta câtă liricitate fremătătoare
poate încăpea în marea literatură rusă.

Ovidiu Pecican
(*Avalon, Nr. 5, 2021*)

Magia poeziei oricărei limbi

Ca redactor de carte, am fost surprins să
constat cât de bine cunoaște Leo Butnaru limba
română! Poetul din sine și-a spus cuvîntul, ca
și criticul literar (care știe să facă o selecție
representativă). Lexicul folosit în acest volum
este impresionant. „Se sparie gândul”, vorba
cronicarului. Nu spun vorbe mari, dar nu am
întîlnit la alți traducători o cunoaștere mai
profundă a limbii române! Ceea ce înseamnă
că, prin oameni de talia lui Leo Butnaru, magia
din poezia oricărei limbi poate trece în română.

Jean Dumitrașcu
(*„Clavecine și vecinătăți”, Pitești, 2021*)

O poezie care contemplă, studiază viața

Opera lui Leo Butnaru este dovadă vie a
faptului cum e posibil să evadezi din sfera
liricii și să te îndrepti spre o poezie care
contemplă, studiază viața.

Armando Santarelli,
(*Italia*)

Dacă vreun critic ar întemeia conceptul de carte vie

Leo Butnaru scotocește în limbaj cu o
poftă nebună: nu am mai citit niciodată o carte
de poezie (*La lumina punților ce ard*, n. r.) în
care poetul să se simtă atât de bine și de liber,
și de bucuros, și de „fără griji” în limba
română. [...] Dacă vreun critic (de preferat, Al
Cistelean) ar întemeia conceptul de *carte vie*,
prin cartea lui Leo Butnaru l-ar putea
exemplifica.

Ion Mureșan,
(*August 2023*)

Leo Butnaru

(reper biobibliografice)

Poet, prozator, eseist, traducător, istoric literar, exeget al avangardismului.

Născut la 5 ianuarie 1949 în comuna Negureni, fostul raion Râspopeni (act. Telenești), Republica Moldova. Școala medie o absolvă cu medalie de merit (1967, an în care a și debutat cu poeme în ziarul *Tinerimea Moldovei*). Licențiat în jurnalism și filologie al Universității din Moldova (1972). În februarie 1969, în anul doi universitar, începe să-și scrie jurnalul intim, continuat până în prezent, prima parte a căruia, *Student pe timpul rinocerilor*, a editat-o în anul 2000.

Încă de student, este angajat cu jumătate de normă în redacția ziarului *Tinerimea Moldovei*, însă în iunie 1972 este „arcănit” ofițer în armata sovietică, timp în care continuă să-și scrie jurnalul, intitulat *Perimetrul cuștii* (Ed. *Cartea Românească*, 2005), dedicat confratelui său de peste retro-vremuri, locotenentului român Apostol Bologa, înregimentat și el într-o armată imperială.

După lăsarea la vatră, a activat în presa periodică, de la redactor la redactor-șef: *Tinerimea Moldovei*, *Literatura și arta*, *Moldova*. A debutat cu placheta de versuri *Aripă în lumină* (1976). În ianuarie 1977 devine membru al Uniunii Scriitorilor din URSS; în septembrie același an, este eliberat din redacția ziarului *Tinerimea Moldovei* pentru promovarea spre publicare a unui eseu despre M. Kogălniceanu și Gr. Alexandrescu, ce contravenea liniei ideologice oficiale. Un timp, nu are dreptul la semnătură în presă, la edituri.

În 1990 îi apare primul volum de proză *De ce tocmai mâine-poimâine?* (Ed. *Literatura artistică*). Începând cu acest an, cu girul lui Nicolae Manolescu, Laurențiu Ulici, Aurel Rău, Marius Tupan și Sergiu Adam, publică în cele mai prestigioase reviste din Țară – *România literară*, *Luceafărul*, *Steaua*, *Ateneu*, *Convorbiri literare*, – fapt ce a constituit o pregnantă re-lansare a sa, de data aceasta – în întreg spațiul și contextul literar românesc.

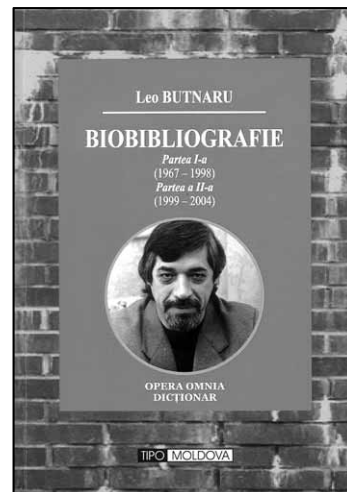
În perioada 1990-1993 – vice-președinte al Uniunii Scriitorilor din Moldova. Din 1993 – membru al Uniunii Scriitorilor din România. Mai mulți ani la rând – președinte al Filialei Chișinău a Uniunii Scriitorilor din România, membru în ConsiliulUSR.

Versurile și prozele sale au fost publicate în limbile albaneză, armeană, aromână, azeră, engleză, belorusă, bulgară, franceză, georgiană, germană, italiană, letonă, lituaniană, macedoneană, polonă, rusă, sârbă, slovacă, spaniolă, suedeză, tătară, turcă, ucraineană, ungară, uzbekă, vietnameză.

În traduceri, cărți de autor i-au apărut în Franța, Germania, Italia, Rusia, Polonia, Serbia, Azerbaidjan, Bulgaria, Tatarstan, Ucraina (circa 25 de volume).

Prezent în antologii editate în România, SUA, Franța, Anglia, Germania, Suedia, Rusia, Olanda, Spania, Ungaria, Ucraina, Turcia, Lituania, Belarus, Macedonia, Albania, Georgia, Armenia etc.

Distincții și premii: Mai multe Premii ale Uniunii Scriitorilor din Moldova; Premiul Uniunii Scriitorilor din România (1998; 2015); Premiul Național al Republicii Moldova (2002); Premiul Comitetului Director și al Consiliului Uniunii Scriitorilor din România (2008); Premiul Asociației Publicațiilor Literare și Editurilor din România *Scriitorul anului 2009*; Premiul *Constantin Stere* al

Ministerului Culturii al Moldovei (2013); Marele Premiu și Cununa de Lauri la Turnirul de Poezie de la Neptun-Mangalia, organizat de Uniunea Scriitorilor din România (2016). Distincții de Stat ale Republicii Moldova și României.

Leo Butnaru este preocupat de avangardismul european, în special cel român, rus, francez, spaniol și ucrainean; a tradus cărți de Velimir Hlebnikov, Aleksei Krucionîh, Vladimir Maiakovski, Marina Țvetaeva, Osip Mandelștam, Anna Ahmatova, Boris Pasternak, Daniil Harms, Anatoli Mariengof, Igor Bahterev, Leonid Dobîcin, Boris Poplavski, Nina Habias ș. a. A tradus și editat antologii de Yvan Goll, René Char, Federico García Lorca, Alejandra Pizarnik, Mihail Semeko și Leonid Cernov (ambii, protagoniști ai avangardismului ucrainean). A elaborat antologia de poezie universală *Clavecine și vecinătăți*, precum și antologiile *Avangarda rusă* (2 volume); *Avangarda rusă. Dramaturgia; Manifestele avangardei ruse; Panorama poeziei avangardei ruse* (2015); *Panorama poeziei avangardei ucrainene* (2017), *Internaționalizarea stepelor* (poeti semiți în poezia avangardei ruse) ș. a.

Cartografiere

Familia Butnaru – mama Anastasia, tatăl Teodor și Lică, fiul.

Leo Butnaru student 1967.

Militar, 1973.

Cu soția, Zinovia, 1997.

Cu Nicolae Manolescu și George Vuturescu, Alba Iulia, 2014.

Foto-album Leo Butnaru

Cu Victor Lupan, Paul Goma, Em. Galaicu-Păun, Franța 1996.

Adrian Popescu, Ana Blandiana, Leo Butnaru, în Trenul Regal, 2010.

O subiectivitate proteică

Olimpiu NUȘFELEAN

„Poeții blestemați” (*Les poètes maudits*, v. Verlaine) sînt acei creatori (de frumos) care ambiționează să spargă toate convențiile, să ajungă în acele „cercuri” ale înaltului unde omenescul nu are acces. Într-un fel sau altul,

aceștia încearcă să sfideze ordinea demiurgică, mai întîi folosind (necuve-nit?) funcția creatoare a cuvîntului, apanajul Creatorului, și apoi inițiind lumi în aparență inaccesibile, în care primul pas îl fac chiar ei. Edifică lumi care nu pot fi descrise în cuvinte în

mod obișnuit, dat-ul acestora fiind de esență divină, dar pe care ei, poeții, totuși le exprimă. Într-un acces postmodernist sau, poate, postromantic, Varujan Vosganian (în volumul *Neîndemânatic de viu*, Editura ART, 2023) își declară unicitatea în existență, fără emfază, acceptînd ceea ce i-a fost dat, deciziile voinței divine, dar fără să renunța la *voia* cuvintelor proprii: „nu știu dacă nașterea mea a fost

În oglinda lecturii

menită să-ndrepte/ o lume greșită/ *voia* Domnului să se facă, nu-mi e de folos amintirea/ nașterea a fost prima amintire pe care-am uitat-o” (*Pasărea*). Refuzul amintirii ține de refuzul integrării într-o lume greșită, gestul mamei de a nu-și lăsa fiul să plece de acasă fiind în consens cu un asemenea refuz, cîtă vreme „în anul nașterii mele s-a decis masacrarea vrăbiilor din China/ în schimbul unei frînghii de care atârnav vrăbiile moarte/ vânătorii primeau un pumn de

grăunțe, cât păsările/ nu mai puteau ciuguli/ s-au inventat chiar și reguli pentru vânătoarea de vrăbii/ stolurile erau zvânturate în vuiet de trîmbiți/ păsările zburau până cădeau istovite/ condamnarea la zbor însemna condamnarea la moarte”. Prin voință divină, poetul e destinat zborului, care este desigur al cuvîntului și al imaginației: „dar Dumnezeu a ales să mă numesc Varujan/ care e numele unei păsări” (poemul citat mai sus). Prin numire divină, poetul e destinat unui zbor aparte, acela al aspirației la înalt, consumat însă la nivelul zbererii pentru ieșirea din plasele mundanului.

Poetul își asumă destinul, cu toate provocările nefericite ale lumii: „viață greu de dus, aș spune/ povestind despre mine/ dacă asta ar avea importanță/ e totuși prea târziu ca vreunul/ să-mi ia crucea din spate/ [...] și m-aș prăbuși, ca o păpușă din cârpe” (*O viață*). Mărturisirea vine dinspre o condiție a cărnii, a durerilor pămîntești, poetul fiind destinat să poarte în suflet rezonanța tuturor trăirilor dureroase, smulse și din acel trecut pe care poetul îl voia uitat. Privilegiul îi este dat de plasarea în ordinea visului divin, la care nu are acces oricine: „o privire fugară, à vol d’oiseau/ [...] de parcă în calea vîntului de noiembrie/ păsările nu zboară ci, de fapt, sînt zburate/ durerea ta, pe care o simt,/ pentru mine e o durere mai mare,/ o cunună de spini/ trăiesc și viețile despre care scriu/ de parc-aș plînge pe un mormânt străin/ poate că nu visez, ci, de fapt, sînt visat.../ pentru prima oară desculț/ într-o spovedanie a cărnii” (*Un gând fugar*). Deci: desferecat din hainele existenței, sacrificial hristic, afirmat și protejat în visul divin.

Poetul își asumă astfel condiția omului *făcut* din pămînt, îndurînd suferințele cărnii ca o dovadă a prezenței în diurn: „merg prin oraș

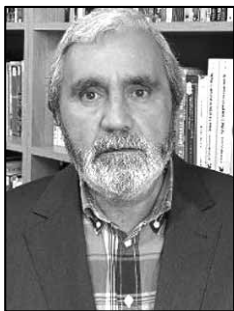
cu tălpile goale/ pe un jărat de stele/ pentru prima oară desculț într-o spovedanie a cărnii”, livrat îndoielii și indeterminării „acum povestesc tot mai des despre mine/ o evanghelie/ apocrifă și neterminată” (*Potirul*). În imperiul imaginarului, viața ia neașteptate aspecte într-o multitudine a reprezentării și asumării experiențelor lumii: „îmi trăiesc viața într-un singur fel/ dar o pot povesti în numeroase feluri/ aleg cuvântul-cheie și apăs «căutare»/ cuvântul-cheie vine în salturi ca o lăcustă/ tastez «privire» și viața mea se transformă/ într-o istorie a privirii/ tastez «durere» și viața mea e un șir de dureri/ scriu «fericire» și lăcusta saltă la cer/ rareori mai atinge pământul” (*Căutare*). Trece prin încercările cotidianului și le învinge grație sacralității cuvântului încredințat de divinitate.

Primează în toate, în cele diurne, dialogul cu divinitatea, pe care îl inspiră și îl autorizează legătura cu istoria, spațiul natal, părinții, („atâtea lucruri care nu se mai văd/ sau, pur și simplu, nu mai există” – *Despre cai și fântâni*, învățarea de a muri „în jurul șevaletului bunicului Garabet” – *Paleta pictorului*, „gara cu nume străin” – *Poveste tăcută*, „atâtea amintiri din vremea când încă nu mă născusem” – *Eclipsa*, când „timpul născocirilor a trecut” – *Năzărire* etc.), într-o abordare de refacere a simbolisticii și sensibilității. O subiectivitate proteică menține dialogul cu Dumnezeu: „eram tânăr și tăifăsuam cu Iisus tânăr,/ acum îmbătrânesc și vorbesc cu Iisus cel bătrân,/ într-o bună zi o să murim amândoi –/ deși, în ce-L privește, e doar un fel de-a spune.” (*Vârstele*). Terfiat/ apăsător de lumesc, își asumă amprenta divină: „și parcă-l aud pe Dumnezeu cum îmi zice/ «Fiule, nu te supăra pe mine,/ cu semnul ăsta n-ai să poți învinge.»/ Estimp, carnea mea râvnește carnea femeii mele/ dar sufletul meu, nemărginit fiind,/ n-o atinge.” (*Autograful lui Dumnezeu*) Tentația e a *necuprinsului* care aspiră să cuprindă cosmosul trăit, chiar cu riscul pierderii sufletului pereche. Situația e ilustrată prin imaginea de pe coperta cărții. Scrisul are însă funcție transfiguratoare, („moartea capătă un

alt nume/ cu fiecare poem pe care îl scriu”. (*Măceșul*) Scrisul se insinuează ca alternativă a lumii – fertilizat de credință –, deloc calofil sau livresc. Cum citam mai sus – „condamnarea la zbor însemna condamnarea la moarte” –, dar zborul, avînd amprenta divinității și a scrisului, deopotrivă, devine salvator. Condiția de „*poètes maudits*”, așezată sub auspiciile divinității, care e recunoscută ca instanță primordială, dacă se poate spune așa, își dobîndește izbăvirea.

Refacerea lumii începe de la starea de inocență a neștiutului sau a viului conferit firescului, înmugurită din tăcerile limbii materne (*Zăpada mieilor*), cu asumarea păcatului original („în sinea mea și pătat pe mâini cu cerneală/ ca un semn al păcatului” – *Câmpiile Elizee*). Poetul, în necuprinsul sufletului, beneficiază de sprijinul poeziei, care îl face disponibil atitudinii elogioase (configurată în mai multe poeme), instituită în cele din urmă în suflul existenței, ca urmare și afirmare a unui destin privilegiat: „eu nu compun poezii/ eu doar transcriu poezii/ altcineva scrie, folosindu-se/ de numele meu/ de fractura logică pe care o numesc/ inspirație// ei au știut că pentru un popor oprimat/ adevăratul conducător/ e Poetul”. (*Elogiul Poeziei*).

Poetul are nostalgia increatului ca acces la existența netrucată („ce mult mi-ar plăcea să-mi citesc poeziile/ fără să trebuiască mai întâi să le scriu” – *Poezia nescrisă*), dar se mulțumește cu privilegiul de a fi *alesul* care scrie („nimeni nu-mi poate lua totul, de vreme ce scriu poezii/ altfel spus, mă simt liber/ câtă vreme scriu poezii” – *Prețul libertății*). Poezia din *Neîndemânatic de viu* este reconfortantă și tonică, reinstituie forța simbolului și a trăirii care refuză erorile lumii, iar Varujan Vosganian accede la privilegiul de a reinstaura ordinea *vie* a lumii, înfruntînd trucurile existenței diurne. Motivele biblice sînt mai mult decît niște „figuri” ale modernității, ele se revendică dintr-o trăire asumată în care divinul e corolarul poeziei, ca și al existenței, de altfel, într-o desfășurare asumată, deloc teatrală.

Magnetica – atracția sau făptura lirică

Nicolae SCHEIANU

Am primit de la un prieten, trei volume de versuri ale unui poet orădean despre care, recunosc, nu știam nimic, cu îndemnul de a le citi, „pentru cultura mea generală”: *Peronul unei iluzii*, Ed. Aureo, Oradea, 2020, *Magnetica*, Ed. Aureo, Oradea, 2020, și *Păpădiile spaimei*, Ed. Grinta, Cluj Napoca,

2021. Un timp le-am răsfoit doar, apoi le-am citit „pe sărite”, ca mai apoi, intrigat, să le citesc cu atenție, pentru că, așa cum nu am auzit de Paulin Octavian Boldiș, tot așa nu voi fi „auzit” nici de alți poeți buni, serioși, talentați, din țară, așa cum nici ei, poate, nu vor fi auzit de mine, iar cauza o știm cu toții: circu-

itul greoi al cărților, numărul mare de apariții editoriale, neștiința multora de a se impune și de a se face cunoscuți și remarcați și nu în ultimul rând, lipsa cvasi-generală a criticilor literari „de profesie”, fie a celor de întâmpinare, fie a celor dispuși să se aplece cu adevărat asupra volumelor de versuri care apar în țară sau într-o anumită arie geografică pentru a le semnala importanța sau, dimpotrivă, lipsa de valoare sau veleitarismul.

Cum nu sunt critic literar, ci doar un poet care iubește cărțile de poezie bună și are mulți prieteni poeți buni, îmi mai încerc din când în când puterile filologice, de dragul lor și al cărților lor. Pentru că multe cărți de poezie bună, uneori mai mult decât atât, și cu ele, autorii lor, trec total neobservați, neascultați,

necitiți, direct în anonimat total și în amărăciune, nemeritat, din aceste – dar și din alte cauze – pe care, cei din domeniu, le știu foarte bine. Partea proastă este că, de multe ori, se întâmplă invers, cărți sărăcuțe, timide, unele de-a dreptul proaste sau imitații, autori gălăgioși sau aflați acolo unde trebuie la timp, sunt scoși în față și cărțile sunt circulate forțat sau aproape impuse. Sigur, nu e o regulă dar în condițiile prezente, incertitudinile, confuzia valorilor și lipsa alternanțelor sunt un semn cel puțin neprielnic pentru literatura contemporană, confruntată cu o abundență de titluri și de autori veniți (și) pe căi greu de urmărit, prin intermediul rețelelor de socializare sau al numeroaselor grupări literare din țară dar și din lume, ca urmare a emigrației masive de după anii 2000.

Paulin Octavian Boldiș este un poet de factură clasică, în sensul larg al cuvântului, „ieșit” pe scena literară destul de târziu, provenit dintr-un mediu tehnic, serios, impecabil în profesie, dar hrănit cu literatură și artă multă și de calitate, ca de altfel mulți alți intelectuali din generația sa. De altfel, într-un „Cuvânt înainte” la cel de-al doilea volum publicat, *Peronul unei iluzii*, el se autodefinia liric astfel: „regretând gândul meu de demult și dorind să readuc în mintea și sufletul dumneavoastră frumusețea și prospețimea sentimentului exprimat poetic, am început să scriu, nealiniat la un curent anume, doar sincer și direct și poate puțin prea desprins de condiționările materialiste ale paradigmei contemporane”... Această predilecție pentru poezia directă, impresionistă este subliniată de prozatorul Virgil Rațiu într-un text de pe coperta celui de-al doilea volum al lui Octavian Boldiș, „Păpădiile spaimei”: „nu poate părea pariu pierdut întoarcerea la clasicismul de

factură modernă, înnoitor, inspirat din viață și desfumat de apocalipticele stări ale prezentului, ipostaze lipsite evident de eforturile inventivității ideatice sterile, electronice”.

Dintre cele trei volume, mi-a atras atenția, în special, datorită stilului cantabil, sonor, în mare parte uniform prin liantul nostalgic, de iubire împlinită sau, dimpotrivă, destrămată, volumul *Magnetica*, versuri care vorbesc despre dragoste, despre frumusețe, împlinire, deziluzie, autoiluzionare, decepție, dor, căutare. Sunetul dominant, pe care-l recunoști ușor este acela al poemelor de dragoste ale lui A. Păunescu, cu mențiunea că autorul e conștient de asta și se străduiește, ca un adevărat creator, să recreeze atmosfere și lumi personale: „Nici nu strig, nici nu plâng/ ce-i al meu o să strâng/ fir cu fir și-o să pun într-un plic/ dar îmi pare nedrept/ și durerea din piept/ fix așa cum o simt/ ți-o dedic” (*Muc cel mic*) sau „Ci e nevoie de ceva să ne îndrumem/ ca să-nțelegem/ chiar de nu-i ascuns/ un adevăr elementar, că-n lume/ primim exact cât ne e de ajuns.../ (*Frumuseți inegale*).

Din strădania de a căuta sunete și exprimare lirică mai personale sau mai personalizate, poetul caută ritm nou sau univers nou dar devine prizonierul căutărilor sale și rezultă o combinație poetică, uneori reușită, alteori ratată: „S-au schimbat perspective, orizonturi s-au spart/după nici o nălucă n-am motive să fug/ de miresmele verii, stropii ploii despart/ răvășitele-mi gânduri suspinând centrifug” (*Piatra de jad a uitării*). Intenția poetică a lui Octavian Boldiș este însă

aceea de a face cititorul părtaș la nostalgia, suferința, bucuria sau credința sa, nu de a demonstra virtuozități stilistice noi, nemaiauzite sau nemaîntâlnite. El nu e într-o competiție cu ceilalți poeți sau cu lumile lor, poetul se vrea doar exprimat, înțeles și crezut și, dacă se poate, să ia cititorul copărtaș la ceea ce scrie.

Poezia dominantă a volumului este, firește, poezia de dragoste, poezia de împlinire, de alint, de răsfăț, datorită poetului fiind aceea de cânta frumusețea, duiosia, adevărul, etc. Suferința din dragoste sau din alte motive, sociale sau fizice, transpuse liric sunt văzute ca modalități de alinare a ființei, de umanizare și de iluminare a acesteia: „Am uitat multe lucruri, ei, și?/axiome, formule sau legi/ dar pot spune: a fi, a iubi/sunt constantele lumii întregi. (*Constantă*). Există, desigur, și căutări ale absolutului, și sondări ale abisului uman, și ușoare impulsuri metafizice, dar *Magnetica* este, în primul rând un volum de poeme de dragoste, de vetuste tânjiri sau de tânguiri elegiace după iubire cu toate ale ei, cu versuri mai reușite sau mai stângace, cu expresii mai fericite sau mai comune, din care personalitatea poetului nu se relevă aproape deloc, unicitatea demersului său liric nu este prea tare accentuată, vocea autorului fiind ocazional bruiată de celelalte voci poetice din lecturile și din bagajul său poetic acumulate anterior. Sunt destule poeme reușite în întregul lor, dar miza acestora, cel puțin deocamdată, pare să nu fi fost complet atinsă și își cere continuare.

La couleur de la mer

Frica de peșteră

Olimpiu NUȘFELEAN

George Vidican este un poet care antrenează cuvintele în relații tensionante. Sintagmele sale (poetice?) par adesea o încurcătură de cuvinte, care cer eforturi în a le descâlci. Important este că pot fi descâlcite

pentru a li se găsi sensuri ce răsplătesc efortul de lectură și luminează sensuri ce împrăștează percepția ca act și trăirea în lume. Tensiunile dintre cuvinte hrănesc și îmbogățesc tensiunea poetică. Așa cum se întâmplă și în poemul *ieșirea din intrarea în peșteră*,

care dă titlul unui volum de versuri apărut la TipoMoldova în 2024. Ce vrea să relateze asta, înainte de a spune sau a exprima: ieșirea din intrarea în peșteră? Ieși sau intri? Nu. Eziți, te ferești, prudent, te retragi. Dintr-o realitate. Dintr-o aspirație. Dintr-un demers.

Viața este călătorie. Călătoria prin sine, mai întâi, dacă este posibil. Acest lucru îl mijlocește literatura, prin introspecția eului („noi ne plimbăm de mână pe calea literaturii”, v. *calea literaturii*). Dar „călătoria prin noi e lungă și anevoioasă”. E desprinderea de trecut, mai mult, cufundarea amnezică într-un trecut uituc, devenit mai mult o umbră, dar care nu te părăsește („umbra care te urmează”). Se produce o asumare a firescului mundan („pur și simplu ne trăim fericirea și bătrânețea pe pielea noastră”). Gestul poetic devine unul al existenței diurne, „dorințele noastre – livrești?, n. n. – devin fapte”. Se intră într-o *trezire* continuă („pe calea literaturii niciodată nu se înnoptează”). Așezarea sub auspiciile poemului este însă dramatică, deoarece

„conviețuim în viciile poemului nescris”. Într-o asemenea constatare/ afirmație stă una din pietrele de încercare, de confruntare cu existența și lumea, a cărții lui George Vidican: lumea poemului e tentantă și, în esență, privilegiată, dar asta pe care o configurează poetul este a *poemului nescris*, paradoxală, plină de promisiuni și rețineri/ restricții, de regândire – totuși viciată!, prin ce mecanisme ale erorii? – a existenței.

Integrarea/ intrarea în lume se face printr-un *început inocent*, neînvațat cu/ de nimic, neafectat de nimic, mundan și nesofisticat. Pe calea literaturii, acest început e asumat de un demers livresc. „Naivitatea (...) se învață”, cu concursul unor instanțe mundane. Parcursul inițiativ este unul al lucrurilor și gesturilor prefăcute, falsificate, foarte bine cartografiat în poemul *lacrimi răstignite pe cruce*: „naivitatea trebuie parcursă pas cu pas/ se învață în studenție/ sunt cursuri trimestriale/ le predă femeia de serviciu de la grădiniță/ migrăm spre moarte cu zîmbetul pe buze/ reinventăm calul troian/ elena din troia își vinde gloria pe internet/ bunul simț e incinerat/ din cenușa lui se face cremă de ghete/ ne lustruim viitorul cu mirosul prafului de pușcă/ înăuntru cimitir în afară jocul păpușarilor/ lacrimi răstignite pe cruce/ ne taie respirația/ dezlegarea de blestem/ obligă măicuțele să meargă la război/ în tranșee lângă fiii lor/ enoriașii noii ordini mondiale sînt vulnerabili/ moriști de vînt duse la crematoriu/ în tramvaiul 2 femei în costume naționale/ cântă imnul *deșteaptă-te române*/ naivitatea trebuie parcursă pas cu pas/ la mica publicitate se vinde calul troian/ elena din troia se mărită c-un magnat american/ în studenție se învață căratul apei cu ciurul/ sunt cursuri trimestriale/ le predă o doctorandă în chiromanție”. Universul e în întregime viciat, devenit o lume de mîna a doua, în care sentimentele sînt și ele

reciclate, cu un ADN modificat. Impresia inocenței funciare câștigă aspect faptic în gestul receptării sacrificiului absolut, care cutremură ființa: „lacrimi răstignite pe cruce/ ne taie respirația”.

Omul sensibilizat de filosofia platitudinii, beneficiar totuși al unui „suflet nemîngîiet”, cum ar zice Eminescu, nu suferă neapărat din cauza trecerii ireversibile a timpului (în care evoluează, cum arătam mai sus, o umbră loială poetului) și nici din neîmplinirea romantică a dragostei, ci din indecizia sau neputința de a sonda teritoriile profunde ale ființei, de a le trăi profunzimea. Intrarea spre teritoriul obscurității, unde s-ar putea produce și revelații, înfricoșează, ea e percepută ca o capcană, cum se întîmplă în poemul ce dă titlul cărții lui George Vidican, *ieșirea din intrarea în peșteră*, un titlu-sintagmă care derutează prin paradox, prin jocul de semnificații – abstract/ concret – al termenilor. Ieși, la modul concret, din locul intrării în peșteră, sau te retragi din frica de a intra într-un loc al claustrării și investigării? Ți-e frică de propriul interior, de ceea ce-ți poate dezvălui interioritatea, sau nu ai instrumente și nu te simți în stare să operezi investigația? Să luăm poemul la pas: „ieșirea din intrarea în peșteră/ e o *capcană* (s. n.)/ cuprinsă de panică/ intri ori ieși/ jocuri de lumini și umbre-penumbre/ văzute din unghiuri diferite/ disperarea scoate la iveală/ efectul pielii de găină/ afli acum că soarele nu răsare din peșteră/ și că nici sticla de votcă/ nu salvează erorile umane de la uitare/ ieșirea de la intrarea în peșteră/ e locul unde umbrele noastre/ și-au pierdut identitatea/ nimeni nu ne poate scoate din încurcătură/ nici măcar întunericul/ căzut ca o cortină peste privirile noastre/ panicate de epuizarea oricărei speranțe/ de-a ne salva umbrele/ așa se întîmplă mereu/ înainte de a intra ieși din tine/ pe scara de incendiu/ sunt lașități contemporane”. Omul de azi se teme de tot felul de capcane (banale și mundane), variația alternanțelor (și alternativelor) îl panichează, eroarea umană nu este o glumă, se pierd identități și speranțe, obiectivitatea exteriorității, a distanței raționale necesare focusării privirii e viciată, viciul contemporan triumfă în raport cu contemplarea senină, relevatorie.

În acest imperiu al imaginarului cotropit de o realitate mințită, „poezia precum praful de pușcă/ are reguli stricte de întrebuintare” (*poetul, femeia și praful de pușcă*). În călătoria diurnă, „înainte de a stinge mucusul de țigară de pielea poemului/ prin livada cu vișini poetul își plimbă în lesă singurătatea” (*prin livada cu vișini*), remarcabil fiind faptul că „subconștientul vibrează la cântecul mierlei” (*subconștientul*), în vreme ce „lumea din afară nu are noțiunea zilei de mâine/ nu lăsați anotimpul să deschidă ochii/ s-ar putea să piardă noțiunea timpului/ ruperile de ritm sunt esențiale/ strategic vorbind/ fac parte dintr-o măreție a viclesugului” (*lumea din afară*), cînd nu-i „mare scofală să deghizezi orizontul” (*prospețimi*), dar nu acesta e țelul. Îndreptări se pot obține prin exorcizare, „să se ducă pe pustii tot răul din casă/ striga mama îmbrăcată în miros de pâine coaptă/ pe un talger vechi moare întunericul/ peste ferestrele casei plouă dimineața” (*ficțiune VII*), cît „despre ADN-ul copacului înflorit în copilăria mea numai de bine (*capăt de margine*), cînd, în fapt, „la sibiu pe podul minciunilor s-a înserat” (*conversații trezite din somn*). Riscante tentații de comunicare: „să mă poată privi ochiul altcuiva/ stă îmbătrânit în toiagul poetului/ la librăria cărturești pe nesimțite/ se intră dintr-o lume în altă lume/ în semn de revoltă se bate un cui/ în ochiul cititorului” (*la librăria cărturești*). Grijă pentru inocență recîștigă preocupările: „fragilitatea trebuie ambalată în foite de papirus/ precum poemul nescris/ cu mască fără mască/ într-un poem lumea face zgomot/ să zămislească răsăritul” (*cu mască fără mască*), în totul, e exprimată admirabil „o poveste care începe cu-un zâmbet/ și sfârșește în mâna trișorilor” (măsurătoarea *dreptății*). Asta e, de fapt, viața cuprinsă în cărți. Ambiguitatea deciziei, paradoxul nu rezolvă însă lucrurile.

Se configurează, într-un fel, un efort de alegere, dar fără destinație, o cale preconizată, dar refuzată, încărcată de sentimentul fricii. O continuă devenire, care își găsește împlinirea în imperiul autonom al scrisului. Teama de adîncimea lăuntrică, de interioritate, caracteristică a lumii de azi, e evocată subtil și viguros în cartea lui George Vidican. Poetul este subversiv (în raport cu minciunile existenței) și neîmpăcat, integrat inspirat în coerența universului și, desigur, a tematicii.

Un jurnal liric al iubirii

Ion Radu ZĂGREANU

„Iubirea ne contaminează cu veșnicie...”
(David Dorian, *Iubire ludică; o exigență*)

Poetul David Dorian obișnuiește a-și alcătui antologii din volumele de versuri publicate. Așa procedează și în antologia *În căutarea Isoldei* (Editura *Galaxia Gutenberg*, 2023), în care sunt adunate poeziile din volumele: *Strigătul* (2017), *Fractali* (2018), *Poeme prozaice* (2019), *Alte poeme prozaice* (2019), *Linia de plutire* (2020), *Ultime poeme* (2020), *Din scrisorile lui Tristan* (2020), *Poeme ruginite* (2021), *Alte poeme ruginite* (2021), *Moștenirea unchiului Vania* (2023).

Marea temă, comună, a acestor volume este iubirea. Ai în fața ta un jurnal liric al iubirii.

Nu întâmplător David Dorian este încântat de jurnalul lui Radu Petrescu, *Oceanul întors* (Editura *Paralela 45*, 2014): „Cu certitudine, îl recitise pe Radu Petrescu.” (Anotimpurile; *subanotimpuri...*), dorind chiar să scrie despre el: „Am vrut

să scriu un comentariu;/la jurnale.” (*Jurnal*). În poezia *Fractal XXXII* este inclus chiar și un fragment de jurnal.

Poetul este când un trubadur, când un romantic eminescian, când un cavaler al unui burg medieval, gata să lupte pentru persoana iubită, când un erou cehovian, dar mereu un anonim bacovian. „Eroul” său pare a fi un Andrei Pietraru (Camil Petrescu, *Suflete tari*), a cărui replică „și într-o iubire poți să ajungi până la capătul pământului”, i se potrivește ca o mânășă: „Iubirea ne contaminează cu veșnicie...” (*Iubire ludică; o exigență*). Iubirea

devine o cale de cunoaștere și de autocunoaștere. Între Tristan și Isolda poetul așază poezia, nu sabia.

Îndrăgostitul urmează un adevărat ceremonial al ademenirii iubitei. O studiază „pe furis” (*Puzzle*), o urmărește în bibliotecă (*Love story; la bibliotecă*), o pândește (*Nuduri*), îi trimite scrisori (*Întâlnire; cu ochii plecați*), îi compune versuri (*Plimbări fără sens*), bate bacovian în ușa ei (*Îmbrățișări; amintirea ei*). Trece eminescian „pe sub ferestrele ei” (*Love story; la bibliotecă*), o visează (*Dialog; despre mirările ei*), o așteaptă pe terasă (*Iarnă albastră; așteptări lungi*), o ascultă cântând la pian, o scenă serafică: „cu degetele/ picurând ploi de vară;” (*Portal*). „Cavalerul” îngenunchează în fața ei, dar chemările senzuale îl tulbură: „simțindu-i căldura arzătoare a coapselor.” (*Portal*). Întâlnim și câteva elemente de portret ale iubitei: „Trupul tău are miros de salcâm;/ trupul tău e lutul frământat/ cu care voi lipi cerul.../ Părul tău e o flacăra neagră; (*Fluture de zăpadă*). Parțial el este reluat în poemul *Poveste*: „Părul lung, dăruit,/ picioarele rușinoase, soldul cabrat”.

Iubirea platonice, amintind de Dante și Beatrice: „Îți acaparez mâinile;/le sărut cu nefericirea primei zăpezi;” (*Din Scrisorile lui Tristan; Dante lui Beatrice*) pentru „călugărița mea” (*Dialog; despre o ofertă inacceptabilă*), apare doar sporadic. Ea este dominată de un senzualism potolit (*Aniversare; cu brațe lungi*), sau de unul efervescent, „aproape de miezul dorințelor” (*Senzualitate; la nivel celular*). Dezlănțuirea senzuală împrumută ceva din frământarea naturii: „unduirea pântecului, ca valurile la țarm.” (*Aventură*). Plăcerea este „un efect masochist al durerii.” (*Plăcerea și durerea; gemene siameze*). Poetul se întreabă

asemeni Anei Blandiana (*Variațiuni pe o temă dată*, Editura Humanitas, 2018), dacă iubirea transcende timpul: „Dincolo ne vom mai iubi? Vom fi aceeași, ne vom întâlni?” (*Din Scrisorile lui Tristan, o altă scrisoare*). Senzualismul devine grav: „te dezbraci încet ...până la sânge.” (*Odă; în metru antic*). Dragostea poate anihila amenințarea morții: „Moartea este doar un pretext să ne iubim îndelung...” (*Dialog; despre mirările ei*). I se pare că uneori ea este chiar moarte: „Uneori mă gândesc: iubita așteptată într-atât, / nu e cumva moartea?” (*Din scrisorile lui Tristan; matriarhat*).

Cuplul erotic intră în piele personajelor cehoviene, „tânjind/după fericirii iluzorii.” (*Din Scrisorile lui Tristan; trei surori*). Iubirea favorizează accesul spre divinitate, spre veșnicie: „Iubirea era puntea de legătură între mine și Dumnezeu.” (*Scrisoarea a VII-a*); „Iubirea ne contaminează cu veșnicie...” (*Iubirea ludică; o exigență*)

Argheziana oscilație, între împlinirea iubirii, moment care atenuează ceva din farmecul și misterul ei și continuarea căutării dragostei (poezia *Melancolie*), o găsim și în poemele lui David Dorian: „Dragostea ta e soare și ceață, cer înghețat, / frumusețea pe care nu o păstrezi decât părăsind-o.” (*Fractal XXV*).

Privind poeziile lui David Dorian, cu un ochi didactic, se poate concluziona că poetul este un remarcabil pastelist, anotimpul său preferat fiind iarna. Ninge bacovian în poeziile lui David Dorian. Ninge: *bezmetic, moale ca o părere, uitat, amar, mărunt și oblic, cu teamă, temeinic, infernal, asurzitor, în agonie* etc. Multe poeme încep cu o secvență de pastel, urmată de un pasaj din jurnalul iubirilor. Spațiul descris este „cucerit” vizual și nu de puține ori cinematografic. Finalul multor poezii contrastează de multe ori, printr-o mutare neașteptată de planuri, cu partea cea mai întinsă a poemelor: *Fractal XIII, Scur, Fericirea; un zbor, Din Scrisorile lui Tristan; matriarhat* etc.

Poeziile lui David Dorian încântă la tot pasul prin ineditul imaginilor: „Iubită uitată, în tine au deraiat trenuri.” (*Fractal XV*), „În palmele cerului, păsările sapă morminte.” (*Fractal XXV*), „o fetiță trece prin poduri, cu vara în buzunare...” (*Scenă III*); „și toamna:/ ce-i linge tristețile din palmă.” (*Pastorală*), „Deasupra, distanțele ustură între stele;” (*Scrisoare*), „Lumina crește pe oasele întâmplărilor.”

(*Puzzle*), „Vara și-a tras cu sfială rochia peste genunchi” (*Fractal XXVII*) etc.

Multe definiții metaforice, constatatoare populează poemele: „Numele tău e un norișor verde ce-mi ocupă câmpia.” (*Mo Na*), „Amintirea e busuioc veștejit, întunericul ce-a foșnit...” (*Matinală I*), „Singurătatea e o respirație șuierată,” (*Matinală I*) etc.

Subscriem păreri lui Vasile V. Filip, că George Bacovia este „adevăratul spirit tutelar” al poetului. Bacovianismul lui David Dorian este unul dispersat. L-aș asemăna cu stropirile făcute peste legume, cu acele soluții care potențează creșterea și rodirea lor. Starea de anonim al eului liric, la David Dorian, are multe note comune cu cea bacoviană. Întâlnim poezii care te direcționează spre cunoscute poeme ale lui George Bacovia. Poezia *Din Scrisorile lui Tristan; o poveste de iarnă*, o asociez cu *Decembre*. Rătăcirea pe străzile urbane, reîntoarcerea acasă „răpus de danț și băutură.” (*Din scrisorile lui Tristan; butaforie*), te îndeamnă să reciti din Bacovia: „Ca Edgar Poe, mă reîntorc spre casă, / Ori ca Verlaine, topit de băutură—/ Și-n noaptea asta de nimic nemi pasă.” (*Sonet*). Tot de sorginte bacoviană este stare de însingurare existențială a poetului. Cu tristețea „Împăturită... sub braț;” (*Banchetul*), poetul își acceptă statutul său: „Tristețea ar fi starea mea de luciditate.” (*Scrisoarea a VIII-a*).

În ipostaza insului anonim, David Dorian, cu ironie (*Distrație*) și cu o privire critică descrie stereotipia vieții și lipsa de orizont existențial din anii comunismului, în special în volumele *Poeme prozaice* (2019) și *Ultime poeme* (2020). Potrivind „bucățele de adevăr și minciună;” (*Istorie*), obligat să se „adăpostească” „sub lozinci” (*Înviere*) poetul nu abandonează speranța: „bucuria însoțită de spaimă că nu va dura...” (*Înviere*). Sinteza temelor lirice a acestor volume, din prezenta antologie, o regăsim în poezia *Din scrisori rătăcite*.

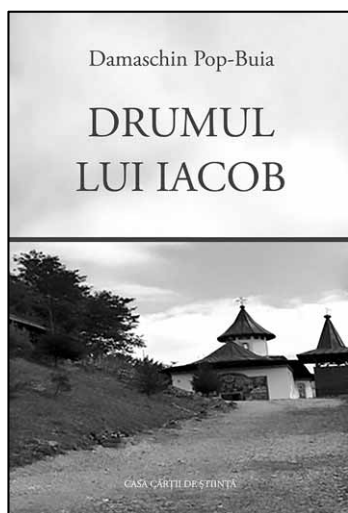
Cred că David Dorian face parte din stirpea poezilor care te cheamă spre poezie, în vremuri în care a memora un catren, este aproape un delict didactic. Încântă modalitatea prin care, „din osatura epică” (Victor Știr, *Răsunetul*, 22 iulie, 2019), de multe ori banală, se naște poezia lui care te farmecă.

Un roman actual, marca Damaschin Pop-Buia

Icu CRĂCIUN

Absolvent al Universității Al. I. Cuza din Iași, Facultatea de Filologie, specialitatea franceză-română, promoția 1990, prozatorul, poetul și eseistul Damaschin Pop-Buia s-a stabilit în anul 1992 în Germania, dar, a păstrat, mereu, legătura cu România în toți acești 32 de ani; dovadă sunt colaborările sale la revistele:

Convorbiri literare, Magister, Vatra, Neuma, Mișcarea literară, Răsunetul cultural, Mesagerul literar și artistic, Vatra veche, Alternanțe, Izvorul Someșului, Cuibul visurilor etc., dar și volumele de poezii tipărite aici: *Poezii plâng* (1997), *Mângâind ninsori la Maieru* (ediție bi-

lingvă, versiunea în limba franceză de Florin Avram, 1999), *Cu cuvintele la plimbare* (2021) și, mai aproape de noi, o carte de eseuri intitulată *Est versus Vest, Asemănări și diferențieri* (2022). În plus, el este membru al Societății Scriitorilor din Bistrița-Năsăud. De asemenea, precizăm că, în 2006, a tradus din germană, împreună cu Delia Cristina Balaban, volumul *Mozaic românesc* de Richard Muller-Schmitt, ediție îngrijită și prefăcută de profesorul universitar Ilie Rad. În țara lui Goethe, Damaschin Pop-Buia lucrează la Arhivele Districtuale din Essenlingen, nu departe de orașul Stuttgart, și publică în germană lucrări cu caracter arhivistic, dar și multe pagini dedicate literaturii: critică literată, traduceri, eseuri, poezii.

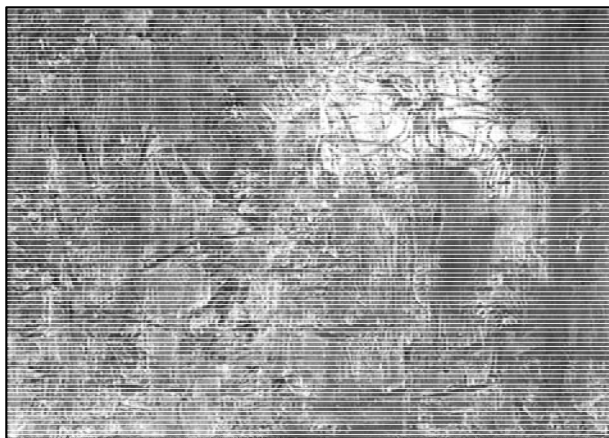
Cartea *Drumul lui Iacob* este scrisă în buna tradiție a romanului ardelean, cu înaintașii săi canonici: Slavici, Agârbiceanu și Rebreanu, numai că, aici, acțiunea se întinde pe aproximativ 60 de ani, odată cu perioada comunistă și continuată până după evenimentele din decembrie 1989, după intrarea României în NATO și în Uniunea Europeană. Mai precis, este o cronică a familiei Popa, viețuitoare în satul Coțobreana, undeva pe valea Someșului Mare, în Țara Năsăudului, începută în anii 1960 – 1970 și continuată până în zilele noastre, odată cu izbucnirea războiului din Ucraina. Viața socială și economică din satele năsăudene ocupă un loc important în economia romanului, inflația, după 1989, crescând extrem de rapid, într-un ritm amețitor, odată cu devalorizarea leului și desființarea multor întreprinderi care aparținuseră statului. Protagonistul este Iacob, mezinul familiei, absolvent de școală profesională, cu pasiunea șahului, rummy-lui și a tenisului de masă în sânge, dar și a comerțului, un ins isteț, bineînțeles și cu vicii, cum ar fi fumatul, cu un traseu urmărit cu multă meticulozitate de autor de la naștere până la haina grea a bătrâneții. Firește, și el înoată în apele tulburi ale tranziției, lucrează ca sondor în România, în construcții în Serbia, vinde flori de mină în Ungaria, o vară muncește până la extenuare pe un șantier în Germania, însoțit de cumnatul său (adevărată probă de rezistență contra căldurii și de luptă cu fier-betoanele), așa cum au făcut mulți compatrioți împrăștiați în lumea largă, mistuiți de dor de casă, familie, soție și copii, tânjind plenar după o viață organică și echilibrată în patrie. Competențele sociale ale eroului sunt legate de poziția de lider cu judecata sprintenă și perseverența sa în a-și atinge scopul (a se vedea cum face rost de

alcool dublu rafinat pentru nunta sa, cumpărarea unui microbuz, marca Mercedes, evident, second hand, cu 5500 de mărci ori întrecerile de ping-pong și șah când i se ivește ocazia). Experiența de viață, dublată de curiozitatea și judecarea, cu discernământ, a celor pe care îi întâlnește, mulți cu mentalități peștrițe ori politicieni care „vor numai să-și umfle buzunarele proprii”, îl transformă într-un om racordat la realitate ce știe cum merg lucrurile prin lume și are ce povesti nepoților, fără a uita, însă, pretutindeni pe unde îl poartă pașii, de bunul-simț moștenit din familie. După căsătorie, în toate proiectele sale o are alături pe soția sa, „o femeie pe care te poți bizui, harnica lumii, destoinică și de nădejde, fără a pune la socoteală că era și o fată faină” zice povestitorul. Bun cunoscător al mecanismelor comerțului, Iacob are curajul să intre în lumea aceasta plină de capcane și devine „proaspăt micar”, adică „să achiziționeze animale, vite, pentru sacrificare, iar din carnea rezultată să producă mici”, pe care îi va vinde în piețele din satele someșene. Treptat, prins „în vârtoarea afacerii”, prosperitatea începe să înflorească, iar Iacob cel optimist și iubitor de istorie devine independent din punct de vedere financiar în pofida nemiloasei concurențe, ba ajunge bunic și străbunic. Fratele mai mare, titratul Sebastian, „filozoful familiei”, umblă după dreptate, dar n-o găsește, de aceea, nu-și ascunde năduful când i se ivește ocazia (a se vedea mituirea vameșilor unguri și români sau a conductorului), el și Tiberiu fiind, de fapt, alter-ego-urile autorului, alături de „povestășul” romanului, o performanță rar întâlnită în

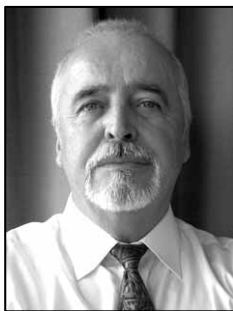
tagma prozatorilor, cu toate că, la urma urmei, el, autorul, intră în pielea fiecărui personaj.

Titlul romanului, *Drumul lui Iacob*, (deși, mai potrivit ar fi *Drumurile lui Iacob*, fiindcă o bună parte din viață, eroul a fost mereu pe drumuri în căutarea unui loc de muncă, în general al câștigului pentru asigurarea unui trai mai bun familiei sale) a intrat de mult timp în conștiința și tradiția francezilor și nemților și se referă la călătoria pe care pelegrinul o face în Santiago de Compostela, oraș din Vestul extrem al Spaniei, în catedrala căruia s-ar afla mormântul Sfântului Iacob. „Scopul – scrie Damaschin Pop-Buia – este unul dublu (...): de reculegere, adică de a rămâne singur cu gândurile tale și a merge împreună cu ele, prelucrând tot felul de reziduuri stocate în memorie de-a lungul vremii, ori, în alte cazuri, oameni care au trecut prin experiențe triste și au nevoie de introspecție, dar nu una prin care se ignoră natura ei ci, dimpotrivă, care o integrează, în cazul cel mai fericit, până la armonia din interiorul ființei și rezonanța regăsită în natura prin care te conduce drumul”; ei, bine, acest drum îl va parcurge, la bătrânețe, însuși personajul central al romanului ca un fel de purificare și odihnă a sufletului, dar și în semn de mulțumire Celui-de-Sus pentru ceea ce a realizat în viață.

Trebuie scos în evidență talentul de povestitor al autorului, relatarea peripețiilor lui Iacob, dialogul colorat deseori cu regionalisme ludice, specifice limbajului oral, „localisme”, cum se exprimă unul dintre personaje (Tiberiu), care fac ca romanul acesta, tonic, să fie citit cu mult interes și plăcere.

Palimpsest (Persistence of the memory)

George Vulturescu, *Pe rouă, pe ceață...*

Iacob NAROȘ

21 de scriitoare în eseuri critice, Editura Junimea, Colecția Efigii, Iași, 2022 – o nouă carte de George Vulturescu. Pe manșeta copertii întâi, aflăm actualizate datele esențiale despre autor și opera sa, mărturii ale unei activități de creație de primă mărime a actualității literare.

Cuvântul autorului – O precizare de la început: textele sunt închinat numai Doamnelor Literaturii Române, e vorba de 19 poete

și 2 eseiste, selecția recenziilor ține de empatia autorului, el urmărește în mod special bucuria lecturii, precum și sublinierea originalității temelor, ideilor și imaginarului poetic al celor în cauză, despre care nu s-a scris deloc sau îndeajuns. În mod excepțional s-au adăugat două doamne

care l-au marcat profund: Ioana M. Petrescu și Irina Petraș, prima ca profesor coordonator al lucrării de doctorat, *Eseu despre motivația prafului în opera lui M. Eminescu*, și a doua ca prefăcator al cărții acestuia, *Grota și literale*, Editura Eikon 2013, dar și ca gazdă, în calitate de președintă a Filialei Uniunii Scriitorilor din România, Cluj-Napoca.

Să vedem ce-l impresionează pe autor la fiecare dintre cele 21 de Doamne alese:

Ana Blandiana – „Legea frunzei sau moartea în lumină” – sub acest generic, autorul discerne lumina ca temă majoră, nu este doar o metaforă, ci ana-foră, ce expune principiul ciclului cosmic – lumină/ întuneric/ moarte/

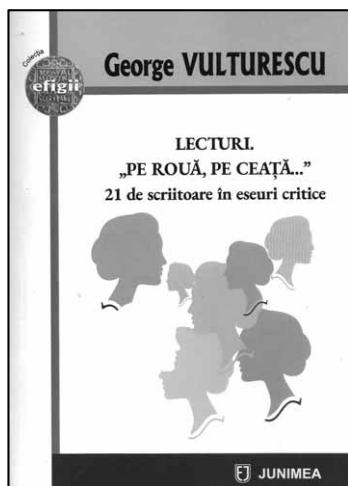
înviere. O analiză pertinentă a volumului *Variațiuni pe o temă dată* pe care-l consideră un poem de dragoste despre nedespărțirea prin moarte. Ana Blandiana a primit Premiul revistei „Poesis”, 2001.

Rodica Braga – are ca punct de plecare – volumul *O sută și una de poezii*, prefăcator de Mircea Tomuș și o postfață de Liliana Danciu. Se remarcă un imaginar poetic „ca un râu șerpuint, prin banalul cotidianului”, cu o melodicitate proprie, o evanescență a formelor și un discurs limpede, dar și un dialog pe măsură, totul e însoțit de citate din referințele critice ale Irinei Petraș, Mariei-Ana Tupan și H. Gârbea.

Constanța Buzea – Poezia ei se remarcă prin dubla muzicalitate fără să fie infestată de accentele realismului socialist. Se folosesc citate din N. Manolescu, D. C. Mihăiescu; emblematic e subtitlul dat de autor: „Rouă – ca timp trăit-netrăit”, după cartea *Roua plural*, (Vinea, 1999).

Magda Cârnelci – în discuție, *Haosmos*, 1992, a treia carte a poetei cu cele mai bune referințe: Mihai Gramatopol, Adrian Popescu, Andreea Deciu, TT Coșovei, N. Manolescu. Cuvântul „haosmos” e emblematic al tranziției, de reținut că nici un poet contemporan n-a mai repetat ambițiosul proiect al unei poezii atât de abstract-filozofice, de speculative, până la Magdalena Ghica, alias Magda Cârnelci.

Ruxandra Cesereanu – sub lupă, volumele *Zonă vie* (Dacia, 1993) și *Kore Persefona* (Vinea, 2004) – un traseu metamorfic de recapitulare a unor ipostaze feminine accentuate (mistica, fetița nevrotică, cruciata, cadâna, schizofrenica, preoteasa, desfrânata). Cu alte cuvinte o poezie a jubilațiilor transexualității, a contrastelor simultane dintre Eros și Thanatos.

Ioana Crăciunescu – se analizează volumele: *Scrisori dintr-un câmp de maci* (1977), *Duminică absentă* (1980), *Supa de ceapă* (1981), *Iarnă clinic* (1983), *Mașinăria cu aburi* (1984), *Caietul cu adnotări* (1988), *Creștet și gheare* (1998), *Mon general* (2017), *Piața Chibrit* (2017).

Ioana Diaconescu – „Adagio pentru alb” – din generația 80, referințe: P. Dugneanu, L. Ulici, Marian Popa, Gh. Grigurcu, Alex Ștefănescu. Cărți: *vară timpurie* (1979), *Cifre în delir, Trecere, petrecere* (2019): „Găsești în oameni/ ceea ce singuri nu știu despre sine/ porți crucea lor binecuvântarea,/ le trăiești viața mai deplin decât ei.” (*Viața unui scrib*).

Ioana Ieronim – „Adagio pentru alb” – volume *Furăm trandafiri* (1967), *Țesuturi* (2017), *Adagio* (1999). Referințe critice: Dumitru Radu Pop, Laurențiu Ulici, Petru Poantă. Albul reprezintă diafanizarea lirisului și desolemnizarea paradisiacului: „vezi alb? Ai văzut culoarea albă?/ Eu o văd mult numai că îngere/ domnișor,/ acum încep să-mi lăcrimeze ochii/ Pe scărița gheții.”

Nora Iuga – *Fetele madonei* – o combatantă serioasă în tranșeele poeziei, greu de clasat, promoția 60. În prezentare: *Spitalul manechinelor*: „îmi scurtez timpul scriind/ adică navigând/ adică parcurgând cuvintele/ un voyageur solitaire est le diable/ și disperarea acestei ultime concluzii/ în afară de carnea ta/ tot mai absentă/ nimic nu e har.” (*Inima ca un pumn de boxeur* (Vinea, 2000).

Mariana Marin – „Mutilarea artistului în tinerețe” – Artă poetică – *Elegie XIV*: „Eu am avut curajul de-a lucra la rădăcina Răului,/ de a deschide acolo atelierul/ aceluia care vrea să se apropie de sine,/ celui care nu vrea să cucerească decât adevărul său,/ mica lui istorioară...”

Angela Marinescu – „Îmi mănânc versurile” – O poetică a cruzimii: „În soare, un câine se culcă liniștit/ la picioarele unui nebun, stăpân care cântă./ „Doamne, pe străzile din preajma bisericii unul singur/ ridică alcoolul în mâini ca pe un cuțit/ ce cuvinte aș putea pune pe buzele tale/ ce precizie și-aș arunca pe creier ca pe o piele mai adâncă...”

Ileana Mălăncioiu – Multe volume amintite, dar cu *Urcarea muntelui*, Poeta și-a ridicat propria piramidă în poezia românească. S-au reiterat referințe critice din partea

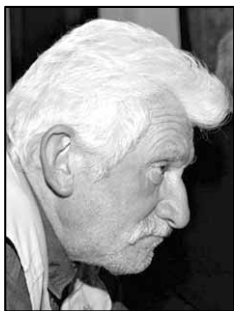
următorilor: Ovid S. Crohmălniceanu, M. Nițescu, L. Raicu, Daniel Cristea Enache, N. Manolescu și Eugen Negrici.

Gabriela Melinescu – „Lupii urcă la cer” – Cu cel puțin șapte volume de poezie la activ, înainte de-a pleca în Suedia, acum vreo douăzeci de ani, poeta va publica în România, după 1989, proză (*Lupii urcă la cer* (1993) și *Regina străzii* (1997)). O antologie cuprinzătoare de poezie intitulată *Jurământ de sărăcie, castitate și supunere* îi apare în (1993).

Irina Petraș – „Eminescu Începutul continuu” – o schiță de portret (Editura Școala Ardeleană, 2021), în urma unei recitiri a lui Eminescu. Astfel că au rezultat „re-formulări prin sintetizare și limpiditate, romantitate, obsesie noomorfică, muritudine, trioncitatea persoanei”. Așadar, textul literar își așteaptă lectura care nu rezolvă opera, ci o pune în ecuație personală, de tensiune (p. 6). Recitirea e fertilă, provoacă tensiune, nu numai în raport de dorință, ci și în raport cu ce s-a scris între timp.

Marta Petreu – „Loc psihic” – O poetă a experiențelor ultime, a nopții și a cenușii, a spaimelor și interogațiilor malade. Din *Rugăciunea de dimineață*, reținem versurile: „Domina tată. Vreau/ niciodată să nu mai am trup. Niciodată/ suflare de viață/ Nu trup de om. Nu destin de femeie. Nimic/ Doar nimic/ Un nimic ce nu-și amintește. Fără durere/ Domine. Un nimic în nimicul căderii.”

Opinii la fel de interesante și la obiect se întâlnesc și la alte câteva scriitoare: Irina Nechit din Chișinău; Ioana M. Petrescu, eseistă cu preocupări eminesciene în exegeza „Eminescu și mutațiile poeziei românești”; Iolanda Malamen – *Ironiada* – cartea dramatică cea mai recentă: „... A umbla prin verdele aspru al ierbii,/ ca să ucizi ceva, orice./ A vorbi cu norul înfipt în soare ca un topor,/ A fi liber să mergi ca o insectă înfiptă în inimă,/ Ca o jucărie erotică./ A vedea primul perla strânsă de dinții șacalului...” (*A fi liber*); Ștefania Ploeanu – „Cum stau eu aici pe terasă/ și contabilizez obscenitatea istoriei”; Simona Popescu – cu volumul *Juventus* (1999) – o poetică a cronologiei vârstelor femeii: „scriu ca un bărbat și ca o femeie/ sunt ca un copil ticălos și nevinovat/ sunt fără vârstă/ mă apăr cum pot/ vorbind despre mine și nimic despre tot.” și Liliana M. Ursu – „Lumina vine numai și numai din cărțile de poezie.”

„Convertirea în fața sorții”

Virgil RAȚIU

O peri-cronică în proză (bine încheiată beletristic noilor curente literare definite printr-o serie de „isme” care par să concureze la căruța mileniului) despre cel mai important moment politic din istoria României de după cel din august 1968, realizează Teodor Sărăcuț-Comănescu în nuveleta intitulată *De la Vest la... Est!*, una dintre cele două narațiuni care compun volumul *La braț cu destinul* (Editura Neuma, Apahida/Cluj, 2023). Momentul

Revoluției din decembrie 1989 este evenimentul care, la rândul lui, a marcat integral destinul țării, dar a cărui importanță istorică, după 34 de ani, trecuți de parcă nici nu au fost, pe măsura numeroaselor anchete media, a cercetărilor profesioniste întreprinse de instituții ori de investigați

prii, făcând lumină în cheagul acelor ample mișcări de țară, s-a estompat pas cu pas, punând în balanță însăși esența defnirii acestui eveniment, dacă a fost *revoluție* ori numai o mișcare generalizată care a condus la schimbarea radicală a regimului politic din România.

„Ecranul” desfășurării narațiunii lui Teodor Sărăcuț-Comănescu este de la 15 decembrie la 25 decembrie 1989, „colorat” de figura eroului principal, profesorul Tudor Bolba, pe fundalul căruia interogațiile asupra acestui eveniment social-politic crucial, repet, continuă și astăzi. A fost sau nu revoluție? A

fost lovitură de stat sau doar o revoltă generalizată?... De pildă, în conferința Germinei Nagăț susținută în 19 octombrie 2023 la Universitatea de Vest din Timișoara (v. *Orizont* nr. 12/ 2023), intitulată „Mari minciuni vinovate despre comunismul românesc”, cercetătoarea arată că în manualul de istorie pentru clasa a XII-a, profil umanist, într-un pasaj de 125 de cuvinte dedicat Revoluției române din 1989, termenul și sintagma care desemnează începutul eliberării noastre este acela de „revoltă” și „revoltă generalizată”, nicidecum de „revoluție”. Și, mai mult, în același text, din hotărârea Înaltei Curți de Casație și Justiție dată în 27 iulie 2023, în cazul asasinării dizidentului Gheorghe Ursu în temnițele Securității, în 1985, se reține că după 1965 în România nu au existat „relații de adversitate sau conflict” între organe ale ministerului de Interne și cetățeni, nici preocupare sistematică pentru „exterminarea fizică sau psihică” a vreunui deținut sau grup aflat în detenție. În concluzie, numeroasele manifestări de dizidență și opoziție la regimul comunist de opresiune, dovedite în zeci de dosare de urmărire informativă aflate la CNSAS, sunt considerate astăzi de justiție ne semnificative, deducându-se, în mod logic, că acestea nu aveau cum să conducă la o amplă mișcare de mase „revoluționară”! Așadar, trăim în continuare într-un șir de minciuni vinovate, orchestrate oficial. Cu ce scop? Cu acela, evident, al protejării tuturor celor care în 1990 au pus mâna pe putere și au luat parte la numeroase acte de conducere frauduloasă a țării, și a nu puțini „șefi” perindați de-a lungul timpului la conducerea, dar și devalizarea a numeroase întreprinderi și decredibilizarea unor importante instituții ale statului. Toate petrecute într-un sistem ideologic corupt și

care corupe. Germina Nagăț mai afirmă despre conținutul dosarelor întocmite de fosta Securitate (depozitate acum la CNSAS): Ne aflăm în situația paradoxală de a constata că ofițerii Securității, în timp ce se luptau să țină comunismul în viață (în anii '70-'80), au scris, prin sutele de anchete securitiste „orchestrate” în toată România, o cronică detaliată a eșecului acestui regim.

Din noianul manifestărilor stradale, înclăștări între civili și oameni în uniformă, din scurte discursuri eclecticice, după numărul victimelor omenești înregistrate mai cu seamă din rândul tinerilor, din actele criminale ale unor grupuri de „teroriști”, de 34 de ani încă neelucidate politic și juridic, blurate, îngemănate revoluției, autorul redă informații adiacente, percepute de personajul principal, Tudor, mai mult sau mai puțin întâmplător.

Aria de desfășurare a prozei este fixată pe axa comuna Sălățiș, Cehu Silvaniei, Zalău, Cluj, coborând pe hartă până în sud-est, la Galați. Câțiva eroi sunt conturați în relief de bronz, rezistent, nestrălucitor, potrivit anului care a marcat țara cu bune și cu nebune, cu puțin bune, ori de-a dreptul dezamăgitoare pentru numeroșii participanți lucizi la manifestațiile de atunci, pe scara valorilor sociale și în seama datelor calendaristice de desfășurare a prozei. În scriitura lui Teodor Sărăcuț-Comănescu, evenimentele care au loc sunt aflate de „eroii” povestirii așa cum s-a întâmplat, doar din surse neoficiale (Radio Europa Liberă, Radio Șanț, pentru cei care locuiau mai aproape de granița vestică a țării) și nu dinamitează relatarea autorului decât după fuga Ceaușeștilor de pe terasa Comitetului Central al PCR. Profesorul Tudor Bolba este creionat ca un tip lucid, extrem de atent la atitudinea celor din jurul său, om ferm dar și abil în a-și cenzura vorbele atunci când consideră necesar. Tudor Bolba realizează parțial dimensiunea tragică a evenimentelor din țară, despre care îi vorbește foarte îngrijorat tatăl său, aflate de la Radio Europa Liberă, dar întrebărilor care îi sunt adresate de bătrân, Tudor răspunde în doi peri, dându-i asigurarea că îl va informa amănunțit atunci când se vor reîntâlni.

Profesional, la repartiția de după absolvirea facultății din Cluj, proful de română

a prins doar o catedră, hă! la Galați, fiindu-i sancționată teza de „licență” cu o notă mică, fiindcă își alesese un subiect mai puțin agreat în cercurile profesionale și ale Securității care-l ancheta, mai exact despre „opera scriitorului AB” (Augustin Buzura). Abia după 10 ani de stăruințe, împreună cu soția, Maia, și cei doi copii, reușește să se transfere din zona Curburii Carpaților, din Galați, vasăzică, ambii soți fiind detașați ca suplinitori la școala din Sălățiș, o comună din vestul țării, în județul Sălaj, mai aproape de locul natal și de părinții lui, evident, cu speranța fixării în viitor în orașul din apropiere.

În noaptea zilei de 15 spre 16 decembrie a acelui an, Tudor era „ofițer de serviciu” la Primăria Sălățiș. Spre seară, primește o notă informativă dictată telefonic de un colonel, notă care trebuia transmisă „în secret” primăriei și altor organe de drept, fiind vorba despre transportarea sub escortă a unui preot reformat de la Timișoara (autorul notează doar inițialele „obiectivului”, LT!, și bine procedează) și surghiunirea lui în satul Mineu aparținător comunei, convoiul de mașini urmând să treacă în mare taină prin Sălățiș, spre noua destinație a insurgentului. Locuitorii comunei se alertează între ei, fără să cunoască amănunte clare despre demonstrațiile de pe străzile Timișoarei, despre numeroasele victime din rândul celor care manifestau împotriva autorităților de partid și de stat, despre izolarea la Mineu a lui László Tökés. Lui Tudor Bolba evenimentele de debut ale revoluției îi erau cvasi-necunoscute, fiindu-i oarecum indiferente, doar fuga Ceaușeștilor din fața manifestațiilor din București l-au legat de speranțe. Autorul nu menționează dacă familia Bolba avea sau nu televizor. Astfel se explică decizia bruscă a lui Tudor ca, după aflarea veștii că a primit transfer pe o catedră la o școală din oraș, la fel și soția, și, totodată, le-a fost repartizată o locuință în urbea mare a județului, în dimineața zilei de Ajunul Crăciunului, decide să plece împreună cu Maia la Galați, la socri, pentru ca să „aranjeze” transportul „zestrei” familiei la „noua” lor locuință din Ardeal. Aveau în proprietate o „Dacie”.

Narațiunea în desfășurarea ei e dominată de circumspecții lăsând să planeze asupra

întregii proze o suită de enigme și întrebări, nenumărate nelămuriri privind soarta țării din acele zile. Decizia lui Tudor de a se întinde la drum lung, riscând orice, de la Bihor-Cluj până la Galați, neînchipuindu-și niciunul prin ce experiențe vor trece pe traseu, dar fiind convins că soarta va fi neabătut de partea lui și-a familiei, devine cheia întregii narațiuni. Da, putem afirma împreună cu Tudor că „destinul merită să fie luat în piept” dacă ești curajos, hotărât, și ai convingerea dată de la Dumnezeu că soarta este de partea ta.

Autorul nu narează despre cine a fost și ce a ajuns să fie în ochii lumii, inclusiv în cadrul UE, László Tökés (LT), azi o simplă unealtă a iredentismului maghiar budapestan și al UDMR și cap de lance în lupta Budapestei pentru „revizuirea” efectelor Tratatului de Pace de la Trianon/ Paris, din 1921. Acum, după 34 de ani știm cu siguranță că LT nu a fost „scânteia” care a aprins manifestațiile stradale din Timișoara, ci nemulțumirea populației față de regimul dictatorial ceaușist, generalizată în revoltă, hai să-i spunem revoluție, împotriva regimului comunist din România. Minciunile, dezinformările, „mizeriile” denigratoare de factură politică scrise la adresa României și românilor proferate de LT apar, clare, în volumul de „memorii” „The Fall of Tyrans” (*Căderea tiranilor*), publicat de LT în 1990 în SUA, la Editura Crossway Books Wheaton, Illinois, carte încă netradusă în limba română, așa, ca să afle și românii, vorba aceea, „una, alta” și „cine, ce și cum” despre Transilvania...

Teodor Sărăcuț-Comănescu se mărginește la relatări succinte referitoare „tăvălugului” revoltei, „Azi în Timișoara/ mâine-n toată țara!”, și descrie momentele nefirești, ciudate, insolubile cu care Tudor a intrat în „contact” pe traseul călătoriei către Galați: controale ale gărzilor și patrulelor postate la intersecții de șosele și în localități, convoaie

imense de mașini militare și blindate aflate în deplasare, schimburi de focuri armate, umplerea rezervorului de benzină, surpriză, „la liber” etc. Numeroasele evenimente grave, dominant negative, toate transmise în direct de Televiziunea Română, petrecute pe măsură ce „revoluția” a căpătat amploare, sunt doar presupuse în scrierea autorului.

Nuveleta *De la Vest la... Est!* poate fi considerată o radiografie a stării de amnezie generalizate care, ulterior, prin manipulare psihosociologică, de „înnoire” și „transformare” a cuprins prin învăluirea ideatică *politically correct* aproape întreaga societate românească, astăzi, dominată de spiritul oportunist/globalist răspândit molimă de ideologia *woke*, *progresism & suratele*, de tip neomarxist, anticreștin, anticultural (din școli, din universități, din politicile administrației de stat și ale mass-media), de spiritul idiotizant răspândit de la individ la individ prin diferite forme de divertisment public. Finalul povestirii este emblematic pentru „convertirea în fața sortii” a spiritului uman, proiectând la figurat traseul pe care este înscrisă societatea contemporană, acela al incertitudinii, dezinteresului și „neputinței” naționale.

Cea de a doua proză, *Nu doar două destine*, care compune volumul este o nuvelă în toată regula, înscriindu-se în trendul narativ ardelenesc al lumii satului, exersat exemplar de atâția scriitori maeștri, de la Liviu Rebreanu, Pavel Dan la Ion Agârbiceanu etc., fără să se ilustreze din involburatul curent prozastic postmodernismul. Timpul de desfășurare a întâmplărilor petrecute de eroii nuvelei *Nu doar două destine* se desfășoară în anii de după cel de al doilea Război Mondial.

Teodor Sărăcuț-Comănescu este un povestitor literar *neomodern*, sigur pe arta „compozițiilor” sale, indiferent de genul abordat.

Mihaela Claudia CONDRAȚ

14° convergent

ce să știe ochiul
dacă-i cânti
nu aude
degetele apăsând

vede
recapitulează o imagine
care se formează
la 14° convergent
nu aude gândul din spate cum
s-au tăiat 4 mm dintr-o parte

gândul sunetului dureros de tare
vede 14° convergent
vede distorsionat
de lumină
imaginea formată de milioane
și milioane de neuroni

ce să știe ochiul
când oftezi
vede dintr-o altă parte
din afara părții văzătoare
vede întârziat
la 14° convergent
cum vine și celălalt ochi
din direcția opusă
vine obosit
sub pleopă

ce să vadă ochiul
când pleopa s-a închis

când imaginea s-a deplasat
s-a smintit de la locul ei
acu' 40 de ani poate

ce să știe ochiul
care anume imagine lipsește
care s-a rostogolit
din mine în suflet
în ochiul drept al sufletului
apoi în ochiul stâng al mâinii stângi
a degetului mare de la piciorul stâng

la 14° convergent
prind imagini
le lipesc laolaltă
fac ordine
primordială
la 0 grade

dar ce să știe el
ochiul
toate astea
sub pleopă ascuns
când imaginile din mine
în continuare
se compun
se recompun
la 14° convergent

**Poezia
Mișcării literare**

dintr-o patrie în alta

trec dintr-o patrie în alta
dorul se schimbă în tristețe

Mihaela Claudia Condrat s-a născut satul transilvan Bilbor-Belabora. Este o poetă care îmbină în spectacolele de poezie cuvântul rostit, cântat sau proiectat cu muzica, video-ul și arta performativă. Cooperează cu muzicieni, artiști și actori și implică adeseori activ publicul în spectacolele ei. Oferă ateliere poetice, cum ar fi *cuvânt și culoare*, un proiect pentru galeriile de artă, în care, împreună cu publicul și cu artiștii, explorează conceptul de *interCOnectivitate*, modalitate prin care expozițiile pot fi percepute într-un mod performativ, interactiv.

Volumul de debut în limba germană, *alleine durch die wörter*, publicat în 2022 la editura Schiler & Mücke Tübingen-Berlin, a primit o bursă de la Ministerul Științei, Cercetării și Artei al landului Baden-Württemberg.

Este membru fondator al asociației *Colector* – un spațiu de întâlnire al artiștilor români din Germania, cu care inițiază diverse proiecte artistice în domeniul artei performative. Traduce din literatura germană autori precum Ingeborg Bachmann, Paul Celan, Erich Fried, Hilde Domin, Rose Ausländer.

Pagina personală: www.poeziedemama.com

și tristețea în dor
la vest e tot la fel ca la est
tot la fel e departe

înainte să plec
estul era mult mai la est de vest
iar înainte să vin
vestul era mai la vest de est

dintr-o patrie în alta
punctele cardinale
se mișcă

clandestin

andorinhas

te întorci la locul iubirii
ca o rândunea albastră la cuibul părăsit
pe străzile aproape de mare
femeie în rochie verde
fluturând
sub care culorile se joacă fericite
cu lumina:

se grăbește să prindă trenul
se uită în palmă părul albit
în palmă se uită pasul grăbit
trenul se mișcă timpul oprit
se uită în palmă neliniștit
pe cer doar ele
neliniștite rândunele
și ele ca ea și ea ca și ele
când vor veni vor pleca

se uită în palmă timpul oprit
trenul se mișcă pasul grăbit
se uită pe cerul neliniștit
palma se uită suflet încăruntit
pe cer doar ele
nesfârșite rândunele
și ele ca ea și ea ca și ele
când vor veni vor pleca
și trenuri și rândunele
și ea ca și ele ca iubirile grele

cu rochia verde
albastră rândunea
pe străzile din alfama
cu marea ca ea

(Tübingen, 2023)

Aqua Arcanum

Radu CHIOREAN

Nu contează

Eu sunt oglinda...
sunt oglinda!
cu mâinile pline
de urlet
încerc să o desfac
măcar s-o sparg
și să adun cioburile
într-o față
ce se privește
înăuntru

înăuntru sunt imagini
ce au contur de piatră
între ele
o boală de-a le uni
cuvinte înghețate
pe jumătate

exersez urcatul treptelor
când ajung pe ce-a
mai de sus
cad în mine
pe suprafața umbrei

mă simt ca un cer
nenăscut
ca un zbor într-un spațiu
de gratii
ca o copilărie
amputată

am învățat mâinile
să îmblânzească lucrurile
să le de-a o formă
mai bună
să strângă în pumni lutul
până curge o rugăciune

când vine noaptea
conștiința umple coșciugul
cu apă
și învăț să mă spăl
de moarte

Lui Morfeu

atunci când noaptea umblă
goală și singură
visul începe cu
o cană de vin și-o felie de pâine
masa timpului stă împăturită
sub o coroană de maci
spațiul desfăcut într-o scară
urcă din afară înspre
înăuntru

numai în somn suntem
cu adevărat la un pas
să fim pe de-a-întregul vii
suntem un tot cu trupul
acolo învățăm
să lustruim podeaua cuvintelor
cu cele mai grele umbre

treji în noi înșine
purtăm în loc de inimi mânăstiri
cu mâna ce simte totul
fără să atingă
culoarea ce își scaldă
privirea în ochii de apă
deasupra umărului aplecat
înflorește lemnul

lucrurile ieșite din
fîrea lor
eliberate în vis de formă
moartea și viața au aceeași
identitate
faptele sunt toate un tot
păsările deschid cu zborul
taina lacrimilor
trăim o beție de netrezire
treji în noi înșine
iar cuvintele toate
devin o familie de lumină
așteptând la intrarea
Cuvântului

Radu Chiorean s-a născut în 29 mai 1972 în orașul Sibiu. A studiat matematica în cadrul Universității Babeș Bolyai din Cluj Napoca. Se declară un cititor pasionat al operelor lui Emil Cioran, Mircea Eliade, Kafka și Dostoevski.

A publicat poezii în câteva reviste din țară și din străinătate, între care și: *Hyperion*, *Convorbiri Literare*, *Discobolul*, *Nord Literar*, *Lucașărul de dimineață*, *Poezia*, *Steaua*, *Caiete Silvane*, *Ateneu*, *Neuma* ș. a. A semnat volumul de versuri *Pasărea legată la ochi*, Editura Eikon, București, 2021.

Schimbare de anotimp

din pământ creșteau trepte
și se multiplicau
împingând bolta văzduhului
aerul mirosea a fruct nou
verdeța ieșea proaspătă
prin ciment
pereții caselor nășteau flori
ce se lungeau colorând
cerul
cuști de metal se deschideau
lăsând afară să zboare
tot felul de înaripate
pe palmele întinse

oamenii purtau coloane
de apă
copiii au înălțat o biserică
din jucării
câteva păpuși curioase
se uitau prin geamuri

în centru un uriaș roșu
stătea în genunchi
lumina modela lutul
și lua forma înăuntrului
bulevardele erau pline
de scamatori
care făceau să dispară
greutatea din firea lucrurilor
apoi se lăsă o liniște absolută
pe coloana vertebrală
a timpului
eu m-am dezbrăcat de trup
l-am lăsat să plutească sub soare
și-am început să merg
pe-o sfoară întinsă
deasupra anotimpului
înspre capătul unde mă
așteptau patru cuvinte
legate într-unul:

Doamne, Iisuse Hristoase, miluiește-mă!

Împăcare

timpul se prefăcuse mai mare
și parcă avea partea din față
înflorită
prin spațiul subțiat de ploi
aproape se vedea dincolo
o melodie murmurată
din piepturi suflate cu alb
trecea ca un val
peste țărnul despărțind noaptea
de noapte
mâini întinse
cu încheieturi luminoase
atingeau primul fulg de viață
nepământeană

pe marginea râului
ce împingea cu putere
pământul de-o parte

și pietrele de alta
era un obicei
ca oamenii să-și scoată
cerul din inimi
și să-l dăruiască
peste apa cu gust de duminică
plutea ceva mai fin
decât aerul
ca o limpezime nesfârșită
a tuturor lucrurilor
uși una mai mare
decât cealaltă
se deschideau tot mai înalt
cu intrări tot mai adânci
și mai calme
ultima fiind mireasma
nașterii unui prunc

Timpul

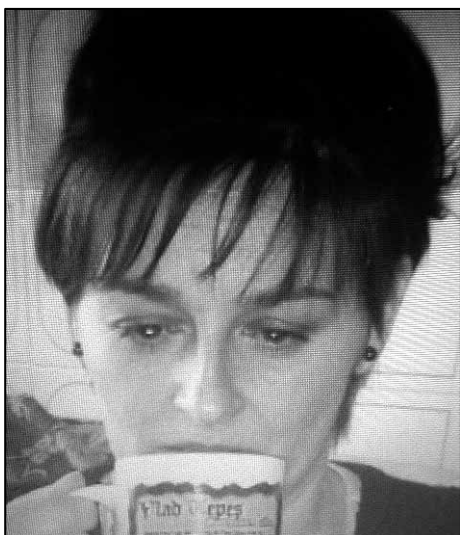
se topise într-o
limbă de șarpe
șerpuind prin lume
vulturi falși roteau
în jurul lăzilor învechite
ce ascundeau
diferite părți ale
durerii
te-am tras pe-o
stradă transparentă
prin vitrine încă mai străluceau
arme elegante
și sicrie de timp
pășeam desculți
pe-o suprafață nesfârșită
de asemănare
anii luaseră miezul zilelor
zilele luaseră forma orelor

care acum erau
ce-a dintâi clipă
îți aduci aminte de picasso
ne-am întrebat
printre niște proiecții
de cuvinte
cu zâmbetul meu în ochi
ți-ai scos mâna din poșetă
și-ai început să dai cu ruj
buzele iubirii

Sub cer

stăteam pe-o bancă
ea și-a întins mâinile
încă reci
după o lungă iarnă
și m-a privit peste
tot golul de afară
am simțit-o cum
eram eu vorbind
din ea
am simțit partea mea
spălată de a ei
cum adevărul se ridica
la plural prin sânge

atunci copacii s-au
desfăcut
ca niște taine cu crengi
izbind ușile închise
și-ntr-o limpezime
dumnezeiască
după ce respirația
și-a dat foc
am simțit cum
în pieptul meu
bătea inima ei

Olimpia Danci

*

Pe pământul acesta am plâns
durerea stă acolo
îngroșând aerul
strâng la piept gustul sării
și toate zările mestecându-le
de voi îmi vorbesc
bat bine pământul sub picioare
o crispare cât orizontul
sunt liberă
în colivie

cultiv aripi

*

Ce fac mamele când se trezesc
singure
smulg ceasul din zid și timpul
se înmoaie
niște sulițe străpung irisul orelor
minute fluctuante
în cuiburi cu cioburi în case de sticlă
mamele rup vârful creioanelor
scriind epistole lungi pentru un timp
ce nu îl ajung
copiii se vor îmbarca pe vapoare de sticlă
pe mări de fum alte limanuri
în această imagine nu sunt bucăți de hârtie

mame singure sub gulerul vieții ridicat

*

Trage prăpastia
groapa din carnea mea

mâinile desfac straturile durerii
risipindu-le pe străzi ascunse
întrezăresc orașul abia trezit dimineața
strigându-mă pe nume
strivindu-mă de realitate
mintea a explodat în focuri
suflare de cenușă în răni
și pomi înverziți pe alei

pentru o clipă înflorită
în carnea
trupului meu

*

Se aud pași de femeie
într-o
clepsidră
de maci adormiți
mă întind
peste
acest gând
parcă aş trage
un fermoar
rupt
pe viața mea

*

Știu cum sângerează
o piatră
și-o lună
și o zi
în care
nimeni
nu lovește pe furiș

de se sfărâmă ca hârtia arsă
în mâini

nimic nu cer
în duminica orbului

*

Și pe pământul acesta am fost
cu toate amintirile otrăvite
tăcerea urcă un munte
sapă o peșteră adâncă
ascult pietrele
strigându-mă cu vocea mea
între mine și umbră
ecoul
ultimul bărbat însetat bea apă
din căușul inimii
să creionez un izvor aici de vreme bună
să alunec și peste îngroparea asta,
Doamne

*

Să te abandonezi ție fără urmă de egoism
să-ți atribui un viitor cu nasturi
să-ți asiguri o ieșire de urgență
să nu poți pleca
să nu poți rămâne
să ai un cerc
înfipt în ochi
să ai inimă
să ai un câine
să ai vina de a fi,
Tu

*

Îmi adormise o carte
în inimă
nu vă spun unde mă găsesc
într-o perfectă stare de neumblare
nicio trăire de vultur
nu au văzut ochii mei
cât de întâmplătoare poate fi
apariția unui spin
în mijlocul
cuvântului

Olimpia DANJI s-a născut în 3 august 1969, la București. Este originară din Borșa, Maramureș. În prezent locuiește la Lodi, Italia. Volume de poezie: *Cioburi de somn* (Ed. Macarie, Târgoviște, 1999), *Un alt cer/ Un altro cielo*, ediție bilingvă, română-italiană (Ed. Macarie, 2007), *Poemi da lontano*, în l. italiană (Ed. Aletti Editore, Italia, 2012), *Când umblu prin tine desculță* (Ed. Singur, Târgoviște, 2013), *Pervazul apelor/ Il davanzale dell'acqua*, ediție bilingva română-italiană (Ed. Limes, Cluj-Napoca, 2016), *Scara umbrelor* (Ed. Singur, 2018). A publicat în reviste: *Tribuna*, *Poezia*, *Nord literar*, *Convorbiri literare*. A apărut în diverse antologii de poezie, în România și Italia. Deține premii la Festivalul Național de Literatură „Vasile Lucaciu”, Cicârlău, Maramureș, 1996, și la Festivalul „Amonii de primăvară”, Vișeu de Sus, 1998, 2018.

*

Am construit o casă
am pus totul în ea
miros de trecut
cina cea de taină
o aripă de înger

o întrebare sapă în mijlocul odăii
cea mai puternică lumină
curge din ochii tablourilor

am construit o casă
peste bătăile inimii
garduri, garduri aprinse,

unde sunteți toți?

*

Parcă aș fi fiica zilelor de piatră
cu sânii orelor de piatră
și cum m-ar hrăni mama pietrelor
cu nisipul din clepsidra adormită

tot mai des ajung în casa unde pereții
sunt vânzători
unde fețele sunt fără mască
și gândurile încercuie locul
acolo te poți afunda
într-o îmbrățișare a pietrei
desfaceți acești trandafiri care incumbă
semințele de piatră

Delia **BODEA-JACOB**

Dilema

De ce aş vrea să țin în palmă
Noroiul vostru fără noimă
Ce se prelinge peste urnă?

De ce aş vrea să țin în brațe
Voința voastră deșănțată
Coșmar nebun și otrăvit?

De ce aş vrea să-ntorc privirea
Spre țipătul plăcenței moarte
Spre-un jurământ nociv și dur?

De ce aş vrea să mă confund
Cu voi, tirani ai aroganței,
Cu voi, urâții mei stăpâni?

Din ungherul însingurării
Pustiu fierbinte și uscat,
Eu mă scufund încet, încet
În vidul meu, un hău etern
Al mântuirii mele,
Al mântuirii tale,
Vremelnică salvare,
Vremelnică iertare.

Abisul și iertarea

Tu, iartă-mă, copile,
Că te-am abandonat.

Orfan de bunătate,
Orfan de omenie ,

Te-am legănat cu gloanțe
Cu foc te-am alintat.

Din grotle de monștri
Ți s-au născut poeții.
Cu tonele de spaimă
Și tone de reproșuri,
Din cuibul de noroi
Ți-au spus povestea vieții.

Tu, iartă-mă, copile,
Că nu am vrut să știu
Și nici n-am vrut să văd,
Că mlaștini de minciună
Ți-s jocul și visarea
Iar ura și-umilița
Sărut de „Noapte bună”.

Tu, iartă-mă, copile,
Că mi-am întors privirea
Spre zările mărețe
Tivite cu himere.
Din muntele trufiei
Orbită de contraste,
Eu n-am privit în vale
Și n-am văzut pustiu
Cărilor de spini,
Nici n-am simțit duhoarea
De jale și frustrare.

Din piscul aroganței,
Din cruntă neștiință,
Eu te-am hrănit cu bani.
Fatală nepăsare,
Sau poate neputință.

Tu, iartă-mă, copile,
Că te-am abandonat.

Pustiu

Și cai cu coama verde
Nechează lângă tâmple.
Tăpșan de respirații
Scuipate în cascadă
Peste-un pustiu de ceară,
Deșert vâscos și greu.
În punctul gol de vacuum
Eu te gădesc mereu.
Acolo sunteți toți
Acolo sunt și eu.

Însingurare

La ceas târziu de noapte
Din turnul singurării
Cuvinte sparg zăvorul.

O viitură de săgeți
Cu vârfuri de cuțite
Rămase dintr-un zbor mai vechi
De zei albaștri și de fluturi.

Cu fâlfâiri de sticlă se pogoară
Peste fluvii de întrebări.
Peste câmpul greu de patimi
Smintit de dor și mângâieri.
Da... Aceasta mi-e ofranda,
Și acesta-i chipul meu.

Străinule, de ești grăbit
Fugind pe pojghițe fragile
Mânat din spate de aparențe,
Mă lasă-n cuibul meu stingher
Nu-mi destrăma cântarea
Cu neînțeleșul tău pripit,
Mai bine lasă-mă și pleci.

Dar dacă totuși vrei să stai
Ne-om afunda în noapte
Cu tălpile zdrelite
De cioburi din ruine
Și-om asculta rugina

De clopot răgușit
Din turla templelor bolnave
Căzute în țărână.

Delia Bodea-Jacob s-a născut în 2 noiembrie 1952 la Mociu, județul Cluj. A absolvit Academia „Gheorghe Dima” din Cluj-Napoca (1975). După absolvire a făcut parte din corpul Filarmonicii din Tg. Mureș, ca violonistă. În anul 1985, după căsătorie, a emigrat în Israel, s-a stabilit în orașul Haifa, a făcut parte din Orchestra Simfonică a orașului, a predat vioară la Conservatorul de Muzică din Tel Aviv. În anul 2021 a debutat cu romanul *Pe drumuri de sticlă*, apărut în prima ediție la Editura „Familia” din Israel, a doua ediție, revizuită, a apărut la Editura Școala Ardeleană din Cluj-Napoca (România), tradus în limba engleză de Dorina Loghin, a fost publicat de Editura „Saga” din Israel sub titlul *Walking on Glass*. A publicat poezii în „Neuma” (România) și „Izvoare” (Israel). Din anul 2022 ține cronici muzicale ale Filarmonicii Israeliene din Tel Aviv, orchestrei din Haifa și spectacolelor de operă, publicate în „Gazeta Românească” și în „Jurnal Israelian”. În 2022 a publicat la Editura „Familia” romanul *Eleonora*, al treilea volum din tetralogia *Destine mici pe drumuri imperiale, Cluj-Viena-Cluj*. În 2023 au apărut primele două volume ale tetralogiei, vol. I, *Leopold*, vol. II, *Odon*.

Dar dacă totuși vrei să stai
Îți sunt recunoscătoare.
Să-mi ții în brațe gândul
Aluatul frământat de ieri
Cu năzuinți fecunde
Un vis atât de apropiat,
Un vis cu iz de pâine.

Dar dacă totuși vrei să stai
Îți sunt recunoscătoare.
S-atingi cu duioșie dorul
Să te scufunzi ușor în el
Să-mi vezi din palmă ochiul
Cum fără grai el plânge,
Că ieri nu-i azi, nici azi nu-i mâine.

Eu îți voi mulțumi
C-aici și-acum, mi-ai fost
Un bun fidel tălmăcitor,
În zborul șchiopătat și greu
Spre același mal îndepărtat
De neatins, visat de mulți.
Dar astăzi vom zbura doar noi,
Străine, numai noi,
Laolaltă, tu și eu.

Emanuela N. ȘOIMU

Întâlnirea

Așa că eram foarte sceptic și cumva temător, căci era ciudat și mult prea anapoda totul. Dar mașina avea numere de-ale noastre, deci am mai prins ceva curaj. M-am apropiat mai mult, foarte circumspect, și atunci am văzut și șoferul, de fapt șoferița. Era o tipă subțirică și agilă, într-o ținută decentă, dar pe niște tocuri colosale, de mă și miram cum de nu dă în nas, care se învârtea ca o apucată pe lângă mașină, înjura de mama focului și lovea în roata dezumflată, reluându-și imediat și periplul, și repertoriul de înjurături. Era amuzantă și oferea un spectacol haios. Aș fi stat mai mult să mă distrez, privindu-i țâfna și admirându-i furiile, numai că mi-era milă de mașină, pentru că femeia se ambiționase și dădea tot mai serios în ea, de parcă asta ar fi rezolvat problema.

– Nu se schimbă singură! i-am strigat ușor iritat și am văzut-o cum tresare enervată, nicidecum mirată sau speriată, așa cum era de așteptat.

– Ce zici? a țipat ea isteric și zău că-mi venea să râd când îi vedeam obrazul aprins, transfigurat de indignare.

– Spuneam că roata aia nu se schimbă singură! am repetat eu politicos și vag sfidător.

Proza Mișcării literare

Aș fi luat-o mai direct și i-aș fi vorbit mai îndrăzneț, poate mai ștregărește sau mai golănește, cum vrei s-o iei, însă am realizat repede că nu e tocmai o junioară – mi se părea că are până în treizeci de ani, dar aveam să aflu că are patruzeci –, iar mașina aia spunea multe, dacă nu chiar totul despre ea. Așa că m-am rezumat la acea replică sobră și am căutat să fiu, sau măcar să par, cât mai civilizată și mai respectuos. Nu știu de ce, însă

tipa mă amuza, dar mă și irita, îmi părea simpatică, dar și agasant de disprețuitoare. Realizam că e doar foarte nervoasă și nu are nimic cu mine, însă reacționa agresiv și mă privea cu superioritate involuntară, așa cum fac de regulă oamenii, și mai ales femeile care au spatele asigurat, un statut clar și un cont gras în bancă, sau măcar un fraier care să le achite facturile. Și atitudinea aceasta mă înfură, pentru că, în mod straniu și cumva tipic unui adolescent impertinent și vanitos, cum eram eu pe atunci, nu o consideram cu nimic mai presus ca mine, iar faptul că ea conducea mașina aia, dar o maltrata ca ultima proastă, că eu mergeam pe jos, deși i-aș fi putut rezolva imediat problema, că ea era elegantă, cochetă și parfumată, iar eu eram prăfuit și neglijent îmbrăcat, o cobora și mai mult în ochii mei, iar pe mine mă scotea din sărite și mă făcea s-o urăsc în draci. Pentru o clipă, m-am gândit să îi întorc spatele și să-mi văd de-ale mele. Dar nu mai puteam, nu pentru că m-ar fi fascinat chiar așa de tare mașina ei, ci pentru că simțeam că trebuie să rămân și presimțeam într-un fel că destinul meu se scrie atunci, chiar în acele momente, în acea după-amiază superbă de iulie.

– Și tu ce te bagi? a continuat ea să se isterizeze aiurea. N-ai ce face?

– Ba da, dar mă gândeam că poate vă ajut cu ceva!

Eram nerușinat de respectuos și cred că și-a dat seama de asta, dar n-a spus nimic, ci m-a privit lung, circumspect și curios.

– Te pricepi să repari rabla asta? și a izbucnit din nou, lovind de data asta aripa mașinii, dar atât de tare și de violent, că mi-a venit s-o plesnesc și eu pe ea.

– Dacă mai dați așa, nu faceți decât să stricați și altceva! nu m-am putut abține să nu-i arunc, însă ea a râs cinic.

Chiar că-mi venea ori s-o las baltă și să plec, ori să mă trag într-o parte și să râd de ea, ori – nu știu de ce îmi apărea în minte atât de des imaginea asta, care pur și simplu mă obseda – să o bat până o lăsam lată la pământ. O uram, o uram cu toată ființa și cu tot ce aveam, cu toate frustrările și toate complexele mele, cu toate orgoliile acelea stupide, de adolescent care își permitea îngrozitor de puține și care, nu numai că se născuse într-o epocă a umilinței și penuriei generalizate, dar se simțea singur, izolat de lume și în lume, nevoit să supraviețuiască într-o casă și o familie care îl ignora, îl disprețuia, îl respingea. Fără un motiv anume, individa aia isterică, femeia aceea necunoscută îmi părea simbolul a tot ce îmi doream, dar știam că nu voi avea niciodată, a toată fericirea pe care credeam că o merit, deși realizam că nu o voi obține nicicând, a tot ceea ce jinduiam să fiu, dar nu aveam să ajung nici într-o mie de ani. Ea era întruparea iluziilor mele cele mai ascunse, simbolul ambițiilor mele cele mai mari, semnul reușitei depline, emblema luxului și a bunăstării adevărate, efigia confortului și a lipsei de griji, dar și avertismentul pe care mi-l trimitea soarta, amintindu-mi că timpul nu stă în loc și șansele se pot pierde ori rata în van, că viața nu mă așteaptă pe mine și eu nu trebuie să aștept ca lumea să îmi ofere totul de-a gata, că zeii sunt sus și drumul până la ei e greu, iar dacă vrei să înveți să zbori, să ai elan și să te avâți înspre creste, trebuie să o faci cât mai devreme, când ești încă foarte tânăr și nu știi ce-i pericolul, prevederea sau teama, când ai și forță, și energie, și idealuri pe măsură, când ești și inconstient, dar și foarte convins că poți multe, că poți totul, orice..., numai să încerci, numai să ai curaj, numai să ai tupeu să...

Dar aici mă blocam, și atunci ca și în alte dați. Curaj aveam, pentru orice, tupeu și o doză impresionantă de impertinență nu mai vorbesc, însă ce voiam cu adevărat să fac ori să obțin nu prea știam. O priveam năuc pe necunoscuta aceea ciudată, care râdea disprețuitor, de mine, din pricina situației, pentru că era nervoasă și se simțea neputincioasă, poate pentru că îi

păream umil ori caraghios... Mă vedea stând acolo, în fața ei, nervos că ea își permitea să facă ceea ce eu abia cutezam să visez, iar faptul sau figura mea o amuzau.

După absolvirea Facultății de Litere București, Emanuela N. Șoimu a predat limba și literatura română în Sibiu, profesie pe care, spre supărarea elevilor, a părăsit-o pentru a se dedica visului din copilărie, scrisul. La insistențele apropiaților, dezvăluie rodul muncii de un deceniu și, în 2020, debutează cu nuvelele din volumul *Amor, adorare, alienare*, apoi publică romanul *Blestemul inocenței* (2021), povestirile *Anotimpurile insanității* (2022) și un bildungsroman de amploare, *Agonia Galateei* (2023 – 4 volume). În pregătire este romanul *Hoții*, care va fi urmat anul viitor de o serie de povestiri inedite.

– Hai, zi-i! Chiar te pricepi? Poți face rabla asta să meargă? a repetat ea disprețuitor.

– Dacă aveți roată de rezervă, și cel mai probabil aveți, și ceva scule... da, pot!

– Atunci fă-o! mi-a ordonat mândră și s-a tras într-o parte.

M-am apucat de treabă și, așa cum bănuiam, am găsit tot ce-mi trebuia și ceea ce ea habar n-avea că există în mașina aia. Nu știa pe unde e roata de rezervă, nici idee nu avea dacă există sau nu vreo trusă cu scule și s-a uitat ca prin mine când am întrebat-o de cric.

– Cric... ce? Ce-i aia?

– Chestia aia cu care se ridică mașina când vrei să schimbi roata, am răspuns eu aproape școlărește, enervat pe ignoranța și mai ales pe atitudinea ei disprețuitoare.

De fapt, n-am fost convins, nici atunci și nici mai târziu, că într-adevăr nu știa ce-i cer. Impresia mea era că știa câte ceva, dar îi plăcea să râdă de mine, să mă trateze de sus, cu aerul acela imperial și sardonice, al reginelor care nu se coboară la muritorii de rând, iar dacă îi gratulează cu vreo privire, o fac din plictiseală, din curiozitate, dintr-o ambiție tainică și greu de înțeles. Mă privea cu superioritate și îmi venea s-o dau dracului și să plec, să o las să se descurce singură și să râdă de cine vrea, dar mai ales de ea și de situația ei penibilă. Ditamai bolidul – nu era chiar un bolid, dar eu așa îl vedeam – și stă în șanț, în mijlocul pădurii, la cheremul oricărui nebun sau ticălos care ar fi putut trece pe acolo, iar toanta nu găsește altceva mai bun de făcut decât să râdă de singurul om care e dispus să o ajute... așa, de-a

moaca, fără să-i ceară nimic și fără să emită nicio pretenție. Dar mi-am impus să mă abțin și să duc totul la bun sfârșit. Mă pricepeam la mașini, atât cât se putea pe atunci în România, învățând mai mult din mers și furând, cum se spune, meseria de la Ovi, care lucra într-un atelier auto, pe unde mai băntuiam și eu, și mai făceam câte ceva. Nu aveam de gând să devin mecanic, dar mi se părea un lucru util să știi să repara o mașină, să o conduci – nu aveam carnet pe atunci, dar speram să mi-l iau cât mai curând, imediat după ce împlinesc optsprezece ani, pentru că deja știam să conduc, învățând pe șestache, de pe la Ovi și de la alții – și speram că, cine știe când și cum, odată și odată, voi avea și mașina mea. Era unul din visele frumoase și greu realizabile ale multor oameni din acele vremuri, iar pentru un adolescent, ideea că va avea vreodată mașina lui era de-a dreptul o utopie. Dar era o utopie superbă și putea fi și mobilizatoare. Oricum, până să ajung la mașină, mai erau atâtea altele de făcut și de obținut, atâtea etape și atât de multe piedici.

Lucram încrâncenat, furios, scârbit și în tăcere, căutând s-o ignor complet pe femeia care se rezemase de mașină și mă privea insistent. Nu-i vedeam decât sandalele alea nerușinate, cu tocurile sfidător de înalte, reușind să neglijez restul, mai puțin fumul amețitor al unei țigări fine, pe care ea și-o aprinsese relaxată. Știu că nu e înțelept sau meritoriu să începi să fumezi la nici paisprezece ani și să mai și mărturisești asta, în gura mare; eu, unul, dacă aș afla că băiatul meu fumează de la vârsta aia, nu știu, zău!, ce-aș fi în stare să-i fac și nici nu vreau să mă gândesc. E o prostie, dar o fac atât de mulți și din motive atât de diverse, încât nu e cazul să te hazardezi cu statistici și teorii psihologice. De fapt, dacă mă gândesc bine, exact psihologii și educatorii de conjunctură, ne-viciații, moraliștii și toți binevoitorii ăia care îți zic numai de bine și numai la lucruri bune te îmbie, exact ei fac mai mult rău și parcă te împing mai abitir în păcat. Cu cât sfatul e mai dezinteresat și mai înălțător, cu atât efectul e mai contrar și mai dezastruos! Nu știu cum se face, dar tocmai cei care îți vor – chipurile! – binele te împing mai mult în păcat. Paradoxal și totuși explicabil, nefiresc și

în același timp atât de normal! Dar pe atunci, nu mă interesau paradoxurile acestea, nici de ce diavolul e mai interesant sau mai fascinant ca îngerul, de ce păcatul e mai dulce și mai ispititor ca virtutea, sau de ce viciul se deprinde mai repede și mai ușor ca morala ori cumpătarea. În acea perioadă și mai ales în clipele acelea, când stăteam la picioarele ei și-i inhalam fumul țigării aromate, nu-mi puneam decât aceleași și aceleași întrebări: cum să fiu ca ea, să ajung în lumea ei și să am tot ce are ea. Și îmi mai doream să fumez... și să uit de toate...

– Cum te cheamă? am auzit-o ca prin vis.

– Vladimir, i-am răspuns cât am putut de neutru și de sec.

– Ce nume ciudat! Nu l-am prea auzit pe la noi. De fapt, dacă mă gândesc bine, nu știu pe nimeni cu numele ăsta. Cine ți l-a dat?

– Nu știu. Probabil că maică-mea.

– Dar nu te-a interesat niciodată de ce ți-a dat un nume așa de deosebit? a continuat ea cu întrebările și nici acum nu știu dacă chiar o interesa sau doar voia să facem conversație.

– Nu, și am continuat să lucrez.

– Și câți ani ai?

Îmi venea să îi trântesc o minciună, de care oricum nu și-ar fi dat seama și care, credeam eu, oricum nu o interesa. Dar n-am făcut-o, din neputință, din dispreț, din durere, din nevoia de a mă umili și de-a o umili într-un fel și pe ea:

– Șaptesprezece.

– Ce vârstă frumoasă! a exclamat ea visătoare și pentru prima oară mi s-a părut cu adevărat sinceră și prietenoasă, așa că am privit-o mirat.

– De ce vi se pare atât de frumoasă?

– Pentru că este, chiar este.

Îmi venea să înjur, dar m-am abținut. Nu era cinică, deci nu era cazul să fiu moșic.

– N-aș spune că e tocmai așa. Poate că așa pare, dar... ești minor, iar asta te împiedică să faci multe.

– Dar îți dă și multe drepturi sau, mai exact, te scutește de o serie de obligații și te absolvă de o mulțime de vini și greșeli. E o scuză, o explicație și o justificare convenabilă pentru multe, legea e mai blândă cu tine și mila oamenilor mai largă. Toți sunt mai generoși și

mai îngăduitori cu tine atâta timp cât ești minor.

Îmi plăcea cum vorbea. Nu mă mai sfida și chiar părea amabilă. Așa că trebuia să fiu și eu politicos și cât mai galant cu putință.

– Și cum se face că te pricepi la mașini? Ești mecanic?

– Nu, dar am învățat câte ceva de la vărul meu... și-apoi îmi plac mașinile.

– Ești cumva student?

– Nu, nici vorbă! am pufnit eu ușor disprețuitor.

Nu se uita la mine? Nu realiza că n-am mutră de student și nici ca vârstă nu mă încadram în categoria asta? Nu știu ce vedea la mine, dar mă irita insistența ei de-a afla cât mai multe și de a zgândări lucruri atât de incomode pentru mine.

– Și de ce o spui cu atâta năduf?

Am tresărit, pentru că nu credeam că este cu adevărat atentă la mine și nu bănuiam că mă trădasem chiar atât de repede. Nu știam ce să-i răspund. Puteam – și de altfel era singurul lucru care îmi venea atunci în minte – să îi arunc o mojiție. Dar n-am făcut-o, mulțumindu-mă să ridic indiferent din umeri.

– Atunci ești licean?

– Da, am zis sec.

– În ce clasă?

– Trec în a XII-a.

– Și nu vrei să dai la facultate? a continuat ea interogatoriul, care mă scotea din sărite, dar, în mod straniu, îmi făcea și plăcere.

– Nu prea... de fapt... vreau... așa vrea, dar...

Începusem să mă bâlbâi, ca ultimul tâmpit, și faptul îmi creștea nivelul de adrenalină până la cote alarmante: tipa mă enerva, dar stângăciile mele mă enervau și mai tare. Abia așteptam să termin cu blestemata aia de roată și să mă car dracului de-acolo, să o las cu bolidul ei cu tot, în lumea ei, cu toate țigările ei fine, cu tot luxul ei sfidător și mai ales cu sandalele alea nerușinate, care mă iritau peste poate. I-aș fi scăpat, aparent din greșeală, una peste tocurile alea nesimțite; poate i le rupeam, poate o îngenuncheam, poate o umileam și eu un pic. Dar n-am făcut nimic din toate astea, nu pentru că mi-era teamă de ea sau de consecințe, ci pentru că așa simțeam că trebuie să fac, cu

atât mai mult cu cât devenise neînchipuit de binevoitoare și draguță. Prin urmare nu puteam să fiu mitocan, oricât mi-aș fi dorit.

– Dar ce? a insistat ea curioasă.

– Nu pot, nu-mi permit!

– Facultatea nu se plătește, iar dacă stai în cămin...

– Nu e vorba de bani! am ridicat eu tonul, deși eram penibil cu afirmația mea, care nu reușea să ascundă un adevăr atât de evident.

– Atunci de ce? Pari un tip isteț și foarte descurcăreț. Nu văd de ce n-ai încerca să-ți depășești condiția!?

Replica asta m-a plesnit ca un bici otrăvit, de am crezut că iau foc, chiar atunci, chiar în acel moment, chiar în clipa aia, chiar la picioarele ei. Dar mai întâi, voiam să o lovesc și eu, să o înjosesc și eu cumva, să o fac să simtă pe pielea aia delicată că nu-și poate permite chiar orice, să-și bată joc de mine, și nu accept să mă mai ia mult timp peste picior, tratându-mă cu aerul ăla de superioritate nejustificată. N-am reacționat însă nici de data asta, înghițind în sec și continuând cu încrâncenare treaba. Oricum nu mai aveam mult și scăpam.

– Sunt situații și situații și nu întotdeauna ne permitem să facem ce vrem! Sunt cazuri când alegerile noastre stau în mâna altora și nu ne putem schimba destinul, oricât de mult ne-am dori asta! am zis cu un aer de fals înțelept.

– Ești fatalist? Sceptic? Nihilist cumva?

Iar mă enerva, dar suportam.

– Nici, nici, nici. Sunt realist și poate... puțin stoic!

Nu mă pricepeam la filosofie și nu prea cunoșteam sensul termenilor, dar îi auzisem, dedusesem câte ceva despre semnificația fiecăruia și îmi plăceau cum sună, mai ales din gura mea. Am șocat-o, nu știu dacă atât din pricina cuvintelor, cât a tonului rece și grav pe care l-am avut. A tăcut pentru un timp, urmărindu-mă insistent. Îi simțeam privirile ațintite în ceafa mea și realizez că era intrigată.

– Tu nu mă întrebi nimic?

– Ce să vă întreb?

– Nu știu; ceva. Nu te interesează chiar nimic în legătură cu mine?

– Cât are la bord?

N-am idee dacă am gândit ce am spus, nu știu dacă îmi programasem dinainte întrebarea și nici dacă voiam să fiu sfidător, să îi arăt că nu-mi pasă de ea și nu mă interesează deloc persoana ei, că nu m-a impresionat prin nimic și nu vreau să aflu nimic în legătură cu ea, dar știu că am auzit-o icnind nervos și am văzut cum țigara ei, pe jumătate fumată, a zburat pe lângă mine. Prin urmare reușisem: o scosesem și eu din sărite și îi sugerasem că nu e chiar atât de grozavă.

– De unde vrei să știu? mi-a aruncat ea cinic.

– Asta cam așa e! am mormăit eu încântat de reușită, destul de încet ca să pară o șoaptă, dar suficient de tare pentru ca ea să mă audă.

Apoi n-a mai spus nimic și a așteptat mută, răbdătoare și agasant de prezentă în creierul meu, până ce mi-am terminat treaba.

– Gata! Puteți pleca! Opriți doar la un service, să vă echilibreze roțile. Eu nu pot face asta aici și e nevoie.

Îmi îndreptam tacticos, rece și absent spatele, când am auzit-o spunând:

– Cât îți datorez?

– Pentru ce?

Evident că știam ce vrea, dar făceam pe niznaiul, pe superiorul sau, poate, pe galantonul. Nu știu dacă mă prindea postura asta, sau dacă eram credibil, dar nu conta.

– Pentru roată!

– Da' ce? V-am dat-o de la mine? și am privit-o atât de disprețuitor, încât a înlemnit.

Era prima oară când mă uitam cu adevărat la ea, când îi fixam ochii și îi cercetam chipul. Și am rămas stupefiat: avea o nutriță stranie, care îmi sugera un mieluşel blând, o oiță cuminte ori o ciută speriată. Avea o față ovală, dar cumva mică și parcă adunată, strânsă într-un botic simpatic, un nas puțin prea cărn pentru un adult și o guriță de păpușă, cu buze rozalii și bine conturate, ochi foarte mari, căprui, umezi și duioși de căprioară, ten alb și catifelat, cu câteva riduri fine la colțuri, datorate mai degrabă faptului că se strâmba puțin din pricina soarelui. Iar obrazul acesta ciudat era încadrat de un păr castaniu, cu reflexe aurii, datorate șuvițelor blonde ce străluceau în lumină, și era marcat de o aură de

curiozitate nevinovată, ce mă frapa. Trecuse de ceva timp de prima tinerețe, însă mocața aia inocentă o făcea să pară neînchipuit de tânără, în totală contradicție cu prima mea impresie, cu ansamblul, cu alura ei de superioritate și siguranță pe care se străduia să o mențină. Abia acum înțelegeam că nu e nici așa de cinică, nici atât de răutăcioasă, nici atât de disprețuitoare și nici chiar așa de crudă pe cât crezusem eu inițial. Era doar o femeie derutată, care, nu se știe prin ce miracol, rămăsese cumva rătăcită și indecisă, prinsă între două etape, fiind și copil, dar și adult, și adolescentă romantică, dar și găsculiță țâfnoasă. Nu mă pricepeam la psihologie și habar n-aveam ce înseamnă cu adevărat influența mediului, a educației sau a statutului social. Bănuiam eu ceva, dar eram încă foarte departe de o imagine exactă, așa că mă rezumam la aproximări și intuiții. În plus, deși mi-era greu să recunosc, acum nu mai voiam să plece, deși nu știam de ce, ori cum de îmi schimbasesm atât de brusc și de radical dorințele.

– Ceva tot trebuie să-ți dau! a rostit ea, dintr-odată foarte demnă și mândră, luându-și poșeta de pe scaunul din dreapta șoferului și scoțând unul dintre acele portofele uriașe, roz strident, pline de zorzoane și de brizbizuri, aducând a borsetă mică de plajă, burdușită cu de toate.

O urmăream insistent și curios; cred că reușeam să am acea figură împietrită și sobră, pe care atât de mult mi-o doream, și bănuiesc că aveam suficient de bine întipărită pe chip acea grimasă sfidătoare, după care atât de mult jinduam. Voiam să par grav, rece, indiferent, cinic și mai presus ca ea. Îmi plăcea la nebunie că, deși era pe papainoagele alea oribile, eram mult mai înalt ca ea și o puteam privi de sus – stătea și cumva mai înspre șanț. Asta mă făcea să mă simt sigur și stăpân pe mine, să fiu convins că o intimidez și că nu prea știe ce să facă. Mi-a întins totuși, cu o mână tremurândă, niște bancnote albastre, destul de multe și de tentante, cu chipul lui Bălcescu imprimat pe ele, pe care însă nici nu le-am băgat în seamă. Și chiar merita spectacolul derutei ei, ca și satisfacția pe care o primeam eu!

– Mă jigniți, *doamnă!* Nu pentru bani v-am ajutat!

– Atunci... ce vrei? a șoptit uluită.

Am tăcut preț de câteva secunde lungi, care mie mi s-au părut veacuri, iar ei probabil că milenii. Nu știu ce o stânjenea mai mult, ori ce îi atrăsese mai violent atenția. Poate era aerul sau tonul meu de mândrie disprețuitoare, poate că o șocase apelativul pe care l-am folosit, pentru că pe atunci toți eram „tovarăși” și „ne întovărășeam”, doamnele și domnii dispărând parcă cu totul din lume, din mentalul colectiv, dar mai ales din vocabularul românilor, poate că era vorba de o teamă instinctivă, de o senzație de vulnerabilitate și disconfort psihic, tot mai acută și mai acaparatoare. Începuse să îi pulseze ușor tâmpla, iar buzele acelea subțiri și dulci îi fremătau speriate, foarte ispititor. Probabil că o priveam și eu prea insistent și prea sălbatic, iar ei i se făcuse frică. Era exact efectul pe care îl voiam și care mă făcea să mă simt extraordinar: îi eram superior și o dominam! Și, mai presus de orice, îmi permiteam să fiu și generos.

– Să nu îndrăznești...! Să nu te gândești cumva să...! și a făcut un pas înapoi.

Abia atunci am realizat că se temea cu adevărat de mine, că îi era frică să nu mă dau la ea, să nu îi pretind acea „plată în natură” pentru care nici ea, nici eu nu eram pregătiți, deși, într-o oarecare măsură, și eu, și ea o voiam. Dar eram prea mândri și prea vanitoși amândoi ca să nu păstrăm aparențele și să nu ne tratăm cu demnitate și dispreț.

– Mă jigniți din nou! am găsit eu cu cale să-i spun, deși habar n-am cum de mi-au ieșit vorbele alea din gură. Nu sunt un ticălos sau un tâlhar la drumul mare, chiar dacă v-am găsit... în drum!

Nu știu cum de îmi ieșeau replicile așa de bine, dar aveam senzația că sunt magnific și că o fac să se simtă mică, slabă, neajutorată și foarte fragilă, adică exact ce-mi doream.

– Atunci ce vrei?

Aici era să mă blochez, pentru că nu prea aveam idee ce să-i cer. Nu o puteam lăsa să plece chiar așa, simplu, fără să mă aleg și eu cu ceva, dar nici ce să spun că vreau nu știam. Tăceam încruntat, furios pe mine însumi și pe stângăcia mea, când mi-au căzut ochii pe mașină. Am zâmbit subțire și am zis, pe un ton

demn, ponderat, parcă măsurându-mi fiecare cuvânt:

– Sunt curios cum se întinde la drum *chestia* asta! N-am condus încă așa ceva!

Eram cu adevărat tare, iar ea era mută de uimire. Și-a revenit însă repede și, cu un zâmbet derutat, m-a întrebat:

– Adică... vrei să te duc în oraș sau altundeva?

– Nu! Vreau să vă duc eu până în oraș! Cu mașina asta.

Ea m-a privit lung, mult timp, în vreme ce eu mimam indiferența și îmi plimbam ochii aiurea, peste tot și nicăieri. De fapt, vedeam numai mașina aia criminală și, cu coada ochiului, chipul ei contrariat. Dacă ar fi zis „nu”, cu sau fără explicații, nu știu ce-aș mai fi spus. Probabil că nimic și o lăsam să plece. Numai că ea a rostit scurt:

– Bine, fie! Cheia e în contact.

Am simțit că pliesc de fericire, însă m-am stăpânit la timp. M-am grăbit să îi deschid portiera, iar ea m-a privit și mai aiurită, dar cu un zâmbet seducător, de încântare și interes. Făceam pe gentlemanul mai mult decât era cazul, pentru că eram îngrozitor de curtenitor și de politicoș; dar chiar merita. Când am urcat la volan, am simțit că ea mă țintuia cu o căutătură aprigă, ușor disprețuitoare și feroce: probabil era convinsă că nu mă voi descurca, că voi da înapoi sau voi ezita, probabil credea că sunt pe jumătate profan și că va trebui să îmi dea mici explicații, ori să îmi țină o succintă lecție. Numai că nu se puneau problema de așa ceva: învățasem destule de la vărul meu și de pe la amicii lui, de la mecanicii din atelier și de pe unde se mai nimerea, iar principiile de bază erau cam aceleași; totul era să nu șovăi, să nu pun întrebări și să nu cer explicații. Când am auzit motorul torcând frumos și am ieșit în șosea, fără să zdruncin deloc mașina și pe însoțitoarea mea, am simțit că reușisem, că reușisem pe deplin, nu atât să pornesc fără probleme bolidul ăla, cât să îmi scriu prima pagină adevărată din cartea destinului. Nu știam exact ce fac și ce urmăresc, dar eram convins că ceva deosebit se va întâmpla, că un eveniment bizar, un miracol sau o minune va avea loc chiar atunci, în următoarele ore, în acea zi. Eram surescitat peste toate și fierbeam

ca un vulcan, dar nu lăsam să iasă nimic la suprafață, ascunzând totul în mine, în cele mai tainice și mai de nepătruns cotloane ale sufletului. Nu-mi amintesc mare lucru din acel drum, deși totul îmi pare fixat în memorie, săpat foarte adânc în subconștient și cumva în trup. Vibram de plăcere și simțeam tensiunea uriașă care îmi întindea nervii la maxim și îmi încorda mușchii până la durere. Nu vorbeam, nici eu, nici ea, eu fiind foarte atent la șosea, deși o cunoșteam ca în palmă, ea fiind agasant de atentă la mine, studiindu-mă din cap până în picioare, de parcă eram un prăpădit de microb pus la microscop, sau un nefericit de fluture exotic, pe care se gândea cum, unde și când să

îl înțepe, ca să-l fixeze apoi în insectar. Nu era defel comodă sau relaxantă căutătura ei, dar reușeam să o ignor cu succes, să mă bucur de minutele acelea de nesperată victorie: conduceam o mașină superbă, trecusem toate testele posibile și imposibile – cel puțin așa credeam pe atunci! – și o impresionam pe femeia aceea misterioasă, despre care nu știam chiar nimic, dar care, în mod surprinzător, începuse să mă intereseze. Îmi părea rău că nu îi pusesem nicio întrebare, că nu-i aflasem nici măcar numele, că nu știam cine este, de unde vine și încotro se duce. Aș fi vrut să îi vorbesc, dar mintea îmi era paralizată, iar buzele mute.

(Fragment din cap. 8, *Imitatio Dei*, al romanului în lucru *Hoții*)

Archival Space

Maria Cristina

MORUZI

Grand appetit

Degete curbate și strâmbe,
Înmuiate în aur strălucitor,
Ling praful de fier de pe unghiile argintate,
Culegând nove de pe cerul nopții ca pe niște mere coapte.
Gossamer drapat și satin dantelat.
Un gust de cupru ca sângele care se întărește,
Imposibil de rece, înfășurat într-o palmă ca o burtă de pește.
Lumina împrăstie raze de soare peste ochi, pe podul nasului...
curbura răutăcioasă a dinților canini.
Consumă — cântă cosmosul.
Consumă — cântă noaptea fără aer.
Consumă — cântă colonia țesătoare, precum mușegai sub vene.
Până când burta se rupe și limba se umflă,
Iar constelațiile se revarsă pe lângă buze.
Ceva de neatins îți scapă printre degete, rece și alunecos ca gheața.
Tantal și Sisif rânjesc ca niște câini sălbatici.
Urmăresc un pic mai departe. Aleargă un pic mai repede.
Câinii de vânătoare te vor ciupi de călcâie.

Ce ești tu dacă nu tendoane și zgârci —
Un lucru urât și sângeros:
Trasează-ți degetele pe obraji umflați și uimește-te la cozile de comete lăsate în urma lor.
Câinii de vânătoare se vor sătura,
Dar tu vei rămâne flămând,
Mereu atât de înfometat.
Pentru că nu poți supraviețui cu stele;
Ele te vor lăsa gol,
Și mereu atât de rece.

Înainte de furtună

Prin fereastră, o navă navigând
Lin, pe o mare uleioasă, încet,

**Premiile
Mișcării literare**

Depart de somnorosul oraș portuar,
Și depart de locul unde căpitanul și-a îngropat inima.
Chiar sub salcia plângătoare,
Și chiar lângă lacrimile vărsate de văduvele înlăcrimate.

Prin geamurile unei ferestre murdare,
O lumină, clipind în depărtare, un cântec de sirenă...
Însufletind muștele trecătoare și algele plutitoare
Și răsunând straniu în aerul gol al unui paradis deșert.
Lumina clipește o dată, de două ori, se stinge.
Nu mai există cale de întoarcere, iar venele mele
Se întind subțiri la încheieturi și tremur,
Căci inima mă aduce înapoi pe corabia care se scufundă.

O corabie într-o sticlă,
o cușcă de sticlă pentru o tragedie în desfășurare.
Sunt o mie de suflete care țipă fără sens,
Scufundate și furioase, pierzându-și respirația.
Și odată cu ea inima mea se scufundă veselă,
Închisă într-o cutie de sticlă aurită,
Grea cu miile de temeri pătrunzătoare
Care au scufundat barca.

E o piatră de mormânt la cimitir
Cu numele amândurora pe ea
Cel care a plecat, și cel care a rămas.
Dar trupul meu nu e încă în sicriul care mă așteaptă,
Și mă uit la mormântul tău,
Cu răbdare.

În luntre

În vâlul crepusculului și în vasta beznă întunecată,
Moartea, Omul și Dumnezeu se ridică din trecutul străvechi,
Cu coroane de leandru și oase împletite.
Florile spectrale, cu mirosul lor obsedant, se deschid;
Cu atingere de rodie, ne îmbie ușor:
Fructul somnambulic, Pielea și fumul se ating.
Cum stelele se scufundă și umbrele se întind,
Moartea ia ceea ce nu poate fi atins sau căsătorit.
Prin îmbrățișarea ei, rochia muritoare este dezlegată,
Condamnată să fie martoră, bucuroasă să fie găsită;
O diademă, o mantie și o dulce dispariție,
O mângâiere găsită în ultimele cântece de leagăn,
O atingere a buzelor, o șoptă la ureche,
De secrete pe care doar sufletele plecate le aud,
Un dans curtenitor printre leandri adânci,
Unde umbrele se joacă și dragostea doarme pentru totdeauna.
Așa că ne întindem, în brațe albe și languroase,

Pentru a curta iubita Moarte,
Pentru ne săruta de noaptea bună.

Matricid

E un cadavru în casa de pe plajă
Și este programat pentru a fi mutat joi.
Vezi, trecătorii s-au plâns de miros.
Au scris scrisori și l-au sunat pe primar,
Iar cadavrul de pe plajă nu va ajunge să putrezească în mare.

Era un cadavru în casa de pe plajă,
Și nimeni nu s-a dus la înmormântare.
A fost sicriu deschis, și priveliștea era murdară; un morman de membre pe jumătate putrezite
Și lacrimi, sânge uscat și urme de plângeri în descompunere.

Era un cadavru în casa de pe plajă,
Și mamă, nu mi-ai spus că ai vrut întotdeauna să fii îngropată...
În pârâul de sub munte,
Unde doar păsările îți vor urma pașii.
Și îți vor cunoaște bătăile inimii?

Și mamă, aș vrea să pot fi îngropat lângă locul în care zaci tu.
Atunci ai fi mândră de mine?
M-ai privi cu ochii goi și mi-ai zâmbi cu un zâmbet lipsit de viață?
Privind spre mare, pierdută, cerșind,
putrezind.

E un cadavru în casa de lângă plajă,
Și aș vrea să fiu îngropat undeva aproape.

Philosophie

*Ô questions immortelles qui hantent mon esprit,
În meandrele întunecate ale filosofiei,
Mă pierd, mă întreb, caut un sens,
În această enigmatică, intensă existență.*

*Comme un écho lointain des rêveries de l'homme,
Mă scufund în abis, dornic de adevăr,
Las misterele universului să se dezlege,
Mă întreb, mă îndoiesc, mă simt pierdut.*

*Quel est le sens de tout cela, de notre existence?
Suntem oare simpli pioni într-un joc imens?
Sau este expansiunea universului rezultatul întâmplării?
Faptul că ne-am născut aici, în această creație imensă?*

*Je contemple les étoiles, ces astres éternels,
Strălucirile lor îndepărtate, mesagerii realității,*

Maria-Cristina Moruzi este elevă în clasa a XI-a la Colegiul Național „Costache Negruzzi” din Iași. Dintre performanțele literare, menționăm: Premiul I la faza națională a Concursului „Tinere condeie”, 2023, Premiul II și al Suplimentului *Răsunetul cultural* la Saloanele „Liviu Rebreanu”, Bistrița, 2023 și Premiul I și al Revistei *Mișcarea literară*, la Festivalul Național de Poezie „George Coșbuc”, Bistrița, 2023.

Ele sclipesc, santinele tăcute,
Observă viețile noastre, pline de enigme crude.

Je médite sur le temps, cette notion fugace,
Care îmi alunecă printre degete, fără să lase urme,
Este o iluzie, o simplă construcție a minții?
Sau este o realitate inevitabilă, un destin nedefinit?

Et l'amour, ce sentiment divin, si souvent chanté,
Este o momeală, o iluzie, o dulce închipuire?
Sau o forță puternică care ne transcende viețile,
Care ne dă aripi pentru a înfrunta chinurile nopții?

La connaissance se dérobe, se dérobe à mes mains,
Ca nisipul fin care se strecoară printre degetele mele nesigure.
Și totuși persist în căutarea mea neîncetată,
Pentru că poate înțelepciunea se află în așteptare.

Ô questions sans réponses, qui hantent mes pensées,
Îmi continui căutarea, fără să mă opresc,
Pentru că este în această explorare fără sfârșit,
găsirea de puțină lumină în această noapte întunecată.

אוהבאותי לא אותי, הוא אוהב הוא

(Inefabil)

O, Atotputernicule, astăzi sângele unui om mi-a pătat mâinile dezgolite.
– ar trebui îngerii să plângă pentru ceea ce este pierderea unei ființe goale?
Cum să se numească moartea unei persoane ne iubite? Te rog, nu înțelege greșit –
inima Lui este destul de vastă pentru toți, mai puțin pentru cei care nu văd;
totuși, eu sunt orb și doar o jucărie, învățat de mama mea să îngenunchez de chinuri.
Așa sunt la nesfârșit, iar strigătele mele se sting neauzite în cacofonia virtuții,
faptele mele cele mai blânde sunt umbrite pentru totdeauna de petele întunecate pe care nu
le-am vrut vreodată.

Din păcate, El ne binecuvântează cu liberul arbitru, dar nu va ști niciodată la cine se referă,
așa că, deși întotdeauna voi fi înlănțuit cu fire invizibile de El și de cei care au predicat,
Te voi iubi, te voi iubi, te voi iubi. Și totuși toate se vor sfârși în moarte.
Căci totul nu este decât în zadar, un cerc nesfârșit al unui țel niciodată atins
și pentru totdeauna voi fi nebunul ignorant cu respirații subpământene.

Iată-mă păcătosul care am fost doar dintotdeauna, inerent,
în timp ce El mă înfășoară strâns, iubindu-mă incoerent.

Premiul I și al Revistei *Mișcarea literară*
la Festivalul Național de Poezie „George Coșbuc”, Bistrița, 2023

Amalia LEVEY

Către Patria mea

Îmi fac curaj să-ți scriu, căci chiar nu se mai poate trăi printre atâtea inconveniențe. Mă înghit pânze de păianjen de parcă sunt prada principală și nu găsesc sinonime care să descrie lupta pe care o duc. Orice drept am îmi este luat de sub picioare ca un preș vândut la licitație când se urlă în săli, întrebând cine dă mai mult. Iar dumitale, în calitate de origine și mamă a prafului din mine, mă lași să mă usuc de griji ca o cârpă uitată pe sârmă. Cu un condei mai vechi și degete mâncate până la carne, îți scriu astăzi, în ultimul ceas, drepturile pe care le cer de secole și nu sunt auzită, doar lăsată la nesfârșit în temnița gândurilor mele.

Când eram tânără, nu mă supăram pe meritele asumate ție din tot ce scriam pe bucăți de papirus. Eram naivă și să fii în floarea vârstei înseamnă și să fii în aburul neștiinței. Eu scriam poeme, tu le înghițai, eu îți dădeam tot ce aveam mai bun din mine, tu mă luai. Știi să mă descompui pe rând, eu râdeam și scoteai din mine și ultimele cuvinte. Între organe se ascundeau metafore, murdare de sânge, le curățai și le puneai în concursuri. Acum că scriu toate astea încerc să fac un calcul în minte... Câte premii ai luat pe ele și cine și-a dat seama că sunt ale unei tinere poete lăsată desfigurată în lanul de grâu? Probabil că nimeni, pentru că o bună perioadă, până mă refăceam și îmi creșteau litere noi în țesuturi, stăteam în lan, fără cărți, fără mâncare. Doar eu, grâul și o sperietoare de nelecturați. Era așa liniște și prima dată când s-a întâmplat asta, credeam că nu mă vei mai aduce niciodată în

civilizație. Dar ai făcut-o. Nu știam pe atunci că mă foloseai. Am continuat să scriu poezii pe care de abia apucam să le simt, că tu mi le și luai din față. Era un ciclu care se strica încet. Eu eram poet, tu criminală, eu victimă și tu mă desfigurai, ca să iei bucăți de artă. Mă regeneram, dar de fiecare dată eram mai suspicioasă. Când ai văzut că se poate aprinde un foc în mine și în loc de poemul săptămânal îți pot trânti o scrisoare de adio, ai decis să pui alt plan în aplicare. Pe care nu îl pot uita.

Știu că zilele mele de a putea spune că sunt prea tânără, se risipeau. Afară era cald și m-am dus în biroul tău pregătită să te întreb. Încă nu eram convinsă că tu ești ucigașa șansei mele de a fi un scriitor independent. Dar știai ce te așteaptă. Te-ai comportat mai bine cu mine ca niciodată în seara aia de mai. M-ai servit cu un roman clasic, pe care l-am băut mai mult de sete. Am făcut o referire la a renunța din a-ți mai oferi poeme gratuite, iar atunci, tu... Știi prea bine ce ai făcut. Și acum când scriu, sute de ani mai târziu, îți simt buzele uscate și trădătoare pe obrazul meu, iar mai apoi pe gură. Orice amintire din perioada aia mi se pare neagră și tot înconjurată de foc. Mă sărutai, mă dansai pe piese vechi și mă făceai să râd. O perioadă ai încetat să mă tai pe din două și mai ales în patru, lucru care, mi-am dat seama mult mai târziu, ce rău ți-a făcut la profit. Nășteai în mine poeme de dragoste și flori colorate. Probabil m-ai ținut în transa asta un timp bun, o vară și o toamnă.

Amalia Elisabeta Levey s-a născut în 29 ianuarie 2009 în Bistrița. Este elevă în clasa a VIII-a la Școala Gimnazială Nr. 1, Bistrița, frecventând și cercul literar „Micii blandieni bistrițeni” de la Palatul Copiilor Bistrița. A obținut numeroase premii la concursuri de profil, dintre care amintim doar: Premiul I la Concursul Județean „Orizonturi”, pentru Poezie, ediția a XXVII-a, Bistrița, 2022; Premiul al II-lea la Concursul Național de Poezie „Ocroțiți de Eminescu”, ediția a XXIII-a, secțiunea Creație, Blaj, 2023; Premiul III la faza națională a Concursului „Tinere condeie”, 2023, participând și în Tabăra de creație „Tinere condeie” de la Călimănești, august 2023. A debutat în Mișcarea literară nr. 4/ 2022, cu recenzie „Îl citim pe Șerban Mark Pop din nou și din nou și din nou”. A fost publicată cu un grupaj de poezii în revista *Poesis*, iunie-iulie-august 2023. Recent, la Festivalul Național Saloanele „Liviu Rebreanu”, Bistrița, 2023, secțiunea manuscrise elevi, a obținut premiul I și al Revistei *Mișcarea literară*.

Când a revenit frigul ți-a fost mai ușor ca niciodată să mi le iei pe toate. Nici nu te-ai mai uitat dacă sunt poezii, balade, proze, eseuri, gânduri sau idei. Le-ai vândut la prima ocazie, la preț dublu. M-ai lăsat de izbeliște în patul unde m-ai culcat. Unde te-am iubit. Și ție ți-a fost ușor să te descotorosești de sentimentele pe care nu le-ai avut. Ai spus să încheiem ce aveam. Și ca umila ta sursă de poezie, iar în capul meu iubită, am acceptat. Nu eram nimic pentru tine, de fapt. Știai să pui prețul pe cuvinte doar când era vorba de câștigul tău, nu de demnitate. Și m-am ridicat să plec, credeam pe jumătate că suferi ca mine. Tu m-ai prins de gât și ai reînceput să-mi tai pielea și să o storci de cuvinte, deși te-am inplorat cât încă eram conștientă să mă lași în pace. Nu m-am mai trezit după aceea în lanul de grâu, ci pe un câmp cu flori. M-am regenerat și mi-ai dat drumul în lume mai urât ca niciodată. Ai reușit să mă prinzi din ce în ce mai rar după aceea, învățasem să fug. Dar tu, măcelar de cuvinte, mă urmăreai și despikai fără milă. Câmpul pe care ajungeam avea flori și mai ofilite. Până când au ajuns arse de tot. Când le-am zărit așa, mi-am dat seama că urma să vină sfârșitul și

n-am să mai ajung pe câmp. Nu m-am bucurat. Presimțeam că avea să fie mai rău.

Altă zi, alt deceniu cu o altă revoluție. M-am prezentat în biroul tău cu un aer rece, într-o dimineață plăcută, tot de mai. Eram obosită și pregătită să îți dau un răspuns, nicidecum să întreb, ca data precedentă. Tu ai mirosit ce vreau să fac. Ți-am prezentat contractul, ți-am cerut drepturile, am argumentat și m-ai lăsat să cred că aveam să câștig. Tu ești însă nedreaptă. N-am uitat. M-ai luat de guler și m-ai aruncat în temnița asta de vise, nevoi, probleme, gânduri. Între patru pereți. Unde aveam să-mi petrec secole la rând.

În neliniștea asta nu se aude nimic. Aștept ceva nedefinit, neștiut. Nu pot să sper la libertate. Patru pereți îmi mănâncă zilele și nu se aude nimic. Am creioane împrăstiate pe masă și aștept să scrie singure povești, în timp ce eu mor de foame. Mi-ai rărit mâncarea și ai uitat de mine. Nu mă mai omori, nu mai am câmp de grâu și lan de flori, nu mă mai săruți, nu mă mai scoți în civilizație. Sunt încolțită de praf, pânze de păianjen, mucegai. Vocea mi-e slăbită la cât am țipat să mă eliberezi, iar pe degete nu mai am carne, s-a deteriorat cu timpul din cauză că am bătut cu pumnii în ușă.

Cu fața palidă, cu oasele ieșite și fără vlagă, am luat o peniță și ți-am scris scrisoarea aceasta. Te ameninț și-ți spun că acestea îmi vor fi ultimele mele cuvinte dacă nu îmi vei da drumul. Am secăt de poeme și poezii. Sunt doar praful din tot ce am fost cândva. M-am săturat să-ți fiu ca o fabrică care îți aduce ție faimă și profit.

Cred că mi-ai sucit mințile destul. Mi-ai fost ucigașă, iubită, spaimă și patrie. Dar mai ales patrie. De prea multe ori sângele meu a scris pe tine cu atâta curaj și a lăsat urme. M-am lăsat, într-adevăr, pe o foaie, care îmi era mândria. Erai patria mea A4.

Acum tu ce ești și eu ce mai sunt?
Sincere compromisuri de la
Patriotul din Victima ta.

(Premiul Revistei *Mișcarea literară* la Saloanele Liviu Rebreanu, Bistrița, 2023, secțiunea manuscrise elevi.)

Daria-Maria TIMIȘ-VARGA

Frohe Weihnachten! (Crăciun Fericit!)

E 1991. Heilbronn, Germania. Un suflet stă într-o casă de pe strada Theodor-Heuss din cartierul Klingenberg. Mai exact, în casa numărul 48.

Toți cei care se gândesc la această adresă își imaginează pe bătrânii soți Dierolf bucurându-se de pensie și de compania pe care și-o țin unul celuilalt, ca într-un infinit pe care și-l creează ei, un infinit personal la care nimeni din exterior nu poate ajunge.

Absolut toți se gândesc ce oameni cumsecade sunt Eva și Dietrich Dierolf, ce buni, ce iubitori, ce altruști sunt ei! Dar își amintește cineva de mine, de sufletul care privește pe fereastră cum plâng norii cu lapte înghețat, emoționați de toate colindele cântate de copilași? Își amintește cineva de chiriașul venit din estul respingător, blocat într-o dilemă fără rezolvare, suferind de maladia dorului de țară?

Probabil că nu. Probabil că toți oamenii cumsecade de pe strada Theodor-Heuss, la fel de cumsecade ca și gazdele mele, de altfel, și-ar dori să mă uite.

Cu toții mă consideră un fel de muzicant ambulant venit din România, tărâmul cerșetorilor și al sărăciei. Sau mai degrabă mă văd ca pe un parazit?

Nu știu. Dar ei pierd. Ei pierd pentru că nu cunosc faptul că atunci când pronunță cu dispreț numele țării mele jignesc, în realitate, barierele de netrecut ale Carpaților. Jignesc Dunărea, care e întruchiparea ambiției, reușind să-și sape drum prin inima de pământ a Europei

și livezile care ascund nestemate mai prețioase decât tot aurul din Deutsche Bank. Ei nu mă disprețuiesc pe mine, ci pe poporul român. Ei disprețuiesc însuși cuvântul Dor.

Toți cei care mă privesc cu neîncredere atunci când spun de unde vin nu mă sfredelesc pe mine. Nu mă pot afecta. Ei privesc în ochi însăși România, România pădurilor ce păzesc aurul din munți. România caselor ce ascund secretul căldurii fără sisteme moderne de climatizare, ci a căldurii ce izvorăște din caloriferele interne ale oamenilor, care pot fi pornite numai de iubire, de familie, de sentimente nobile. România mea, care îmi lipsește mai mult decât orice pe lume.

Ceea ce nu știu soții Dierolf sau oricare alt locatar de pe strada Theodor-Heuss este că în timp ce privesc norii plângând plâng și eu, la unison cu ei. Și nu plâng de fericire. Ei se pot bucura cât vor, căci vine Crăciunul și Anul Nou. Pentru mine, apropierea sărbătorilor nu mă încântă. Dimpotrivă. Mă răscolește, îmi înșiră toate regretele, toate suferințele, toate chipurile care mă așteaptă în fiecare an acasă, punându-mi deoparte câte o felie de cozonac de casă, deși ei știu că nu voi veni. Ei, frații, surorile și copiii mei, pe care îi apreciez pentru speranța lor nemuritoare.

Nu voi veni nici anul acesta. Sunt prea bătrân ca să fac o călătorie atât de lungă. Cred că aici voi muri, în casa bătrânilor Dierolf, aducându-le încă o bătaie de cap în plus cu înmormântarea.

Aici sunt condamnat să rămân pe veci.
Ce gând trist! Privesc pe geam cum cad lacrimi
albe pe calea ferată din apropiere.

Se aud colinde. Copiii, ce suflete curate!
Cântă în casa vecinilor de peste drum și se
bucură cum numai un copil poate. Cântă în
jurul bradului, cântă pentru ei și omenire.

Daria Maria Timiș Varga, născută în 17 iunie 2010, este elevă în clasa a VII-a la Școala Gimnazială „Avram Iancu”, Bistrița, frecventând de ani buni cercul literar de la Palatul Copiilor Bistrița. A publicat mai întâi teatru, *Un pianist pierdut*, în revista *Nova didactica*, din februarie 2021, cu o prezentare de Ionela-Silvia Nușfelean, urmând alte realizări notabile: Locul al II-lea la Olimpiada Națională de Limba și literatura română, Târgoviște, 2022 și multe premii literare la concursuri de profil, destinate elevilor, dintre care menționăm doar Premiul I, pentru poezie, la Concursul „Octavia Goga sau ecoul cântecului pătimirii noastre în mileniul III”, ediția XIII, Sibiu, 2022 și Premiul I, secțiunea proză, la Concursul Județean „Orizonturi”, ediția XXVIII, Biblioteca Județeană „George Coșbuc”, Bistrița-Năsăud. Scrie cu lejeritate și reportaj, exemplu fiind și „*Running Out Of Time – Am învățat să fiu, să văd, să descopăr – jurnal româno-polonez*”, publicat în cotidianul *Răsunetul*, septembrie 2023. Recent, la Saloanele Liviu Rebreanu, secțiunea manuscrise elevi, a obținut premiul I și al Revistei *Mișcarea literară*.

Îmi amintesc de vremea pe când încă
eram și eu copil, de cătunul primitor al
bunicilor, ce stătea la taifas cu pârâul care
izvora din muntele din apropiere.

Toate aceste imagini îmi vin clar în
minte, în ciuda vârstei înaintate. Parcă ieri
mergeam la colindat și înghețam pe la porți,
pur și simplu deveneam la fel de alb ca zăpada
din jur, dar eram fericit, căci cântam și
primeam nuci.

Acum, nu sunt vesel. Dimpotrivă. Plâng,
plâng cu lacrimi calde, poate prea calde pentru
această perioadă a anului. Eu și norii. Plângem
unii pentru alții și unii cu alții.

Simt cum cineva vine din spate și mă
forțează să înghit un os. Mă sufoc, pentru că
osul mi-a rămas în gât. Cred că e Dorul, Dorul
de care germanii râd, de fapt, când râd de mine.

Vreau să scriu acasă, locul unde e tihnă,
pentru că aici e nebunie, totul pare a fi un cros
la care ești nevoit să participi.

Nu mai simt că locul meu e în Germania.
Nu am simțit niciodată, deși sunt etnic german,
cum s-ar zice în România. Aiurea! Aici sunt
văzut ca un român. Doar un român ca oricare
altul, venit să câștige niște bani.

De fapt, nimeni din Heilbronn nu știe că
am sânge germanic în mine, pentru că nu am
spus nimănui. Eu m-am simțit întotdeauna
cetățean român. Nimic mai mult. Și am plecat
din țară dintr-o prostie pe care o regret enorm
cu fiecare particulă din mine.

Regret că mi-am părăsit frații și surorile.
Regret că mi-am abandonat prietenii. Regret că
nu mai pot merge la mormântul soției mele de
sărbători. Regret, regret, regret. Îmi pare rău
pentru tot ce am făcut, pentru toate momentele
când am călcat strâmb. Dar de ce încerc să-mi
cer iertare mie pentru ce le-am greșit altora? Ar
trebui să scriu.

Vreau să scriu. Atât. Așa că iau o carte
poștală și un pix și încep să scriu de parcă
sângele meu e cerneală, iar cerneala circulă
prin pix către venele mele.

La final, iau cartea poștală, o citesc și o
pun deoparte. Încă un mesaj pe care nu îl voi
trimite niciodată.

(Premiul Revistei *Mișcarea literară* la Saloanele Liviu Rebreanu, Bistrița, 2023,
secțiunea manuscrise elevi.)

Noemi SABO

oratio

iubirea ta.

ca un preot mut
prin buzele căruia învie un Cristos
în gurile flămânde de ștevie.

eu vreau să mă hrănesc
din degetele tale aflate în metastază
cu o ostie frântă care răsare

sub silueta unei stele posedate de întuneric.

acum noi vom străluci mai tare ca niciodată.
în vitralii reflectându-se
chipuri de arhangheli cu săbii îmblânzite.

de ecoul spovedaniei noastre.

iscariotul

pe ochiul tău domnește
o celulă de lepră.

farisei din retină care condamnă
buzele străvezii că niște mumii ale cuvântului.

chiar acum în trupurile noastre sălășluiește
o lepră infernală,

o ruptură iremediabilă între organe
așa cum se frânge scândura

sub pașii piciorului de chiparos.

așa cum plouă cu lemn
peste fruntea celui căruia

a spânzurat lumea.

lumina lumii

clipirea străveche
a unui chip de copil înăbușit
tocit precum creioanele cu care a desenat

copaci cu frunze de halviță.

am încercat să-i ascut ochii, prosternați
sub cortine de mări ciudate

nu plânge, puiul mării
și-i storc genele ca o mătase fină.

voi colora cu pupilele tale
sânul pe care să-ți odihnești obrazul
această caracatiță care te sugrumă

colier cu pietre foarte prețioase
ventuze de smarald,

de-a lungul anilor
de alge.

dieta timpului

iluzia.
fața mea stearpă
în vitraliul bunicii mele

răsuflarea mea caldă ascunde
bujorii unei gheșișe oarbe, ca un evantai

Noemi-Claudia Sabo s-a născut la 11 aprilie 2007, la Bistrița, copilărind în localitatea Rodna, județul Bistrița-Năsăud, până la admiterea în liceu. Este elevă în clasa a X-a, profil Filologie, la Liceul Creștin „Logos” din Bistrița, frecventând și atelierelor de creație literară de la Palatul Copiilor Bistrița. A obținut mai multe premii fruntașe la concursurile de profil, dintre care menționăm, în 2023: Premiul al II-lea la Concursul Național de creație literară și artistică „Scrisori de mai”; Premiul al II-lea la Concursul Național de reportaje „Romulus Rusan”, secțiunea „Permisul de pieton”; Premiul al II-lea și al Revistei „Răsunetul Cultural” la Colocviile „George Coșbuc”; Premiul „Teohar Mihadaș”, secțiunea poezie, la Festivalul Literar Internațional „Vox Napocensis”; și în 2024: Premiul al II-lea la Concursul Național de Poezie „Ocroțiți de Eminescu” și Premiul Revistei *Mișcarea Literară*, secțiunea poezie, la Concursul Național de Literatură „Rețeaua Literară”, 2024.

zâmbesc.
buzele mele se-ntind până la orbital

atunci ochii mei clipesc
parcă spunându-mi că ar trebui să mai slăbesc
un an

ar trebui să dau jos câteva secunde
da, oasele mele chicotesc la acest gând,
zguduindu-mi trupul molatic

ar trebui să schimb data acestui calendar
care-mi poartă chipul,
schematic.

rujul meu roșu va marca limpede
ziua inevitabilului.

arta disperării

un val mi-a purtat blând trupul.

sunt doar lacrimile tale
un fel de zei care învie neînfințe.

sau un fel de magneți ispititori.

un fel de plaje pe care m-aș întinde
strivită de pleoapele tale clipind
simțindu-mă mai vie că niciodată.

pe obrazul tău se scurg
bujorii pătați de sângele coagulat al
membrelor mele

strivite.

dezvelirea ploii

heruvimii îmi țineau lumânarea cu coatele
rezemate de felinare.

creștetul meu, sclipind, lepădat sub gerul gri

ploaia calcă peste poemul meu
versuri de beton pe care pășeau tocurile ei

în ferestrele cafenelelor, reflexia mea
distorsionată
un ciob frânt despărțit de sticla pătată

căutând un alt trup care să-i răcească păcatul.

înstrăinarea mi-a îmblânzit gălăgia
până atunci surdă.

mi-am plecat capul și am zâmbit bălții.

(Premiul Revistei *Mișcarea literară*
la Festivalul Național de Literatură „Rețeaua literară”, 2024, poezie.)

Maria Parascheva MACOVEICIUC

Fizicianul cu inima dilatată

Stiloul își picura cerneala pe foaia ușor colorată în crem, liniile albastre prindeau o formă caligrafică înclinată. Lampa pâlpâia în concordanță cu clipirile ochilor verzi, adânciți în acțiunea scrierii. Mâinile subsemnatului transpirau de la concentrarea depusă, însă era un detaliu neimportant pentru adolescentul de la biroul din lemn de nuc. Un cadou primit de la părinții acestuia acum mult timp în urmă, încă din gimnaziu. În ciuda vechimii, acesta era îngrijit cu strictețe, mereu ordonat, pus la punct.

Așa era și el, Victor, un băiat atent și întotdeauna determinat. Nu lăsa nicio hârtie leneșă pe jos, nici un pix deschis, absolut nimic. În mijloc, nici mai în spate, nici mai în față jurnalul zăcea până ce era ridicat de proprietarul lui. Ca orice altă carte, el era întredeschis la cel mai intrigant paragraf, menținut așa pentru o fracțiune de secundă în scopul de risipire ori colectare intelectuală. Totuși, caietul cu marginile aurii era prețios, nu pentru aspectul său, ci pentru emoțiile pe care le cuprindea, astfel negând rațiunea unui olimpic la fizică, a unui realist. Părea să fie interesat nu doar de teoria relativității, dar și de posibilitatea ca fata cu părul șaten din clasa vecină să îl placă.

Zăcând cu gândul la ambele, a realizat că doar curiozitatea era vinovată, pentru că, până la urmă, oamenii de știință se hrănesc cu setea de cunoaștere, iar visătorii se înfruptă din aflarea secretelor amoroase, fără să fie implicați în ele.

Și-a scuturat capul, revenind la penița cu cerneala proaspătă. Dintr-o mișcare bruscă, o scapă, stiloul alunecând pe parchetul lucios. L-a luat de jos. A clipit, iar culoarea sa albastră îi amintea de cineva, însă nu s-a mai strofocat să își aducă aminte, doar l-a strâns puternic și l-a așezat pe birou înapoi.

Oricum era prea târziu să continue scrierea, așadar i-a pus punct, a închis și jurnalul, și instrumentul de scris. Doar nu avea să își petreacă toată noaptea la locul de lucru, zi de marți, deci zi de școală.

În toate cele șapte ore de somn, visase fragmente din copilăria sa, perturbate de coșmaruri. Ultimele dintre ele l-au trezit înainte de alarmă. Panicat că poate a întârziat la ore, Victor se îmbracă în grabă, apucând pe el o cămașă albă și pantaloni negri evazați. Uitase cravata, își dăduse seama abia atunci când se așeză în bancă. Cu degetele și-a frecat podul nasului, frustrat, ținuta nu era completă. Un perfecționist ca el nu ar fi trebuit să lase asta să se întâmple.

Oricum, clopoțelul a sunat de oră, grijile îi ocupau din mintea necesară pentru ceea ce urma. În ultima bancă, elevul cu pletele castanii analiza împrejurimile, fețele colegilor, băncile, caietele de pe ele. Irișii verzi își schimbau direcția și sensul în concordanță cu foșnetele din clasă. Dintr-un oarecare motiv, ele se opresc la banca de lângă el. Desenul făcut de colegul său de bancă era încă acolo, scrijelit în lemnul de proastă calitate. Prezența

lui era parțială, de doi ani nu mai frecventa locul său de glorie acum rece, înfricoșător.

Victor și-l amintea perfect pe Tudor. Un băiat fin, blond și pistruiat. Ochii lui mereu pasionați îi străbăteau retinele colegului său mult prea drag, un prieten din copilărie la care ținea foarte mult. Așa de mult încât în călătoria cu iubita lui, se gândea la ce să-i ia. Ziua aniversară a lui Victor atunci era la o săptămână distanță. Nu era cu puțină să nu-i ia ceva, măcar un suvenir, amicului lui de o viață.

Maria-Parascheva Macoveiciuc s-a născut în 14 octombrie 2005 în Suceava, fiind elevă în clasa a XII-a la Colegiul Național „Petru Rareș” din Suceava. Este membră a Casei de Poezie „Light of ink”, coordonată de profesorul Gheorghe Cîrstian. A participat la numeroase concursuri literare, printre care și Concursul Național „Tinere condeie”, la care a luat Premiul al III-lea, secțiunea proză. La Concursul Național de Literatură „Rețeaua literară”, ediția a VII-a, 2024, a obținut Premiul Revistei *Mișcarea literară*.

În drumul dinspre București către orașul său natal, îl sunase pe Victor pentru a-i explica o problemă la chimie. În ciuda priceperii sale la științe, această materie nu se lipea de el, nevoia de asistență din partea lui Tudor fiind obligatorie. Strălucit la ea, mai tot timpul spunându-i că va deveni chimist în viitor.

O concentrare de pomină, luând în considerare spațiul restrâns în care se afla, mai ales că Marta, prietena lui, îl înghiontea din cauza invadării spațiului personal. El nu băga de seamă, bucuros că Victor înțelese într-un final exercițiul. Închise telefonul și își strânse iubita de mână, cerându-și scuze pentru neobrăzare. Amândoi, inclusiv părinții ei nu știau la ce i-ar fi așteptat în următoarele cincisprezece minute.

Pe la ora nouă seara, Victor primise un apel de la mătușa tovarășului său, vestindu-i o informație cruntă. Tudor împreună cu familia Martei au fost implicați într-un accident rutier mortal, toți patru pierzând-și viața în cel mai dureros mod posibil. Nu îi venea să creadă, a negat adevărul, chiar și în fața cavoului, cununa cu flori albastre în mână cu un mesaj la care doar el s-ar fi gândit. A așezat-o undeva pe lângă, urmând să își afunde privirea în chipul palid și vânăt al omului efemer. Acei

ochi câprui nu mai străluceau, pleoapele îi acopereau.

În timpul rugăciunii, Victor își avea gândurile în altă parte, la acel Tudor plin de zel. Accidental, o conversație între ei doi îi tulbură procesul de gândire. O zi de primăvară, undeva prin aprilie, Tudor și Victor stăteau la fumat. Ei bine, doar unul dintre ei:

– Să știi că m-am gândit la asta, dar cum ar arăta științele ca persoane? Or fi ele enervante la fel cum sunt pentru noi la școală? Tudor își pușia ultima țigară din pachet.

– E prea banal pentru mine.

– Oh, haide! E un joc de imaginație... Suntem noi cu capul în cifre, dar trebuie să mai luăm o pauză. Uite, o să încep eu.

Victor își dădu ochii peste cap, privindu-l pe Tudor cu o curiozitate de plictisit.

– Eu sunt sigur că chimia ar fi o femeie încăpățanată, cu părul negru și ochii albaștri asemenea pietrei vinete. Da, da! Simt că te-ar plesni dacă nu ai avea idee de transformările chimice din natură. Ar crede că favorizezi biologia...

Felul în care gesticula opinia sa îl făcu pe celălalt să se alăture dezbaterei:

– Și dacă ar fi un bărbat...? Poate unul tocilar, ce își petrece o mare parte din timp singur în laborator. Ar pierde din capacitatea vederii și ar deveni miop mai pe urmă.

– Să știi că mă gândeam la posibilitatea unor ochelari... Singura dintre ele care nu ar avea nevoie de așa ceva ar fi biologia. Mi-o imaginez ca o domnișoară cu ochii verzi, cu privirea acidă și totuși blajină...

Amândoi au dat din cap aprobator, gest urmat de hohote de râs. Din cauza fumului de țigară, râsul lui Tudor devenise o tuse gravă, determinându-l pe Victor să se ridice de pe bancă și să-i dea trei palme pe spate.

El tot râdea, eliberând emoții pe care nu le-ar fi crezut că le are. Un zâmbet îmbibat cu tristețe pură atrăgea privirile oamenilor din biserică. Se holbau la el ciudat cu mâinile la gură. Îi pronunțau numele, însă zgomotele erau estompate de...

– Victor Alexandrescu! ,vocea profesorului de germană răsună în sala de clasă.

Rușinat de neatentația sa, ridică mâna stinger și își deschide caietul. A acoperit

desenul cu manualul ca să nu îl mai distragă. Parcă acele candelor roșii și crini rozalii încă se aflau pe banca lui Tudor. Se simțea vinovat că avea scaunul fix lângă memorialul improvizat, așadar pentru o perioadă de timp nici nu îndrăznea să se așeze în ultima bancă, iar acest sentiment rămânea persistent, chiar și în momentul de față.

Desigur, elevul silitor nu lucra la germană. Datoria sa pe ziua de azi era să-și rezolve tema la matematică, lăsată pe ultima sută de metri. Fiind în ultima bancă, cam nimeni nu îl suspecta de asemenea indecență. Singurul care știa adevărul era colegul din față, Matei.

– Ai nevoie de ajutor cu alea? îl întreabă, șoptind.

Victor își agită mâna înspre prietenul său, încercând să-l alunge.

– Sigur? Integralele alea mi-au dat bătăi de cap.

– Nu am nevoie, mulțumesc. Doar vreau să scap mai repede de ele, nu contează dacă greșesc câteva.

Matei era surprins de atitudinea indiferentă a cunoscutului minuțios.

– Iar te gândești la el?

Victor a înghițit în sec.

– Capul sus Vic, nu e capăt de lume!

Chiar nu era, doar a deschis poarta la alte griji fără rost legate de niște clipe trăite ale unui trio de „idioti”. Grupul lor a fost renumit în școală, încă de la începutul clasei a noua. Acesta s-a împrietenit cu el prin intermediul lui Tudor, altfel în momentul de față nu ar fi existat nicio istorie între cei doi.

Pentru ultima oară, Victor și-a dat la o parte toată repulsia, primindu-l pe Matei în alianță. Cei mai pricepuți inși din generația lor, așa se considerau, egoul construindu-le reputația. Asta a fost o problemă, popularitatea le ajungea la cap și elimina orice fel de simpatie pentru alții. Victor și-a dat seama rapid, sfătuiindu-l pe Tudor să stea puțin în colț și să observe. Zi de zi, aceleași vorbe:

– Vic, calmează-te! Te stresezi degeaba, crede-mă...

– Eu zic să-ți folosești gura mai puțin și celelalte simțuri mai mult. În ultima săptămână am observat că atitudinea mea față de mama s-a

schimbat, am devenit mai autoritar și arogant față de ea, totul pornind de la faima sporită ce ne face să credem că merităm să avem picioarele pupate.

Înainte ca Tudor să apuce să-i răspundă, Victor se trezi cu un mototol de hârtie în cap.

– Băiatul mamei! strigă Matei anumit ca remarca să fie auzită nu doar de el, ci de tot colectivul clasei.

Tudor s-a întors la el, bătându-l pe umăr.

– Nu-l băga în seamă, vrea și el atenție! Mă duc să vorbesc cu el.

Din acel moment, Matei nu a mai făcut nicio observație indiscretă, chiar cerându-și scuze pentru cea de adineauri.

Ironie, Matei și Victor s-au apropiat din ce-n ce mai mult. Sora lui mai mică avea nevoie de pregătire la matematică, iar situația economică a familiei declina. Atunci Victor a decis să facă un pact cu Matei, astfel încât ambele tabere să iasă învingătoare.

– Ai grijă, te rog să o ajuți, altfel am încurcat-o. Tatălui meu nu i-a plăcut deloc ideea și dacă află că rezultatele la mate ale Andrei nu se îmbunătățesc o să mă certe săptămâni întregi. Doar mai ții minte când am luat acel șapte la română și tata îmi ținea predică chiar și față de voi doi.

– S-a făcut!

Matei și-a întins mâna, la fel și Victor. O strângere fermă, urmată de un salut stângaci care exista doar în grupul de „viitori oameni de știință”.

Indignat de ignoranța prietenului său, Matei l-a lovit ușor în frunte, atrăgându-i atenția:

– Crezi că dacă o să stai posomorât, o să rezolvi ceva? Ia-o mai ușor cu sentimentele, doar ești băiat, nu ai timp de prostiile astea.

Avea dreptate. Și-a ridicat privirea, acei ochi verzi pătrunzători oferind un răspuns în sine. Standardele prea înalte l-au transformat pe el într-un introvertit, și chiar cele mai banale activități nu mai cereau sprijinul celorlalți. Se descurca de unul singur.

Uneori, îi străfulgerau momentele din copilărie când tatăl, modelul de virilitate suprem, își ridica tonul când băiatul de nouă ani nu putea să înșurubeze becul înapoi. Mâinile îi tremurau, transpirau, iar becul a

căzut și s-a spart, asemănător cu declanșarea fricii în sufletul lui. O undă sonoră invadează sufrageria, simultan un glas domol încerca să-l calmeze. Copilul sughița întrerupt.

Și așa și-a întredeschis pleoapele, privindu-l pe Matei în continuare. Într-un final se întoarce la locul său, Victor fiind lăsat să își termine tema fără alte intervenții.

În pauză, se trezește la bancă cu aceeași persoană. Enervat de insistența lui, celălalt își

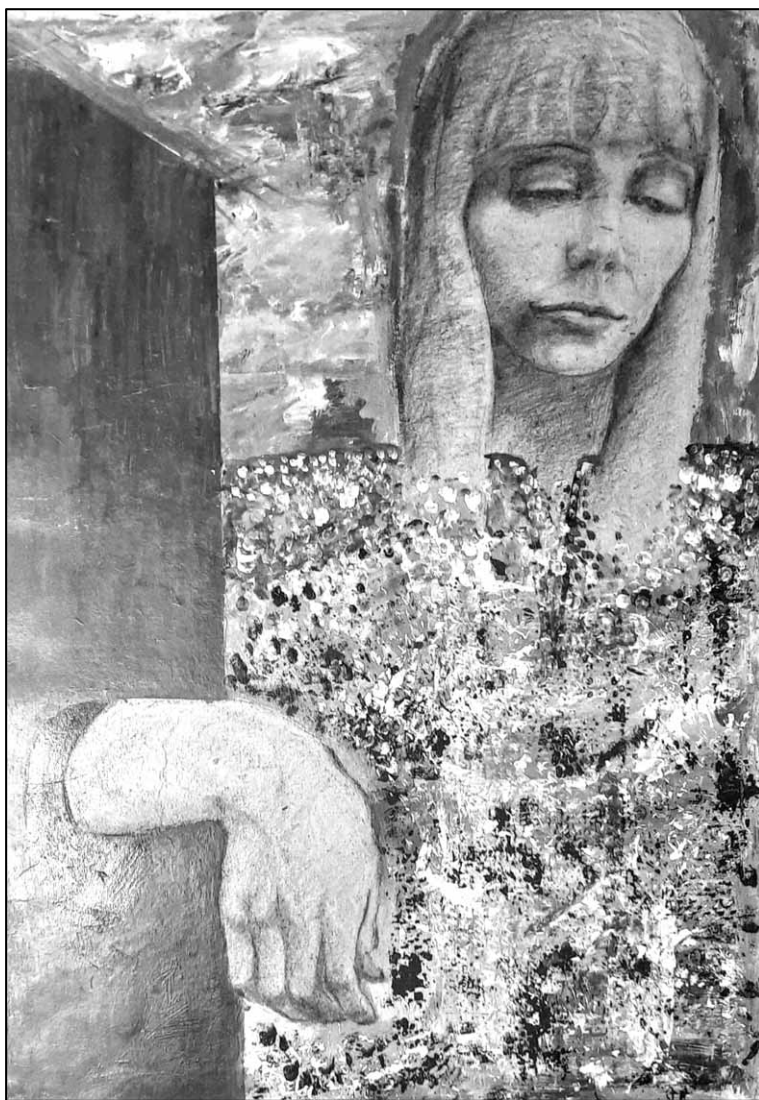
pocnește degetele, refuzând să mai vorbească. O tensiune subtilă apare între ei, tăcerea deja devenea insuportabilă:

– Pe bune, Victor, uită-l! Matei oftează exasperat.

– Nu îmi vine să cred că stai unde era locul lui și îmi spui să-l dau uitării. Dacă l-ai fi cunoscut cum o făceam eu, ai fi fost la fel ca mine.

(fragment)

(Premiul Revistei *Mișcarea literară* la Festivalul Național de Literatură „Rețeaua literară”, 2024, proză.)

Hegira

Diana CIOTMONDA

Alb, alb, alb

Mai ții minte când mi l-ai făcut cadou de ziua mea pe Sky? Sky, da, lupul de pluș, era alb, alb, alb. Avea ochii uneori galbeni, alteori verzui și străluceau atât de tare încât aveam mereu impresia că se uită atent la mine, că îmi citește gândurile. Tu parcă mi-ai spus atunci că mă veghează, de fapt, dar că e și puțin curios. Eu mă simțeam intimidată, dar de unde era să știu. Cred că aveam cinci sau șase ani, nu? A, șapte ani aveam? Da, șapte atunci, nu mai știu exact. Oricum... Nici măcar nu știu de ce i-am pus acest nume. Nu mai știu... Dar, în orice caz, nu asta e important. Un lup, care arăta exact la fel, m-a urmărit ieri prin pădurea din spatele casei. Pădurea prin care obișnuiam să ne plimbăm amândouă când eram mică. Prin pădurea prin care am uitat, după un timp, să te chem să ne plimbăm și să o explorăm. Prin exact aceeași pădure prin care am început, recent, să mă plimb singură, pentru că m-a cuprins, dintr-odată, un fel de dor. Acolo am văzut lupul. L-am văzut pe Sky. Sigur, o să zici că e imposibil. Ce să caute un lup alb, alb, alb prin pădurile noastre? Era și imens, nu cred că am mai văzut vreodată un lup așa mare. Bine, nu am mai văzut niciodată un lup adevărat până în acel moment. E imposibil? Da, așa credeam și eu, dar crede-mă că l-am văzut. În blana lui albă se reflecta toată zăpada care a existat vreodată, sunt sigură. Pentru câteva secunde, am simțit un fior. Mi s-a făcut extrem de frig, probabil am și tremurat puțin, deși nu îmi prea amintesc. Eram sigură că o să ningă. În august. M-am uitat la cer, dar era senin. Poate doar mi

s-a părut. M-am uitat apoi iar la lup, deși mă dureau ochii de la atâta alb. Îi țineam întredeschiși. Stătea nemișcat și mă privea cu exact aceiași ochi galbeni care mă cercetau și când eram mică. Nu știu. Nu știu ce să mai cred. Părea ireal. De galbenul ochilor zic, pentru că lupul știu sigur că era adevărat. Îmi citea iar gândurile, se uita în sufletul meu, m-a făcut să mă simt împietrită. Nu am putut nici să merg spre el, nici să mă îndepărtez. Nu am mai fost în stare de nimic, nu am mai fost în stare să mă mișc, trebuie să mă crezi.

De ce spui că mi-a fost frică? Doamne ferește! Nu, nu mi-a fost frică. Nu mi-a fost frică, pentru că eram convinsă că e Sky. Chiar e imposibil să-mi fie frică de el. Nu ți-am spus niciodată, dar l-am pierdut într-o noapte, fix în pădure. Îl purtam mereu în ghiozdan cu mine, pentru că eram ferm convinsă că mă veghează, doar tu ai spus asta. Avem zece ani, era iarnă, s-a făcut întuneric afară foarte devreme. Știi că, normal, cu tine, exploram destul de mult pădurea, mergeam și mergeam, ne lăsam adâncite ca într-o vrajă. Și nici nu ne era frică. Îmi arătai toate planetele pe care le găseam, îmi explicai la ce sunt bune. Îmi spuneai ce ciuperci sunt toxice, ce animal a lăsat urmele acelea. De unde știai atâtea? Mi se părea că puteam oricând să te întreb orice despre pădure și tu știai. Nici mama nu știe atâtea. Da, îți fac un compliment. Totuși, singură, nu era la fel. Ajungeam până la

**Literatura
tinerilor**

Diana Ciotmonda s-a născut în 6 august 2000. A absolvit, în 2019, Colegiul Național „Andrei Mureșanu”, Bistrița, iar, în 2022, Facultatea de Litere din cadrul Universității Babeș Bolyai, specializarea norvegiană-engleză. A obținut mai multe premii literare, dintre care, mai recent, Premiul „Ion Agârbiceanu”, pentru proză, la Festivalul Internațional Vox Napocensis, Cluj-Napoca, 2022. A publicat proză în *Anuarul bărgăuan*, nr. 9/ 2019, în revista *Semn*, 2023. În februarie 2021, a citit în Cenaclul literar „George Coșbuc”, Bistrița, cu referințe critice pozitive din partea scriitorilor Emma Mihăescu, Virgil Rațiu, Olimpiu Nușfelean etc.

marginea pădurii, vedeam tot verdele care mă chema ca într-o vrajă, tot mai adânc, tot mai adânc. Dar, rămâneam, împietrită, exact cum am fost când am văzut lupul, și nu puteam să merg prea departe prin pădure. Aveam zece ani, era iarnă, frig, noapte, tremuram și nu era niciun verde care să mă cheme în interiorul pădurii, care să-mi cânte vraja. Așa că, am mers cât să pot fi în pădure, dar, în același timp, să văd și drumul, casele de lângă. L-am scos pe Sky din ghiozdan și i-am arătat și lui pădurea, era prima dată când o vedea. Apoi, am auzit un sunet. Nu râde, poate era o pasăre rătăcită în iarnă, un șoarece înfometat, vântul, ceva. Dar eu m-am speriat, crede-mă, m-am speriat așa de tare, încât am început să alerg înspre lumina din afara pădurii, deși știam că în interiorul ei era mult mai multă. Am alergat și, când am ajuns aproape de casă, m-am oprit brusc, am tresărit și am simțit ca și cum ceva m-ar fi lovit tare de tot, dar din interior. Știi când realizezi brusc ceva? Ești relaxat, corpul tău a lăsat garda jos și, aproape instantaneu, simți un șoc, simți că ai uitat ceva elementar, și după, amintirea vine ca o lovitură. Doar că totul se petrece mult, mult prea repede ca să ne dăm seama. Nu-l mai aveam pe Sky în brațe. Să-l fi scăpat? Să fi fugit el? Nu știu, nu știu, crede-mă, nu știu. Și îmi pare rău, îmi pare rău că-ți spun abia acum, dar l-am pierdut pe Sky în pădurea albă, albă, albă, care nici măcar nu mai era vrăjită, pentru că verdele nu mai cânta. Era doar o liniște coplesitoare care parcă spunea: „În pădurea asta nu mai e viața.”

Nu plâng, lasă-mă, nu plâng, ascultă-mă până la capăt. Of, Sky, de ce ai sărit din brațele mele, de ce te-ai apropiat de o pădure fără viață? Bine, ține cont că nu vreau să insinuez că era moartă sau pustie. Nu asta vreau să spun.

Vreau să spun că, atunci, la zece ani, credeam că pădurea fermecată se află cumva dincolo de timp, că e un spațiu independent, care există din voință proprie și nu prea ține cont de încadrările temporare. Se conformează totuși, trece prin schimbarea anotimpurilor, dar eu credeam că era doar un soi de camuflaj. Că toată pădurea era ca o amintire sau că era ceva ce nu prea puteam înțelege. Mă regăseam în ce era acolo, dar cumva la un nivel mai profund. Cu cât înaintam mai mult cu tine printre copaci, cu cât lumina era din ce în ce mai slabă, deși era zi, cu cât verdele se auzea din ce în ce mai tare, cu atât regăseam părți din mine, ca niște cioburi sparte, doar că erau sub forma unor amintiri. Amintiri sparte, da, sună bine. Și eu le colectam și cumva tot încercam să găsesc părți din mine și să formez un întreg. Îmi aminteam fiecare copac, ca și cum l-aș mai fi văzut cândva, ca și cum, mi-ar fi povestit ceva cândva. Eram calmă, vie. Dar pădurea nu avea viață. Era atemporală. Sunt sigură, și acum, că acea pădure nu e, de fapt, acolo, dar, totuși, e, pentru că așa vrea ea.

Sunet, sunet, sunet. Da, sunet. Știu că se auzea mereu un sunet iarna de acolo, un sunet care nu seamănă cu nimic altceva. Nu era verdele vrăjit. Nu era cântecul păsărilor. Era ca și cum liniștea ar putea cânta, ca și cum liniștea ar vrea să spună ceva. Oricum, acolo, în acea pădure, l-am pierdut pe Sky. Și, să știi, că am plâns toată noaptea. Mama nu m-a putut opri. Nu a știut ce să mai facă. A vrut să te sune să-mi promiți că o să îmi cumperi altul, dar nu am lăsat-o. Nu voiam să îți spună. Credeam că o să fii dezamăgită de mine și, oricum, nu voiam altul! Ce? Știai că l-am pierdut? Ți-a spus? Nu pot să cred. Sunt profund dezamăgită și rănită. Evident că nu ai mai găsit altul la fel. Sky e unic.

Și, acum, uite-l din nou! Era în fața mea, mă privea. Dacă ai ști cum mă privea. Sigur i-a fost dor de mine. Am vrut să merg să îl îmbrățișez, dar, din nu știu ce motiv, nu am putut să-mi mișc picioarele. Am reușit, în schimb, să îmi mișc haotic mâinile. Lupul a tresărit când m-am mișcat, ca și cum ar fi vrut să fugă, speriat, în adâncurile pădurii. Am perturbat întreg tabloul cu mișcările mele. Am dezechilibrat o parte din pădure, sunt sigură

sau, cel puțin, eram. Lupul s-a întors cu spatele spre mine. Nu i-am mai văzut ochii galbeni. „Sky, nu-ți fac nimic, nu trebuie să fugi de mine!”. Am vrut să strig, nu am vrut să îl las să plece. În schimb, m-am întors și eu cu spatele și, fără să realizez, am început să alerg în direcția opusă lui. Mi-a fost greu să mă mișc, inițial. Încă îmi amintesc senzația. M-am simțit ca un copac ce își smulge rădăcinile din pământul ud și simte cum e să fii liber, în sfârșit. Așa că, alergă. Am început să alerg și eu. De ce alergam oare? În loc să alerg spre lup, eu fugeam de el. Dar, stai liniștită, partea bună e că măcar el fugea spre mine. Dar, totuși, nu știi de ce sau cum, dar, când am văzut că sunt urmărită, am început să alerg și mai tare și chiar să sper că nu o să mă prindă. Niciodată. Deja mă simțeam obosită și el se tot apropia din ce în ce mai mult de mine. Îi simțeam respirația pe picioarele mele, o bucată de material de la rochie a rămas prinsă de o creangă. Nu m-am oprit, nu m-am oprit nici să verific rochia, nici să verific dacă m-am zgâriat. Am simțit doar ceva cald alunecându-mi pe picior și am presupus că e sânge. Îl auzeam mârâind în spatele meu, cred că era și el obosit, pentru că deja alergasem amândoi de ceva vreme. Am încercat să-mi amintesc dacă nu cumva aveam mâncare la mine, să îi dau și lui, dar picioarele alergau fără voia mea. Dacă ar fi vrut să mă prindă, ar fi putut să o facă fără niciun efort. Alerga cu mine, sunt sigură, credea că ne jucăm. De ce îmi venea să plâng și să strig? De ce voiam să mă ajute cineva să scap de el? Chiar nu știi. E bine, totuși, că nu am strigat. Altfel nu aș mai fi ajuns aici.

Credeam că am ajuns în sufletul pădurii. Sau, poate pădurea însăși era un suflet. Copacii erau din ce în ce mai verzi, dar și vântul era din ce în ce mai rece. Eu încă alergam, dar mult mai încet. Să mă prindă dacă vrea, eu nu mai pot să alerg. Nu mai pot. Dar și el alerga mai încet. Am vrut să mă întorc să mă uit în spate, să îl încurajez să reziste. Să reziste să ce? Nu știi. Nu știi înspre ce alergam, dar știi că m-am simțit atrasă tot mai mult de adâncurile pădurii. Din ce în ce mai mult, din ce în ce mai verde. Eram ferm convinsă că, dacă o să mă întorc, lupul meu nu o să mai fie alb. Era imposibil să mai fie ceva alb aici, când totul,

dar absolut totul, era verde. Nu m-am întors. Nu am putut. Nu am putut nici să mă opresc din alergat, nici să mă întorc. Sângele îmi era deja uscat pe picior. Fața, brațele și picioarele îmi erau pline de zgârieturi provocate de crengi. Nu le puteam ocoli, pentru că era plin de crengi peste tot, înțelegi? Simțeam cum sângele din unele răni se întărea, iar din altele abia începea să curgă. Nu sunt chiar de porțelan, dar aproape, da.

Oricum, toată pădurea cânta, tot verdele cânta și mă chema spre el. Am mers, de ce nu? Nu aș fi ajuns altfel aici, să știi. Și nu ți-aș mai fi putut povesti toate astea.

Deja nu mai alergam, nici eu, nici lupul, dar el tot era în spatele meu. Of, scumpul meu Sky, aș vrea să mă întorc spre tine, să te îmbrățișez, dar de ce nu pot? Sunt atrasă ca un magnet de casa albă din fața mea. Nu are geamuri, doar o ușă neagră. E ca tine, dragul meu Sky. E la fel de albă ca tine și nu credeam că există ceva la fel de alb ca tine. Mai ales aici, în mijlocul pădurii.

Crezi că eram vrăjită? Altfel nu îmi explic. Da, nici eu. Am înaintat spre casă și, bineînțeles, doar mă cunoști de când eram un bebeluș, am simțit nevoia și curiozitatea de a intra acolo, de a explora. Lupul era în spatele meu, dar nu putea să intre. Nu mă întreba, că nu știi de unde eram atât de sigură că nu putea să intre. M-am întors, în sfârșit, spre Sky. Și, cred că mi-a făcut el semn să intru, nu știi. Dar, în orice caz, după..., știm ce s-a întâmplat.

Am intrat, în casă nu este absolut nimic, e goală. Goală. Pereții albi se contractă, e ca și cum ar respira. Doamne, mă simt atât de ciudat. Este o singură cameră și nu are geamuri. Oare la ce e folosită casa asta? Cine locuiește aici? Cine poate locui aici? Și, totuși, de ce am intrat într-o casă străină, atât de ciudată? Oare unde o fi Sky...? Pereții casei respiră, dar respiră din ce în ce mai greu. E ca și cum se chinuie să respire, poate sunt bolnavi. Îți dai seama că m-am întrebat tot felul de lucruri când am intrat în casă. Cine locuiește aici? Ce se întâmplă cu pereții? Mă simțeam ca și cum aș fi fost în stomacul unei balene care e oricând pe cale să mă dea afară. În schimb, peretele a dat afară o păpușă. O păpușă de porțelan care mi se părea vag cunoscută. M-am apropiat ezitând de ea.

Era mică și fragilă. Am vrut să o ating, dar..., după, m-am răzgândit. M-am întors spre ușă, lupul dispăruse. Am încercat să iau iar păpușa de jos, când, brusc, am simțit iar că mă lovește cineva tare, din interior. O amintire. Mi-am amintit, dintr-odată, cu cine semăna păpușa. Cu mătușa mea, cea care mi-a făcut cadou lupul de pluș când aveam...? Șapte ani, exact, mulțumesc. Mătușa mea pe care nu am mai văzut-o mult timp, pentru că a dispărut exact cum a dispărut și lupul alb, în urmă cu câteva

minute. Mătușa care mi-a spus totul despre păduri și secretele lor. Și păpușa a început să vorbească. Mi-a spus că am crescut. Nu mai am șapte ani, lupul de pluș nu mă mai poate veghea. M-a întrebat cum am ajuns acolo, cum am aflat de locul ei. Eu i-am răspuns, ușor confuză, dar plină de speranță:

Mai ții minte când mi l-ai făcut cadou de ziua mea pe Sky? Sky, da, lupul de pluș, era alb, alb, alb.

The face of another

Privind lumea și sinele din „rana ascunsă a fiecărei zile” (Horia Bădescu)

Viorel CHIRILĂ

„Rana ascunsă a fiecărei zile”. Este expresia titulară a volumului semnat de Horia (Editura Școala Ardeleană, 2023), dar și a primului ciclu de versuri. Ea trimite la o intimitate suferindă bine camuflată. E unghi de vedere dominant, un fel de „fereastră” de unde e examinată lumea interioară și exterioară. Indică ceva obsedant, o limitare a experiențelor contemplative, instalare în monocord, intenție de aprofundare și monografism. „Rana” înseamnă o tulburare gravă a bucuriei de a fi. Ea devine liantul filelor din calendarul „viețuirii, e nota comună a tuturor zilelor pe care destinul i le oferă omului din poeme. Zilele nu mai sunt atuul absolut al ființei, ci un dat, și ea trebuie să le primească așa cum vin, cu tot amarul lor. E și o marcă a conștiinței ce privește lumea din miezul ei. E firesc deci ca aceasta să impregneze viziunea pe care eul o va construi. „Rana” se va manifesta ca simbol central polisemic. Semnificațiile ei se leagă mai întâi de paradigma modernistă, de tragica disoluție a armoniei și unității mundane, pe care Blaga o codifica în „strivirea corolei de minuni a lumii”, reper vizionar definitoriu pentru modernismul autohton. „Rana” e generată în acest caz de excluderea omului din marea unitate și comuniune cu constantele imuabile ale firii și de viziunea unui cosmic regresat într-o mecanică oarbă și indiferentă față de destinul uman. Mai apoi, simbolul trimite la căderea ființei în vârtejul temporal, la precaritățile senectuții, mai ales la cele de ordin fizic, când trupul nu mai face față nevoilor viețuirii. Tot un fel de „rană” e și dezamăgirea eului liric în fața ravagiilor generate de alienare la nivelul colectivității eșuate în materialitate și consumerism, în fața unui social grotesc. E vorba de urâtirea lumii, ascensiunea răului, dispariția oazelor de frumusețe, neputința

omului de a se racorda la absolut, la o trăire superioară, în sfera valorilor ideale. „Rana” trimite și la propriile aspirații ce nu se mai împlinesc, la efortul poetului de a călăuzi prin arta sa umanitatea spre o nouă împăcare cu originea sa transcendentă, care însă ignoră asemenea mesaje, se mulțumește cu „târâșul” prin noroaiele cotidianului. Fețele simbolului rămân „ascunse” până când vocea poetică începe să le întrupeze în hieroglifile rostirii poetice. Actul codificator nu le încifrează, ci le dezvăluie în bună măsură, sensul lor devine intuitibil, încât cititorul se poate bucura de semnificațiile lor.

Textele acestui grupaj poetic se structurează în cadrul unei acute nevoi de a desluși semnele lumii cu care eul continuă să se confrunte. Lumea înseamnă pentru eul liric cosmosul în ruină, cu rare momente de deschidere și compasiune pentru omul exilat; natura terestră pervertită de acțiunea temporalității, cu puține oaze de miracol, când aceasta se umple de semnele venite de dincolo; angrenajul social în derivă; ființa singulară; istoria oarbă; destinul ultragiatic de vremelnicie, dar și semnele pe care acestea le emană. Iar semnele receptate nu sunt liniștitoare, lumea se arată profund incompatibilă cu nevoile conștiinței, incapabilă să ofere ființei

**Interpretări
critice**

reper stabile. Pretutindeni în plan fenomenal se văd ravagiile lui „fugit irreparabile tempus”, motiv antic de elegie și în același timp sursă de angoasă pentru sensibilitatea modernă.

Eul se evocă pe sine drept model de angrenare într-o continuă tentativă de smulgere din efemer, opunându-se perisabilului. Fidel paradigmei moderniste, acesta raportează avalanșa de forme perisabile la puținele semne și valori imuabile, la exigențele absolutului ce se revelează din ce în ce mai rar. În contextul declinului generalizat, doar eul mai are capacitatea de a privi dincolo de „vraiștea lumii” spre a descoperi celelalte semne, ale imuabilului, un spațiu al speranței, al unei posibile regenerări a ordinii mundane. În rest, ochiul profan e incapabil de a mai desluși eternul, găsește greu ancore pentru a se desprinde din condiționările unei istorii și ale unui cosmic tot mai indiferente și impenetrabile. Sufletul colectiv rămâne în mare parte captiv în magma informă ce constituie inerțiile viețuirii. Sugestia ar fi că umanitatea modernă și-a pierdut deprinderea de a se racorda la absolut.

Horia Bădescu

Poemele excluderii din marele Tot: viziuni alterate de incertitudine. Mai multe poeme din ciclu surprind condiția precară a omului înstrăinat de idealitate, privat de spațiul protector al ordinii originare. Senzorialul său receptează de pretutindeni alarme, amenințări, perturbări ale ordinii. Orientarea exilatului în teluric e tot mai critică. Percepția dereglată de spaime și alienare devine trăsătura sa definitorie. Vraiștea lăuntrică e sugerată prin

reprezentări în care elementele fenomenalului sunt în dezarticulare. Factorul dizolvant ar fi incertitudinea, neputința de a extrage din ecuația realului certitudini. Incertitudinea nu mai poate organiza realul în configurații sigure, nu mai poate oferi înțelesuri liniștitoare. Simțurile aberează, iar rezultatul e un fel de prelungire a realului în coșmar: „Ți-au mai rămas doar axiomele/ incertitudinii!/ Neschimbată e ora în ceasul ei,/ de sine însuși sempiedică/ pragul/ zăbava ține-n loc/ ceea ce mâinele va duce cu sine./ E un tropot care-ți trece/ prin inimă,/ o alergare frântă de-un zid nevăzut” (p.7). Recolta senzorială e cu adevărat derutantă: ora stagnează în ceasornic căci fluxul temporal i-a sufocat mecanismul, pragul se poticnește de propria lui materialitate și nu mai permite trecerea, viitorul apropiat, „mâinele”, zăbovește pe drum și nu mai contribuie la înnoirea prezentului nici la îmbogățirea trecutului, inima obosită e asaltată de un tropot străin, fluxul de aspirații și sentimente e strivit de tot felul de obstacole și ziduri. Toate aceste percepții aberante sunt concentrate într-un minim de cuvinte și un maxim de sugestie coșmarească. Incertitudinea descrisă e una de ordin existențial, se referă la fisurile modului-de-a-fi-în-lume. E ca o carceră în care conștiința se descoperă, incapabilă să se mai ridice deasupra evoluțiilor spre a le da un înțeles și o ordine favorabilă. Chiar dacă eul pomenește de o senzație de „transparentă”, ce survine în tabloul în care se simte prins, aceasta facilitează doar revelații dureroase. Ele duc în direcția destrămării armoniei din jur, a înstrăinării lucrurilor de om, a agresiunii, a precarității ființării umane, a insinuării neantului în planul conștiinței. Un fel de coșmar pare revelația faptului că dinamica zilelor și a nopților ar urma cu egoism legi proprii, indiferente la drama umană: „Transparența în care se-ncaieră ziua/ și noaptea!/ ca și cum viața ta n-ar avea/ nici un preț,/ ca și cum ceea ce le ține-mpreună/ n-ar fi decât mâna care-ți pipăie fața/ și talgerele pe care nimicul/ își măsoară ființa” (p.8). Acestea nu mai sunt cadru de împlinire a umanului, ci o jalnică „încăierare” de forțe ostile, o mecanică oarbă. Le ține-mpreună două forțe cosmice incompatibile: soarele și neantul. Ziua pare consecința

soarelui ce-și întinde „mâna” de raze spre fața omului; noaptea e o emanație a „nimicului” care e surprins în timp ce-și „măsoară ființa” pe talgerele unei balanțe simbolice. Imaginea din urmă ar putea semnifica ceva din sfera filozofiei moderne, faptul că nimicul își cere un loc între conceptele grele, încearcă să demonstreze că există, fundamentându-și realitatea conceptuală la nivelul filozofic, drept termen opus și necesar definiției ființei. Deruta și neliniștea se obiectivează plastic în aceste alarmante deformări ale peisajului, în relațiile aberante ce se stabilesc între elementele sale. Armonia epocii mitice lasă loc „încăierărilor” de tot felul, care nu mai pot fi favorabile omului. Nici memoria nu mai funcționează cum trebuie, nu mai aduce din trecut imagini liniștitoare, pârghii de sprijin; fluxul rememorărilor secătuiind, sporește frustrarea. Disfuncționalitatea ei se răsfrânge într-un imaginar coșmaresc în care se infiltrază oxidarea gravă a tuturor componentelor lumii, de la cele mărunte necesare ființării cotidiene, la pilonul ei central, cu rol de axis mundi: „Au ruginit amintirile/ vorbele/ clipele./ Cu limbile-ntoarse orologiul stă,/ ceasul nu mai e-al lui./ Atârnă secunda de veșnicul cui,/ osia lumii s-a răznit și-a căzut,/ lumina-i crăpată,/ țărâna e lut” (p. 31). Un alt paradis strivit de rugină. Amintirea înseamnă trecut, cuvinte, experiențe, viețuire, toate acestea sunt în destructurare, alterate de „rugina” uitării. Această dramatică mortificare prin oxidare devine și un simbol al facultăților interioare în declin. Apocalipticul interior nu poate naște decât vedenia unui coșmar ce pune stăpânire definitiv pe lume: „Doar rugină e vie în tot ce e viu,/ doar tăcerea urlă-n pustie-a/ pustiu!” Acest urlat în fața viziunii halucinante în care toate componentele lumii sunt măcinate de o rugină perpetuă devine definitiv pentru exasperarea ființei moderne în fața iraționalității istoriei și a haosului mundan. În același registru coșmaresc se înscriu peisajele cu noroaie, cu ruine și zidării șubrede, ce nu mai oferă nicio siguranță ființei, de care ar vrea să „se lepede” cât mai repede: „În marginea brazdelor glodul/ de toamnă,/ fragilă zidăria și varul nestins,/ șubrede cărămizile spoite de ploaie/ pe care lunecă palma frunzelor

putrede./ Măsură pe care nici un temei/ n-o îngăduie./ La capăt rămân risipa/ și uitarea de care se leapădă/ ființa” (p.11). Filtrată printr-o interioritate rănită și neputincioasă, lumea se dezvăluie în liniile unui fenomenal în dezarticulare, mereu amenințător: „E bolnav ochiul zilei/ ori lumea nu mai e-aceeași;/ neajunsă e lacrima/ și apa abia dacă-și amintește/ de sine, /din izvor, una după alta,/ picăturile,/ una după alta” (p. 17). Starea de boală face ca elementele decorului să nu-și mai conserve funcțiile originare. Ochiul zilei nu mai luminează cum trebuie, lumea nu mai este aceeași, lacrima e incompletă, apa și izvorul par extenuate. Cât de departe e această schiță de lume de edenul originar! Exilatul e mereu singur în fața destinului, iar presiunea solitudinii îi strivește sufletul, așa că angoasele se revarsă în peisaj. Când își face autoportretul, acesta își revarsă solitudinea peste întregul inventar al cotidianului: „Oraș pustiu,/ străzi pustii,/ case pustii,/ oameni pustii” (p. 27). O singură aspirație mai supraviețuiește în inimi, dorul de moarte, întrupat într-o bizară floare thanatică: „doar floarea țărâniei mai crește/ în ei”. „Rana” singurătății și a spaimei devine laitmotivul multor evocări centrate pe tema destrămării echilibrului mundan și a păcii lăuntrice. Dincolo de vraștea lucrurilor stau felurite amenințări, un ceva terifiant, de neprivit: „Zăpezi în după-amiaza mâniei;/ Târzii, dar fără întoarcere./ E o rană între pleoapele zilei,/ un adânc în care nu se poate privi” (p. 16). Acest „adânc” terifiant, de neprivit, ține de același registru al terorii. În locul unei armonioase așezări în orizontul teluric, eul rămâne un exclus, iar deznădejdea sa atinge cote alarmante. Deși concentrate la maxim în câteva note de ordin senzorial organizate în serii cumulative descendente, evocările sugerează magistral exasperarea exilatului, alunecarea lumii sale în coșmar.

Fizionomii devastate de timp, somatic în criză. Alte poeme cu caracter elegiac se opresc asupra ravagiilor aduse de senescență fizionomiei, conturând viziuni ale vlăguirii fizice, chipuri uscate, lent mineralizate, ce imită liniile peisajului geologic. Uscăciunea devine sculptor de fizionomii hieratice,

amintind de iconografia bizantină. Dar uscăciunea e totuși un efect, căci dincolo de ea vom desluși lipsa speranței și a credinței în ordinea mitică: „Chipuri de pământ, chipuri/ de pe care timpul și viața/ s-au scurs, albi uscate, crevase/ în care sarea lacrimii a-ncremenit;/ nici mâini, nici buze care să le spună/ povestea/ (...) /chipuri pustiite de speranță,/ pe care uneori le ia în palmele lui/ Dumnezeu” (p.12). Această nouă icoană bizantină nu e efectul

Horia Bădescu la o întâlnire cu prieteni și colegi de breaslă, la Casino Centru de Cultură Urbană, Cluj-Napoca, 2023.

conduitei spiritual-ascetice, a intensificării experiențelor interioare, ci, mai degrabă, a uscăciunii spiritului. În ciuda eșecului existențial, aceste făpturile osificate se bucură de bunăvoința divinității ce pune capăt agonizării lor în materialitatea lumii. Contextul e modern, acum nu se mai grăbește nimeni să immortalizeze chinul lor, transfigurându-l în „poveste” sau icoană. Totuși, dincolo de absența aspirațiilor înalte, resimțim compasiunea sinceră a eului evocator pentru această suferință anonimă. Alt text raportează chinurile vârstei la calvarul christic: „Fiece zi a lor e o joia/ patimilor” (p.13). Accentul evocării vizează alte dimensiuni ale „răni” simbolice, cât se poate de omenești: „fiece răsuflare – un pariu cu pasărea vânt,/ mai grele decât greul pământului/ oasele lor./ Privesc în niciunde,/ acolo s-au dus una după alta/ alcătuirile lumii./ Abia de-i mai vezi,/ clepsidre cu nisipul aproape scurs/ măsurând doar orele nopții”. Efectul insolit al viziunii rezultă din cruzimea cu care făptura umană e redusă la: „crevase”, „albi uscate”, „clepsidre” goale, respirație precară, priviri rătăcite, vecinătatea „niciunde”-lui etc., ceea ce conferă desenului un efect grotesc.

Chiar dacă această suferință pare fără sens, ea totuși înalță victimele, ne solicită simpatia vizavi de ruina jalnicului microcosm somatic al semenilor. Alte texte surprind dinamica tot mai limitată și stângace a senectuții, nevoia de suportul celor din jur. E adusă în prim-plan „cârja” ca metaforă a nevoii de sprijin. Pentru omul din poeme, viața și timpul nu mai aleargă, ci se târăsc: „Dintr-o cârjă în alta anotimpuri/ și oameni,/ dintr-o deznădejde într-alta/ prăpastia./ Oarbă,/ lumina se târăște pe străzile goale” (p.26). De cârjă au nevoie anotimpurile și oamenii, prăpastia din suflet se târăște dintr-o deznădejde în alta, lumina se târăște pe străzi. Și relația eului cu spațiul vital, ca preajmă sau drum, devine critică. Drumul și anturajul devin ostile, își multiplică obstacolele, ori se îngustează: „De mână cu zilele tale/ umbli:/ e un drum, un răzor, o potecă,/ o margine cu ierburi și spini./ Prin țărâna lor te caută umbra,/ dinainte, alături, în urmă” (p.20). Drumul acesta obstrucționat, printre cele din urmă lucruri terestre, devine și mai anevoios prin faptul că e marcat de povara finitudinii. Cel ce caută să deslușească semnele tăcerii sau ale adâncului este la rândul lui căutat de „umbra” morții. Privirea întoarsă înapoi rămâne confuză, nu mai poate discrimina între urmele proprii, ale umbrei sau ale semenilor: „Ontrebare aduimcă urmele:/ ale tale, ale ei,/ ale cui?” O caldă simpatie însoțește pretutindeni figura tot mai fragilă a drumețului. În sfera vulnerabilităților se înscrie și inima. Faza finală a călătoriei rămâne ancorată în zbaterile inimii, în tatonările ei aproximative: „Zi de zi,/ clipă de clipă/ clopotul inimii tale în domul tăcerii,/ măsurând/ ceea ce nimeni nu știe” (p. 21). A fost și a rămas centrul vital al ființării, slujește cu tenacitate iscodirea misterului, e încă în „domul tăcerii” și măsoară incognoscibilul, „ceea ce nimeni nu știe”. Doar că la capătul căutărilor ei se profilează doar propria vremelnicie și nimic mai mult. Textul e totuși un emoționant omagiu adus inimii pe care se întemeiază cele din urmă zbateri și speranțe ale senectuții: „Uneori grăbit îi e pasul,/ alteori de sine se-ngăduie/ când iau foc pădurile toamnei./ Pe umerii ei sunt poverile tale,/ pe seama ei cu tine însuși/ te socotești.” Meritele-i sunt incontestabile: merge cu tenacitate

înainte, pe umerii ei stau poverile omului, pe seama ei își face ultimele socoteli și proiecte, „clopotul” ei împinge călătoria mai departe. Cu același sens reverberează și ultimul gând poetic: dacă vremea e cuantificabilă pentru toate celelalte, în cazul ei „vremelnicia” nu are măsură, căci clipa plecării rămâne indeterminabilă. Va mai continua să iscodească tainele adâncului o vreme, apoi va fi primită după datină cu toată zestrea ei terestră în eternitate: „Vremea e pentru toate,/ dar vremea vremelnicii tale/ nu-și află măsura./ Cu pâine și sare primite-ți sunt/ umbra,/ tăcerile,/ pașii”. Valențele și pretextele de bucurie scad dureros. Un poem memorabil deplânge împușinarea resurselor vitale fapt receptat ca o traumă, ce ține tot de sfera simbolică a „răni”. E o descoperire dureroasă, lucru sugerat de ritmul alert al versurilor și de repetiția verbului „a scădea”. Deodată toate sunt în tragică scădere, revelația cade ca o ghilotină: „Scade lumina,/ scade umbra,/ scade viața./ Sărace sărbătorile trupului!/ O mie și una de noți pentru sporovăiala/ vântoaselor/(...)/ Scade lumina,/ umbra,/ viața,/ limpezi sunt doar marginea gândului/ și povara ființei” (p. 30). Elementele diminuate devin semne ale sfârșitului: tot mai puține bucuriile trupului, noți de lungi insomnii, gând ce-și întrezărește sleirea, ființare ce devine ea însăși o „povară”.

Deriva sistemului de semnificare. Cum gândul ajunge la „margine” și nu se mai poate susține în propria coerență, devine posibilă contradicția, răsturnarea vechilor tipare de gândire. Percepția și actul de semnificare operează aberant, repudiind lucruri prețuite anterior. Lumina de octombrie e acum o jalnică ispită pentru cel aflat în pragul desprinderii de țăr. Textul lepădării de frumusețile toamnelor e construit prin tehnica răsturnării propriului sistem de extazieri în fața luminii autumnale: „Nerușinată lumina acestui octombrie,/ femeie îndrăgostită/ îmbrățișându-te,/ nerușinată inima ta despuindu-se,/ nerușinată sărutarea pe care-o dai/ lumii!/ În jurul tău dănuie prostia și moartea,/ dar nebunia e-a ta,/ alumn rătăcit,/ să te-mpreuni cu ea în iarba veștedă/ a umbrelor” (p. 14). O astfel de reacție reflexivă ce răstoarnă vechi abordări întregeste

vraiștea și confuzia interioară evocată încă din primul poem al ciclului. Același sens de răsturnare a sistemului consacrat poate fi atribuit revelației legate de incompatibilitatea dintre suflet și cântecul mierlei. Altădată simbol al sublimului, acum cântecul mierlei e o amăgire. Gândul se apropie de perimetrele nihilismului. Senectutea nu mai trebuie să se amăgească cu viclenele oferte ale frumosului etern, unde toate se păstrează egale cu ele

La Filiala Cluj a USR

însele. Raportarea omului la acestea nu are nicio justificare. Idealul armoniei și al unității eu-univers e departe, nu mai rezonază cu proza zilelor de acum. Cântecul de mierlă sună strident în contextul deznădejdiei de acum, în sufletul care nu-și mai regăsește locul aici: „Sfidător flautul mierlei/ în țărâna zilelor triste,/ o-ntăritură de sunete/ de care se pot rezema/ ființa și pierderea./ Nimic nu e la locul lui,/ în șartul și lamura lor se țin toate. / Ce căutăm aici noi,/ oamenii?” În alt poem sunt amintite unele valențe ale sensibilității juvenile, care azi nu-și mai găsesc nici ele rostul. E vorba de capacitatea de a fantasma în marginea „prăpastiei dintre cuvinte”, ce ne trimite la jocul plâsmuitor de metafore. Un asemenea har atunci avea sens și farmec, acum eul nu mai e sigur că-l posedă, amintirea nu mai poate aduce dovezi. Și chiar dacă ar fi supraviețuit, azi ar fi fără vreun folos: „Ai trecut de mult peste prăpastia/ dintre două cuvinte;/ nu mai știi/ dacă puntea aceea fragilă/ e încă acolo./ Poți să-ți aduci aminte sau poate nu/ – la ce-ar folosi?” (p.36). Acum aceste

aptitudini de ordin artistic par lipsite de orice justificare. Perspectiva existențială deceptivă anihilează valențele artisticului, lupta cu viețuirea e prioritară în raport cu bucuria creației: „Între tine și vasta tăcere/ stă viața./ Din ceea ce contează/ înapoi nimic nu se ntoarce!” Vechiul sistem de gândire ancorat în valori este încă o dată răsturnat de impulsul nihilist. S-a fisurat și ceea ce s-ar putea numi tărie morală, puterea de a îndura cu demnitate suferințele. În conduita omului își fac loc slăbiciunea și lașitatea. Eul se lamentează că vârsta de acum nu mai dispune de puterea de a suporta suferința ca factor modelator și catalizator de umanitate. Durerea ar putea da omului un chip onorabil, dar nu e cine să și-o asume, lipsește eroul, martirul: „Unde să afli puterea de-a îndura/ neîndurarea,/ puterea de-a te ridica împotriva/ ta însuși,/ puterea de-a fi durere și strigăt/ puterea de-a suporta orbitoarea lumină/ a întunericului și eșafodul/ singurătății? (p. 37). Această lamentare dezeroizantă e o recunoaștere a neputinței de a reedita martirajul, de a urma exemplul christic, dezvăluie o gravă fisurare a voinței ce stă la temelia adevăratelor caractere. Pare o consolare cu ipostaza omului slab, fără resurse și voință de smulgere din propria alienare. Ca în poezia modernismului prozaic, sunt preferate mediocritatea și insignifianța, ele triumfă, se instalează confortabil în destinul omului modern. În alt loc este răsturnată semnificația oțelului bucolic. În timp ce pentru formele elementarului odihna înseamnă participare la armonia marelui Tot, omul e condamnat la neodihnă, alergare și zbuclim. Totuși când are parte de ea, aceasta e oferită omului ca un dar otrăvit, în sensul că e prilej de reflecție amară, care îi adâncește însingurarea și drama. Comparația cu elementarul îi sporește nefericirea: „Odihna bună din cântecul pietrei,/ din floarea de viță/ în care freamătă cuvintele vinului,/ odihna bună a norilor/ pe buzele ploii, / odihna zilei pe care o primești pe credit/ și fără dobândă,/ darul otrăvit întins cu smerenie,/ lacrima din ochiul orb al văzduhului” (p. 9). Fără nicio „cârjă”, arhitectura ființei se surpă. Conștiința învinsă e surprinsă într-o imagine alegorică sugestivă, aceea a întrebării extenuate, ce cade ghemuită

lângă zidurile inaccesibile ale nopții. Întrebarea nu mai zguduie porțile necunoscutului. Apare ca o făptură neajutorată, ce nu mai are putere de decizie, jinduind după un răspuns ce nu mai vine: „Ghemuită lângă zidurile nopții/ întrebarea aceasta./ Fără puțință de tăgadă,/ fără zăbrele și fără paznici;/ fără judecată e ceasul ei./ Nimic din zarva tăcerii,/ cei ce decid dorm pe celălalt mal” (p.38).

Vinovăție și salvare. Privind în urmă, conștiința senectuții își descoperă unele vinovății, sunt menționate egocentrismul și „uitarea”, pe care le putem desluși drept metafore ale greșelii de a se fi desprins din ansamblul armonios al vieții totale, sub ispita lumescului. Tonul acestor spovedanii e direct și emoționant: „Vinovați suntem de-a fi uitat/ lacrima ploii și-a dragostei,/ vinovați de amnezia ierbii de-a/ răsări,/ de albia oarbă a râului,/ vinovați de durerea zilei ce se stinge/ fără a-și aduce aminte de noi,/ vinovați de păsările care-și uită cuibul/ și mor în scorbura norilor” (p. 10). Vinovatul invocă e un cetățean ce s-a lepădat de vechile ritmuri ale naturii, ba chiar a uneltit împotriva acesteia. Altădată, vinovată este indiferența, faptul de a trece pe lângă durerile celorlalți, concentrat fiind pe propria afirmare: „Fără să știm de-am fost altoi,/ trunchi drept ori strâmb, sau rădăcină,/ cum trece prin amurg lumină, / noi am trecut pe lângă voi” (p. 45). În poeme la fel de directe, eul, vorbind cu sine, se autodojenește pentru felul mediocru în care și-a cultivat sufletul, lăsându-l să lăncezească în proza zilelor fără orizont, în îndeletniciri comune, lipsite de elevație. Tonul se încarcă de vibrația tropilor ironici: „Ce faci cu sufletul tău,/ tăvălit prin mocirla zilelor uitate/ de răsuflarea luminii,/ târât prin țărâna imundă/ a clipei,/ azvârlit ca o zdreanță/ de care te lepezi?” (p. 34). Omul profan păcătuiește și prin faptul că e ispitit să se identifice cu latura sa vegetativă, cu senzorialul neluminat de spirit: „De ce nu tensoțești cu el,/ ci te dai animalului care domnește/ în odăile tale?/ (...)/ Ce faci cu sufletul tău, Omule,/ haită de simțuri ghemuită în spaima/ din întunericul vizuinii?” Altă mustrare vizează trăirea în înstrăinare de sacru și taine, în ignorarea intenționată a acestor

reperre existențiale, refuzând dialogul cu ele: „Până când?/ Până când nu vei mai întreba/ ființa văzduhului,/ până când nu vei simți/ arsura din adâncul/ țărâniei,/ până când ochii/ vor fi doar cutremurata oglindă/ a văzduhului?” (p. 40). Omul profan e vinovat și pentru că a ratat ocazia de a-și împlini ființa cu adevăratele valori, a rămas cu sufletul mai sărac decât fiarele: „dar mai plin de lumină-i adâncul sobolilor/ și de milă sufletul fiarei,/ mai adevărat decât toate faptele tale/ firul de iarbă./ Albii secate sunt, Omule,/ viața și inima ta?” (p. 33). În raport cu absolutul și creația sa, omul modern stă „pieziș”, rațiunea sa rămâne rebelă și opacă, chiar și când are semne că viața îi este pe sfârșite: „Și e după-amiază/ și timpul la jumătatea/ tăcerilor sale/ și cad din cer meteoriții/ luminii./ În umbra făcutelor se-ngăduie/ lumea,/ pieziș stau geometriile ființei;/pe umăr, greul văzduhului/ și sărutările lutului” (p. 41).

Aceeași voce autoritară, ce ne trimite la supraeul freudian sau „persona” jungiană, îi oferă păcătosului soluții de eliberare din materialitatea dezumanizantă. Ca o simbolică instanță morală, ea face apostolat, cheamă la conciliere cu absolutul, chiar dacă nu speră la rezultate majore, cuvântul său risipindu-se în pustiul din suflete. Mesajul avertizează că viața umană e inutilă dacă se reduce la simpla existență, neînsuflețită de valori și idealuri. Postura poetului se apropie de perimetrele înțelepciunii clasice. Ca un magister intolerant acesta dă direcții. Una ar fi lepădarea urgentă de felul alienat de a fi, de propriile limite interioare, de balastul lăuntric și deschiderea spre o nouă cosmoviziune: „Lepădarea de sine/ ca de o molimă,/ ca de dușmanul de care afli/ abia când căzută-i cetatea;/ (...) / de piedica pe care nu viața, / ci tu însuși ți-o pui” (p. 42). I se propune celui însingurat soluția solidarizării cu toate formele de viață, printr-o simbolică aducere de laude tuturor ființurilor și gesturilor ce susțin fluxul vital, ipostazelor biruitoare ori învinse în lupta vieții: „Laudă trandafirului ucis/ în cătușele iernii,/ laudă sărutării date zilei de ieri,/ laudă celui căzut și celui rămas/ în picioare,/ laudă amnezicului/ și celui ce aminte-și aduce/ (...) / laudă suferinței și iertării și milei,/ laudă vieții care ne-ngăduie

ființa/ în ființa ei nesfârșită” (p. 47). Între imperativele salvatoare se înscrie și un alt mod de trăire a clipei, opus inerțialui. E vorba de perceperea și trăirea anticipată a clipei ca plenitudine, cu toată dăruirea de care sinele e capabil. Ar fi un privilegiu suprem de situare în miezul absolut al lumii: „Să trăiești cu o zi înainte/ darul minunii de-a respira/ lângă inima lumii!/ Să trăiești în neștiutul care vine/ spre tine/ cu puterea de-a îndura bucuria/ cu puterea de-a spune clipei: – Du-te,/ în mine ți-a rămas frumusețea!” (p. 48). Trecutul pus în balanță cu prezentul este perdant. Trecutul, dar și firul vieții individuale pot părea indescifrabile, respingătoare: „Cândva, altădată, demult.../ Calendarul vieții deschis la pagina albă/ pe care doar vântul mai scrie/ pentru mâine mesaje./ Cuvinte șterse, uitate;/ cin’să-nțelegă palimpsestele/ zilelor duse?” (p. 46). În schimb prezentul cu clipa sa de lumină rămâne singura certitudine, el trebuie asumat ca supremă bucurie de a fi. Eternul acum, iubit de epicureici, e valoarea supremă ce trebuie trăită din plin: „Strălucitoare stă însă lumina,/ pline sunt toate de adierile inimii,/ (...) / Toate cu tine sunt în eternul acum/ în care te afli”. În alt poem auzim invitația de a alege lumina și atunci când vine seara, omul trebuie să-și pună capul pe o simbolică pernă de raze, să-și caute odihna în miezul luminii: „Unde altminteri decât în popasul/ unei scânteii/ să te afli atunci când se-apropie/ noaptea?/ Unde altundeva să-ți așezi/ capul/ dacă nu în purpura întunericului?/ Binecuvântată odihnă ...”(p. 44). Aceeași voce de magistru, îndeamnă la smerenie în fața zilei, ce vine spre om cu reverberațiile ei armonioase. Ziua fastă trebuie primită cu sentimente de recunoștință, e o zeitate maternă ocrotitoare, în ciuda faptului că e plămădită din aceeași materie ca timpul neiertător. Ofertele ei trebuie asumate cu toată ființa: „Mâinile zilei / pe obrajii tăi,/ adiere fragilă, frântură/ de timp și de tine,/ o parte din ceea ce a fost/ și va fi;/ șovăielnică alegerea adevărului./ Mâinile zilei.../ sărută-le/ precum mâinile maicii/ învățându-te respirația vieții” (p.24). Gestul rămâne circumscris aceluiași dicton clasic: carpe diem! În momentele de extaz, ziua generoasă poate echivala cu toate acumulările unei vieți, plenitudinea ei stă în

balanță cu acumulările unei existențe întregi. Supraevaluarea prin hiperbolă a prezentului e motivată de ceea ce revelează în plan poetic, din unicitatea emoțiilor oferite: „Cât într-o viață/ într-o zi,/ tăcerea unui cântec de lebedă/ și deznădejdea unui heruv cu aripa/ smulsă,/ (...)/ o zi într-o singură viață,/ sărutul luminii pe pleoapa/ sub care s-a odihnit cândva/ Dumnezeu!” (p. 29).

Accente satirice, repudierea socialului alienat. Trăirea clipei are alte mize în orizontul socialului. Actorii de pe scenă sunt demagogia, desfrâul, voința de putere, lăcomia, conștiința dispusă să se vândă și alte fețe ale răului. Tușele sunt necruțătoare ca-n satira clasică: „Cine sunt cei ce dansează pe ruinele/ clipei?/ Duduie carnavalul minciunilor,/ travestiții milei și cocotele vicleniei/ benchetuiesc/ pe scările unde se lăfăie noaptea./ De mână cu ei, inocenții în hora de botnițe./ Bucură-te pentru slobozenia ochilor,/ încă ți-e îngăduit să vezi/ fețele răului” (p. 18). Ticăloși și inocenți participă la acest carnaval al prezentului alienat de politichie, unii ca să parvină, alții drept gură-cască. Salvarea e tot clasică, ataraxia stoicilor, neimplicarea în acest univers al pierzaniei, contemplarea lui dezaprobatore de pe margine. Nici ziua de sărbătoare, duminica, nu-și mai păstrează esența sacră, vechile ei semnificații mitice sunt profanate de interese și aspirații meschine, limitate la sfera materialității: „Într-o parte, lăstari și frunzișuri./ Înainte, ziua. Se stinge.../ Aliniați stau morții/ în duminica goliciunii lor./ E sărbătoarea minciunii și-a jafului./ Pe nimic se cumpără viața/ și moartea,/ pe nimic se vând credința/ și ființa/ de nimicul nimicului sennoadă/ lacrima omului,/ judecata,/ tăcerea” (p. 32). Judecata e necruțătoare: cultul strămoșilor s-a golit de miez, e o caricatură, minciuna și jaful țin loc de ritualuri, credința e de vânzare, lacrima omului nu e simptom al căinței, ci efectul frustrărilor mediocre. Inventarul sacru al duminicilor s-a pervertit. Semne ale pervertirii morale răzbat și dinspre sărbătorile de iarnă. Decorul invernal și tradițiile legate de el s-au golit de substanță. Din marele timp sacru, omul s-a ales cu un anotimp bolnav și inerția unor datini fără miez:

„Ninge, / ninge cu iarnă/ într-un timp care nu mai e-al ei./(...)/ un colind pentru vremuri fără colinde./ un colind pentru Cel ce încă e viu!/ Timp sărac, fără timp, fără stele,/ timp cu sufletul înfășat în obiele” (p. 23). observăm că se scormonește în mizeria lăuntrică, cârpele, zdrențele, obielele târâșului nedemn se încarcă de disprețul spiritului justițiar. Mai ales orașul e toposul unde alienarea a atins cote maxime. Aceasta se manifestă ca o simbolică „pustiire” și o gravă înstrăinare dintre generațiile aceluiasi sânge: „De grilajele bătrânelor porți/ atârnă amintirea cuvintelor mamă/ și tată./ La ce-ar mai fi de folos?” (p. 27). În amintirea fiilor, familia a rămas o casă goală, iar ființele părinților par simple vocabule, etichete ce atârnă inutile la poartă. Totul s-a reificat. Viziunea orașului despiritualizat revine încă o dată prin aceeași tragică notă de vid spiritual: „Străzi pustii/ de pustia lor copleşitoare,/ străzi pe care numai vântul/ le treieră,/ străzi fără glas/ (...)/ în goliștea lor/ doar pietrele-și amintesc/ lumina ce moare pe ziduri/ și-n inima oamenilor” (p. 43). Citadinul e toposul unde spiritualitatea moare lent, doar pietrele mai conștientizează faptul că lumina „moare” pe ziduri și în suflete. De sfera citadină aparține și cafeneaua, altădată fusese un topos al juvenilelor descătușări dionisiace, acum e resemantizată ca mediu al agoniei și al eșuării totale: „O cafenea, / Un birt în care se murea târziu,/ trist salon al singurătății pubere/ (...)/ cândva/ prin fumul țigărilor înotau/ femei fără vârstă și mateloți/ căzuți peste bordul paharelor/ (...)/ Bizanț rătăcit/ în care sexul îngerilor era încă fluid,/ o văgăună în care se murea încet/ între Bach și Mahalia Jackson” (p. 28). Muzica de inimă grea sau mai rafinată, alcoolul, țigara, speculația filozofardă, visătoria alcătuiesc acum doar un iluzoriu remediu contra solitudinii și un surogat de sacru. Cafeneaua nu mai poate salva din alienare, prin simpla exaltare a carnalității și a senzualității. În sfera prezentului citadin bolnav se înscrie declinul frumuseții. Nu se mai aude cântecul mierlei, dar, ironic, eul liric îndeamnă să credem în el: „De frumusețea prezentului nu te-ndoi./ Iart-o! / Se-nchid ușile,/ se clatină la fiecă pas/ scările pe unde adia cântecul/ mierlei./ Iart-o și iartă-! / Până

ieri încă nu se născuse,/ până ieri cădea ora din ea” (p. 19). Tot ironic, suntem îndemnați să iertăm prezentul și frumusețea ce nu mai au nimic în comun. Pare un simbolic divorț, mierla a plecat, lăsând cadrul în ruină. Deși climatul e de acută așteptare, cântecul își amână întoarcerea. Simțim cum golul lăsat în urmă începe să devină presant, se dilată la nesfârșit, iar prezentul nostru social va trebui „să-și ducă povara” acestei secături: „Iartă-l și lasă-l să-și ducă povara!/ Pe caldarâm se târăște umbra/ zilei de mâine”. Altădată reproșul merge în direcția înstrăinării prezentului de aspirațiile umane. Lumea ca amestec de frumusețe și tragism nu mai are habar de rațiunile inimii umane: „Atâta frumusețe în jur/ și-atâta suferință!/ Plânsul luminii peste tăcerile pietrei/ și cântecul ierbii. / Întunecate rațiunile zilei,/ întunecate cele ce pleacă/ și cele ce vin./ (...)/ Și totuși,/ atâta frumusețe în jur,/ atâta chemare a memoriei/ care uită de tine!/ De lume nesătulă ți-e inima,/ dar lumea n-are habar/ de rațiunile ei!” p. 49). Prezentul devine o anexă a răului, în fața mecanismelor sale viața nu are nicio valoare. Secătuirea de valori ia aspectul secetei insuportabile, o „supraîncălzire globală” mistuie totul: „Arde cerul,/ arde pământul,/ arde sufletul pe buza/ uitării./ Fără preț viața/ la licitațiile răului./ În rana ascunsă-a fiecărei zile/ începutul și sfârșitul stau față” (p. 50).

Eliberarea din vârtejul impresiilor angoasante prin reflecție. Câteva poeme par să sugereze și o astfel de soluție. Vârtejul de impresii negative e întrerupt brusc prin inserții reflexive fortificante. Un poem se deschide cu evocarea morții ca reper neliniștitor, derutant. Ea poate părea „un cântec” de neîngânat, sau „o șoaptă” de nespus”, ea așteaptă în adâncul indicibil al tăcerilor sau al fântânilor, surpând armonia interioară. Intervine pe neașteptate soluția, eliberarea din teroarea acesteia ține de decizia subiectului: el poate întoarce privirea, poate apela la negație sau poate da gândului său un curs fortifiant, capabil să repună în adâncul tăcerilor uriașul punct de sprijin care e absolutul: „Nu privi în adâncul fântânii/ dacă te temi;/ poate că nu-i nimic de văzut,/ poate că-n apele-i limpezi,/ se-arată doar prăpastia

cerului./ Întemeiată e lumea:/ ce-ai mai avea de făcut?/ În limba tăcerii/ doar Unul singur/ poate vorbi” (p. 15). Din fluxul unei după-amiezi a mâniei și a frustrărilor, unde se revelează „o rană între pleoapele zilei, / un adânc în care nu se poate privi”, dar și o fragilizare a liniaturii din „cvadraturile/ cercului” sacru, salvarea vine ca o autoîmbărbătare, când eul își oferă sieși argumente din sfera perenului. Se smulge din aleatoriul senzorial prin apel la pilonii reflecției și la valorile spiritului: „Neîntinat cântecul mierlei./ În căușul palmei, sărutarea/ văzduhului” (p. 16). În contextul unui amurg copleșitor, o rază stingheră pipăie întunericul fără șansă de a opri cursul lucrurilor. Impresia că „rănilor zilei” și toate celelalte se vor stinge definitiv e copleșitoare. De sub presiunea aceste senzații apocaliptice, sufletul se eliberează prin răsturnarea fluxului angoasant, apelând la argumentul speranței. Apelează la convingerea profundă că în orice adânc ce pare nefast se poate naște „ceva” care să-l submineze din interior: „În adâncul adâncului,/ doar acolo se mai poate ceva/ întâmpla,/ doar acolo/ unde se-amestecă apele ierbii/ și țărânele cerului,/ în văzduhu-nghețat, în luminile/ ochilor/ și-n vedenia zborului” (p. 23). Asemenea cotloane neliniștitoare, fie aflate în exterior cum sunt „adâncul adâncului” și „văzduhul înghețat”, dar și în sufletele exasperate, cum e „vedenia zborului” pot fi îmblânzite. Altădată poemul se deschide cu panica eului generată de deșertăciunea lucrurilor, sugerată printr-o tulburătoare exclamație: „Cum se leagănă ele / toate ale lumii/ deasupra prăpastiei!” (p. 35). Aceasta e răsturnată mai apoi prin apel la argumentele credinței, într-o exclamație simetrică, de sens contrar. Orice expresie disperată își are reversul, importantă e reorientarea cursului reflexiv: „Cum se leagănă toate-ale lumii/ și viața/ și Dumnezeu/ pe trapezul inimii tale!” Convertirea alienatului devine posibilă prin regenerare reflexivă. Optimism misionar – ce se înscrie de asemenea în perimetrele înțelepciunii clasice.

Lirism dens, de substanță, profund în dezvoltare, instalat temeinic în experiența critică a senectuții. În toate aceste poeme, gândul și veșmântul său figurativ se nasc deodată, au spontaneitatea fulgurației și

noutate. Poetul pune preț pe expresivitate, sugestie, înnoirea limbajului poetic, metafora percutantă, fără a deveni ornament. Sintaxa rămâne eliptică, propozițiile – frânte la jumătate, predicția – eliminată, subordonarea în frază e mereu subînțeleasă, fluxul verbal e cenzurat la maximum, ceea ce poate părea voință de încifrare. Problematizările coboară în solul și subsolul umanului, privirea

scormonește minuțios în labirintul de senzații și cel al conștiinței, vrea să facă ordine în reziduurile morale, invită la aspirații superioare. Idealitatea nu e doar amintire regretată, paradis pierdut blagian, cât mai ales proiect de viitor, țintă spre care trebuie urcat din greu, cum sugerau odinioară și poemele barbiene. La ea trebuie să ajungi smulgându-te din noroaiele zilei.

Danse macabre

Calendar de amurg

Gabriela MIRCEA

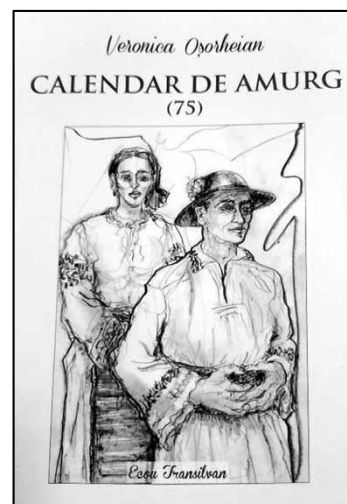
Volumul *Calendar de amurg (75)* – Cluj-Napoca, Editura Ecou transilvan, 2024 – 181 pagini –, semnat de Veronica Oșorheian, a fost lansat public în 6 martie 2024, la *Cercul militar albaiulian*, sub patronajul Petruței Pop (organizatoarea evenimentului), deoarece Veronica Oșorheian a fost dactilografă la *Brigada 5 Vânători de munte Alba Iulia*, timp de 13 ani, ceea ce nu se uită ușor. Au participat îndeosebi apropiați ai autoarei, profesori pensionari renumiți ai orașului – foști colegi de serviciu din perioada în care a lucrat la *Liceul Industrial nr. 4 Alba Iulia* –, trei scriitori consacrați ai *U.S.R. Filiala Alba – Hunedoara*, Aurel Pantea, Ioan Popa, Sonia Elvireanu, militari în retragere, cenacliști de la *Liga scriitorilor zonală*, istoricii Doina Dreghiciu, autoarea rândurilor de față (pensionate) și Constantin Inel, precum și reprezentanți ai *Armatei și Ministerului de interne* aflați în retragere, iubitori, desigur, și de literatură, anume venerabilii domni Nicolae Panduru, Dumitru Buzdugan, Petru Cojoc, Petru Făgăraș, Dorin Oaidă, Ioan Străjan și Ioan Brad.

Discursurile poetului Aurel Pantea și al scriitorului Ioan Popa au constituit, în mod evident, referințele verbale memorabile ale manifestării. Luările respective de cuvânt au punctat convingător, cu argumente fundamentate, valoarea creației literare de ansamblu a autoarei (cu notele sale specifice, racordate unui filon tematic îndeosebi tradițional, legat sub multiple aspecte de satul său originar: Leșu Ilvei, Județul Bistrița-Năsăud, care, cum au subliniat vorbitorii amintiți, a devenit pentru autoare, și nu numai, inclusiv pentru cititorii săi, un fel de *axis mundi*, adică o referință românească reprezentativă, deschisă spre universalitate).

Volumul, cu o prezentare grafică de bună calitate (datorată în mod deosebit desenelor

originale, de autor, ale artistului plastic Andrei Medinski, activ la Timișoara) conține următoarele secvențe: 1. un *motto*, din Andrei Makine, despre paranteze; 2. o condensată profesione de credință auctorială (intitulată *Crezul meu literar*) (p. 5); 3. dedicația către părinți „Cu dor de părinții mei, Ioana și Mihăilă T. Mălăi” (p. 6); 4. o introducere restrânsă, în cadrul căreia autoarea își reevalua textele aniversare, dedicate altora, de-a lungul anilor (p. 7-9); 5. o autoprezentare *Cine sunt?*, pe cât de sintetică, pe atât de uimitoare sub aspect genealogic, în cadrul căreia cea menționată specifică faptul că neamul său patern (al Mălăienilor de la Leșu Ilvei) are o genealogie publicată, care coboară până pe la anul 1770 (autoarea făcând parte din ramura autentic țărănească a acestuia, descendență de care ea se arată a fi, cu multă îndreptățire, foarte mândră) (p. 10-13); 6. textul literar memorialistic, intitulat *Târziu, dar s-a petrecut*, care evocă modul în care a avut

loc debutul său literar (p. 14-20); 7. secțiunea care conține plămădirile poetice originale, din ultimul timp, ale autoarei, intitulată *Poeme*, atât de inspirat ilustrate de desenele lui Andrei Medinski (care prin contribuția sa plastică oferă și un certificat valoric pentru acreditarea creației literare a Veronicăi Oșorheian, fie el și indirect, ca un artist care are preocupări literare valoroase, realmente recunoscute și premiate

**Veronica
Oșorheian 75**

de U. S. R.) (p. 21-107); 8. decupajul intitulat *Opinii critice*, care adună la un loc texte apreciative (aranjate cronologic), formulate la adresa autoarei, de o serie întregă de literați actuali, ca: Ana Pintilie Gruică, Ion Radu Zăgreanu, Aurel Pantea, Avram Cristea, Olga Lucaș, George Gavriliușiu, Ioan Popa, Cornelia Lucia Frișan, Petruța Pop, Ioan Mititean, Maria Lucia Persecă, Leon-Iosif Grapini, Ioan Radu, Victor Știr, Gheorghe Jurcă, Menuț Maximinian, Vasile V. Filip, Virginia Brănescu, Monica Grosu, Gheorghe A. Stroia, Ioan Buzăși, Cornel Cotuțiu, Gabriela Chiciudean, Mircea Daroși, Mircea-Leontin Mureșianu, Aurel Podaru, Corina Diana Haiduc, Iulian Dămăcuș, Icu Crăciun, Iacob Naroș, Floarea Pleș (p. 109-141); 9. o *Addenda*, compusă din două recenzii, care îi au ca autori pe Menuț Maximinian și Cornel Cotuțiu, cea din urmă, *Meticulozitate până la acribie*, fiind consacrată volumului al III-lea al seriei intitulată *Colocvial. Fațete ale binomului autor-impact relațional*, Cluj-Napoca, Editura Ecou transilvan, 2023, volum substanțial, cu accente autobiografice puternice, al autoarei, lansat anul trecut (p. 143-147); 10. o misivă congratatorie adresată Veronicăi Oșorheian de managerul *Bibliotecii județene Lucian Blaga* din Alba Iulia, Silvan Stâncel, pentru participarea la *Ediția a XIV-a a Târgului de carte Alba transilvana*, de anul trecut, redată fotografic (p. 148); 11. o *Fișă biobibliografică*, care relevă etapele vieții celei menționate, precum și activitatea sa publicistică deosebit de bogată (p. 149-164); 12. un *Album ilustrativ*, în care se includ 32 fotografii familiale, cu valoare documentară (creatoare și ele de poezie vizuală, parcă), cu deosebire cele mai vechi, cu aura lor de altădată, indelebilă (p. 165-179).

Desigur, importanța cea mai mare, inclusiv în ceea ce privește satisfacerea necesității de nou, o au compozițiile poetice recente, nemaipublicate anterior, ale autoarei (doar ici colo câte una editată nu de mult și reinclusă în volum, altul decât cel inițial, cum este superbul – în opinia noastră – poem *Seceriș*, veritabilă profesiune-mărturisire de „artă poetică” a artizanei etc.), care de fapt și creează atmosfera festivă, inedită, adusă la zi, a ediției aniversare în chestiune. Titlurile

poemelor sunt: *Popas la matcă*, *Poveste cu tâlc*, *Timp răsfoit*, *Cărarea ursului*, *Povești și binecuvântări*, *Satul*, *Picioru' lu' Mălai*, *Amurg*, *Cadență rurală*, *Bucurie umbrită*, *Doru-mi tomnatic de buchii*, *De dragoste*, *Tainicul dor*, *Vremea dărilor comuniste*, *Vremuri mai noi*, *Întrupare și menire*, *Seceriș*, *Nunta cu drumul legat*, *Jariștea (Vatra cu focul nestins)*, *Sânul mamei*, *Cărări*, *Concert primăvărat*, *Aduceri-aminte*, *Țintarul*, *Semne de primăvară*, *Ulița lui Calistraș*, simpla lor înscriere relevându-le claritatea și realismul, dincolo de prozaismul căutat în chip manifest, în formularea lor (poezia rezultând doar din trăirea pe care o iscă compozițiile cu pricina în sine, din implicațiile textuale reținut emoționale și evocatoare de trecut, de univers al satului care dispare, totul fiind realizat cu sobrietate și gravitate cultică de sorginte străveche). Înnoirile țin, de fapt, de expresia mai percutantă și capacitatea de evocare mai intensă (de redarea mai chintesentă și mai actualizată a ideilor, stărilor, descrierilor etc.) precum și de metodologia de redactare de text dusă înspre actualizări neașteptate, cu reflexe postmoderne, fie și vagi – ne face impresia –, în ciuda unui remarcabil echilibru, a clarității și seninătății lor aparte (care nu consonează cu postmodernismul, aparent aproape deloc).

Dacă în unele versuri coșbucianizează, cum remarca la vreme domnul Ion Buzăși, în legătură cu universul poetic inițial al autoarei, în stil aproape folclorizant (dar, cult, de fapt), cu sticliri jucăușe și pure, ca o țâșnire de izvor firav dar revitalizant din stâncă: (vezi *Țintarul* p. 101-103: „La o margine de plai,/ doi copii păzeau o turmă,/ Începând din luma mai,/ Până cădea prima brumă.//” etc. și *Semne de primăvară*, p. 105: „Galben puf pe mâțișori/ înfloriți la subsuori/ pe crenguțele de salcă/ răsărită lângă baltă/ și pieptănată de vântul/ ce cutreieră pământul,/ să anunțe fluturii/ răspândiți peste câmpii – / prin lanuri de pădăii.//” etc.), versuri cu ritmicitate și versificație în chip evident modernistă, deși ea pare tradiționalistă, sau eminescianizează indirect, păstrând vag ritmul răsștiut deja în cultura română, (al marelui nostru mentor într-ale versificării), pe care îl și ignoră, când vrea, îl suspendă, în alte încropiri ale sale, tot narativ

evocatoare și descriptiviste transfigurat, nostalgice intens, veneratoare sobru, într-o simplitate clară, dusă până la hieratism și perfect sigură pe sine, etern valabilă ca formulă artistică insensibilă la manierismul diferitelor stiluri literare (vezi *Cărări*, p. 95-96: „Spre Deal, cărarea mea s-a nimicit de mult./ Au dus-o apele de vară-nvolburate/ Și nu mai este modru de trecut./ Că nu cunosc cărări mai nou umblate.” etc., sau *Aduceri-aminte*, p. 99: „Curat îmi e surâsul, când cei la fel ca mine./ Aminte își aduc de satul depărtat/ Și vorbe depănăm, așa cum se cuvine – / Un semn că pe vecie în suflet l-am păstrat./ Și duc-mă cu gândul, în vremuri de copil./ Pierdut în verzi poiene cu iarbă mătăsoasă/ Ori bolți cerești de frunze sub care calc tiptil/ Pe jilave cărări spre drumul către casă.” etc.), în cele două poeme în proză, care constituie, de fapt, suportul osos creativ și înnoitor al volumului, *Nunta cu drumul legat* și *Jariștea* (*Vatra cu focul nestins*), în mod incontestabil, autoarea se autodepășește cu „supra de măsură”. Ea trece, cu și prin ele, hotarul modernității cultivată anterior, mai mult sau mai puțin manifest, înspre cel al unei modernități aparte, de după modernitate (cumva), ca să nu spunem chiar al epocii postmoderne, al unei modernități înnoite, actuală, tonică în ultimă instanță, calmă (autoliniștită), conștientă de sine, extrem de lipsită de echivocuri, de vulgarități necenzurate și sfidătoare – sau doar jalnice –, eventual, de șocuri existențiale scăpate de sub control, tenebros-abisale, valori sau nonvalori cu care postmodernitatea pare a ne asalta, covârșitor, în ziua de azi, mai mult înspăimântându-ne decât alinându-ne cathartic și ajutându-ne să ne izbăvim, să ne autodepășim angoasele resuscitate, anume poeta chiar depășește vechea sa separație metodologică, aparent prea tradiționalistă, și trece granița actualității literare de ultimă oră, de la noi, în stilul ei personal, special. Astfel, recurgerea la crearea de poeme în proză neașteptate, din partea sa – de mare onestitate

confesivă și de dezarmantă sinceritate în toate cele, realiste și originale ca expresie literară, relativ extinse, robuste, modelatoare în stil nou –, constituie o experiență cu totul inedită pentru poetă (pe care o finalizează memorabil, în ambele cazuri, reușind să ne impresioneze pozitiv integral).

Și nu poți tranșa, în cazul lor, care temă e mai impresionantă, mai sensibilizatoare și mai de adâncime a abordării, cea a originării noastre ca inși actuali, încă, în și din satul etern (cum devine, prin creația în cauză, satul Leșu Ilvei), din *Jariștea*, sau cea a izbăvirii personale, prin nuntire (posibilă, în fond, în cazul tuturor, aproape, cu unele excepții dureroase îndestul, chiar și profund tragice în ultimă instanță, ceea ce pare a se cam uita azi), din *Nunta cu drumul legat* (ca în *Miorița* – unde mântuirea, ca nuntă, se dobânda în cer și prin sacrificiul de sine, ca al lui Iisus, al eroului baladei, nuntirea fiind cu „Împărăția cerurilor” sau „Biserica cerească” etc. –), fie ea și în lumea de-aici, cea aparent comună, cum se petrecuse real în existența poetei, pentru care, în prag de „amurg” (cum de altfel se și intitulează poezia care dă partea cea mai mare de substanță modelatoare, chiar emoțională, a titlului volumului recenzat, anume *Amurg*, bine inclusă în lucrare, inclusiv pe coperta a patra, ca o concluzie poetică a întreprinderii editoriale analizate), propria nuntă este remodelată artistic, reinterpretată, în contextul de ansamblu al volumului, ca apoteoza unei vieți, ca maxima sa realizare și împlinire – conform unui rețetar existențial străvechi, de altfel, de la care autoarea nu se abate conceptual sau ideatic. Astfel, ultimul poem amintit scoate, subtil, din banalitate, nuntirea comună și o eternizează, cu modalități de expresie memorabile, inclusiv prin alăturarea unui foarte expresiv și poetic, în vizual, portret de nuntă al mirilor de odinioară, care au fost, la vreme, ea și soțul său (transfigurați întru nemurire).

Veronica OȘORHEIAN

Jariștea (Vatra cu focul nestins) – poem în proză –

Fost-au păduri întinse peste acest ținut
și raiul faunei de munte, netulburat de zarva zilei;
Liniștea părelnică, în mantie de gală, străjuit-a locul bun
de făcut sălaș și de trai cu „lăptării și carne, vânat de soi,
păstrăvi și lipeni din belșug”.

Despre obârșia acestei vetre, împărțite și neterminate au rămas părerile.
Dacă satul fost-a înființat de leși, poate se mai păstrează
câteva nume, dar *Moș* și *Andreica* – trimit și la zona Munților Apuseni,
la răscoala lui Horea, iar *Varvarii* – ar semnifica *al Varvarei*
și nu cred că are vreo legătură cu polonezii.
Câțiva bătrâni știutori de carte i-au povestit
dascălului Samson Leonte „despre leșii veniți din Galiția”.

Unii spun că „satul a fost întemeiat de ruși -
care ar fi venit din Bucovina –.
Și-au așezat turmele în stânga văii,
pe unde sunt grădinile Arteneștilor”,
și dus-au trai bun și chibzuit.

Alții spun că „rușii au venit din Ilva Mică
și au urcat pe Valea Leșului «a pești»
ori să caute pășuni bune” și molizi pentru dogării.
O parte sunt de părere că primii locuitori
ai satului „au venit din Sângeorz
și la Pietroasa și-au ridicat colibe”.
Dăinuit-a satul, fără să-l încurce plăsmuirile cărturarilor!

Numele satului mă duce cu gândul
la ursul pușcat de Niculai Savu, în Valea Măgurii.
Picase pe plaiul pe unde duceam mieii la păscut
și era năpădit de roiuri de muște.
Doamne, ce spaimă am tras și câte nopți l-am visat!

Dacă a fost loc de pândă – cu atâtea păduri –,
de ce nu i-au zis Pădureni ori Aluniș –
că și aluni erau pe toate dealurile –.
Din lemn de alun și-au împletit oamenii garduri, colibe,
țarcuri la miei și prima biserică.

Virgil Șotropa a fost de părere că *Leșeni* ar fi
potrivit numele acestui sat.
Nicolae Drăganu și Iulian Marțian au susținut
„denumirea statornicită în memoria sătenilor”
și denumirea de *Leșu* a fost trecută pe hărți.

Stăruitor în cercetare, fost-a săteanul Anton Coșbuc.
A descusut bătrânii, să afle povești țesute în legende.
Răsfoit-a hârțoagele catalogate în arhive
care pomenesc numele satului Leșu, atestat la 1603,
în „catastifele de dare ale orașului Bistrița”.

Casele fost-au ridicate pe *Fețele* satului.
Acolo au ridicat sătenii și biserica, în jurul căreia
și-au îngropat părinții, bunii și străbunii,
dar și copiii prăpădiți de molime necruțătoare.
Bunica mea maternă, în două săptămâni, și-a îngropat trei copii.

Satul devenise zonă de graniță, pe la 1760,
alături de alte 43 de sate născudene.
Îndoști, sătenii n-au avut de ales, în noua rânduială.
Au fost regularizate apele Văii Leșului și apa Leștiorului,
s-a tăiat ulița principală și casele de pe dealuri
au fost aduse pe malurile mai roditoare.

Clăditu-s-a *Curtea legmanului*, s-a despădurit
și s-a lăzuit o bună parte din hotarul satului.
A fost coborâtă biserica de pe *Fața din Jos* „construită în 1632”,
rămânând singur vechiul cimitir al satului –
mângâiat de încălzitoarele raze ale soarelui –.

La Biserică, au slujit preotul Sava, călugărul George Hurdiș, preoții:
„Andreica, Larion Todica, George Dragotă, George Măț, Ion, Sava
și Artene Gălan, Dănilă și Anton Mălai”. Au supliniți: Emanoil Călina,
Iacob Sîtărăști și Iacob Candale din Ilva Mică, Măgura Ilvei și Poiana Ilvei.

Au urmat apoi preoții: „Ioan Chita, Leon Coșbuc, Vasile Coșbuc”,
contemporanii Leon Leonte, Mircea Suciuc și Ioan Mugurel Urian,
Ioan Mihăilă, Ioan Mariș, Gheorghe Boroș, Claudiu Marin Sorășan,
Ioan Luțu Dumitru – toți slujitori aceluiași Dumnezeu -.

Și preotul Dănilă Mălai a „introdus în parohie matricolele botezaților,
ale cununaților și ale morților”, așa cum, pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea,
administrația austriacă a impus sistematic și obligatoriu acest lucru.

Dănilă Mălăi a pus „bazele învățământului în Leșu și a făcut educație religioasă în propria-i casă”.

Anton Mălăi a desăvârșit activitatea părintelui său, „organizând temeinic școala sătească”. A construit, între 1851–1854, Biserica de piatră *Sfinții doctori fără de Arginți Cosma și Damian*. Aici am fost botezată, în anul 1949, și aici mă închinam Pruncului Isus – din brațele Sfântului Anton – .

Consacrat-a Biserica de piatră vicarul Macedon Pop, iar în anul 1958 resfințitu-s-a lăcașul de către Prea Sfințitul Teofil Herineanu. Înfriguratu-s-au mireni pe pavimentul bisericii, dar statornică rămasu-le-a credința. După un amplu program de reparații, în anul 2003, rânduitu-mi-a Tatăl Ceresc să fiu părtașă la resfințirea Bisericii, de către Arhiepiscopul Clujului – Înalt Prea Sfințitul Bartolomeu Anania –. Călușarul copil, Adrian Marius Pop, i-a ținut cârja.

Prin 1910, slăvitu-l-a pe Isus corul bisericesc dirijat de învățătorul Leon Leonte, apoi de țăranul Crăciun Băloi, de domnișoara Elvira Pop, de studentul Leon Coșbuc, iar din 1934, de profesorii Gheorghe Oancea și Florian Bădoiu – din Echipa Regală –.

Erau mulți și cântau bine coriștii, că nu degeaba au ajuns la București, în sala Cinematografului ARO, de unde se păstrează o fotografie. *Mărie, poale ciurate, Bordeiaș, bordei, bordei* și alte cântece fost-au, atunci, acompaniate de *șuieratul* câtorva bărbați.

Se mai păstrează o poză, din 1934, cu Ana Nimigean, Reghina Tăpălagă și Maria Precup – duse la București pentru înregistrări pe discuri de ceară. Și Caterina Stelic Gagea, și Virginia Ban, și George Mihăiese erau soliști, pe atunci și, Doamne, ce povești mai depăna fătul Aurelian Pralea!

Cei pomeniți și alți diletanți jucat-au, în 1907, *Ruga de la Chizătău* de Iosif Vulcan, făcându-și obicei statornic să joace teatru, în sărbătorile importante. Au fost mulți diletanți – căroră Anton Coșbuc le-a făcut un tablou (prăpădit se pare) –, dar îi amintim măcar pe câțiva pe care i-am văzut jucând, în 1957 : Caterina Stelic Gagea, Grigore Roman, Reghina Tăpălagă, Ioilă și George Andron, Ioan și Toma Artene, Veronica Pop și Grigoriță Avram.

Din 1937 alți dascăli au cărmuit corul bisericesc: Nicolae Ani, Gabriela Anton, Vasile Petri, Maria Tănase și Gheorghe Andron. În 1956, sub bagheta compozitorului Tudor Jarda, corul din Leșu a fost laureat pe țară.

Gând bun avut-a cumpozitorul, când alăturat-a corului pe patru voci, formația de trișcași condusă de Larion Marica și, într-o vreme, de Lenuț Bâgiu. Rămas-au doveditoare înregistrările din arhivele de folclor. Vestea s-a dus prin țară și venit-au muzicologi vrednici, să culeagă

nestematele satului: Tudor Jarda, Sigismund Toduță, Dariu Pop, Constantin Zamfir, Victoria Dosios, Constantin Arvinte și Elisabeta Moldoveanu Nistor.

Grupul de chiuitoare dat-a trișcașilor și mai multă culoare.

În straie alese, întrecutu-s-au: Maria și Mărioara Precup, Ioana Zăgorean, Domnița Avram, Maria Pop, Matroana Persecă, Savira Sidor, Augustina Todica, Șuța Persecă, Elisabeta Cărdan și Victorița Cărbune.

Din 1970, elevii trișcași de la Școala Leșu – Luncă, sub îndrumarea dascălilor Lenuț Bâgiu, apoi a lui Ioan Feldrihan, prinsu-s-au, cu grupul lor de chiuitoare, la întrecere cu alte formații de trișcași.

În anul 2003, când satul a sărbătorit 400 de ani de atestare documentară, dascălița Mărioara Pop îndruma grupul elevelor chiuitoare de la școală: Simona Pop, Daniela Anastasia Pop, Ancuța Dragotă, Mariana Drevici, Ioana Oarcăs, Oana Maria Pop, Simona Virginia Solcan, Docica Pop, Adriana Dragotă, Cristina Avram, Cristina Zăgorean Miluța Căilean, Cristina Bâgiu și Lucreția Căilean. Mulțime de diplome adunat-au elevii profesorului Feldrihan.

Pe la 1910, de prin părțile Sibiului, venit-a un știutor al *Călușarilor* și i-a învățat pe leșeni jocul acesta bărbătesc. Erau mândri feciorii care l-au deprins și, ani la rând, jucatu-l-au cu însuflețire. În 1929, Petrea Gagea, Larion Dragotă și Vasile Bozbici au jucat *Călușarii*, la un „deceniu” al Unirii de la Alba Iulia. Profesorul Sandu Dragotă, fiul lui Larion, deține această ilustrație datată.

Gospodari buni și oieri fost-au leșenii.

Pe lângă stâni și în șezători, au deprins horile cântate la trișcă.

Tudor Jarda și Al. Misiuga botezat-au *Rapsodia trișcașilor*, în anul 1968.

În brațele *Rapsodiei*, va împli zece ani și Cenaclul literar „Anton Coșbuc” - fondat de scriitorii Elisabeta Lușcan, Ioana Precup, Valer Petrehuș și Veronica Oșorheian, în 14 iulie 2014 – .

Povești, legende și închipuiri adunat-au scriitorii în cărțile lor, iar pictorul Andrei Medinski a nemurit în operele sale și graiul și portul, dar și îndeletnicirile și apucăturile oamenilor din locul copilăriei sale.

Gazde bune, pentru activitățile *Cenaclului*, fostu-ne-au Primăria Leșu, Școala Gimnazială nr. 1 și, din 2021, primitorul spațiu din Căminul Cultural „Locotenent George Pop” – renovat în acest an – .

Importante lansări de carte și convorbiri despre cărțile leșenilor: Ioana Precup, Andrei Medinski, Elisabeta Lușcan, Valer Petrehuș, Ioana Lăpușneanu, Mariana Bozbici și Veronica Oșorheian, dar și despre ale scriitorilor invitați: Cornel Cotuțiu, Icu Crăciun, Iacob Naroș, Vasile V. Filip, Mircea Daroși, Ioan și Lucreția Mititean, Seni Ioan, muzicianul Marica Marian (care a lansat cartea surorii lui, Antonia Persecă) ne-au îmbogățit spiritual și ne-au bucurat.

În convorbiri, nu l-am uitat pe Valer Gălan din Leșu – ilustratorul plachetelor *Orfanul*, de Ioana Precup, *Fata Pădurii* de Veronica Oșorheian și *Întâlniri cu Fata Pădurii*, de Elisabeta Lușcan – .

Pe Valer, descoperitu-l-am la activitățile culturale organizate

la Poșta năsăudeană, de juristul Valer Petrehuș. De ținut minte, fost-au și expozițiile pictorului naiv.

*

Ars-au, în jăriștea asta, cei pomeniți și cu drag de viață și scris-am povestea, neuitată să fie și semn pentru cititori. Pentru voi, cei mai tineri, ce îndemn să vă dăm și sfântă povață? – ca, la rându-vă, biruitoare flacără albă și pildă să fiți pentru moștenitori!

(Alba Iulia, 17 octombrie 2023)

Kleinkrieg

Nicolae Drăganu – 140 de ani de la naștere

Mircea POPA

În cadrul valoroasei echipe de filologi clujeni, care a fost creatorea și animatoarea Muzeului Limbii Române din Cluj, înființat de Sextil Pușcariu în 1919, ca prima instituție cu caracter universitar academic de pe lângă Universitatea din Cluj nou înființată, echipă care a pus bazele cunoscutei școli lingvistice clujene, Nicolae Drăganu a jucat un rol de frunte. Modest și laborios, fugind de popularitate și reclamă, aplecat cu stăruință asupra cărților și manuscriselor românești vechi, în vederea căutării și lămuririi unor fenomene de cultură ce ating romanitatea și continuitatea limbii noastre pe acest teritoriu, Nicolae Drăganu a adus mari servicii filologiei românești moderne, aflată în faza ei de consolidare. Posedând o serioasă formație filologică clasică, manifestând un interes deosebit pentru limba veche românească, pe care o reconstituie pe bază de mărturii de toponimie și istorie, Nicolae Drăganu a fost în același timp un bun cunoscător al literaturii noastre vechi, un specialist avizat și o mare autoritate în materie, întreprinzând investigații multiple și rodnice în varii direcții ale acesteia.

Lingvistul și istoricul literar Nicolae Drăganu s-a născut la 18 februarie 1884 în comuna Zagra, de lângă Năsăud. A învățat la Liceul grăniceresc din Năsăud, pe care l-a absolvit în 1902. Fiind remarcat ca un elev eminent, a fost trimis cu o bursă la Colegiul „Eötvös” din Budapesta, urmând în paralel cursurile Universității, specializându-se în filologia clasică și în limba și literatura română. La absolvire a fost numit profesor de limba și literatura română la Liceul din Năsăud, puternic centru de cultură – românească al vremii, fiind cel de al treilea liceu românesc cu predarea în limba română după cele din Blaj și Beiuș. A fost pentru el o ocazie fericită,

deoarece i-a oferit un mediu prielnic muncii științifice. Un prim rod al acesteia este lucrarea sa de doctorat *Derivarea cu prefixe în limba română*, publi-

cată în 1906 la Bistrița, urmată apoi de volumul *Două manuscrise vechi: codicele Teodorescu și codicele Marțian*, apărut sub egida Academiei în 1914. Impus deja atenției publice, oferindu-i-se chiar o bursă pentru străinătate, pe care n-o poate însă onora și din

cauza izbucnirii războiului, Nicolae Drăganu și-a trecut docentura la Universitatea din Cluj, suplinind în același timp și Catedra de Limba și Literatura Română, rămasă vacantă de pe vremea lui Grigore Șilași și ocupată o vreme de promaghiarul Moldovan Gergelyi. Înfăptuirea Unirii îl găsește în plină activitate, fiind de mare ajutor în reorganizarea acestei universități pe baze noi (în cadrul căreia va ocupa mai apoi funcțiile de decan și rector), ca și la aceea de colaborator al lui Sextil Pușcariu în cadrul Muzeului Limbii Române, cel dintâi institut românesc în 1919, care i-a devenit un al doilea cămin. Pe lângă munca la *Dicționarul limbii române*, s-a ocupat de toponimie, sintaxă, filologie, antroponimic și de istoria literaturii române vechi.

Nicolae Drăganu

Istorie literară

Preocupările de istorie literară au mers la Drăganu paralel cu cele de istoria limbii. Filologia, așa cum era ea concepută de vechea școală românească, de la Hasdeu la I. Bianu, pretindea o cultură vastă, o formație complexă și multilaterală, îngusta specializare fiind repudiată. Conform acestei tradiții, însuși Drăganu a ținut în cadrul universității un curs de *Istorie a literaturii române vechi*, pe un ciclu de 3 ani, 2-3 ore săptămânal, în care a predat *Literatura română în sec. al XVI-lea*, *Literatura română în sec. al XVII-lea și al XVIII-lea*. Cursurile și le ținea cu o regularitate proverbială, renunțând pentru ele chiar și la ședințele Academiei Române, al cărei membru a fost ales în 1939. Din materialul acestor cursuri a rezultat lucrarea *Histoire de la littérature roumaine de Transylvanie des origines à la fin du XVIII-e siècle*, publicată în volumul *La Transylvanie*, în 1938. Este o prezentare succintă a literaturii transilvănene până la 1800, cu dese incursiuni și referiri la literatura maghiară și germană din această epocă, subliniindu-se interferențele, circulația

motivelor și a factorilor de cultură, dar și particularitățile specifice care-i conferă originalitatea. Un loc important în cadrul ei îl constituie dezbaterile condițiilor apariției scrisului în limbă română, autorul discutând pe larg influențele culturale exterioare: huseitismul, calvinismul, luteranismul, dar insistând și asupra cauzelor interne, cărora le-a dat o atât de mare importanță P. P. Panaitescu. De altfel, problema începutului scrisului în limba română a constituit pentru Drăganu o preocupare veche și constantă. Lucrările sale asupra manuscriselor și codicelor românești vechi au dus la început la îmbrățișarea ideii despre importanța teoriei huseite, susținută de N. Iorga, ca apoi să-i aducă serioase corective în lucrări ulterioare. Una dintre ipotezele emise de N. Drăganu, se referă la copiii primelor manuscrise în limba

română, care ar fi fost, după părerea sa, în bună parte, sași și maghiari, ce știau limba română și slavonă. Drept argument stă lucrarea *Manuscrisele Liceului Grăniceresc „G. Coșbuc” din Năsăud și săsismele celor mai vechi manuscrise românești și altele ca: Cea mai veche carte rakoczyană, Un fragment din cei mai vechi molitvelnic românesc, Codicele pribeagului Gheorghe Ștefan, voevodul Moldovei, Un „Tatăl nostru” unguresc scris cu litere chirilice, Versuri vechi, Catechisme luterane, Un manuscris de apocrif religios ardelean din sec. al XV-lea*. Lista cărților vechi studiate de el ar putea continua, deoarece N. Drăganu a fost un pasionat colecționar și arhivist, un îndrăgostit de cărțile vechi bătrânești, pe care a încercat să le scoată din uitare și părăsire, întreprinzând o răbdătoare muncă de reconstituire, transcriere și adnotare a acestora, luptând pentru o transpunere cât mai corectă și cât mai adecvată a textului. Preocuparea sa pentru limba veche românească are în vedere demonstrarea vechimii fenomenului cultural românesc pe aceste plaiuri, marea vitalitate, și putere de creație a poporului nostru, pe care a urmărit-o și în cunoscutele și reputele sale studii de toponimie și antroponimie: *Toponimie și istorie* (1923) și *Românii în veacurile IX-XIV pe baza toponimiei și a onomasticeii* (1933).

Cercetările de istorie literară ale lui N. Drăganu nu s-au oprit însă în pragul secolului al XIX-lea, ci au mers mai departe, înglobând chiar epoca literaturii moderne și a marilor clasici. Studiul său despre Mihail Halici reprezintă până astăzi cea mai serioasă contribuție consacrată acestui scriitor. Studiindu-i în amănunțime formația, ascendența familială, prin date biografice adunate cu trudă, N. Drăganu a întreprins o îndelungă și meticuloasă analiză a activității literare a cărturarului lugojean, socotit unul dintre umaniștii români de frunte, care, nu numai că s-a adăpat la izvorul umanismului european, dar a și încercat să-l cunoască mai îndeaproape, prin stabilirea sa la Londra. S-a numărat, prin urmare, printre primii cercetători transilvăneni care a dat importanța cuvenită centrului cultural al românilor transilvăneni din Banat, aducând numeroase dovezi în sprijinul

modului în care această familie, tatăl și fiul, au contribuit la promovarea studiului românesc.

Un alt subiect important al cercetărilor sale l-a constituit creația literară a lui G. Coșbuc, al cărui drum literar l-a urmărit cu legitimă mândrie, ca un vechi năsăudean ce era. Începând cu 1920, el a dat la iveală o suită de articole, care îl aveau ca obiect pe fostul elev al Liceului din Năsăud, care s-a afirmat de timpuriu colaborând cu poezii la revista manuscrisă a liceenilor iubitori de literatură, și prin lecturile lui în cadrul societății „Virtus Romana Rediviva”. Cercetările lui sunt sistematice și aprofundate, începând cu etapa studiilor năsăudene ale acestuia și cu creația sa poetică din această perioadă: *Cele dintâi traduceri ale lui Coșbuc, G. Coșbuc – poetul Liceului Grăniceresc din Năsăud, Din cele dintâi încercări poetice ale lui G. Coșbuc, G. Coșbuc la Liceul din Năsăud și raporturile lui cu înaintașii* etc. Marele său merit în ceea ce privește creația coșbuciană este acela de a fi conturat cu o putere de pătrundere remarcabilă mediul social specific de formație al poetului, universul sufletesc al primelor sale creații de inspirație populară și rurală, influențele diverse asimilate de poet, de la romantismul german la clasicismul greco-roman și orientalismul arabo-persan. Este, poate, cea dintâi analiză temeinică a creației lui G. Coșbuc în această direcție.

De mare importanță sunt și articolele, notele și recenziile sale consacrate cărților de literatură română veche sau modernă, risipite cu dărnicie în reviste ca: *Dacoromania, Anuarul Institutului de istorie națională din Cluj, Transilvania, Luceafărul, Pagini literare* etc. Colaborările sale la aceste publicații se face cu lucrări și studii minuțioase, în care se simte „tactul înnăscut, cinstea exemplară, un realism sănătos, talentul de bun gospodar și mai ales simțul de răspundere”, cum o spune Sextil Pușcariu, cu care a lucrat cot la cot ani îndelungați. De la acesta ne-a rămas și o altă imagine grăitoare a omului modest și corect, mistuit lăuntric de patima sa științifică. „Venea la Muzeu – spune S. Pușcariu în 1941 în necrologul său din *Dacoromania* – cu ghiozdanul plin de notițe. Comunicările lui erau întotdeauna întemeiate pe un material

documentar bogat, pentru strângerea căruia avea o adevărată pasiune. Simțea o voluptate să-și claseze argumentele după puterea lor probatorie. Așezându-se lângă soba din sala de ședințe, își scotea ochelarii și citea fișă după fișă, lăsând să treacă pe dinaintea ochilor noștri exemplele prin care-și întemeia o argumentație, chiar când nu mai era nevoie de ea. Dar citind totul, el retrăia plăcerea descoperirilor sale. Câteodată întreruperile noastre îi scoteau pentru moment din cumpăt. Neavând promptitudinea replicii, el venea abia în săptămâna viitoare cu argumentări nouă și mai ample. Căci grănicerul năsăudean, atât de blând la aparență, era plin de temperament războinic atunci când critica părerile hazardate ale altora și mai ales când și le apăra pe ale sale. În asemenea împrejurări față de se îmbujora, vocea începea să treacă în registrele înalte și mâna care ținea fișa tremura ușor. Odată, pentru apărarea priorității unei idei scumpe lui, a fost gata să părăsească Muzeul.

Dar s-a întors repede între noi și a continuat să dea comunicărilor și criticilor nota sa personală și să ia din toată inima parte la agapele vesele (numite „dracomani”) pe care le aranjam de câte ori apărea un nou volum din „Dacoromania.” Spre sfârșitul vieții a primit demnitatea de primar al Clujului, în care calitate a adus mari servicii orașului de pe Someș. A fost ales membru corespondent al Academiei în 1923 și titular în 1939.

Poate cea mai importantă lucrare a sa a fost cea intitulată *Istoria școalelor năsăudene*, scoasă cu prilejul jubileului de 50 de ani de existență (1863-1913), a gimnaziului superior fondational din Năsăud, apărută la Năsăud în 1913, și redactată împreună cu Virgil Șotropa. E, într-adevăr, o lucrare de istoria învățământului din Transilvania de prim rang, deoarece reușește să pună în valoare una dintre

marile cuceriri ale învățământului românesc din regiune, care a schimbat, prin înțeleapta diriguire a forurilor locale, întreaga structură a societății din această parte de țară, oferind satelor și comunelor românești din zona regimentului grăniceresc o prosperitate și o înaintare social-culturală pe care strămoșii lor nici n-au bănuțit-o. Cele două avantagii, care au tras greu în cumpăna dezvoltării ținutului, întemeierea la 1783 a regimentului de graniță năsăudean, format la început din 21-32 de sate, care au ajuns în 1784 la 44, și întemeierea la 1863 a liceului din zonă, au fost cele două pârghii importante prin care s-a schimbat fața ținutului. Pe lângă învățământul liceal a luat ființă și școli pentru fete, iar prezența la Năsăud a liceelor maghiare și germane, a oferit o largă bază de posibilități de educație. Amintim doar faptul că aici s-a creat un for profesoral de primă mână, profesori cu diplome superioare și cu cunoștințe vaste și aplicate, prin care s-a putut transmite noilor generații un învățământ de calitate, liceul dispunând de internat, cantină și o bază sportivă foarte apreciate. Autorii au dat mare importanță fiecărui fapt de viață care a dus la dezvoltarea școlii, de la istoria regimentului grăniceresc, la dizolvarea

lui, și stăruințele vicarului Ioan Marian, din 1851, când acesta a fost dizolvat, până în 1863, când a putut lua ființă. Sunt urmărite în detaliu, pe perioade, împrejurările social-politice, procesul didactic, situația profesorilor și a elevilor, școlile triviale și cele de fete, Reuniunea Mariană, biblioteca, manualele și societățile culturale studențești, precum „Virtus Romana Rediviva”, care a redijat ani de-a rândul o foaie literară manuscrisă, în care a debutat George Coșbuc. Faptul că în 1905 maghiarul Carol Révai a alcătuit o traducere a celor mai frumoase poezii ale poetului răsărit din liceul Năsăudului, ediție editată la Budapesta, reprezintă un element de mare valoare pentru succesul educațional al liceului. Amintim de asemenea faptul că printre manualele întrebunțate se numără atât crestomații, antologii sau legendare se numără cărți din toate părțile românimii, precum manuale apărute la Blaj, la Craiova, la București, Brașov sau Sibiu, ceea ce a asigurat învățământului năsăudean flexibilitate și diversitate.

Figură distinsă a filologiei românești, Nicolae Drăganu a rămas a rămas până astăzi drept exemplu de pricepere, de erudiție filologică și demnă atitudine patriotică.

Note:

Sextil Pușcariu, *Nicolae Drăganu (18 februarie 1884 – 17 decembrie 1939)*, în *Dacoromania*, X, 1941, p. 1-7.

Despre activitatea lui Nicolae Drăganu se mai pot vedea: Marin Bucur, *Istoriografia literară românească*, București, 1973 și Jana Balacciu, Rodica Chiriacescu, *Dicționar de lingviști și filologi români*, București, 1978.

Archival Space

Ion C. PENNA

Un scriitor vizionar la judecata vremurilor pe care le-a anticipat

Șes natal

Și, Doamne, eu fui pe aici.
În țara cu luceferii înalți,
Văzui catapetesme cum ridici
Și floarea cu parfumuri cum înalți.

Văzui însămânțările cu rod,
Stupinele cu miere, dimineți
Cu mândre aurore în năvod
Și falnică sburarea de ereți.

Zimbirea călărea peste obraz,
În vine se roteau chiuituri,
Țâncaș cu mămligă și cu praz
Creșteau peste hotare sărituri.

În urnă tresăreau și mai adânci
Pâraele cu apă și cu har,
Credeam în ele, Doamne, că tu plângi
Și eu eram pe margine pândar.

Cu visul mă culcam și mă sculam,
Irod între cotețe și cârlani,
În gene bucuria o știam ...
Aveam atuncia 12 ani.

(Publicată în *Vremea*, an XIV, nr. 676,
din 29 noiembrie 1942.)

Scrisoare din oraș

Comuna mea cu leat pierdut în ceață,
Cu liniști mari, cu case de argilă,
Prin visul meu, prin alba dimineață

Te năzăresc îndepărtată și umilă.

Eu am plecat în larguri de migdale
Din anii mici ca nasturii și melcii
Tu ai rămas pe coastele ogale
Cu grâu și flori și râurii zuvelcii.

Poate-i mai bine, dreaptă în natură
Să stai așa de dor de catapeteasmă,
Arar să-mi joci în orele de sgură
Pe canavaua gândului mireasmă.

Prin jurul meu e colb amar și trudă,
În creștet nici-un înger nu coboară
Cu bozi în păr nu văd o paparudă
Și chiar regina vântului e chioară.

Căsoaie mari, cu pânțecă bălțate
Sudalme sure bucură peisajul,
Poemele sunt frânte, lăbărțate,
Pe vârfuri e actor cabotinajul.

Și nimeni nu visează
o minune.

Un boloboc de logică e traiul,
Pe-aici e mort și timpul în tăciune
Și luna nu-și mai vântură mălaiul.

Ci tu ești doar un pumn de sărăcie
Dar eu te simt, comună de pe zare.
Luceafăr înălțat în veșnicie
Cu Dumnezeu în frunte și altare.

(Publicată în *Zarathustra*, ianuarie 1941,
Buzău, placheta 3, și *Universul literar*, an I,
nr. 10, din 7 martie 1942.)

Reveniri

Ion C. Pena (1911-1944) s-a născut într-o familie de țărani agricultori în comuna Belitori, actualmente Troianul, județul Teleorman, fiind primul din cei șapte copii ai familiei Pena și al cincilea pe care părinții l-au îngropat în timpul vieții. Rădăcinile familiei scriitorului pe linie paternă se trag din marginea Corabiei, ce ținea atunci de vechiul județ Romanați. Mort în război, receptorul – scriitor este înmormântat în Cimitirul Eroilor din Alba Iulia. A fost interzis de la publicare de către autorități de două ori, în 1940 și 1944. A publicat poezii și articole în *Prepoem, Vremea, Cuget Clar (Noul Sămănător)* – revista condusă de Nicolae Iorga, *Universul literar, Graiul tineretului țărănist, Oltul, Zarathustra* (din Buzău, redactată de Ion Caraion și Alexandru Lungu, de care Ion Pena a fost apropiat), iar epigrame, cu precădere, în revistele *Epigrama* și *Păcală* din București. Mai semnează placheta *Simple nimicuri* și povestirea utopică *Moneda fantazienilor* (**Marin Scarlat**, v. și https://ro.wikipedia.org/wiki/Ion_C._Pena)

Către Don Quijote

Cules din mituri, însuși tu un mit,
Biet pelerin cu inima bolnavă
De uriașa visului otravă –
În piscul tău cu râvnă m’ai primit.

Sărac și bleg prin holde de pământ,
Contrariu cum canoanele învață,
Doar tu mi-ai fost mireasmă și povață
Sub nu știu care straniu legământ.

În jur, încet, trăgându-mi azi hotar
Eu ignorez pogoanele de spațiu.
Tăcut și dârz adulec cu nesațiu
Himere cârd, și-al lor mărgăritar.

Surpat ades în vânturi și restriști
Nu m’am sculat un ceas pentru tăgadă,
Ci mi’am purtat tot visul meu grămadă,
Cu ochii veseli, niciodată triști.

Întrezăresc în tine, ireal
Erou de comedie zăpăcită:
Străfundul omenirii ce palpită
Mereu, după un fir de ideal.

(Publicată în *Universul literar*,
an I, nr. 30, din 25 iulie 1942.)

Golănească

Să bem, prieteni, mult și anonim,
hârdaie cu vin roșu ne adastă,
la urma urmei tot ne poticnim
și ni se culcă greerii în țastă.

Aceiași basm urât e împrejur
cu aripa de plumb și coiful rupt,
deasupra cerul pus în abajur
și îngerii ce visele ne-au supt.

În ăst peisaj călătorim mereu
dealung de ani și veștede tristeți,
halucinați cătăm un empireu
ce nu se mai ivește’n dimineți.

Zădărnicia stă cu noi la cot
și’n suflete ne urlă când și când.
Măcar să bem cotnarul lumii tot
învinși, nemângâiați și fluierând.

(Publicată în *Drum*, an VI nr. 1 din aprilie
1940 și în *Prepoem*, an I, nr. 10, aprilie 1940.)

Cuvintele mele

Cuvintele mele moi ca niște bureți
Duceți-vă unde vreți,
Unde vă place, unde vi se pare,
Eu nu vă mai dau de mâncare.

A venit moartea la ușă
Să mă culeagă, să mă facă cenușă.
Cum să vă mai țiu, cum să vă mai cresc
În chivotul meu prea pământesc.

Pentru lunga voastră călătorie
Luați-vă merinde, luați-vă pălărie.
Până la Învierea cea mare
E o vreme fără hotare.

Și dacă vorbiți cu bravul Pan
Spuneți-i că naiul nu mai face un ban,
Că peste umanitate
Urlă zeița Răutate.

(Publicată în *Oltul*, anul I, nr. 1
din februarie 1944.)

O colecție de memorii și proză de călătorie

Ljubomir KORACEVIC

Spiritele curioase ale indivizilor, din cele mai vechi timpuri și până în zilele noastre, sunt obsedate de destinele diferitelor popoare, de originile lor, de dezvoltarea istorică, de nenorocirile și ascensiunile pe care le-au trăit de-a lungul timpului, locuind pe dealuri și mutându-se în văile de pe bolta terestră. Însăși crearea scrisului și transmiterea datelor în timp și spațiu despre viețile indivizilor, triburilor și chiar ale unor națiuni întregi este legată de nevoia de a păstra faptele și de a afla despre evenimentele și oamenii care s-au impus decisiv în timpul lor asupra a ceea ce a fost, precum și a ceea ce urmează să fie. De la vechii asirieni până la începutul Imperiului Otoman, de la scrierile lui Herodot și Tucidide până la Chalcokondylus, în evul antic și mediu s-a format o știință care, chiar și în noua epocă - mai ales în perioadele de emancipare a națiunile moderne - a avut o influență puternică asupra înțelegerii de sine a unor mase mari de oameni, adunate sub denumiri populare comune.

Este vorba, desigur, despre istorie.

Istoria amintește și consemnează o astfel de națiune modernă în mediul nostru imediat sub numele de români. În secole lungi care preced epoca noastră modernă, românii au apărut pe scena istorică mondială în diverse ordini statale și sociale. Înainte de Congresul de la Berlin, când România, până la urmă, ca și Serbia și Muntenegru, și-a câștigat independența recunoscută internațional, întâlnim români adunați în zonele fostului principat al Țării Românești, precum și în principatul Moldovei. Cea mai semnificativă personalitate a Evului Mediu printre români este cu siguranță regele Ștefan cel Mare, primul care a reușit să facă acest lucru. unește poporul într-o singură entitate statală. Dintre personajele

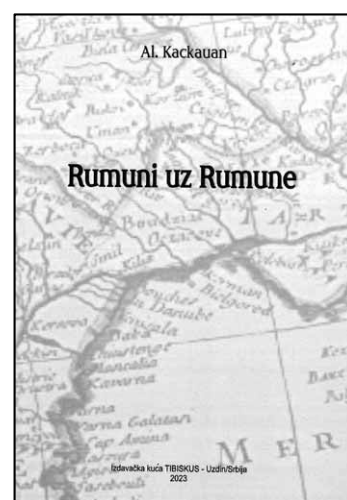
istorice din acea perioadă care au avut și o mare importanță pentru noi, trebuie neapărat să-l remarcăm pe Janko din Sibiu (Iancu de Hunedoara), marele duce valah și maghiar care

a fost amintit și în poezia populară sârbă, pentru că, printre altele, în 1448 el însuși a luptat în Kosovo împotriva turcilor. În ultima vreme însă, după Primul Război Mondial, la 1 decembrie 1918, în aceeași zi în care a fost proclamat Regatul SHS, a avut loc o mare unire a vecinului nostru

estic. Cu anumite deplasări de frontieră în nord-est după cel de-al Doilea Război Mondial (Basarabia, Bucovina), România a căpătat aspectul actual.

Totuși, ca și în cazul altor națiuni, un număr semnificativ de oameni care se simt români și vorbesc limba română, au rămas în afara României moderne. Demarcarea cu Serbia, adică cu Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor, s-a ajuns prin acordul de la Conferința de Pace de la Paris din 1919

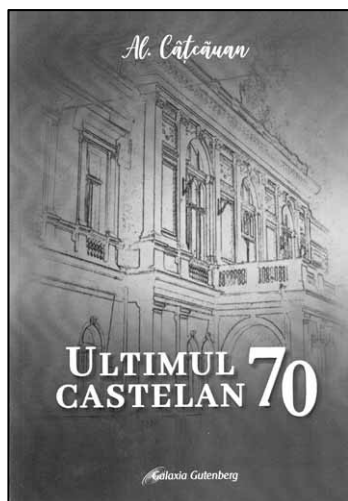
și 1920, astfel încât un număr mare de români au rămas în partea sârbă a Banatului, la fel ca un număr semnificativ de Sârbi au rămas în partea românească a Banatului. Totuși, un număr mare de membri ai națiunii române locuiesc și în alte țări cu care România se învecinează – vorbim, desigur, despre Ucraina și Bulgaria, în timp ce Republica Moldova –

Despre românii din Serbia

din moment ce acolo se vorbește limba română – ar fi un caz care ar putea fi discutat separat.

Ținând cont de toate acestea, colecția de memorii și proză de călătorie de Alexandru Cățcăuan, *Români de lângă români*, care apare acum în fața noastră (prezentare de carte în Serbia, n. r.), reprezintă o lectură interesantă și provocatoare. Cățcăuan este convins că româ-

nii, indiferent de locul în care locuiesc, sunt uniți într-o singură comunitate națională și culturală printr-un sentiment unic de apartenență, o limbă comună, o orientare religioasă predominant ortodoxă, ceea ce este puternic evidențiat de Biserica Ortodoxă Română, precum și de o conști-

entizare istorică a existenței colective în timp. Acești factori culturali, precum și arta populară și educația modernă în limba maternă funcționează, conform credinței lui Cățcăuan, integrator pentru oamenii care se simt români, făcându-i un popor indivizibil, indiferent de granițele naționale.

Cu toate că uneori neglijează faptul că pentru o astfel de autodeterminare a fiecărui individ este necesară libera dorință a individului (ca, de exemplu, în cazul în care își povestește experiențele din Valea Timocului, unde ocazional tonul său narativ capătă un ton exclusivist, deoarece trece cu vederea, poate inconștient, că există și acei vorbitori de limbă română care ei înșiși numesc acea limbă valahă), Cățcăuan mărturisește un angajament sincer și binevoitor față de soarta poporului căruia îi aparține în afara granițelor României.

Dacă am privi problema din punct de vedere sârbesc, ar trebui, în principiu, să acceptăm o astfel de poziție. Pentru că soarta istorică s-a jucat și cu poporul sârb, astfel încât astăzi un număr mare de sârbi trăiesc în afara Serbiei. Este clar că nu există nicio modalitate – și poate nici nu este nevoie – de a lupta pentru experimente unioniste care, pe lângă cele pozitive, ar putea avea consecințe fatale, dar cu siguranță nu ar trebui să existe obstacole în calea stabilirii unui tărâm cultural care să permită oricărui membru al unei națiuni, indiferent unde trăiește, să se identifice cu propriul popor, limba și cultura pe baza factorilor integratori prin care un anumit popor este caracterizat doar acel popor, și nu unul alt.

În cartea *Români de lângă români*, Alexandru Cățcăuan propune exact asta, pledând pentru asta și pe teren, unde insistent, fără deviere, insistă asupra convingerilor sale. Este un bun exemplu pe care l-ar putea urma membrii altor națiuni, în special cei care rostesc cuvinte de foc, în timp ce, în practică, lasă lucrurile în seama naturii.

Cățcăuan, în schimb, neobosit, alături de studenții săi, dansatorii populari, muzicienii și artiștii, face croaziere prin satele și orașele locuite de români din afara României, arătând astfel cititorilor săi viața trecută și contemporană a oamenilor din Cernăuți, precum și din Novi Sad și Plovdiv. Nu trebuie să fim de acord cu toate aprecierile și impresiile lui - nimeni nu ne obligă să facem asta - dar citind această carte cu siguranță vom afla ceva despre noi, la fel ca și despre vecinii noștri, care sunt aici, cu noi, în Uzdin, Coștei, Torac, Vladimirovț, la fel ca și în Timișoara, Arad, Satu Mare și Bistrița. Este vorba, în sfârșit, despre un popor cu care trăim de secole în imediata vecinătate, uneori împărtășind un destin istoric, alteori trecând pe lângă altul drumul, dar în orice caz rămânând în relații de vecinătate, de prietenie și frățești.

(Traducere de **Teodor Ramianț**)

Lansare de carte Alexandru Cățcăuan, *Din curgerea zilelor*, la Biblioteca Județeană George Coșbuc din Bistrița.

Acordare de autografe.

Imagine din sală.

Imagine din sală.

Alexandru Cățcăuan 70

Torac, Voivodina, Școala Generală „George Coșbuc”, 5 aprilie 2024: Prezentarea volumului *Români de lângă români* de Al. Cățcăuan, ed. Tibiscus, Uzdin, 2023 (traducere în limba sârbă). În imagine: Vasile Barbu (directorul editurii), Mircea Lelea (președintele Asociației Vichentie Petrovic), Valeriu Stancu, Al. Cățcăuan.

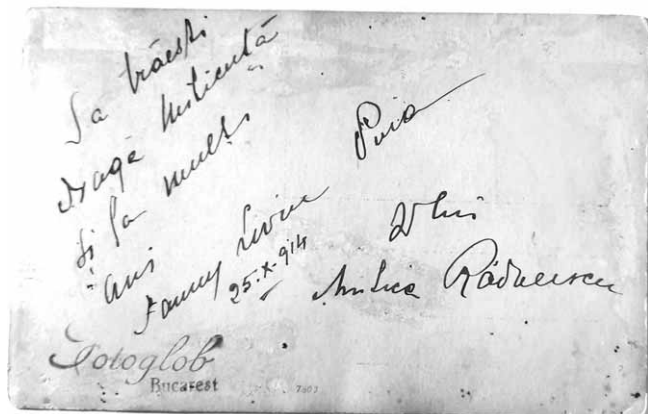

Imagine din sală. Între alții: Mariana Stancu, Ljubomir Koracevic (lector de carte), Teodor Ramianț (traducătorul în limba sârbă), Daniel Bala (consulul României în Voivodina), Teodor Ursu (directorul Institutului de Cultură al Românilor din Voivodina) și I. Stoit.

Un text al lui Rebreanu?!

Alexandru RUJA

Fotografia pe care o prezentăm are pe verso un text de felicitare: *Să trăiești dragă Miticuță și la mulți ani Fanny Liviu Puia 25.X.[1]914 D-lui Mitică Rădulescu.* Fotografia este format carte poștală și are dimensiunea 14/9 cm, culoare sepia, cu menționarea atelierului unde a fost realizată: Fotoglob Bucurest.

Fotografia o reprezintă pe Fanny Rădulescu [Rebreanu] împreună cu fiica ei, Puia. Fanny Rădulescu [Rebreanu] este îmbrăcată într-o rochie lungă de culoare închisă, cu guler alb. Stă așezată pe o bancă cu spătar, având piciorul stâng trecut peste piciorul drept, ținând-o pe Puia cu mână dreaptă la spate, iar mâna stângă având-o așezată pe piciorul stâng al fetei. Puia stă pe spătarul băncii, sprijinindu-

Caietele Liviu Rebreanu

se cu picioarele pe bancă. Are mâna dreaptă pe spătarul băncii, iar mâna stângă într-o îmbrățișare pe după gâtul mamei. Puia este îmbrăcată într-o rochie scurtă, de culoare albă, cu mâneci scurte, care au volănașe. Părul scurt, legat pe creștet cu nelipsita fundă, care apare în mai multe fotografii din perioada copilăriei. În 1914 Puia avea patru ani.

Felicitarea îi este adresată lui Dumitru (Mitică) Rădulescu, fratele lui Fanny Rădulescu [Rebreanu], cu ocazia zilei onomastice – Sfântul Dumitru. Fotografia nu are nici un însemn (marcă poștală, ștampilă, adresă) care să arate că ar fi fost trimisă. Probabil că a fost adusă personal în preziua sărbătoririi; este doar o supoziție, pentru că nu avem consemnări jurnaliere sau de altă natură despre acest lucru. Liviu Rebreanu își începe jurnalul de abia în anul 1927. Dumitru Rădulescu, cu diminutivul Mitică, apare destul de des în jurnalul lui Rebreanu (unde nu este prezentat cu prea mare afecțiune, probabil și datorită tumultuoasei sale vieți de familie), dar și în scrisorile prozatorului către Fanny. Liviu Rebreanu s-a căsătorit cu Fanny [Ștefana] Rădulescu în anul 1912, adoptând-o și pe fiica acesteia din prima căsătorie cu Iancu Rădulescu: Puia-Florică Rădulescu.

Am căutat în volumele de corespondență din excelenta ediție critică de OPERE – LIVIU REBREANU, (volumele 1 – 23), realizată de Niculae Gheran, dar nu am găsit această fotografie și nici scrisoarea de felicitare. Fotografia și scrisoarea nu se găsesc nici în volumul *Liviu și Fanny Rebreanu, Intime* (2012), nici în volumul *Scrisori către Rebreanu* (2014). Cartea *Cu soțul meu, gânduri – imagini – întâmplări* de Fanny Liviu Rebreanu (Editura pentru Literatură, 1963) și volumul Liviu Rebreanu, *La lumina lămpii* (Ediție îngrijită și comentată de Puia Florica Rebreanu și Niculae Gheran, Editura Minerva, București, 1981), care au o bogată iconografie și cuprind destul de multe fotografii cu Fanny Rebreanu și Puia, nu includ această fotografie. Am verificat iconografia și din alte cărți de și despre Liviu Rebreanu, dar nu am întâlnit fotografia. Faptul ne conduce spre concluzia că este o *fotografie inedită*.

În legătură cu textul de felicitare de pe verso-ul fotografiei, problema care se pune este dacă textul l-a scris Liviu Rebreanu sau dacă nu-i aparține lui. Desigur că nu este un text care aduce vreo noutate deosebită ca informație biografică sau ca opinie/atitudine față de operă, dar credem că orice text, mai ales manuscris, care are legătură cu Liviu Rebreanu sau îi aparține lui Liviu Rebreanu, este în sine un lucru valoros, care trebuie păstrat și valorificat. Nu avem manuscrise de la Fanny Rebreanu pentru a face o analiză comparativă cu textul felicitării. Avem, în schimb, manuscrisele lui Liviu Rebreanu. Scrisul îngrijit, caligrafia aleasă, forma unor litere din manuscrise asemănătoare cu cele din textul de felicitare ne conduc spre concluzia că textul felicitării îi aparține scriitorului. Cuvântul *Liviu* (prenumele scriitorului) din textul felicitării este identic scris cu cel din cunoscuta semnătură a scriitorului: *Liviu* Rebreanu. Litera *L* este marcă inconfundabilă. Am comparat cuvântul *Puia* din textul scrisorii cu același cuvânt din scrisorile (sau din dedicațiile) lui Rebreanu către fiica sa adoptivă (reproduse fragmentar olograf în volumul *La lumina lămpii*) și identitatea este evidentă. La fel litera de început *P* (de la cuvântul *Puia*) este de neconfundat (fiind grafiată la fel), atât din textul felicitării, cât și din alte manuscrise ale lui Rebreanu („Micuței și îndepărtatei mele Puia, de ziua ei, cea dintâi fără noi... – 12 ianuarie 1928”; „Iată și tălmăcirea în franceză, Puicuța iubită!” – 26.III.1932, Buc.[urești]; „Puișor drag – un prilej pentru un nou autograf...”). Concluzia este că textul felicitării îi aparține lui Liviu Rebreanu.

Fotografia pe care o prezentăm are, deci, o valoare de patrimoniu literar din mai multe considerente. În primul rând, pentru că textul felicitării de pe verso-ul fotografiei îi aparține lui Liviu Rebreanu. În al doilea rând, pentru că este o fotografie inedită care le reprezintă pe Fanny Rebreanu și pe Puia Florica Rebreanu. În al treilea rând, este valoroasă pentru vechimea ei, de peste un secol, (1914 – 2023).

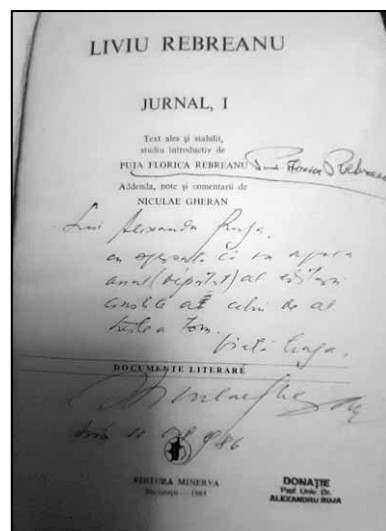
Considerăm că locul unui asemenea document este în cadrul unei colecții, alături de

alte referitoare la Liviu Rebreanu și la alți scriitori, de aceea am donat-o pentru Casa Colecțiilor și a Documentelor de Patrimoniu din cadrul Bibliotecii Județene „George Coșbuc” Bistrița – Năsăud, cu prilejul inaugurării acestei primitoare Case, în data de 14 noiembrie 2023 (marți).

Odată cu această fotografie, am mai donat următoarele volume, care cuprind *Jurnalul* lui Liviu Rebreanu, în ediția realizată de Puia Florica Rebreanu și care sunt semnate olograf de Puia Florica Rebreanu; volumul I, are și o dedicație a lui Nicolae Gheran, pe care ne-a dat-o în anul 1986, când ne-am cunoscut: „Lui Alexandru Ruja, cu speranța că va apărea anul (depărtat) al editării cinstite a celui de al treilea tom. Viață lungă. Nicolae Gheran. Arad, 11 oct. 1986.”:

Liviu Rebreanu, *Jurnal*, I. Text ales și stabilit, studiu introductiv de Puia Florica Rebreanu. Addenda, note și comentarii de Nicolae Gheran. Editura Minerva, colecția *Documente literare*, București, 1984, 581 p.

Liviu Rebreanu, *Jurnal*, II. Text ales și stabilit, studiu introductiv de Puia Florica Rebreanu. Addenda, note și comentarii de Nicolae Gheran. Editura Minerva, colecția *Documente literare*, București, 1984, 450 p.

Kang BYEONG-CHEOL

Poeme

De ce tună

Iarna este un anotimp al relaxării.
Când toate lucrurile sunt în repaus, cine va trezi primăvara?

Când zăpada se topește, nu tună.
Pentru că tunetul nu poate trezi primăvara,
oamenii au declanșat focuri de artificii.

Când tună,
se trezește conștiința oamenilor.
Artificiile aprind dragostea,
stârnind pasiune.

Oamenii bat în tobe
încurajând acțiunea;
Când cerul tună
se trezește conștiința.

Sunetele precum
„Dung! Dung!”
„Bum, bum!”
„Kwadadang,”
toate sunetele ajută la a trezi ceva.

Echivalențe lirice

Interconectarea tuturor lucrurilor

Pentru ca un singur trandafir să înflorească,
are nevoie de mai mult decât un spațiu,
lumina soarelui, apă și minerale,
toate combinate, ca să se dezvolte.

Cu vapori de apă în aer,
plouând, planta începe să crească,
ea crește și crește, zi de zi,
în felul său interconectat.

Existența este întru totul interconectată,
orice lucru e afectat și amalgamat,
obligat să se schimbe într-un anumit fel
și crește ca o plantă, înaltă și puternică.

Într-unul, găsim întregul,
și în întreg, îl găsim pe fiecare,
toate lucrurile sunt conectate, de departe și de aproape,
întreșute prin eternitate.

Trebuie să depășim confruntările
și să ne străduim pentru armonie și încredere,
pentru ca viitorul omenirii să fie pașnic,
unul al unității și prosperității.

Atracția unui suflet captivant

O voce care răsună peste ocean,
aduce căldură și intimitate,
precum un izvor de râuri de armonie.

Comunicăm prin muzică frumoasă,
vene noastre pulsează în ritmul său,
pătrunzându-ne inimile și desenând imagini,
înțelegând fiecare emoțiile celui alt cu pasiune.

Râsul, puternicul nostru limbaj comun,
Ne ameliorează tensiunea și ne apropie,
zâmbește cu farmecul de a atrage suflete,
alinându-ne și dându-ne putere.

Să ne amintim sunetul ființelor umane,
un suflet armonios prin legea atracției,
trăind o viață fără mânie și conflicte,
cu prieteni ale căror suflete sunt captivante.

Cu astfel de prieteni, viața devine cea mai
fericită,
în timp ce acționăm cu inimile și desenăm
imagini,
pătrunși de ritmul muzicii
și de atracția unui suflet captivant.

Conducând o mașină prin ceață

Am întâlnit ceață pe la mijlocul drumului spre
Muntele Halla.
Luna Mai aduce o ceață neașteptată.
Prin ceață, văd misterele vieții.
Încercăm să trăim în timp ce prezicem viitorul
ca și cum am conduce prin ceață într-o
mașină,
ne confruntăm cu teama de necunoscut.

Ce mi-a adus ceața?
Florile de primăvară înfloresc prin ploaia
cețoasă,
fragmente de amintiri conduse de ceață.
Petalele galbene și violete cad una câte una,
dansând pe marginea drumului.
Pentru a scăpa de legăturile destinului ascunse
în ceață,
aștept miracolul nesfârșit al soarelui.

Nu pot vedea departe, dar ceața
caută urme ale timpului pierdut
și ne atrage.

Ar trebui să ne conformăm ceții și să fim
măturați?
Conducând încet pe un drum imprevizibil,
eu contemplan în liniște.

În acest moment, suntem pierduți în ceață,

mergând înainte fără să ne putem concentra.
Îmi vin în minte fragmente de mici amintiri,
clipele de singurătate și cele de bucurie se
intersectează.

Kang Byeong-Cheol este un poet și traducător coreean, doctor în științe politice. S-a născut în Jeju, Coreea de Sud, în 1964. A început să scrie în 1993 când a publicat prima sa povestire, *Cântecul lui Shuba*.

În 2005, a publicat o colecție de povestiri. A câștigat patru premii literare și a publicat peste opt cărți. A fost membru al Comitetului Scriitorilor din închisoare (WiPC) al PEN Internațional din 2009 până în 2014.

De asemenea, a lucrat ca editorialist pentru *NewJejullo*, un ziar din Jeju. În prezent, este director la Institutul Coreean pentru Pace și Cooperare.

Ceața nu ne va spune răspunsul vieții.
Ceața ascunde un secret încântător.
În fața fricii neașteptate,
noi strângem bucațile de viață una câte una.

Am întâlnit ceață pe la mijlocul drumului spre
Muntele Halla.
Imaginându-mi petalele de flori ale lui Mai,
continui să conduc!

Iunie

Primăvara s-a sfârșit ieri,
un nou anotimp a început,
cumva, persistă un sentiment de melancolie.

Valurile curg spre ocean,
toate apele se adună pentru a deveni o mare
vastă,
înăuntru, lacrimile sunt susceptibile să se
amestece.

Lumea nu face marea să devină sărată din
tristețe,
dar când gustăm sare, ne gândim la mare,
și trebuie să ne amintim de lacrimile cuiva.

Imaginați-vă dacă oamenii nu ar simți tristețe,
dacă nu ar vărsa lacrimi,
cândva, chiar și salinitatea oceanului ar putea
dispărea.

Pe măsură ce începe un nou anotimp și plouă,

ploaia respiră viață în plante,
făcând vara și mai abundentă.

Și apa rămasă, împreună cu lacrimile cuiva,
va călători spre mare,
unindu-se cu oceanul.

Prezentare și Traducere de **Elena Liliana POPESCU**

Beau Travail

Vibrație și culoare

Diana Cristina MORAR

Ioana Moronka face parte din generația artiștilor tineri valoroși care se dedică propriei dezvoltări atât teoretice cât și practice în domeniul artei. A absolvit, în 2016, Colegiul Național „Liviu Rebreanu” din Bistrița și a frecventat cercul de Pictură la Palatul Copiilor Bistrița de-a lungul a mai bine de 10 ani în care a experimentat mai multe metode de reprezentare și tehnici de artă. Majoratul ei a fost marcat de prima expoziție personală cu titlul „Derivări de la Sisif”, care a adus pe simezele „Casei cu Lei” din Bistrița cele două direcții pe care le experimenta în acel moment – pictura și icoana pe sticlă. A fost un moment bun pentru a-și contempla printr-o sărbătoare nivelul la care a ajuns dezvoltarea sa artistică, dar și pentru a lua măsura efortului necesar pentru aceasta.

Ioana Moronka a continuat să se specializeze, absolvind, în 2019, cursurile Universității de Artă și Design din Cluj-Napoca, actualmente fiind studentă la Universitatea Națională de Arte, secția de Conservare și Restaurare din București. A acumulat multă experiență prin colaborări cu Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Centrul Cultural Clujean și cu Fabrica de Pensule din Cluj-Napoca. A participat la mai multe workshop-uri de specialitate, a curatoriat expoziția „Aside”, a semnat cronică plastică „Liviu Șoptelea – o scanare 3D a proximității cerești”, în „Mișcarea literară”, nr. 3/ 2019. A fost membru în juriul tinerilor francofoni la Festivalul Internațional de Film Transilvania –

TIFF – 2019, a participat la proiecte de restaurare. A descoperit multe domenii, a învățat, a experimentat, a reușit astfel să își construiască un univers interior unic pe care l-a hrănit și cu multă lectură din domenii foarte variate. Toate acestea concordă și rezidă din lucrările ei care ilustrează acest număr din revista „Mișcarea literară”.

Tehnica folosită în aceste lucrări este una foarte personală, de descoperire a ceva care era ascuns în prealabil, se realizează prin dezvoltare, șlefuire repetată, reveniri, adăugare de noi straturi de culoare. Traseul este invers, artista acoperă totul cu straturi succesive, cu materie, cu texturi și apoi ni le oferă privirii în mod subiectiv, prin șlefuire. Este un proces similar sculpturii, așa putea spune, prin care o lucrare trece printr-un proces de deconstrucție, de transformare prin aplicarea unei presiuni pentru a evidenția delicatețea culorilor care erau nevăzute înainte. Este o tehnică prin care pictura devine mai bogată, mai surprinzătoare, emite o altă vibrație. Conexiunile dintre

Plastică

idei, concepte, imagini sunt emergente din cultura bogată pe care Ioana Moronka și-a construit-o în decursul anilor, o cultură care vizează mai multe domenii ale cunoașterii, fapt evidențiat prin elementele și asocierile care apar redată în lucrări.

Culoarea este în centrul intereselor ei, este mediul în care își conduce explorările artistice, în care își concentrează și exprimă

ideile și emoțiile. Este bogată, fluidă și mereu cu multe texturi, poate pentru a reuși să cuprindă astfel toate trăirile pe care dorește să le ofere privirii.

Textura este substratul care oferă profunzime și complexitate imaginilor, lucrările se cer privite precum niște straturi geologice, de depuneri succesive de emoții, răzuiți, reveniri, suprafețe rugoase, de momente în care imaginea ni se relevă sau se ascunde privirii.

Forța tușelor, libertatea cu care suprafețele sunt ocupate, dozarea contrastelor, a proporțiilor dintre suprafețele bogate în texturi sau culoare și cele monocrome sunt doar câteva aspecte ale stilului său pictural.

Drumul artistic al Ioanei Moronka abia începe, așteptăm să vedem toate valențele cu care ne va surprinde în viitor.

Lapidarium

La bustul lui Mihai Eminescu, Bistrița, Piața Eminescu,
15 ianuarie 2024.

La Casa Colecțiilor și Documentelor de Patrimoniu din Bistrița.
În imagine: Florin Săsărman, Ioan Pinteș, Olimpiu Nușfelean,
Alexandru Olteanu.

Mircea Măluț, Alexandru Pugna.

Simona Pasere, Menuț Maximilian, Grigore Cotul,
Icu Crăciun, Iacob Naroș.

Ziua Limbii Române

Recital folk susținut de Florin Săsărman.

Ana Maria Vlad, Florin Vlad, Victor Știr, David Dorian.

Acad. Ioan Aurel Pop conferențiază la Ateneul de Bistrița, 23 februarie 2024.

Laura Poantă conferențiază *Despre Semne* – medicină, pictură, literatură – la Filiala Cluj a USR, 6 martie 2024.

Întâlnire cu elevii la C. N. Silvania, în cadrul Zilelor Caiete Silvane, Zalău, 2024. În imagine: Olympiu Nușfelean, Menuț Maximinian, George Vidican, Imelda Chința, Silvia Bodea Sălăjan.

Zilele Caiete Silvane 2024. Imagine din sală

Cultura în prezențe diurne

Karina Muntean, moment muzical la Căminul George Coșbuc din Bistrița.

Olimpiu Nușfelean în dialog cu Menuț Maximinian despre revista *Mișcarea literară* și viața culturală bistrițeană, în primele înregistrări ale studioului *Răsunetul* din Bistrița.

Centenar Ben Corlaci la Goșii Țibleșului, MM, 9 martie 2024.
Amfitrion: Nicolae Burzo, primarul comunei.

La bustul poetului, amplasat în fața Școlii Gimnaziale Ben Corlaci din comună.

La căminul cultural din localitate.

Soția lui Ben Corlaci, D-na Florica, și acad. Ion Pop.

Ben Corlaci 100

Adrian Popescu, Ioan Pinteș, Ion Pop, Olimpiu Nușfelean.

Fiica poetului, Ana Christina, acordă autografe pe pliantul evenimentului.

REMEMBER-SAECULUM. Dezvelirea unei plăci memoriale pe Fațada Bibliotecii orașenești din Beclean, 8 februarie 2024. În imagine: Olimpiu Nușfelean, Gheorghe Pârja, Zorin Diaconescu, Aurel Podaru, Nicolae Moldovan - primarul orașului, Ioan Pinteș, Cornel Cotuțiu, Viorel Mureșan, Marcel Lupșe.

Participanți la evenimentul Saeculum. Între aceștia: Nicolae Avram, Toni Chira, Luigi Bambulea, Alin Cordoș, Alexandru Petria, Dana Buzura-Gagniuc, Delia Muntea.

LEGACY Figa, Beclean – Colocviul dedicat Cenaclului Saeculum. În imagine: Cornel Cotuțiu, Gh. Pârja, Zorin Diaconescu, Marcel Lupșe, Nicolae Moldovan.

Menuț Maximilian, Olimpiu Nușfelean, Viorel Mureșan, Florin Săsărman, Nicolae Avram, Alin Cordoș.

Saeculum

Sorin Gârjan, Delia Muntea, Aurel Podaru, Ion Radu Zăgreanu, Dana Buzura-Gagniuc, Florin Săsărman.

PRIMĂRIA BECLEAN
BIBLIOTECA ORĂȘENEASCĂ „LIVIU REBREANU” BECLEAN
CASA Colecțiilor și a Documentelor de Patrimoniu

SAECULUM

„Cătă prietenie, atâta exigență”
(Radu Săplăcan)

JOI, 8 FEBRUARIE 2024, ORA 11:00.

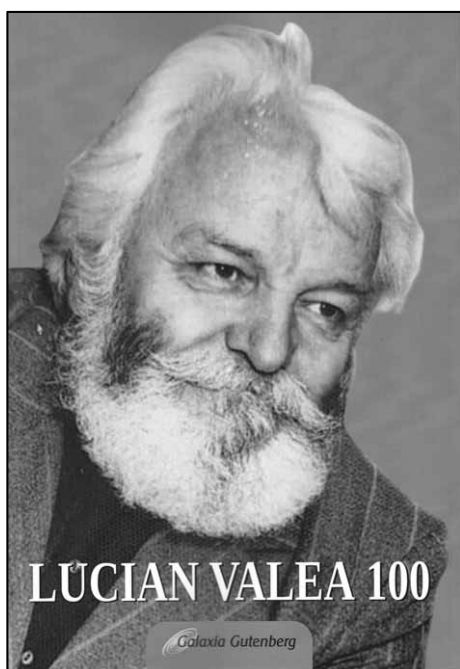
- DEZVELIREA PLĂCII MEMORIALE „SAECULUM”
- COLOCVIU: „SAECULUM, DINCOLO DE NOSTALGII”
- LANȘARI DE CĂRȚI ȘI PUBLICAȚII
- PROIECȚIE FILM: ISTORICUL ÎNTĂLNIRILOR „SAECULUM”

Aici, la Beclean, au avut loc, între anii 1982-1986, întâlnirile lunare „SAECULUM” ale scriitorilor din România.

MEMORIE LOCALĂ ȘI NAȚIONALĂ

Afiș Saeculum-2024.

LUCIAN VALEA-100 – Biblioteca Județeană „George Coșbuc” Bistrița-Năsăud, Casa Colecțiilor și a Documentelor de Patrimoniu, 4 martie 2024.

Mircea Măluț și pr. Silviu Hodiș.

Mădălina Valea – soția poetului, Mircea Măluț, Ioan Pinteș, Mircea Petean.

David Dorian ascultat de Mădălina Valea, de fiica și nepotul poetului.

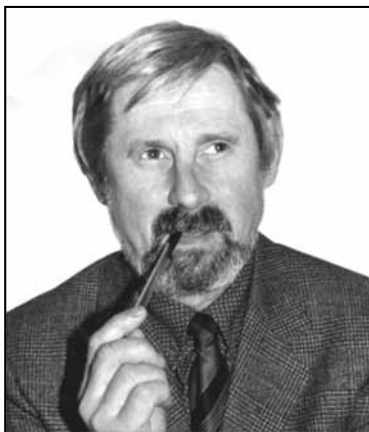
Lucian Valea 100

Pr. Silviu Hodiș, director al Editurii Galaxia Gutenberg.

Imagine din sala colocviului.

Lucian PERȚA

Radu CHIOREANU

Sub cer

stăteam pe o barcă în parc
cu speranța pe buze
că va trage Cupidon o săgeată din arc
înspre cârdul de muze –
era primăvară și senin
și iată că deodată
o fată a tresărit puțin,
apoi s-a oprit în fața mea și emoționată
m-a întrebat:
sunteți cumva poetul de esență rară
care a publicat
în aproape toate revistele din țară?

atunci tot sângele mi-a năvălit
în obraji și aflați
că m-am simțit
ca o **pasăre cu ochii legați***,
dumnezeiesc de fericit
și ea s-a apropiat de mine,
așa, ca într-un joc,
vai, ce onoare, ce bine...
n-aveți cumva un foc?

**Parodii
pur și simplu**

Ion C. PENA

Golănească

Nu mai beți, prieteni, singuri, anonimi,
ci beți numai în mod organizat,

băutul este ritual din vechimi,
la urma urmei trebuie păstrat.

Simple nimicuri* să nu vi se pară
hârdaiele cu vin roșu sau bere,
că nu e basm, se sprijină o țară
pe ele, dătătoare fiind de putere.

În preajma lor călătoriți mereu
din dimineață până-n dimineață,
o să vă pară la-nceput că-i greu,
da veți începe-apoi o altă viață.

Scăpa-veți și de casnice porunci
și veți uita de griji și de nevoi,
dar aste toate se sfârșesc atunci
când fluierând vin soațe după voi!

Maria-Cristina MORUZI

Regeneză

M-am trezit singură în dimineața aceea,
Ursulețul meu de pluș se așezase deja în raft
Și asta, desigur, numai și numai în ideea
Că trebuie să merg la școală.
Mai am încă doar un an de liceu,
Facultatea bate la ușă și e reală
Teama că examenul va fi greu.

Sar din așternutul meu pufos
Încă amețită de versurile scrise de aseară,
Sper că vor fi de folos
Pentru concursul de la *Mișcarea literară*.
Și după ce o să iau premiul iar,

Sper că talentul m-ajută,
O să-nvăț să mă mișc literar
Și voi fi ca renăscută!

Delia BODEA JACOB

Despre mine

(după poezia *Pustiul*)

Doar de cai verzi pe pereți
În România am avut parte,
Așa că acum vedeți
De ce am emigrat departe.
Pe drumuri de sticlă*-am umblat,
Până-n Israel am ajuns
Și cu povestea lor am debutat
Și-n literatură.

Și ce-ar mai fi oare de spus?
A, da! Și în engleză romanu-i tradus!

Olimpia DANJI

*

Și pe pământ bistrițean am fost.
Un alt cer*, alți oameni, alte amintiri,
dar fiecare din ele au avut un rost,
unele fiind otrăvite, altele pline de iubiri.
Eu în vers le-am strecurat aroma
după ce tăcerea lor m-a pătruns
și fiindcă toate drumurile duc la Roma,
în Italia și eu am ajuns.
Pe o **scară a umbrelor** urcând,
aici inima mea bate,
cioburi de somn culegând
pentru o viitoare carte.
Dă, Doamne, s-o și vând!

(*Cuvintele scrise cu bold reprezintă sau fac referire la titluri de volume ale autorilor.
Lucian Perța)

Planus

In memoriam

Grigore Traian Pop

Uniunea Scriitorilor anunță cu regret decesul, în ziua de 16 decembrie 2023, a scriitorului și ziaristului **Grigore Traian Pop**, prezență activă în presa craioveană și bucureșteană și în cercetarea arondată științelor sociale.

S-a născut în anul 1939, la Șieu-Odorhei, în județul Bistrița-Năsăud (n. r.). A absolvit Facultatea de Filosofie – Universitatea din Cluj Napoca și a lucrat ca profesor și redactor la revista de cultură „Ramuri” din Craiova.

Grigore Traian Pop s-a caracterizat printr-o scriitură de calitate, spirit polemic și calități de cronicar al evenimentelor la care a fost contemporan.

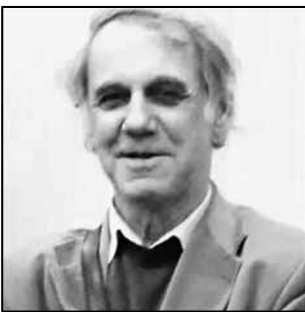
A colaborat cu numeroase redacții (cotidiane, săptămânale și alte periodice de

cultură și de specialitate), între care: *Scînteia tineretului*, *Revista de filosofie*, *Dimineața*.

Autor al unor cărți de istorie și de istoria filosofiei românești și universale, Grigore Traian Pop a avut parte și de succes la public. Amintim în acest sens: *Reviste de filosofie și sociologie*; *Titu Maiorescu. Prelegeri de filosofie* (împreună cu acad. Alexandru Surdu); *Lecturi filosofice*; *Mircea Eliade și Nobelul interzis*; *Mișcarea legionară*; *Gulagul lui Socrate*.

A publicat, de asemenea, romane și antologii de proză și poezie: *Șarpele care-și înghite coada*; *Pocher și ringenspiel*; *Eu, Toma, evreul*; *Asasinul lui Kierkegaard*; *Mirmidonii doctorului Mengele*.

Grigore Traian Pop a practicat gazetăria ca exercițiu intelectual și ca o profesiune de credință.

Corneliu Lupeș

Uniunea Scriitorilor din România anunță cu tristețe înțetarea din viață a scriitorului **Corneliu Lupeș**, membru al Filialei București – Critică, Eseistică și Istorie Literară din anul 2008.

Corneliu Lupeș s-a născut pe 28 octombrie 1943 și a fost o personalitate de aleasă cultură, un scriitor înzestrat, un muzeograf de excepție și, nu în ultimul rând, un intelectual de mare înțelepciune și omenie.

În cazul său, toate aceste calități și încă multe altele s-au manifestat de-a lungul a zeci

de ani de viață, mai cu seamă în strălucita sa calitate de păstrător al amintirii celor care au locuit cândva în trei dintre cele mai renumite case memoriale patronate de Muzeul Literaturii Române, adică apartamentele sau casele care au aparținut marilor noștri scriitori George Bacovia, Liviu Rebreanu, Ion Minulescu.

În atmosfera aceea de interioare, în acele spații de legendă, Corneliu Lupeș a organizat întâlniri frecvente între scriitori și artiști de renume din toate domeniile (muzicieni, actori, regizori, plasticieni, arhitecți), care au devenit în timp întruniri de mare atracție pentru creatorii și prețuitorii bucureșteni de frumos.

În aceste locuri patronate zeci de ani de Corneliu Lupeș, cei interesați și-au găsit adesea terenul de documentare și inspirație, iar ecoul operelor lor (versuri, proze scurte, lucrări

De la U.S.R.

plastice, documentare cinematografice, interpretări muzicale, prezentate uneori în premieră, într-o atmosferă de club de înaltă ținută) a ținut să atingă performanță și originalitate.

Corneliu Lupeș însuflețea cu acțiunile sale Casa Memorială „George și Agatha Bacovia” și a fost un partener de nădejde în realizarea documentarului artistic pentru Televiziunea Română: „În căutarea lui Bacovia”.

Doina Cetea

Filiala Cluj a Uniunii Scriitorilor din România anunță cu adâncă tristețe încetarea din viață a scriitoarei **Doina Cetea**.

Doina Cetea (25 noiembrie 1942, Cetea/Bihor – 9 februarie 2024, Cluj-Napoca; pseudonimul Doinei Bendorfeanu). Poetă, prozatoare, autoare de literatură pentru copii.

A absolvit Institutul Tehnic de Drumuri și Poduri Cluj (1963).

Debut absolut cu versuri în revista *Steaua* (1965).

Din 1984, secretar al Asociației Scriitorilor din Cluj, iar între 2009 și 2013, și vicepreședinte al Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor.

Volume: *Culorile începutului*, versuri, 1968; *Cutremurul albastru*, versuri, 1973; *Ziua și noaptea cuvintelor*, versuri, 1977; *În fața luminii*, versuri, 1981; *Agave*, versuri, 1985; *Corabia de cristal*, versuri, 1987; *Iataganul și alte povestiri*, 1988; *Magica întâlnire*, versuri, 1988; *Misterul din lacul Nufierilor*, povestiri pentru copii, 1990; *Triunghiul Bermudelor*, versuri, 1992; *Poiana nălucilor*, povestiri pentru copii, 1997; *Fantoma corăbiei stea*, ediție bilingvă română-engleză, 1999; *Taximetrul roșu*, proză scurtă, 2002; *Binoclul motanului Potifar: povești de dimineață*, 2002; *Vremea lui Gelu*, nuvelă istorică, 2003; *Casa iluziilor*, antologie,

Alex Ștefănescu

Uniunea Scriitorilor din România anunță cu mare durere încetarea din viață a scriitorului **Alex Ștefănescu**, critic și istoric literar, publicist cultural de mare notorietate.

Dintre volumele publicate amintim: *Itinerare memorialistice bucureștene*, Editura Muzeul Literaturii Române, 2003; *Memorie literară bucureșteană*, Editura Muzeul Literaturii Române, 2005; ...*flacăra a verbului românesc*, Editura Muzeul Literaturii Române, 2007; *Șoaptele urbei*, Editura Oscar Print, 2011; *Scriitori-diplomați, diplomați-scriitori*, Editura Oscar Print, 2013.

2004; *Ierboiaia*, proză scurtă, 2010; *Ziua și noaptea cuvintelor*, 2013; *Dincolo*, 2022 etc.

Prezentă în antologiile: *Poeți romeni contemporanei*, Palermo, 1988; *Antologia prozei scurte*, 1996; *Poeți clujeni contemporani*, 1997; *Antologia copilăriei*, 1998; *Poeți români contemporani*, Malmö, 1999; *Poezia părinților noștri*, 2002; *Proza scurtă a mileniului trei*, 2004; *Cântecul stelelor/ Canto delle stelle*, 2004; *Omaggio a Alberto Magnelli*, Pistoia, 2004; *Un pahar de lumină/ Poharnyi Feny*, 2005; *Lumea fără mine/ A világ nélkülem*, 2007; *Murmurul vocilor*, 2007; *Voices of contemporary romanian poets*, 2007; *Poezie florală românească*, 2007; *Antologia prozei scurte transilvane actuale*, 2010.

Premii: Premiul Uniunii Scriitorilor, 2002; *Meritul cultural* în grad de ofițer în 2004 și în grad de Comandor în 2010.

Prezentă patru decenii în viața literară clujeană, cu dăruire și generozitate, Doina Cetea lasă o amintire vie sutelor de colegi alături de care și-a trăit viața.

Alexandru Ștefănescu (mai cunoscut cu prenumele Alex, cu care semna) s-a născut la 6

noiembrie 1947, la Lugoj, unde părinții săi (tata originar din Herța și mama din Nordul Moldovei) au locuit temporar.

Viitorul scriitor a urmat școala primară și liceul la Suceava și a absolvit Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București, în 1970.

A lucrat succesiv în redacțiile publicațiilor *Tomis*, *SLAST*, *România liberă* și *Magazin*.

Din 1990 a fost redactor la *România literară* și între anii 1995–2010 a fost redactor-șef al acestei reviste.

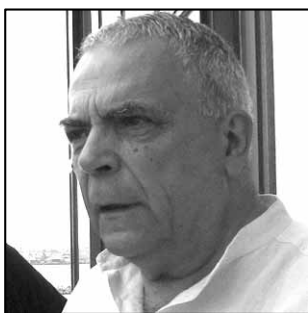
Ulterior a fost redactor-șef al revistei *Luceafărul de dimineață*.

„La sfârșitul lui 1994 a înființat editura *Mașina de scris*, condusă de soția sa.

A fost membru al Consiliului de Administrație al TVR în perioada 1998–2002.

A realizat numeroase scenarii de televiziune și emisiuni TV legate de cultură pentru posturi TV: *Realitatea TV*, *TVR Cultural*, *Nașul TV*, *Trinitas*. Emisiunile sale au fost premiate de asociații ale realizatorilor TV.

Alex Ștefănescu a debutat în anul 1977 cu critică literară (*Preludiu*, Ed. Cartea Românească) și a publicat mai multe volume în acest domeniu, iar în paralel cărți de memorialistică: *Gheața din calorifere și gheața din whisky (jurnal politic, 1990-1995)*; *Jurnal secret*; *Bărbat adormit în fotoliu*.

Uniunea Scriitorilor din România anunță cu profundă durere încetarea din viață a academicianului Nicolae Manolescu (1939-2024), Președintele Uniunii Scriitorilor, director al săptămânalului „România literară”, critic și istoric literar de mare renume, una dintre cele mai mari personalități ale literaturii române din toate timpurile.

Întâmplări, volum reluat în variante extinse timp de peste un deceniu; o piesă de teatru: *Melania și ceilalți (love story în lift)*, 2004. În anul 2005 a publicat lucrarea intitulată *Istoria literaturii române contemporane (1941-2000)*, concepția grafică: Mihaela Șchiopu, fotografiile: Ion Cucu, pentru care a primit Premiul Uniunii Scriitorilor și Premiul Academiei Române.

În anul 2019 a publicat volumul *Eminescu, poem cu poem. Postumele*, pentru care a primit Premiul „Cartea Anului” al revistei *România literară* și Premiul pentru eminescologie atribuit de Fundația „Credință și creație. Zoe Dumitrescu-Bușulenga – Maica Benedicta”.

A mai publicat ulterior volume de amintiri.

Alex Ștefănescu a fost membru al Uniunii Scriitorilor din România din anul 1977 și a fost membru al Consiliului și al Comitetului Director al USR, având mai multe mandate.

S-a implicat în politică în calitate de membru al PNȚCD și a candidat pentru Senat din partea acestui partid.

Pentru activitatea sa culturală, Alex Ștefănescu a fost distins cu Ordinul Național „Serviciul Credincios” în grad de Cavaler.

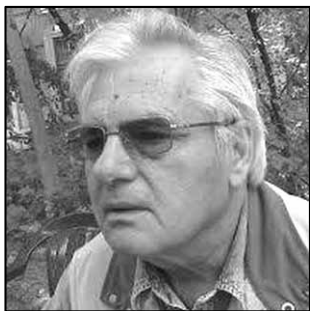
Prin dispariția lui Alex Ștefănescu, literatura și publicistica de cultură din România suferă o grea pierdere.

Nicolae Manolescu

Nicolae Manolescu s-a identificat cu literatura română, a fost în permanență în centrul literaturii vii, a fost îndrumător a sute de studenți și doctoranzi, ca profesor, precum și al tinerilor scriitori din mai multe generații.

Ca om politic și ziarist de atitudine, a militat pentru democrație și libertate.

Prin dispariția lui Nicolae Manolescu, cultura română suferă o grea, ireparabilă pierdere.

Uniunea Scriitorilor din România anunță cu profundă tristețe dispariția dintre noi a criticului literar **Dan Cristea**, director al revistei *Luceafărul de dimineață*.

Dan Cristea s-a născut la 10 noiembrie 1942, în București.

În anul 1965 a absolvit Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București.

În 1992 a obținut doctoratul (Ph. D.) în literatură comparată la Universitatea din Iowa (SUA).

A debutat publicistic în revista *Contemporanul*, în 1964.

A fost redactor-șef al revistei *Luceafărul* (din 2008), apărută apoi cu numele *Luceafărul de dimineață*, fiind director al acesteia.

A debutat editorial în anul 1974 cu volumul *Un an de poezie* (Editura Cartea Românească).

Este autorul a numeroase volume de critică și istorie literară: *Arcadia imaginară* (1977), *Faptul de a scrie* (1980 – Premiul pentru Critică al Uniunii Scriitorilor din România), *Version and Subversion – The Autobiographies of Benjamin Franklin, Henry Adams and Michel Leiris* (1996), *Versiune și subversiune – paradoxul autobiografiei* (1999; ediția a II-a revăzută, 2012), *Autorul și ficțiunile eului* (2004 – Premiul Asociației Scriitorilor din București), *Poezia vie* (2008), *Citind cărțile de azi* (2014), *Caii lui Ahile și alte eseuri* (2016), *Cronicile de la Snagov* (2017), *Alte cronici de la Snagov* (2020).

Ultimul său volum a apărut în acest an: *Noile cronici de la Snagov*.

Pentru opera sa de critic literar, a primit numeroase premii și distincții între care: Premiul „Cartea Anului” al revistei *România literară* (2014), Premiul Național de Literatură (2019) și *Ordinul Național Serviciu Credincios* în grad de ofițer.

Prin trecerea în eternitate a lui Dan Cristea, literatura română suferă o ireparabilă pierdere.

Palimpsest (Persistence of the memory)

CITITOR DE REVISTE

România literară
nr. 9/ 2024. Mi-au
atras atenția câteva

observații grave făcute de Vitalie Ciobanu, scriitor din Basarabia, în dialogul cu Cristian Pătrășconiu. Dialogul celor doi dezvăluie starea deloc pe roze a literaturii și scriitorilor din Basarabia și cea a politicii și a administrației de stat din țărișoara românească vecină. Acolo, încă din 1990 Vitalie Ciobanu visează la o apropiere până la contopire a politicilor purtate de cele două state, însă, precizează basarabeanul: „Ar trebui întrebați gânditorii și practicanții politicii de la București de ce Unirea cu Basarabia nu a devenit un *proiect de țară* asumat, după aderarea la NATO și la Uniunea Europeană a României?” E evident că la această întrebare se pot găsi 100 de răspunsuri, dar întreb și eu: De ce, președinte după președinte a României, de 34 de ani nu și-a asumat niciunul proiectul acestui subiect ardent al celor două țări, „susținut”, mandat de mandat, de fiecare „cocoțat”, doar prin vorbe goale și mincinoase, *perfide și descalificante*, de a ajuns să rădă Europa de noi, nu numai criminalul Putin? Vitalie Ciobanu supralicitează: „În Republica Moldova nu se trăiește, se supraviețuiește. Suntem ca frunza pe apă”. De 34 de ani, Ministerul de Externe din România, în general, se dovedește inefficient, dezinteresat, inexistent, de fapt! Criticul literar Răzvan Voncu abordează două volume aparținând alor doi scriitori maghiari, ambele în traducerea lui Kocsis Francisko. E vorba de *Nopti în zen*, poezii de Balázs Imre József (Ed. Cartea Românească, 2023) și *Vârtej în reluare*, roman de Péter Demény (Ed. Curtea Veche Publishing, 2023). Datorită traducerii lui Kocsis Francisko, „Nopti în zen” este una dintre cele mai bune traduceri de poezie apărute în limba română din 2023, iar P. Demény este un iscusit barochist contemporan, pentru care sensul vieții și al literaturii e însăși metamorfoza, transformarea constituind

condiția de existență a personajelor sale. Ovidiu Pecican, în postura lui de istoric dar și de comentator literar, abordează volumul *De la băile romane la colinda făptuitorului bun. Privire istorică asupra folclorului romanic din Est și Vest* de Ion Taloș, istoriograf la rândul său, acum în calitatea de arheolog folcloristic (Ed. Univers Enciclopedic Gold, 2023). Autorul oferă un mănunchi de studii din orizontul romanisticii, cu relevanță în cunoașterea tradiției orale românești. Poetul Vasile Igna semnează o pagină de poeme, selecție din volumul în curs de apariție intitulat *Roata. Uniunea Scriitorilor din România anunță cu tristețe încetarea din viață a criticului literar, eseistului și prozatorului Alex Ștefănescu*, care a lăsat în urma sa o operă vastă, de la jurnale de critic literar, analize și exegeze literare profunde și argumentate la *Istoria literaturii române contemporane. 1941-2000* (2005), două ediții, de la jurnale politice, literare și „dezvăluiri secrete” (câteva volume) la comentarii largi ale operelor lui M. Eminescu, Nichita Stănescu, T. Arghezi. *România literară* nr. 10/ 2024 publică pagini *in memoriam* Alex Ștefănescu, semnate de: Nicolae Manolescu, Gabriel Chifu, Răzvan Voncu, Dan Stanca, Liviu Capșa, Varujan Vosganian.

Alternanțe nr.1
(42), an XII/ 2024.

Revistă de cultură,
apare în Germania.

Componenta redacției (de la primul număr până azi): Andrei Zanca (†), Eugen D. Popin – redactor-șef, Vasile Gogea, Mircea Petean, Herbert-Werner Mühlroth, Miron Kiropol (†). Nicolae Silade în „Umflarea în pene și dezumflarea la români” (editorial) conchide: „Europa îți impune reguli, americanii, care te-au ignorat 50 de ani, îți dau sfaturi și se aliază cu tine în interesul lor. E cazul să ne trezim, să realizăm că, fără a pune accentul pe cultură, vom rămâne o colonie a marilor puteri. Avem

însă un atu: iubim mai mult decât alții. Iar pe cei care nu înțeleg că iubirea e totul îi putem învinge. Cu iubirea noastră”. Semnează poezie: Andrei Zanca, Vasile Gogea, Ion Caraion, Maggie Butt (traducere de Valentina-Monica Barba), Florica Bud, Liviu Antonesei, Nichita Stănescu, Nicoleta Dabija, William Totok (traducere și prezentare de Werner Kremm), Alfred Poplinger, Miron Kiropol, Adrian Grauenfels, Dan Dănilă, Nicolae Coande, Adalbert Gyuris, Emil Brumar, George Vulturescu, George Schinteie (cu versiune în l. franceză de Gabrielle Danoux), Maximinian Menuț, Victor Albu, Mircea M. Pop, Caliopia Tocală, Florentin Smarandache, Adjei Agyei-Baah (traducere și prezentare de Clelia Ifrim), Giuseppe Ungaretti (traducere de Eugen D. Popin); proză: Branislav Nusic (traducere și prezentare de Eugen D. Popin), Gheorghe Schwartz, Mircea Pora, Reiner Kunze (traducere de Herbert-Werner Mühlroth), Werner Göbl; eseu: Mirela Roznoveanu, Zenovie Cârlegea, Rosemarie Haineș, Mircea Petean, Delia Muntean, Clelia Ifrim, Magda Ursache, Mihaela Malea Stroe, Radu Ciobanu, Heinz-Uwe Haus, Marianna Papastephanou, Damaschin Pop-Buia. *Cînd ultimul soldat...* poem de Vasile Gogea: „...cînd/ ultimul soldat de pe Planetă/ se va împușca/ cu ultimul glonț/ nemaiavînd în cine să tragă/ – chiar și Dumnezeu părea că dispăruse –/ atunci/ va exploda întregul Cosmos/ și – difuz, răspîndit în noul Univers –/ va străluci ca un fulger/ ultimul Vers...”

Neuma nr. 11-12/ 2023. Neuma se întrece pe sine la

număr de comentarii de carte și cronici literare. Flavia Adam abordează volumul *Decât tăcerea acestei camere* de Emilian Iachimovski (Ed. Oscar Print, 2022), poet prozator și artist plastic, care a participat alături de alți poeți și poetese la Turnirul de la Antalya, Turcia, 14-21 octombrie 2023. Menuț Maximinian analizează mai multe scrieri ale unui important filozof al contemporaneității, Andrei Pleșu, căruia i-au apărut câteva cărți (reedități) în preajma aniversării a 75 de ani: *Despre destin*, *Ochiul și lucrurile*, *Capodopere în dialog...*

Menuț Maximinian semnează și eseu *Oglinzi de întâlnire cu sensurile vieții*, sondând cartea Laurei Poantă *Doctor de povești*, apărută în perioada pandemiei la Editura Școala Ardeleană, unde sunt cuprinse texte de medicină și literatură, Laura Poantă fiind o prezență constantă în revistele literare, ce privește în sufletul omului prin intermediul literaturii și al artelor plastice. Monica Grosu se apleacă asupra cărții *Despre viață, destin & nostalgie* de Horia Roman Patapievici (Ed. Humanitas, Buc., 2022). *Pribeag prin poienile verii*, poeme de Vasi Cojocaru-Vulcan (Ed. Neuma, 2023), face subiectul comentariului critic semnat de Elina Adam. Ana Dobre abordează placheta de versuri *Zvonuri și liliaci* de Ileana Popescu Bâldea (Ed. Neuma, 2023). Codruț Radi recenzează cartea de debut *Imposibila respirare*, poezii de Meda Perți (Ed. Waldpress). Un al treilea comentariu realizat de Menuț Maximinian poartă titlul *Povestea mămăligii*, o substanțială abordare a volumului *Istoria mămăligii. Povestea globală a unui preparat național* de Alex Drace-Francis (Ed. Humanitas), profesor de istorie culturală a Europei moderne în cadrul Departamentului de Studii Europene al Universității din Amsterdam, specializat în istoria culturală și socială a României și Europei de Sud-Est. Gheorghe Lăzărescu analizează volumul *Arta romanului* de Milan Kundera (Ed. Humanitas, 2022 – traducere de Simona Cioculescu). Milan Kundera a încetat din viață pe 11 iulie 2023, la 94 de ani, unul dintre marii scriitori contemporani, născut în Cehoslovacia, stabilit în Franța în 1975. Alte cronici literare și recenzii: *Regina trifoiului*, poezii de Luminița Zaharia – Ed. Neuma, 2023 (Ana Ardeleanu), *Jocul și Moartea*, proiecții lirice de Mircea Teculescu – Ed. Neuma, 2022 (Nicoleta Milea), *E noapte în Micul Paris* poezii de Vilia Banța – Ed. Neuma, 2022 și *Poarta felinelor* antologie de autor, 1994-2018, de Vilia Banța (ambele comentarii semnate de Ana Dobre), *Gând în liman cu marea* versuri de Silvia Curteanu – Ed. Vasiliana, 2023 (Ioana Diaconescu), *Cartierul evidențiatilor*, poezie *confesivă* de Mihai Barbu – Ed. Neuma, 2023 (Evelyne Croitoru).

Andrei Olosutean, în nota introductivă, specifică: Nicolae Bagdasar (1896-1971), filosof român; studii de filosofie la Universitatea din București și Universitatea din Berlin; scrie și publică numeroase volume, apărute în timpul vieții, dar și postume; important traducător al lui Immanuel Kant; a fost secretarul Societății Române de Filosofie (1928-1944), secretar de redacție la *Revista de filosofie* (1928-1943); a coordonat *Istoria filosofiei moderne*, apărută în 5 volume între 1937-1941, a scris el însuși volumul V: *Istoria filosofiei românești*. Dosarul cuprinde scrisori [date spre publicare de către nepotul filosofului, Anghel Popescu], scrisori primite de N.B. de la importanți filosofi și literați contemporani, cărora le-a cerut sprijinul pentru realizarea *Istoriei* pomenite mai sus, epistole primite între anii 1927-1944 de la: Ștefan Zeletin, Lucian Blaga, Tudor Vianu, Nicolae Tatu, D.D. Roșca [8 scrisori], Mihai Beniuc [scrisoare din 1937, cu mult înainte de a „deveni politic” coadă de topor] și o foarte importantă epistolă, de la Eugen Ionescu [datată 31.I.1944]. Pe vremea aceea îndeplinea funcția de secretar de presă și secretar cultural, 1942-1945, trimis al Ministerului Propagandei în legația română de la Vichy, ulterior, după 1948, regimul politic instaurat în România zădărniciind orice încercare a lui Ionescu de a rămâne în Franța în calitate de reprezentant al Guvernului României. Despre bunicul Ștefanos/ Ștefan al lui Ion Luca Caragiale, marele nostru dramaturg, și nu numai despre el, înlănțuiește Ion Vartic în editorialul intitulat „Psihodramă cu trio Caragiali”, o nici scurtă, nici lungă psihobiobibliografie a celor trei înaintași ai familiei Caragialeștilor, de pomină la vremea lor, cum de bună pomină în toată literatura a rămas nepotul I. L. Caragiale. Eseul critic al lui I.V. trebuie citit în tandem cu precedentul editorial (v. *Apostrof* nr. 2). Pagini remarcabile de proză semnează Ileana Urcan, fragment din romanul *Iope*, în curs de elaborare – *Iope*, o insulă imaginară ori nu, text cu irizări autobiografice bine „mascate” în spatele unui flux narativ natural, strălucitor.

Recomand nu mai puțin remarcabile pagini de poezie: *Poeme* de Vasile Igna; *Poeme* de Simona-Grazia Dima; *E iarnă în negrul din noi* de Elena Ilash; de asemenea, cu prezentare și în traducerea Anei Garforth este portretizată poeta britanică Emily Berry (n. 1981), autoare a trei volume de versuri; în românește a apărut, în traducerea lui Vlad Pojoga, antologia lirică: *Nimic din ce face nu e vina ei* (2021). Scriu despre cărți și autori: Ioan Cristescu în „Marin Sorescu – un voiajor erudit”, realizează un portret aproape complet al poetului și dramaturgului Marin Sorescu, din a cărui biografie au apărut fragmente în jurnale ce redau perioada de 25 de ani până la Revoluția din '89 și primii ani după, în volume semnate de Tia Șerbănescu, Ana Blandiana, Gabriela Adameșteanu. Micea Moț abordează cartea «Asta nu e viața mea», poeme de Marta Petreu, Ed. Polirom, 2024; Iulian Boldea atrage atenția asupra romanului *Trei femei, cu mine, patru* de Hanna Bota, Ed. Cartea Românească, 2023 – Premiul revistei *Apostrof/* 2023; Ștefan Melancu semnează cronică la volumul *Sentimentul straniu al vieții* de Aurel Codoban, Ed. Școala Ardeleană, 2023, și la romanul *Toate prezentările ei* de Dan Petru Cristea, Ed. Junimea, Iași, 2023.

**Nord literar nr. 2
(249)/ 2024.** Irina

Nord Literar
Anul al III-lea, nr. 2 (249), martie, 2024
Anul al III-lea, nr. 2 (249), martie, 2024

Petraș, sub titlul „Contractul de lectură – răspunsuri/ răspunderi (IX)”, spune că oricât de profunde ar fi cunoașterea, știința, luciditatea unei persoane, realitatea nu i se arată în toate detaliile ei. Pe de altă parte, cuvintele nu au capacitatea de-a ne arăta pe dată *calitatea de adevăr sau minciună*. Și încă: Primul scriitor a inventat minciuna iar primul cititor a făcut-o să dureze. Încă de la început, pactul dintre scriitor și cititor introduce un acord tacit și o bună porție de încredere reciprocă. Ion Papuc în microeseul „Genealogii culturale” spune că e important, indiferent ce faci, cum faci, să ai în spatele tău ca suport o genealogie culturală. Pentru a ajunge la exemplificarea temei alese, Ion Papuc rememorează o „legendă” legată de Thomas Mann, care foarte de tânăr tocmai publicase romanul de succes *Casa Buddenbrook* și era copleșit de infatuare. Într-

o discuție despre cazul unui precursor, tânărul romancier spuse că, deși nu a citit cartea respectivului, este convins că e fără valoare. Întrebat cum poate să se exprime atât de drastic despre o carte pe care recunoaște că nu a citit-o, Thomas Mann dădu replica: Ce contează că nu am citit-o, a citit-o bunicul meu... Pe firul unei astfel de genealogii, Ion Papuc scrie despre poetul, prozatorul, eseistul Radu Ulmeanu și despre Lucia Munteanu, autoarea unei monografii interesante și necesară, *Petru Bran. Precursorul învățământului românesc sătmărean și urmașii lui* (Ed. Pleiade, Satu Mare, 2017). Daniela Sitar-Tăut aduce noi informații (și finalizări ce țin de istorie literară) legate de biobibliografia lui Camil Petrescu. În urmă cu cinci ani, împreună cu Alexandru Buican au publicat două dintre cele trei acte ale unei piese de teatru, necunoscute a lui Camil Petrescu, *Aici se repară ieftin roata norocului*. Îngrijitorul tomului, Alexandru Buican, cu această ocazie, a lansat un apel adresat unei eventuale persoane particulare care se întâmplă să aibă vreuna din variantele complete ale piesei spre a o reda culturii române. Această chemare a dat roade. În posesia unei dactilografe a unei versiuni întregi a piesei lui Camil Petrescu se afla Florica Ichim, iar recent piesa a fost publicată cu textul integral. Camil Petrescu – scrie D. S.-T. – este unul dintre scriitorii cei mai vitregiți în postumitate. Spre exemplu, nu avem nici azi ediția de *Opere* complete Camil Petrescu, legatară testamentară a scriitorului nu a publicat manuscrise importante, nici nu a încredințat „lada” arhivei Academiei Române, cum se procedează. Ba, mai mult, nu a lăsat pe nimeni să se apropie de textele lui, mai bine le-a „risipit”, a pus piedici sau a sistat inițiativele editoriale, cum a fost cazul celor zece volume ale Editurii Naționale, care, deși, tipărite, au fost scoase din circulație. (Sunt convins că la mijloc nu a fost decât dorința de câștig bănesc a legatarului și-a altora, zic eu, cum a fost, demult, cazul *Jurnalului* lui Liviu Rebreanu, pe care Fanny, soția lui, înainte de a-l încredința editorului Niculae Gheran, l-a forfecat și a eliminat (imposibil de refăcut) pasajele care nu îi conveneau dumneaei și fiicei, Puia. Așa este cazul, de dată nu prea îndepărtată, a stopării de

la publicare a operelor lui M. Sadoveanu, V. Voiculescu etc. Piedicile editării ori reeditării operelor unor scriitori, în acest sens, sunt diverse, ciudate, ipocrite. Gheorghe Glodeanu analizează volumul *Visul copilului care pășește pe zăpadă fără să lase urme* sau *Invizibilul, descriere amănunțită*, roman de Gabriel Chifu (Ed. Polirom, Iași, 2004). Nu mai puțin importante sunt recenziile semnate de Constantin Cubleşan (*Crima de pe podul Garibaldi* roman de Radu Țuculescu) și Raluca Hăsmășan (*Lacrima de pe obrazul mumiilor* poeme de Valeriu Stancu). O altă abordare este cea a Deliei Muntean la romanul *Fata din copaci* de Ana Lăpușan (Ed. Limes, Florești/Cluj). Pagina de traduceri e rezervată poetului Julio Pavanetti (Spania), prezentare și transpunere în limba română de Valeriu Stancu.

Steaua nr. 2/ 2024.

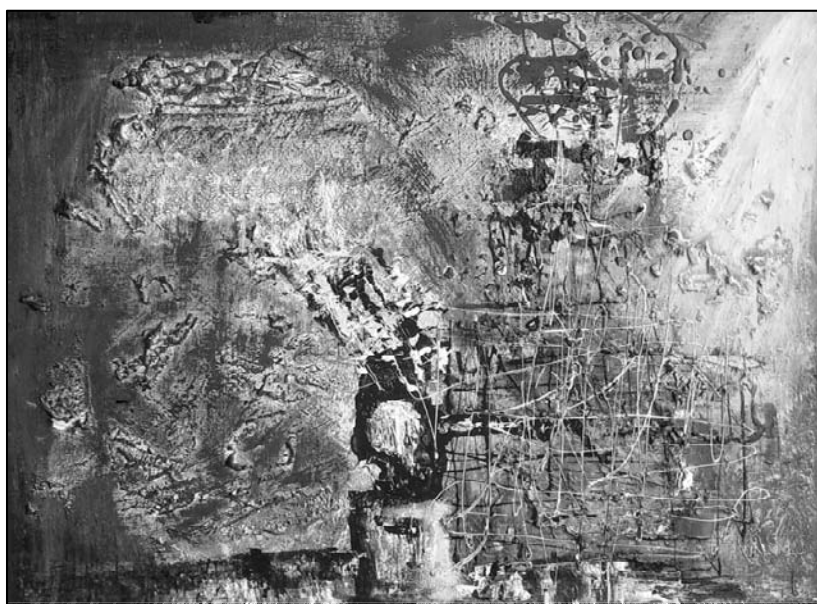
Gellu Dorian și ale

sale scrieri, cu biografia sa, pot fi portretizate și prin versurile create (fragmente, redat mai jos), și printr-un fragment din poemul prezent în paginile dedicate, *Noapte de noiembrie*: „Întuneric e doar atunci când ai ochii deschiși/ și nu vezi nimic,/ când plonjezi în lume ca într-un bazin cu smoală/ după ce ușa iadului e închisă,/ iar spitalul de nebuni s-a mutat/ în mijlocul lumii a cărei viață/ e mai tristă ca a fochistului de la centrala/ care nu mai scoate fum de o bucată de timp,/ doar atunci când în ochii tăi se întoarce/ cu susul în jos cerul/ ca un cean gol din care curg stelele...” Iată câteva dintre titlurile cărților de poezie ale lui Gellu Dorian, dintre cele 22 publicate până în prezent: *Infernul migrator* (1997), *Singur în fața lui Dumnezeu* (2001), *Zece poeme exemplare din Tîrgul în care nu se întâmplă nimic* (2011), *Cartea singurățăților* (2012), *La locul meu* (2022). Din cronică pe care Al. Cistelean o dedică poeziei lui Gellu Dorian se poate contura alt portret: „Gellu Dorian e un poet (dar și prozator și critic) de remarcabilă productivitate (...); astăzi, iată, (G. D.) nu a ajuns propriul epigon, e bun meșteșugar, purtătorul unei anxietăți care are concentrația unui uraniu îmbogățit și explodează în lanț. (...) Gellu nu-i un postmodern (deși mai prestează

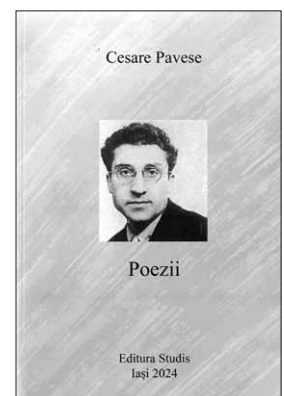
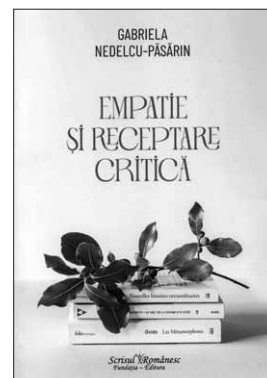
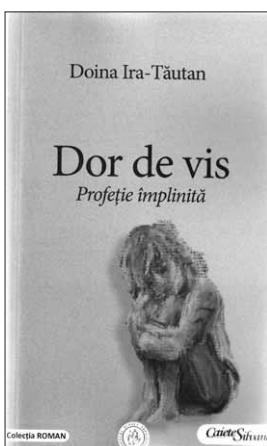
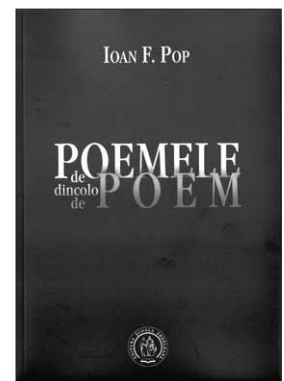
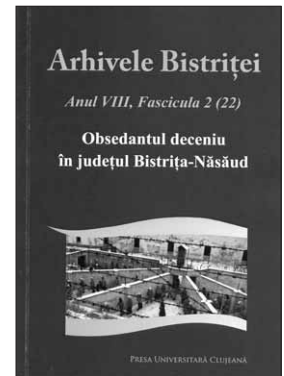
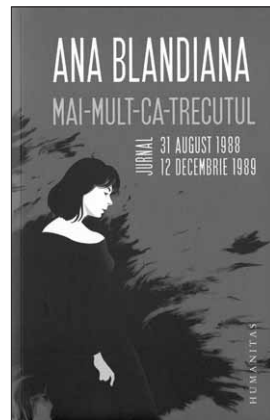
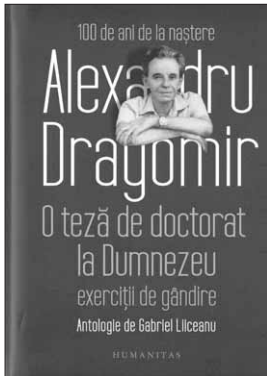
din loc în loc) și vremurile poetice de acum îl deprimă (...), face reportaje de senzații neantifere, concentrând tot mai mult angoasele într-o gramatică viscerală. (...) Traversează o depresie existențială în a cărei viziune Gellu se întâlnește... cu metafizica «nimicului» de la Viorel Mureșan, cu sceptica «mai nimicului» de la Ioan Moldovan și cu «nimicitorul» lui Aurel Pantea (...), cu poezia de scenarii fantastice ale lui Ion Mureșan (...), copleșit de fenomenologia «inexistenței» cotidianului...” Ioan Holban vede în Gellu Dorian... „un continuu dialog cu propria poezie pe care o desface pentru a o recompune, are (...) o rezervă de texte ce pare inepuizabilă, un filon cu teme, rețele dense de simboluri, motive și materie lirică, organizate într-o cu totul remarcabilă unitate stilistică a scriiturii...”. Criticul Cristian Livescu analizează volumele *Cafeneaua lui Kafka* (2003) și *El sau Ieșirea din ramă* (2023), răspunzând unor nedumiriri ontice cu descrierea subtilă: „Aflat pe terasa Cafenelei Kafka din Praga, lui Gellu Dorian i se întâmplă ceva cu totul neobișnuit”... Cine este *El*? „El sta la fereastră și trenul îi duce gândul/ foarte departe, nu privește nicăieri,/ nici nu există pentru el,/ numără încet pașii controlorului care e în alt vagon,/ poate în alt tren chiar.../ .../ în gară el coboară/ și celălalt urcă,/ fără să-i spună nimic –/ se vor întâlni mâine, el afară/ și celălalt în tren./.../ El fuge

din sine și se ascunde în sine/ acolo unde se rățesc toți/ de unde vin toți/ de unde toți vin/ și unde toți pleacă. /.../ El se face invizibil în chiar interiorul ochiului meu,/ ochiul lui e chiar invizibilul din care-l extrag,/ iar înafara lui totul devine păstos, carnal,/ pipăibil,/ de altfel când vreau să-i vorbesc/ devin mut/ și el înțelege totul...” Laura Poantă în nota informativă despre sănătatea corporală și mintală, intitulată „Ura *online* și foaia de plăcintă”, procedează la „dezvăluiri” despre suferința oamenilor din pricina agresiunii *online* de tot felul, despre mișcarea *woke* (a fi atent la prejudecăți rasiale și discriminări), despre hărțuirile *online* etc., dar concluzia, deziluzia rămâne aceea că încercările societății de contracarare a ideologiei neomarxiste *corectitudinea politică & suratele* ei se aplică haotic, contraproductiv. Cu toate măsurile de „apărare a identității personale” întreprinse de corporațiile informaticii, pentru mulți afirmarea urii în mediul *online* este un sport menit să genereze atenție, o activitate socială dezirabilă, distractivă, aducătoare de „apreciere publică” și infinite *like*-uri. Peste toate, a mai apărut și *inteligenta artificială* (AI) cu ale sale redări de peisaje de basm și chipuri umane șocant de reale, dar care cu siguranță va aduce cu sine răspândirea cât mai pe larg în societăți a prostiei și stupideniei umane. (V.R.)

Heterotopie

ÎN VITRINA CU CĂRȚI A REVISTEI

„Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicațiilor și nici pentru conținutul materialelor publicate.”

Ioana MORONKA, *Rezistențe arse*